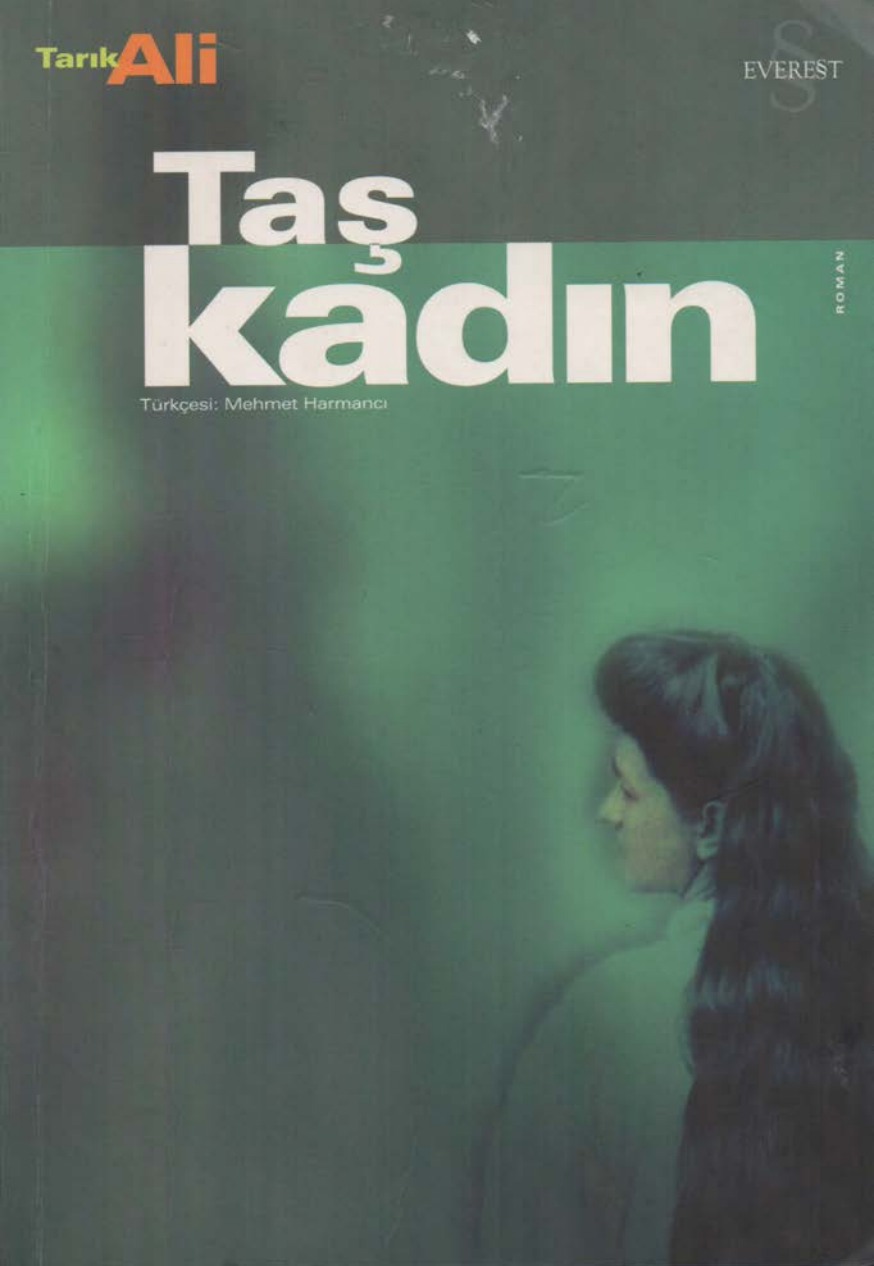
Tarık Ali

EVEREST

Taş kadın

ROMAN

Türkçesi: Mehmet Harmancı

TARIK ALİ

Pakistan doğumlu olup yüksek öğrenimini Oxford University'de tamamlayan Tarık Ali, '60'lı ve '70'li yılların önemli politik simalarından birisidir. Bu on yıllarda ve daha sonra bugünlere değin, kitlesel eylemlerle politik hareketlerde etkin rol oynamasının yanı sıra, geniş bir ilgi alanına ve türlere yayılan yapımcılığı, oyunları ve kitaplarıyla da Avrupa'nın politik ve kültürel dünyasında önemli bir rol oynamayı sürdürmüştür. Şimdilerde belgesel film yapımcısı ve *New Left Review* dergisinin editörlerinden olan yazar halen Londra'da yaşıyor.

Tarık Ali'nin yayınlanmış bazı yapıtları şunlardır:

Redemption (1990)
Shadows of the Pomegranate Tree (1992)
Fear of Mirrors (1998) (Ayna Korkusu; Everest, 2000; 2. baskı)
The Book of Saladin (2000) (Selâhaddin'in Kitabı; Everest, 2000)

The Nehrus and Gandhis
Can Pakistan Survive?
Streetfighting Years: An Autobiography of the 60's (1991)
Revolution from Above: Where is the Soviet Union Going? (1990)
(Sokak Savaşı Yılları; İletişim, 1995.)

TARIK ALİ

Taş Kadın

Türkçesi:
Mehmet Harmancı

§

Çağdaş Dünya Edebiyatı 11

Taş Kadın
Tarık Ali

Kitabın özgün adı
The Stone Women
Verso, 2000

Kapak tasarım: Mithat Çınar
İngilizce'den çeviren: Mehmet Harmancı
Yayına hazırlayan: Pınar Savaş
Son okuma: Kemal Taşkın

© 2000, Tarık Ali
© 2000; bu kitabın Türkçe yayın hakları
Kesim Ajans aracılığıyla Everest Yayınları'na aittir.

Birinci Basım: Kasım 2000
ISBN: 975 - 316 - 693 - 1

Baskı ve Cilt: Melisa Matbaacılık

EVEREST YAYINLARI
Çatalçeşme Sokak No: 52/2 Cağaloğlu/İSTANBUL
Tel: 0 212 513 34 20-21 Fax: 0 212 512 33 76
e-posta: everest@alfakitap.com
Genel Dağıtım: Alfa, Tel: 0 212 511 53 03 Fax: 0 212 519 33 00

Everest, Alfa Yayınları'nın tescilli markasıdır.

Son yirmi yıldır iyi ve kötü
zamanlarımda bana sürekli
destek olan sevgisi ve
yoldaşlığıyla Susan Watkins'e...

TAŞ KADIN

BİR

1989 Yazı; Nilüfer Zorunlu Bir Uzaklaşmadan Sonra Evine Döner; Yusuf Paşa Sürgünde; İskender Paşa Felç Oluyor

Aile tarihçelerinde efsaneler gerçeklerden her zaman daha güçlüdür. Bundan on gün önce babama, büyükdedemiz Yusuf Paşa'nın yaklaşık iki yüz yıl önce neden itibarını kaybedip Padişah tarafından sürgüne gönderildiğini sordum. Bu isteği onun adına yapmış olduğum oğlum Orhan, o sırada utangaç bir tavırla yanımda oturuyor ve daha önce hiç görmediği dedesine kaçamak bakışlar fırlatıyordu.

İnsan uzun bir süre uzak kaldıktan sonra, yeşil tepeleri ve kıvrıla kıvrıla giden yolları aşarak buraya gelince ve birbirine karışmış kokular üzerine çullanınca Yusuf Paşa'yı düşünmemek güçleşir. Burası onun sürgün sarayıydı ve bu mekânın o zarif ve ölümsüz güzelliği beni her zaman etkilemiştir. Çocuk-

ken sık sık İstanbul'dan buraya gelir, yaz güneşinin tozlu ve boğucu sıcağında yolculuk yapardık. Serin esintiyi tenimizde hissetmeden çok önce denizin görüntüsü içimizi ferahlatırdı. O zaman yolculuğun kısa bir süre sonra sona ereceğini anlardık.

Mimara, İstanbul'dan fazla uzak olmayan, sakin bir yer bulması talimatını veren Yusuf Paşa'ydı. Paşa, evin yalnızlığın kıyısında, ama dostlarının erişebileceği bir uzaklıkta olmasını istemişti. Binanın yerinin kendisine verilen cezayı yansıtması gerekiyordu. Eski şehirdeki zaferlerinin mekânına hem çok yakındı hem de çok uzak. Padişah'ın kendisini içinde yaşamaya zorladığı koşullardan verdiği tek ödün buydu.

Evin yapısı bir sarayı andırırdı. Bazı uzlaşmalar yapılmıştı elbette, ama ev tam bir karşı koyma eylemiydi. Yusuf Paşa'nın Padişah'a mesajı: İmparatorluğun başşehrinden sürülmüş olabilirim, ama yaşama biçimim asla değişmeyecektir. Arkadaşları evine, gece yatısına geldiklerinde, gürültüleri ve kahkahaları ta İstanbul'daki saraydan duyulurdu.

Sürgününe bekçilik etmek, evi kışın gelişini haber veren fırtınalardan korumak üzere çevreye kayısı, ceviz ve badem ağaçlarından bir ordu dikilmişti. Hatırladığım kadarıyla biz her yaz bu ağaçların gölgesinde oynamış, gülmüş, küfürler etmiş ve çocukların yalnız olduklarında sık sık yaptıkları gibi birbirimizi ağlatmıştık. Evin ardındaki bahçe bir sığınaktı; geri plandaki deniz fırtınalarla kabarmaya başladığı zaman sükûneti iyice belli olan bir sığınak. Evde geçirdiğimiz ilk gecenin ardından bütün gerginliğimizi atmaya ve sabahın erken saatlerinin o başdöndürücü havasını içimize çekmeye buraya gelirdik. İstanbul yazının o katlanılmaz sıkıntısının yerini Yusuf Paşa'nın sarayının tılsımı alırdı. Nitekim buraya ilk geldiğimde daha üç yaşımda bile olmamama rağmen, o günü çok iyi hatırlıyorum. Hava yağmurluydu ve yağmurun denizi ıslatmasına çok içerlemiştim.

Başka anılar da vardı. İhtiras dolu anılar. Acı veren anılar. Gece yarısı buluşmalarında çalınan dakikaların insana yaptığı

işkence ve verdiği zevk. Portakal bahçesindeki çimenlerin geceleri insanın yüreğini ferahlatan o kokusu. Orhan'ın babasını ilk kez orada öpmüştüm; annemin küçümseyici, gözlerini kaskatı yapan sert ve kararlı bir ifadeyle, "O çirkin, sıska Dimitri, Konyalı Rum okul müfettişi," dediği adamı. Rum olması yeterince kötüydü, ama köy okullarının müfettişi olması durumunu daha da beter yapıyordu. Annemi asıl rahatsız eden bu bileşimdi. Dimitri eski Konstantinopolis'in Fenerli ailelerinden birinden gelseydi hiç umursamayacaktı. Tek kızı nasıl olur da İskender Paşa ailesine bu ayıbı getirebilirdi?

Annemin bu davranışı gerçekte onun tabiatına uygun değildi. Aslında öyle aile secerelerine falan aldırış etmezdi. Bütün mesele, onun aklında başka damat bir adayının olmasıydı. Beni dayısı Sifrah'ın büyük oğluyla evlendirmek istiyordu. Doğduğum zaman kuzenimle aramda söz kesilmişti. Kadınların en yumuşak başlısı, en sakini olan annem, benim bu bir hiç olan erkekle evlenmek istediğimi duyunca çılgına dönmüştü.

Anneme, beni evlendirmek istediği kuzenin kadınlarla üreme makineleri olarak bile ilgilenmediğini söyleyen kişi ise evli üvey ablam Zeynep olmuştu. Zeynep bu doğrultuda birbiri ardına öyküler düzmeye başladı. Dili anlattığı aşırılıkların etkisinde kalınca, annem onun ayrıntılı tariflerinin benim bakire kulaklarım için uygun kaçmayacağını düşünürdü. Zeynep zavallı kuzenimi öyle koyu ve şehvetli renklere boyayarak anlatırdı ki benim hemen odadan çıkmam istenirdi.

Aynı gün annem beni öpüp kucaklarken acı acı sızlanıp durdu. Zeynep annemi zavallı kuzenimizin merhametsiz bir canavar olduğuna ikna etmişti, annem de tek kızını böylesine ahlâksız bir hayvanla evlenmeye zorlayıp da, benim ömür boyu sürecek mutsuzluğumun nedeni olabileceği düşüncesiyle ağlıyordu. Ben doğal olarak kendisini bağışladım ve bunun üzerine hep birlikte olabilecekler konusunda gülüşüp şakalaştık. Tabii annemin günün birinde Zeynep'in anlattığı her şeyin palavradan ibaret olduğunu keşfedip keşfetmediğini bilemiyo-

rum. Öylesine kötülenen kuzenim bir tifo salgınında ölünce, Zeynep gerçeğin annemden saklanmasının daha doğru olacağını düşündü. Bunun şöyle de bir kötü sonucu oldu: Annem yeğeninin İzmir'de kalkan cenazesinde en ufak bir yas ve üzüntü belirtisi gösteremedi ve dayım Sifrah bu duruma çok şaşırdı. Ben kendimi bir iki damla gözyaşı dökmek için zorladığımda, bu sefer de annem bana şaşkınlıkla baktı.

Şimdi bütün bunlar geçmişte kaldı. Benim için en önemli gerçek dokuz yıllık sürgünden sonra tekrar dönmüş olmamdı. Babam evden kaçışımı bağışlamıştı. Oğlumu görmek istiyordu. Ben de Taş Kadın'ı görmek istiyordum. Çocukluğum boyunca kızkardeşimle birlikte bir zamanlar bir pagan tanrıçası olduğunu düşündüğümüz eski bir kayanın çevresindeki mağaralarda gizlenecek yerler keşfederdik. Kaya tepeden evimizin ardındaki bademliğe bakardı ve uzaktan aynen bir kadına benzerdi. Küçük bir tepenin üzerindeydi, etrafı yıkıntılar ve kayalarla çevriliydi. Afrodit'e ya da Athena'ya benzemiyordu. Onları tanırdık. Bunun yüzünde sadece güneş batarken görülebilen esrarengiz bir peçenin izleri vardı. Yüzü gizliydi yani. Zeynep onun belki de artık çoktan unutulmuş bir yerel tanrıça olduğunu söylemişti. Belki de heykeltıraşın acelesi vardı. Belki Hıristiyanlar kaçıyorlardı ve koşullar onu fikrini değiştirmeye zorlamıştı. Belki de tanrıça falan değildi de, Hz. İsa'nın annesi Meryem'in ilk heykeliydi. Kadının kimliği konusunda asla anlaşamadığımız için sonunda Taş Kadın deyip işin içinden çıkmıştık. Biz çocuklar bu heykele sırlarımızı anlatır, gayet mahrem sorular sorar ve vereceği cevapları hayal ederdik.

Bir gün annelerimizin, teyzelerimizin ve kadın hizmetkârların da aynı şeyi yaptıklarını keşfettik. Kayalar arkasına saklanıp onların acıklı hikâyelerini dinlemeye başladık. Büyük evde olup bitenlerden ancak bu şekilde haberimiz olurdu. Böylece Taş Kadın bütün gizli acılarımızın biriktiği bir depoya dönüştü. Sırlar korkunç şeylerdir. Gerekli olduklarında bile ruhlarımızı çürütmeye başlarlar. Açık olmak, derdini dökebilmek her

zaman iyidir; Taş Kadın da bu evdeki bütün kadınların sırlarını boşaltmalarına imkân vererek daha huzurlu bir iç yaşam sürdürmelerini mümkün kılmıştı.

Birden Orhan koluma sıkı sıkı yapışarak, "Anne, dedem bana bu sarayın neden yapıldığını anlatacak mı?" diye sordu.

Ailemizde Yusuf Paşa hikâyesinin birkaç çeşitlemesi vardı; bazıları dedemize karşı epey düşmancaydı, ama bunlar genelde mirastan mahrum bırakılan büyük amcalar ve büyük yengeler tarafından söylenen şeylerdi. Yoksa hepimiz Yusuf Paşa'nın erotik şiirler yazdığını ve bir kuşaktan ötekine sözlü olarak aktarılan birkaç tanesi dışında bu şiirlerin tümünün yakıldığını bilirdik. Neden yakılmıştı bu şiirler? Ve kim yakmıştı?

Sürgüne gitmeden önce bu soruyu yılda en az bir kez sorardım babama. O ise gülümser ve sorumu duymazdan gelirdi. Babamın bu konuyu çocuklarıyla, özellikle de kızıyla konuşmaya utandığını düşünürdüm. Ama bu kez öyle değildi. Belki de Orhan'ın varlığı nedeniyle. Orhan'ı ilk kez görüyordu. Belki de hikâyeyi genç kuşağın bir erkeğine anlatmak istemişti. Ya da sadece keyifliydi. Onun aslında başına gelecek bir felaketi sezinlemiş olduğunu çok sonraları anladım.

İkindi saatiydi ve hava hâlâ sıcaktı. Güneş batıya doğru yönelmişti, bahçe altın rengi ışınlarıyla yıkanıyor, tılsımlı bir havaya bürünüyordu. Bu evin yaz alışkanlıklarında hiçbir şey değişmemişti. Yaşlı manolya ağaçlarının iri yaprakları güneşin son ışıklarıyla parıltılar saçıyorlardı. Babam hafifçe kestirmiş, henüz uyanmıştı. Yüzü sakindi. Yaşlandıkça uyku kendisinde bir gençlik iksiri etkisi yapıyordu. Alnındaki çizgiler uçup gitmiş gibiydi. Ona bakınca bu dokuz yılda kendisini ne kadar özlediğimi anladım. Elini öpüp sorumu tekrarladım. Gülümsedi ama hemen cevap vermedi.

Bekledi.

Yaz aylarının ikindi alışkanlıklarını hatırlayarak ben de bekledim. Babam tek kelime söylemeden Orhan'ın elini tutup yanına çekti ve onun başını okşamaya başladı. Orhan, dedesi-

ni yanıma aldığım ve yatağımın başucunda tuttuğum solgun bir fotoğraftan tanıyordu. Büyürken ona kendi çocukluğumdan hikâyeler ve denize bakan evi anlatmıştım.

Doğduğundan beri bizim evde olan kâhyamız, yaşlı Petrosyan o sırada göründü. Peşinden, elinde bir tepsi taşıyan, Orhan yaşlarında bir çocuk geliyordu. Yaşlı Petrosyan son otuz yıldır olduğu gibi babama kahvesini verdi. Herhalde ondan önce de babası dedeme aynı şekilde hizmet ederdi. Petrosyan'ın alışkanlıklarında hiçbir değişiklik yoktu. Adeti olduğu üzere babamın huzurundayken beni görmezlikten geldi. Genç bir kızken onun bu davranışına çok kızardım. Dilimi çıkarır ya da kaba bir hareket yapardım ama ne yaparsam yapayım davranışlarını hiç değiştiremezdim. Ben de büyüdükçe onun varlığına dikkat etmemeye alışmıştım. Benim için görünmez insan olmuştu. Acaba hayal mi ediyordum, yoksa bana gerçekten gülümsemiş miydi? Gülümsemişti, ama bunu Orhan'ın varlığına borçluydum. Aileye yeni bir erkek girmişti ve Petrosyan bu durumdan pek memnundu. Başını saygıyla bir yana eğip babama başka bir şeye ihtiyacı olup olmadığını sordu, olmadığı cevabını alınca evimizde yerini almak üzere yetiştirdiği torunu peşine takarak çıkıp gitti. Bir süre hiçbirimiz konuşmadık. Bu mekânın ne kadar sakin olabildiğini ve sinirlerimi ne kadar çabuk yatıştırdığını unutmuştum.

"Yusuf Paşa'nın iki yüz yıl önce buraya neden gönderildiğini soruyorsun, öyle mi?"

Heyecanımı gizlemeyi pek de başaramayarak başımı salladım. Artık iki çocuk annesi olduğuma göre, hikâyenin resmi biçiminin anlatılabileceği olgunluğa erişmiş sayılıyordum.

Babam sanki anlattığı olaylar iki yüz yıl önce İstanbul'da, Boğaziçi kıyılarında bir sarayda değil de, geçen hafta burada kendi önünde olmuş gibi hem otoriter, hem de gizemli bir sesle konuşuyordu. Ama konuşurken gözlerimin için bakmamaya özen gösteriyordu. Bakışları küçük Orhan'ın yüzüne çevriliydi, çocuğun tepkisini gözlemliyordu. Belki de kendi çocukluğunu,

hikâyeyi ilk duyduğu günü hatırlamıştı. Orhan'a gelince, o dedesinin karşısında büyülenmiş gibi oturuyordu. Babam bir köy masalcısının abartılı üslûbuyla hikâyeye başlarken Orhan'ın gözleri sevinç ve beklentiyle parlıyordu.

Sultan âdeti olduğu üzere Yusuf Paşa'yı akşam üzeri çağırttı. Büyük dedemiz huzura çıkınca yerlere kadar eğilip selamını verdi. Sultan'la birlikte büyümüşlerdi. Birbirlerini iyi tanırlardı. Bir kadın hizmetkâr dedemizin önüne bir kadeh şarap koydu. Sultan arkadaşından yeni bir şiir okumasını istedi. Yusuf Paşa o gün çok garip bir havadaydı. Bunun nedenini bilen yoktur. Aslında o kadar becerikli bir nedimdi ki, hükümdarının isteklerini Tanrı'nın bir emri olarak görürdü. Çok zeki olduğu için hemen o anda bir şiir uydurup okuyabilirdi. Ama o akşam bunu yapamadı. Nedenini bilen yok. Belki de sevgilisinin yatağından kaldırılıp getirilmişti ve kızgındı. Belki de dalkavukluktan bıkmıştı. Belki ağır bir hazımsızlık çekiyordu. Nedenini kimse bilmez.

Sultan arkadaşının suskunluğunu görünce gerçekten meraklandı. Sağlığını sordu ve kendi hekimini çağırmayı önerdi. Yusuf Paşa, Sultan'a teşekkür ederek teklifini geri çevirdi. Çevresine bakınınca sadece köle kızlarla hadımları gördü. Bu yeni bir şey değildi ama dedemiz o gün buna sıkılmıştı. Bunun nedenini de bilen yok. Uzun bir suskunluktan sonra Sultan'dan konuşmak için izin istedi. Sultan da istediği izni verdi.

Ey ulu hükümdar, bütün bilgeliklerin kaynağı, medeni dünyanın Sultan'ı, kutsal inancımızın Halife'si, kulunuz size kendisini bağışlamanız için yalvarır. O hoppa ilham perisi beni terk etti ve bu boş kafamda bugün tek bir dize bile yok. İzniniz olursa bu akşam bir hikâye anlatmak istiyorum, ancak söyleyeceklerim gerçek olduğu için zat-ı şahanelerinizden beni dikkatle dinlemenizi istirham edeceğim."

Sultan müthiş meraklanmıştı. Yusuf Paşa'nın sözlerini duymak için tüm saray ahalisinin kulakları kendisine çevrildi.

Hıristiyan azizi Hz. İsa'nın doğumundan beş yüz otuz sekiz yıl önce Pers dünyasında çok güçlü bir imparatorluk vardı. Tahtta Kurus adında büyük bir kral oturuyordu. O hayırlı yılda Kurus, şimdi bizim büyük ve bilge sultanımızın yönetiminde olan Babil'de Kralların Kralı ilan edildi. O yıl Büyük Pers İmparatorluğu hiç yenilmeyecekmiş gibi görünüyordu. Dünyaya hâkimdi. Hoşgörüsü herkeste hayranlık uyandırıyordu. Persler yeni topraklarında bütün dinleri kabul ediyorlardı; herkesin geleneklerine saygı gösteriyorlar ve çeşitli yönetim biçimlerine uyum sağlıyorlardı. Her şey yolunda gidiyor gibiydi. İmparatorluk genişliyor, düşmanlarını sinek gibi eziyordu.

İki yüz yıl sonra ise Kurus'un halefleri hadımların ve kadınların oyuncağı olmuşlardı. İmparatorluğun satrapları sadakatsizlik etmeye başlamışlardı. Memurlar beceriksiz ve kayıtsızdı, rüşvetle iş görüyorlardı. İmparatorluğu çökmekten kurtaran Mezopotamya'nın çok büyük zenginlikleriydi ama çöküş geciktikçe kötü etkisi de artıyordu. Bu arada Yunanlılar itibar kazanmaya başladılar. Onların dilleri yayıldı. İskender'in doğumundan çok önce fetihlerinin yolu açılmıştı bile.

Bir gün, önceden hiçbir uyarıda bulunmayan on bin Yunan askeri, Pers komutanları kılıçtan geçirdiler, subaylarını esir aldılar ve şimdi Bağdat dediğimiz kentten Anadolu'ya doğru yürüdüler. Hiçbir şey önlerini kesemedi. Bunun üzerine insanlar düşünmeye başladılar: Yalnızca on bin asker tüm bunları yapabiliyorsa önderlere ve yöneticilere ne gerek vardı ki...

Yusuf Paşa'nın hikâyesi bitmemişti ama Sultan'ın yüzünü görünce sözünü kesti. Sustu ve hükümdarının gözlerinin içine bakamadı. Sultan öfkeyle yerinden fırlayıp odadan çıktı. Yusuf Paşa başına çok kötü şeyler geleceğinden korktu. Tek istediği gençlik arkadaşını miskinlik, şehvet ve hadımların boğucu etkilerine karşı uyarmaktı. Hükümdarına hiçbir şeyin ebedi olmadığını öğreten o ebedi yasayı hatırlatmak istemişti. Oysa

Sultan hikâyeyi Osmanlı hanedanına, hatta kendine bir dokundurma olarak almıştı. Bunu başka biri söyleseydi hemen kellesi uçurulurdu, ama herhalde paylaşılmış çocukluk anıları merhametli davranmasını sağlamıştı. Yusuf Paşa çok hafif bir cezaya çarptırıldı. İstanbul'dan sürüldü. Ama hayatının sonuna kadar. Sultan onunla aynı şehirde olmak istemiyordu. İşte Yusuf Paşa da ailesini alıp yaşlı kayalarla çevrili bu ıssız yere geldi ve sürgündeki sarayını burada yaptırmaya karar verdi. Eski şehrini özlüyordu ama Boğaziçi'ni bir daha hiç görmedi.

Sultan'ın da onu özlediğini söylerler, yanında onun varlığını istermiş, ancak Yusuf Paşa'nın etkisini kıskanan saray mensupları iki arkadaşın bir daha hiç görüşmemeleri için ellerinden geleni yapmışlar. Hepsi bu kadar. Şimdi tatmin oldun mu, benim küçük güvercinim? Orhan, sen de bu anlattıklarımı hatırlayacak ve ben öldükten sonra bir gün kendi çocuklarına anlatacaksın.

Orhan gülümseyerek başını salladı. Ben de sıradan bir yüz ifadesi takınmayı başardım. Babamın söylediklerinin yarım doğrular olduğunu biliyordum. Ailemizin başka kolundan amcalar ve yengelerden, babamın nefret ettiği ve bizi ne burada ne de İstanbul'da ziyaretlerinin teşvik edilndiği büyük amcamın çocuklarından başka hikâyeler dinlemiştim.

Onların anlattıkları çok daha heyecanlı, çok daha gerçek ve mutlaka çok daha inandırıcıydı. Onlar, Yusuf Paşa'nın Sultan'ın gözdesi olan beyaz bir erkek köleye âşık olduğunu ve birlikte yakalandıklarını anlatırlardı. Köle hemen orada idam edilmiş ve parçaları saray mutfağının dışındaki köpeklere atılmıştı. Yusuf Paşa da herkesin önünde kırbaçlanmış, hayatının sonuna kadar sürgüne, ömrünü utanç içinde tüketmeye gönderilmişti. Belki babamın anlattıkları da doğruydu. Belki dedemizin gözden düşmesini açıklayan tek bir hikâye yoktu. Ya da gerçek nedeni kimse bilmiyordu ve anlatılanların hepsi yalandı.

Belki.

Ben de bu kadar uzun bir ayrılıktan sonra babamı gücendirmek istemediğim için başka soru sormaktan vazgeçtim. Yıllar önce teftişe gelmiş bir okul müfettişine âşık olarak, onunla kaçarak, karısı olup karınında çocuklarını taşıyarak, artık çok kötü olduklarını anladığım ama o zaman kulağıma hoş gelen şiirlerini beğenerek babamı zaten fazlasıyla kırmıştım. Şiir Dimitri'nin gerçek mesleğiydi, ama ne yazık ki geçimini de sağlaması gerekiyordu. O yüzden öğretmenliğe başlamıştı. Böylece biraz para kazanıp annesine bakabilecekti. Babası imparatorluğumuz için savaşırken Bosna'da ölmüştü. Benim yüreğime ilk dokunan, şiirlerini okurken duyduğum sesinin yumuşacık tonuydu.

Bütün bunlar en iyi arkadaşımın ailesinin yanında kaldığım Konya'da olmuştu. Arkadaşım bana Konya'nın güzelliklerini göstermişti. Eski Selçuklu sultanlarının mezarlarını görmüş, Sufi evlerinin içine bakmıştık. Dimitri'ye ilk kez orada rastlamıştım. Ben o zaman on yedi yaşındaydım, o da otuzuna yaklaşmıştı.

Evimin o boğucu havasından kaçmak istiyordum. Dimitri ile şiiri, mutluluğa giden yol gibi görünmüştü gözüme. Bir süre mutluydum, ama bu, baba evinden sürülmem yüzünden duyduğum ıstırabı yok etmiş değildi. Annemi de özlüyordum ve çok geçmeden evimizin rahatını aramaya başladım. Her şeyden çok da burayı, bu denize bakan evde geçirdiğimiz yazları özlüyordum.

Evimi terk etmek istiyordum, ama kendi koşullarımla. Babamın beni yasadışı ilan etmesi gerçek bir darbe olmuştu. O zaman ondan nefret etmiştim. Onun bu darkafalılığı çok canımı sıkıyordu. Ağabeylerime ve özellikle azgın bir aygır gibi davranıp disiplinli olmayı reddeden Halil'e karşı davranışlarından nefret ediyordum. Babam bazen onu tüm ailenin önünde kırbaçlardı. İşte, babama en çok o zaman diş bilerdim. Ama Halil asla yılmamıştı. Babam Halil'i tembel, saygısız bir anar-

şist olarak görürdü; o yüzden onun askere gitmesine ve aile geçmişimiz nedeniyle hızla terfi ettirilip sarayda bir görev almasına çok şaşırmıştı.

İskender Paşa küçük oğlunun niyetlerinden kuşkuluydu ve bunda da pek haksız değildi. Babam Babıali'den çıkmış bir sefir olarak uzun yıllar görev yaptığı Fransa Cumhuriyeti'nin Parisli salonlarında gayet zarif ve ince zevkli olabiliyordu. Ona eşlik etmesine izin verilen ve yüksek eğitimini Paris Akademisi'nde yaptığı için erkekleri dışında Fransızların her şeyine âşık ağabeyim Salman anlatmıştı bunları.

Babam İstanbul'a, evin batı bölümü için aldığı yeni mobilyalar, kumaşlar, çıplak kadın tabloları ve eşleri için parfümlerle döndüğünde hepimiz sevinirdik. Halil, "Belki bu kere modernleşmiştir," diye fısıldardı. Hepimiz büyük bir beklentiyle kıkır kıkır gülerdik. Belki de evimizde bir yılbaşı balosu verilirdi. Hepimiz elbise giyip dans eder, babam ve Salman'ın Paris ve Berlin'de yaptıkları gibi şampanya içerdik. Ama boş hayallerdi bunlar. Hayat asla değişmezdi. Babam ülkesinin ve şehrinin bildik çevresinde bir Türk aristokratının davranış ve tavırlarına geri dönerdi.

Evden kaçıp evlendiğimden bu yana eski yazlığımıza ilk kez çağrılmıştım. Ama sadece Orhan'la. Dimitri ve sevgili küçük Eminem evde kalmışlardı. Annem, belki gelecek yıla, diye söz vermişti. Belki asla, diye öfkeyle bağırmıştım ben de. Annem beni üç kere, ama hep gizlice ziyarete gelmiş, çocuklara giyecek ve öteberi, bana para getirmişti. Arabuluculuk yapıyordu ve zamanla babamla ilişkimiz düzelmişti. Birbirimizle yazışmaya başlamıştık. İki yıl boyunca birbirimize gönderdiğimiz gayet saygılı ve katlanılmayacak derecede resmi mektuplardan sonra Orhan'ı yazlık eve getirmemi söylemişti. İstediğini yapmış olmaktan memnundum. Aslında arzusunu geri çevirmek üzereydim. Kızımı da getirmedikçe kendisini görmeye gitmeyeceğimde ısrar etmek istiyordum, ama kocam Dimitri beni aptallık ve inatçılık yapmamam konusunda ikna etmişti.

Doğrusu, şimdi gururumun önüme dikilmesine izin vermediğim için memnunum. Eğer kendisine karşı çıktığım için özür dilemiş ve ayaklarına kapanmış olsaydım, uzun yıllar önce bağışlanırdım. Yaratmış olabileceğim izlenimin aksine İskender Paşa ne zalim, ne de kindar bir adamdı. Zamanının bir insanıydı, sertti, bize davranışlarında katı kuralları vardı. İlk gece Orhan uyurken bahçeye çıkıp dolaştım, biber ağacıyla kekik kokuları eski anılarımı canlandırdı. Taş Kadın hâlâ oradaydı. Birden ona fısıldamakta olduğumu farkettim.

"Geri döndüm, Taş Kadın. Küçük bir oğlanla döndüm. Seni özledim, Taş Kadın. Kocama söyleyemediğim öyle çok şeyim vardı ki. İnsanların özlemlerinden söz edemediği dokuz yıl gerçekten çok uzun bir süreymiş."

Babam Orhan'a Yusuf Paşa'nın hikâyesini anlattıktan üç gün sonra bir felç geçirdi. Yatak odasının kapısı aralıktı. Balkon kapıları da ardına kadar açıktı ve hafif bir rüzgâr içerisini limonların o tatlı kokusuyla doldurmuştu. Annem sabahları erkenden babamın odasına gider, deniz havası alabilmesi için odanın pencerelerini açardı. O sabah odaya girdiğinde babamı yan tarafına yatmış, garip bir şekilde soluk alırken bulmuş. Tutup çevirmiş. Babamın yüzü solgunmuş. Gözleri uzaklara dönükmüş ve annem içgüdüsel olarak onların bu hayat dışında bir şey aradıklarını hissetmiş. Anlaşılan babam ölümün soğukluğunu hissetmişti, hayatını uzatmak istemiyordu.

Felç olmuştu; bacaklarını oynatamıyor, konuşamıyordu. Gözleri bir göstergeyse eğer, bu dünyadaki varlığını sona erdirmesi için her anını Allah'a dua etmekle geçirmekteydi besbelli. Allah onun dileğini duymazdan geldi ve İskender Paşa ağır ağır düzelmeye başladı. Bacakları eski canlılığına kavuştu. Petrosyan'ın yardımıyla yürümeye başladı, ama konuşamadı. Artık sesini duymayacaktım. Bundan sonra istekleri ve emirleri küçük kâğıtlara yazılıp bize gümüş bir tepsi içinde iletilecekti.

Böylece akşam yemeğinden sonra her gün denize bakan odada toplanmaya başladık. Herkes yerine rahatça yerleştik-

ten sonra babam ağzının kenarıyla usulca çayından bir yudum alır -yüzü inmeyle çarpılmıştı- ve Petrosyan'ın torunu Akim ayaklarını hafif hafif ovuştururken arkasına yaslanıp kendisine hikâyeler anlatmamız için ısrar ederdi.

Ben babamın önünde hiç rahat edememiştim. Buyurgan bir insandı. Kendi davranışlarının en hafif bir şekilde eleştirilmesine bile tahammül edemezdi; ne geçmişte, ne de şimdi. Mutlaka herkese bir kusur bulurdu.

İmparatorluğun çeşitli köşelerinden yanına çağrılan ağabeylerim ve ablam hastalığının onu daha hoşgörülü yapacağına inanıyorlardı. Oysa ben yanıldıklarına emindim.

İKİ

Aile Toplanmaya Başlıyor; Baron'un Etkileyici Girişi; Salman'ın Melankolisi

Loş odada bir yatakta yatıyordum, yüzüme ve alnıma soğuk suya batırılmış bir tülbent örtülmüştü. Geçmek bilmeyen başağrısını hafifletmeye çalışıyordum. Salman ve Halil'in konuşamayan babamızı görmeye geldikleri gündü. Ailenin diğer üyeleri ve tüm hizmetkârlar gibi, onları İstanbul'dan getiren, her iki tarafında altışar atlının eşlik ettiği eski arabamızdan inişlerini görmek için terasa çıkmamıştım. Daha sonra annem bana babamın büyük koltukta kıpırtısız oturduğunu görmenin ikisini de çok sarstığını anlattı. Koltuğun iki yanında diz çöküp babalarının ellerini öpmüşlerdi. Sessizliğin kolaylıkla çok baskıcı hale gelebildiğini ilk fark eden ise general üniforması içindeki Halil olmuştu.

"Hâlâ yaşıyor olmana sevindim, Ata. Allah bizi yetim bırakmaya karar verseydi ne yapardım bilemiyorum. Bu zorba kardeşim herhalde Petrosyan'a beni sırma bir kordonla boğmasını emrederdi."

Bu öylesine gülünç bir fikirdi ki, yaşlı adamın yüzünde beliren gülümseme çevredekilerin kahkahaları için bir işaret olmuş, beni hemen uyandırmıştı. Başağrımın yerinde yeller esiyordu, yataktan fırladım ve yüzüme iki avuç su çarpıp ağabeylerimi karşılamak üzere aşağıya koştum. Odaya girdiğimde Halil Orhan'ı kucağına alıyordu. Bıyığıyla çocuğun boynunu gıdıkladı, sonra oğlanı tutup havaya attı, ardından düşerken tutup göğsüne bastırdı. Sonra Orhan'ı daha önce hiç görmediği dayısıyla tanıştırdı. Orhan bu yeni dayıya çekinerek baktı, Salman da beceriksiz bir hareketle oğlanın başını okşadı.

Salman'ı on beş yıldır görmüyordum. Ben on üç yaşındayken evden ayrılmıştı. Onu uzun boylu, ince yapılı, gür, kara saçlı, kalın sesli olarak hatırlıyordum. Terasta siluetini görünce şaşırdım. Bir an onu babam sanmıştım. Salman yaşlanmıştı. Henüz ellisinde bile değildi, ama saçları iyice seyrelmiş ve kırlaşmıştı. Onu son gördüğümden bu yana boyu kısalmış gibiydi. İrileşmiş, yüzü fazlasıyla etlenmişti; yürürken hafifçe kamburu çıkıyordu ve gözlerinde hüzün vardı. Zalim Mısır. Onu neden böyle yaşlandırmıştı ki? Kucaklaşıp öpüştük. Sesi çok uzaklardan geliyor gibiydi.

"Demek sen artık annesin, Nilüfer."

Benimle o gün sadece o kadar konuştu. Sanki dünyaya çocuk getirmek bir yenilikmiş gibi sesinin tonunda bir şaşkınlık vardı. Her nedense Salman'ın sesi ve söylediği şey beni rahatsız etmişti. Bunun neden böyle olduğunu bilemiyordum, ama içimden hafif bir öfke hissettiğimi hatırlıyorum. Belki de beni yetişkin bir kadın olarak görmeyi ya da bir yetişkine davranır gibi davranmayı reddediyormuş havasında olduğu için. Onun gözünde hâlâ bir çocuktum. Uygun ve lâfı gediğine koyan bir

cevap aklıma gelmeden Petrosyan onu alıp babamızın yanına götürdü.

Sonra sıra Halil'e geldi. O bizimle ilişkiyi hiç kesmemişti ve Orhan'ın babasıyla düzenli olarak yazışırdı. Kötü günlerimizde bize çok yardımcı olmuş, Dimitri ve Konya'da yaşayan öbür Rumların geçim vasıtaları ceza olarak ellerinden alınınca kursağımıza bir lokma girebilmesi ve sırtımıza bir şey giyebilmemiz için bizi kollamıştı. Halil'i en son güzel bir Konya baharı öğleden sonrasında, haber falan vermeden geldiğinde görmüştüm. Orhan o zaman üç yaşındaydı, ama dayısını, daha doğrusu dayısının kendisini sürekli rahatsız eden bıyığını hiç unutmamıştı. Halil'e baktım. Her zamanki gibi yakışıklıydı ve üniforma kendisine çok yakışıyordu. Ailemin en haylaz ferdinin askeri disiplini ve tekdüzeliği kabul etmesine her zaman şaşırmışımdır.

"İyi ki geldin. Babam Orhan'a bir hikâye anlattı mı?"

Başımı salladım.

"Yusuf Paşa'yı mı?"

"Başka ne olabilir?"

"Hangi çeşitlemesini?"

Gülüştük.

Ailenin diğer üyelerinin ardından eve girmek üzereyken Halil evimize gelen yolun ilersindeki toz bulutunu gördü. Bir başka araba daha geliyor olmalıydı. Ama kim? Ailesi, İskender Paşa'nın aksiliğini ve sosyal biri olmadığını iyi bilirdi. Bu nedenle İstanbul'daki evimize davet edilmeden gelebilen çok az kişi vardı, hatta bu eve kimsenin geldiğini hatırlamıyordum. Kendi ailesi söz konusu olduğunda, babam geleneksel konukseverliği hiç umursamazdı. Özellikle birinci dereceden kuzenlerine ve onların çocuklarına düşmandı ama kendi kardeşlerinden de uzak durmaya gayret ederdi. Bu nedenle biz çocukken beklenmedik ziyaretçilerle karşılaşmak hep hoş bir sürpriz olmuştu. Özellikle de Kemal Amca. Bir araba dolusu hediye getirmeden gelmezdi o.

"Bugün başkasını bekliyor muyduk?"

"Hayır."

Halil'le terasta kalıp arabanın gelmesini bekledik. Birbirimize bakıp kıkır kıkır güldük. Kim babamın evine böyle gelmeye cesaret edebilirdi ki? Biz çok küçükken ev dedemindi ve o zamanlar misafirlerle dolup taşardı. Üç yatak odası dedemin en yakın arkadaşları için her zaman hazır tutulur, onlar da canları çektiği zaman gelip giderlerdi. Evde çalışanların hepsi onların herhangi bir gün, herhangi bir saatte, kendi uşaklarıyla çıkıp gelebileceklerinin farkındaydı. Bu çok zaman önceydi. Bu ev babama verildikten kısa bir süre sonra, babam babasının eski dostlarının artık hoş karşılanmadıklarını açıkça belirtti. Öyle ki bu açıklama ailede bir rezalet çıkmasına bile neden oldu. Babaannem kendisi için epey sert sayılabilecek bir dille itiraz etmiş, ama babam inadını sürdürmüştü. Onun üslübu çok başkaydı ve babasının zamanında evi dolduran, güzel hizmetçi kızlara rahat huzur vermeyen bu şehvet düşkünlerinden hiç mi hiç hoşlanmamıştı.

Araba yaklaşınca arabacıyı ve yanında oturan uşağı tanıdık. Halil, babamızın ağabeyi Mehmed Paşa ile arkadaşı Baron Jakob von Hassberg'i karşılamak için aşağı inerken kıs kıs gülüyordu. Yetmişini aşmış olan iki adam da sağlıklı görünüyorlardı. Genelde soluk olan tenlerine güneş değmişti besbelli. Krem rengi yazlık elbiseler giymişlerdi, başlarında hasır şapkalar vardı. Ancak elbiselerin stili farklıydı. Her biri kendi terzisinin daha usta olduğuna yürekten inanırdı. Bu ikisi giyim kuşamdan söz etmeye başladıklarında babam huzursuzluğunu asla saklayamazdı.

"Evine hoş geldin, Amca ve siz de hoş geldiniz, Baron. Ne güzel bir süpriz bu böyle. Sizin burada olduğunuzdan haberimiz yoktu."

"Gelene kadar bizim de haberimiz yoktu," dedi Mehmed Paşa. "Berlin treni her zamanki gibi gecikti."

"Sadece Osmanlı sınırını aştıktan sonra, Mehmed," diye Baron söze karıştı. "Adil olmalısın. Sınıra tam zamanında gelmişti. Biz trenlerimizle gurur duyarız."

Mehmed Paşa bu dokundurmayı duymazdan gelerek Halil'e döndü. "Ölümün okunun kardeşimi delip geçtiği ama onun yıkılmamakta direndiği doğru mu, ha?"

"Sorunuzu anlayamadım, Amca."

Halil bana baktı.

"Babamız konuşma yeteneğini kaybetti, Amca," diye mırıldandım. "Onun dışında bir şeyi yok sayılır. Ama yürümek için hep yardıma ihtiyacı olacak."

"Ben bunu büyük bir felaket olarak görmüyorum. Zaten oldum olası çok konuşurdu. Annenin yemek için ne hazırladığını biliyor musun? Peki, evde şampanya var mı? Yok mu? Olmadığını tahmin etmiştim zaten! Onun için biz Baron'un malikânesinden birkaç kasa getirdik. Senin yaşındayken bu evde hüzün dolu çok akşam geçirmiştim. Bir daha asla. Buz var mı peki?"

Başımı eğdim.

"Güzel. O zaman bu gece için birkaç şişe soğutmalarını söyle. Petrosyan odalarımızı hazırlasın. Son otuz yıldır havalandırılmadıklarına eminim. Sen delikanlı, sen de beni kardeşimi görmeye götür bakalım."

Babam Mehmed Paşa'dan pek hoşlanmazdı ama ona saygıda da kusur etmezdi ve bunun bir nedeni vardı. Dedem öldüğünde, en büyük oğlu olan Mehmed Paşa'ya hiç hoşlanmadığı bu evle İstanbul'daki aile konağı miras kalmıştı. Onun bu evden hiç hoşlanmayışının nedenini anlayamamıştık. Bir insan bu çevrede nasıl mutsuz olabilirdi? Fakat Mehmed Amca'nın bu önyargısı son derece işimize geldiği için bu konunun ayrıntılarına pek girmemiştik. Sevincimiz merakımızın yerini almıştı. Bu evi severdik. Taş Kadın'ımızı severdik. Babamız Mehmed Amca'nın bu evi bize hediye ettiğini söylediğinde duyduğumuz heyecanı hâlâ hatırlarım. Halil, Zeynep ve ben ellerimizi çırpıp birbirimizi kucaklamıştık. Salman ciddiyetini korumuş ve çok yersiz bir soru sormuştu: "Siz öldükten sonra ev yeniden onun çocuklarına mı geçecek?"

Babam sanki, "Salak, ev şu anda bize verildi ve sen daha şimdiden benim ölümümü düşünüyorsun," der gibi sessizce bakmıştı Salman'a. Annem de gülümsemesini bastırmaya çalışmıştı. Annemin gündelik alışkanlıklarından haberdar olan Zeynep o gün güneş battıktan sonra bir kayanın ardına saklanıp annemin Taş Kadın'la konuşmasını dinlememiş olsaydı, onun bu neşesinin nedenini hiçbirimiz öğrenemeyecektik.

Bu günlerde insan çocuklarına ne söylemeli, Taş Kadın? Söylesene bana, nereye kadar açılabiliriz?

Zavallı Salman. O sadece bir gün bu evin kendisine kalıp kalmayacağını öğrenmek istiyordu. Kocam sanki bir cinayet tasarlıyormuş gibi baktı onun yüzüne. Ben annesi değilsem de o oğlanı çok severim. Babasının onunla konuşmasını istiyorum. Ona kendisini ne kadar çok sevdiğini söylemesini. Annesinin kendisini doğururken ölmüş olması Salman'ın suçu değil. Ama o babasının kendisine karşı kayıtsızlığını hissediyor. İskender Paşa oğlanın yüzüne baktığında ilk karısını görüyor, çocuğu seviyor; ama bazı günler sanki zavallı çocuk annesini bilerek öldürmüş gibi bir nefretle bakıyor Salman'a. Bir keresinde İskender Paşa'ya ilk karısını sormuştum. Bana çok kızdı ve bir daha bu konuyu asla açmamamı söyledi. Ben kendisini teselli etmek için sormuştum aslında; oysa o çok garip davrandı. Sonra da bu davranışı bana saklayacak bir şeyi olduğunu düşündürttü, Taş Kadın. Bu ailenin erkeklerinde ne var böyle, Taş Kadın? Ergenlik çağına geldikten sonra birden kendilerini çekiyor, araya mesafe koyuyor, annelerine ve kız kardeşlerine küçümseyerek bakmaya başlıyorlar. Halil'in asla öyle olmayacağını ümit etmek isterim. Gerçek annesi olmadığım halde öyle olmaması için elimden geleni yapacağım.

Mehmed Paşa için ne söyleyebilirim ki? O da evlenip çoluk çocuk sahibi olsaydı kimsenin bir itirazı olmazdı, ama o evlenmeyi reddetti ve babası onu bu itaatsizliği için ağır bir cezaya

çarptırdı. Sürekli gözetim altındaydı ve kendisini eğitmek için özel öğretmenler tutuldu. Buraya elli yıl önce Mehmed ile kardeşlerine Alman dilini öğretmeye gelen genç Baron'un Mehmed'e bu kadar bağlanacağı kimin aklına gelirdi. Hizmetkârlar bile bir şeyden kuşkulanmadılar. Olay ortaya çıktığında Petrosyan'ın babası bile sorguya çekildi ama o kendi Allah'ının adını anarak bilmediğine yemin etti.

Sen bir konuşabilseydin, Taş Kadın. Salman'a Mehmed Amcası'nın hiç çocuğu olmayacağını, bu evin bir gün kendisine kalacağını söyleyebilseydin.

Bunları bana Zeynep anlattı. Ben de Halil'e söyledim. Halil de Salman'a söyleyince Salman kahkahalarla gülmeye başladı. Durup ciddi bir ifadeyle bize bakıyor, ama bu ciddiyetini bir iki saniyeden fazla koruyamıyordu. Kahkahalarını tutamaz olmuştu. Oda dolmuştu, Petrosyan da, hatta genellikle son derece sakin olan ama o anda evi bir yaz fırtınası gibi saran neşeyi paylaşmak isteyen hizmetçiler bile oradaydı. Herkes şakayı paylaşmak istiyordu ama Salman gülmekten konuşamıyordu ki.

Halil, Zeynep ve ben susmuş, hatta İskender Paşa merdivenlerden aşağı geldiğinde biraz da korkmuştuk. Babam önce gülümsedi, ama Salman babasını görünce daha beter gülmeye başladı. Odanın havası birden gerginleşmişti. Efendisinin ruhsal değişimlerine alışkın olan Petrosyan hizmetçi kızları odadan çıkardı. İskender Paşa onlar çıktıktan sonra yumuşaklığı aldatıcı olan bir ses tonuyla, "Neden gülüyorsun, Salman?" diye sordu.

Salman birden gülmeyi kesti. Yüzündeki yaşları silip babamızın gözlerinin içine baktı.

"Ata, kendi aptallığıma ve körlüğüme gülüyorum. Nasıl oldu da Mehmed Amca'nın mirasçılarını soracak kadar salak davranabildim. Prusyalı bile olsalar baronların çocuk doğurdukları şimdiye kadar duyulmuş değildir ki."

Annem derin bir soluk aldı. İskender Paşa ise öfkesini tutamadı. Tek hatırladığım, yumruğunu sıkıp Salman'ın suratında patlatırken profilden yırtıcı bir hayvana benzediğidir. Ağabeyim dehşete kapılarak birkaç adım geriledi, korkmuştu.

"Bir daha benim ya da annenin önünde Amcan'dan saygısızca söz edersen seni mirasımdan yoksun bırakırım. Anlaşıldı mı?"

Gözleri öfke, kırgınlık ve burukluk yaşlarıyla dolan Salman sessizce başını eğdi. İskender Paşa odadan çıktı. Ben o zaman dokuz yaşında ya var ya yoktum, ama o anda babamdan gerçekten nefret etmiştim. Onun ilk kez birine vurduğunu görüyordum.

Ben Salman'ın elini tuttum, Zeynep de ona bir bardak su getirdikten sonra tokatlanan yanağını okşadı. Halil'in yüzü bembeyaz kesilmişti. Benim gibi o da dehşet içinde kalmıştı, ama bu durum onun için çok daha zor olmalıydı. Tıpkı benim gibi onun da bir daha babamıza saygı duyduğunu sanmıyorum. O zamanlar ben çok küçüktüm, ama o öğleden sonrayı asla unutamadım.

Bizi böylesine rahatsız eden şey sadece Salman'a yöneltilen şiddet değil, yüzeyin hemen altında gizli bekleyen o acı hayal kırıklığının patlayışıydı. Maske parçalanmış ve ortaya kaba hatlı, çarpık bir yüz çıkmıştı. Salman o yıl yirmi altı yaşındaydı. İskender Paşa'nın çocukları olan dördümüz de evden cinnet geçiriyormuşuz gibi birlikte çıktık. Taş Kadın'dan fazla uzak olmayan, çam ağaçlarının gözlerden sakladığı düz bir kayaya gittik.

Bu kaya üzerinde hepimizin özel bir yeri vardı ama oraya ilk kez birlikte gidiyorduk. Kayanın yüzeyi çukurlu ve tümsekli, fakat dümdüzdü. Bu süreçte doğanın pek az rolü olmuştu. Petrosyan, Yusuf Paşa'nın, önünde denizin uzandığı bu noktada lirik şiirlerini yazdığını söylerdi. Taşı yontup dümdüz hale getirmek için pek çok taşçı ustası çalışmıştı anlaşılan.

Sessizce oturup denize baktık. Ta ki görüntü, yüreğimize çarpan azgın dalgaları sakinleştirene kadar. Orada uzun bir

süre kalıp güneşin batmasını bekledik. İlk konuşan Halil oldu. Salman'ın Mehmed Amca hakkında söylediği, hakarete uğramasına neden olan sözleri olduğu gibi tekrarladı. Sonra da Zeynep aynı şeyi yaptı. Ama sıra bana gelince Salman beni önlemek için eliyle ağzımı örttü.

"Küçük prenses, ne olduğunu bile anlamadığın bir şeyden asla söz etmemelisin."

O gün olanların anısını içimizden söküp atmak için hepimiz yeniden gülmeye başlamıştık. Bizim tepkimizden etkilenen Salman, evden bir daha dönmemek üzere ayrılmak istediğini itiraf etti. Bir daha ne bu eve gelecek, ne de İstanbul'a dönecekti. Halep'e ya da Kahire'ye, hatta belki daha uzaklara, Osmanlıların olmadığı ülkelere gidecekti. Ancak o zaman kendini gerçekten özgür hissedebilirdi.

Biz çok üzülmüştük. Zeynep, hiç olmazsa önce evlen diye ısrar etti. Halil asker olmasını önerdi. Kendileri ve henüz doğmamış olan çocukları için umut ettikleri şeylerden söz ettiler. Kendi dünyalarına dalmışlardı. Bütün bunlar benim için çok yeniydi. Onlara katılmak, hatta konuştuklarını anlamak için henüz çok küçüktüm, ancak o günün duygusal yoğunluğu belleğime iyice kazınacaktı. Yüzleri ışımıştı, sesleri mutlu çıkıyordu ve bu durumun beni ne kadar mutlu ettiğini hatırlıyorum. Sanki o öğleden sonra yaşanan trajedi hayatlarında bir dönüm noktası olmuş ve içlerini gelecek için duydukları umutlarla doldurmuştu. Barışçıl ve sakin mizacı aile içinde alay konusu olan Zeynep bile o gün öfkeli ve heyecanlıydı. O akşam hiçbirimiz eve dönmek istemiyorduk. İskender Paşa ile dünyasına karşı isyan duyguları içindeydik. Nerede olduğumuzu her zaman bilen Petrosyan gelip de akşam yemeği zamanının geldiğini bildirdiğinde kendisini duymazdan geldik. Bunun üzerine o da yanımıza oturdu ve bal damlayan teselli sözcükleri söyleyerek eve dönmemiz için bizleri ikna etti. Salman başa geçince biz de istemeye istemeye ardından yürüdük.

Salman'ın evden ne zaman ayrıldığını tam olarak bilemiyorum. Ama İskender Paşa'dan o tokatı yedikten çok sonra olma-

sa gerek. Tek hatırladığım, Salman bir gün kahvaltıda işini bırakıp birkaç yıl dünyayı gezeceğini söylediğinde aileyi saran panik havasıdır. Kendisi Kemal Amca'nın nakliyat şirketinde çalıştığı için canı istediği zaman rahatça işine dönebilirdi.

Salman'ın annesi onu doğururken öldüğünden Salman'ı Zeynep'le Halil'in annesi büyütmüşlerdi. Halil'in annesi uzak bir kuzendi, bana hep sevgi göstermişti. İskender Paşa'yla aceleye getirilmiş bir evlilik yapmışlardı. İskender Paşa o zamanlar umutsuzluk içindeymiş, ama Salman'a bir anne kazandırması için ailenin yaptığı baskıya karşı koyamayıp kadınla evlenmiş. Kadın Salman'a bakmış ve annesi olmuştu. Onu kendi öz oğlu gibi sever, kendi çocukları Halil ile Zeynep doğduktan sonra bile her zaman hararetle şiddetle savunurdu.

Kadın yazlık evde pek kalmadığı için Salman'ın o biçimde aşağılanmasına şahit olmamıştı, ama haber İstanbul'da kendisine ulaştırılmıştı. Benim annem İskender Paşa'nın kadının dilinden kurtulamayacağına emindi. Belki de Salman'ı gitmemesi için ikna etmeye çalışmıştı. Bunu yapmışsa bile, başarılı olamadı. Salman kararını vermişti ve kimse kendisini caydıramazdı. Bize bir süre seyahat edeceğini ve belirli bir yere yerleşmeye karar verdiğinde haber vereceğini söyledi.

Yaptığına pişman olan babası ona yol masrafını vermek istedi ama Salman onu da kabul etmedi. Son dört yıldır para biriktirmişti. Hepimizi tek tek kucaklayıp gitti. Ondan önceleri aylarca haber alamadık. Sonra mektupları gelmeye başladı, ama düzensiz biçimde. Salman gittikten bir yıl kadar sonra İskenderiye'den yeni dönmüş olan Kemal Amca haberini getirdi. Salman'ın yanında kalmıştı. Ağabeyim elmas ticareti yapıyordu, gayet başarılıydı ve İskenderiye'li bir kadınla evlenmişti. Zeynep'in annesine bir mektup göndermişti. Mektubun içeriği bizlere hiç duyurulmadı bile. Zeynep annesinin odasının altını üstüne getirdiği halde mektubu bulamadı. Bir gün, umutsuzluk içinde, Petrosyan'a mektupta neler yazdığını sorduk. Petrosyan başını üzüntüyle iki yana salladı.

"Bir insana çok taş atılırsa, sonunda taştan korkmamaya başlar," dedi.

Petrosyan'ın bununla ne demek istediğini bugüne kadar anlamış değilim. Zeynep ve ben bilgiç bilgiç başlarımızı sallamış ama Petrosyan odadan çıkar çıkmaz kahkahayı patlatmıştık.

Hepsinin aynı günde gelmiş olmaları garipti. Salman, Mehmed Amca ve Baron'u hep birlikte odasına girerken gördüğünde İskender Paşa neler hatırlayacaktı kimbilir? Halil daha sonra bana babamın Salman'ı görünce ağladığını, kucaklayıp yanaklarından öptüğünü anlattı. Salman bundan etkilenmiş ama gözleri kuru kalmıştı. Çok gecikmiş bir davranıştı bu. Yetişkin erkeklerin sergiledikleri gururu uzun zamandır izler dururum, ama asla anlayabilmiş değilim. Bu, kocam Dimitri'de de olmayan bir şey değildi aslında, ustaca bastırmayı hepsi öğrenmişti.

Günler geçtikçe Salman'ı yakından izleme fırsatını buldum. Gençliğinde içimizde en canlı, en hırslı olan ağabeyim şimdi kendisini acılaştıran bir hüzün içindeydi. Onu böyle üzen hayatında istediklerini yapmamış olmasıydı sanırım. Sanki mutsuzluğunun temelinde elmas tüccarı olarak kazandığı başarı yatıyordu. Asla tatmin olmuş değildi. İskenderiye'de Mısırlı bir kadınla, Kemal Amca'nın deyimiyle "güzel bir Kıpti"yle evlenmiş ama karısını ailesiyle tanıştırmamıştı. Şimdi, babası felçli yatarken bile, oğullarını dedelerini en azından bir kere görmeleri için bile getirmemişti. Mısır'a sadece Halil davet edilmişti ve Salman'ın karısıyla çocuklarını tanıma ayrıcalığına o kavuşmuştu. Ben Halil'i Salman'ın kayıtsızlığı konusunda sorguya çekmeye kalkıştığımda sert ve şaşırtıcı bir cevap almıştım.

"Salman, imparatorluğun son üç yüz yıldır geri dönüşü olmayan bir biçimde çökmesinden bunalıyor. Ben de bu gerçe-

ğin farkında olsam bile Salman bunu kişisel bir mesele gibi algılıyor."

Benim sezgilerim bu mantık yürütmeye karşı çıkmaktaydı. Salman'ın İstanbul hayatının törenselliği karşısında hissettiği sabırsızlığı gayet iyi bilirdim. Korkunç bir hayal kırıklığı içindeydi ve değişiklik istiyordu, ama bu durum mutsuzluğunun nedenlerinin ancak bir kısmı olabilirdi. Bir zamanlar son derece hayat dolu ve yaramaz olan ağabeyimin, tarihe ilişkin bir umutsuzluk duygusundan böylesine etkilenmiş olacağını aklım almıyordu doğrusu. Ailemiz hep tarih yapmıştı. Şimdi tarihin bizi ezmesine nasıl izin verebilirdik? Salman'ın üzüntüsünün başka bir nedeni olmalıydı ve onun ne olduğunu öğrenmeyi iyice kafama koymuştum.

ÜÇ

Baron *Kâbusname*'den "Romantik İhtiras" Adlı Bölümü Okuyor; Arnavut Enver'in Yarım Kalmış Hikâyesi; Tek Kaçış Yolunun Uçmak Olduğunu Düşünen Sabiha ile Çerkez Hizmetçi

"Sizin Osmanlı İmparatorluğunuz, bacaklarını açmış, bir sonraki defa kendisine kimin sahip olacağını bilmeyen ve umursamayan sarhoş bir fahişeye benziyor. Abartıyor muyum, Mehmed?"

Baron ile Mehmed Amca ikinci şampanya şişesini açmışlardı.

"Baron, ulvi düşüncelerini her zaman olduğu gibi gayet açıklıkla ifade ettin," diye cevapladı Mehmed. "Ama düşünüyorum da, zaman zaman büyük usta Hegel'i hayal kırıklığına uğratabilirsin doğrusu. Akranlarının anlattıklarına göre, Berlin'de bir öğrenciyken büyük umutlar vaat etmişsin..."

Baron amcamın sözünü yaylım ateşe benzeyen bir kahkahayla kesti: ha-ha-ha, ha-ha-ha ve son bir ha. Bu bir gülümse-

meyle başlayan ve ağır bir tempoyla gelişen kahkahalardan değildi. Onunkisi herhangi bir hasmını aşağılama, ezme, sözünü kesme, caydırma amacını taşıyan söz cephaneliğinin bir parçasıydı.

"Bu aileyi her ziyaretimde gerçek dünyayla ilişkim kesiliyor, Mehmed. Sana sık sık söylediğim gibi gerçek dünya karıncalar dünyasıdır. İnsanların bu dünyada ayakta kalabilmelerinin tek yolu karıncalara benzemektir. Bu bizim geleceğimizdir. Bu bizi çağırıyor ama sen direniyorsun. Evinin gerçek dünya olduğunu ve bu şekilde canavarları kendinden uzak tutacağını düşünüyorsun, Mehmed. Ama ne zamana kadar? İmparatorluğun öylesine iflas etmiş durumda ki, üç yüz yıldır yapmakta olduğunuz gibi zaman bile satın alacak durumda değilsiniz artık."

Amcam bir süre konuşmadı. "Sevgili Baron, sizin filozoflarınızın ilerleme dediği şey insanlarda bir iç kuraklık yarattı. Birbirlerine karşı, acemi bir duygusuzluk, saygısızlık içindeler. İkimizin de sevdiğimiz Fransa'ya bak. İngiltere'nin sözünü etmeye bile gerek yok. İnsanlar arasında dayanışma yok. Ayakta kalmak ve ne pahasına olursa olsun zengin olmak dışında ortak bir inanç yok. Belki de dünyanın gidişatı böyle. Hepimiz bir gün öyle olacağız. Seninle ben değil tabii. Biz o gün gelmeden çok önce ölmüş olacağız, hem mutlu ölmemiş olacağımızı kim söyleyebilir ki? Zevki neden birbirimizde aramayalım? Neden hayatımın, bu evin, ailemin keyfini çıkartmayayım?.."

Baron bu defa gerçek bir kahkaha patlattı.

"Neden gülüyorsun?"

"*Kâbusname*'yi hatırladım. Kitabı Almancaya çevirirken inanılmaz derecede sıkıcı ve sıradan bulmuştum. Eğer Sultan'la şehzadeleri için ahlâk böyle bir şeyse, o zaman öylesine hızlı biçimde yozlaşmalarına şaşmamak gerekir diye düşünmüştüm. İmparatorluğun dumanlandırdığı en zayıf kafalar bile böylesi bir zırvalığı kolayca göz ardı ediverir. Ancak dikkat çekici bir yeri vardı. 'Romantik İhtiras' adlı bu bölümü yoldan

çıkmış amca ve yeğenlerime o kadar çok tekrarladım ki, bir daha hiç unutmadım. Sen sadece zengin olmakla ilgilenenlerden söz edince onu hatırladım. Şimdi *Kâbusname*'nin bilgeliğine kulak ver bakalım, Mehmed: "Âşık olmaya karşı diren ve sakın kimsenin sevgilisi olma; âşığın hayatı, hele de geçinmek için yeteri kadar parası yoksa, mutsuzlukla doludur. Züğürt âşık, üstüne üstlük bir de yaşlıysa, amacına asla erişemez; hedefe paranın yardımı olmadan erişilmez ve paraya sahip olmayan bir âşık da ruhuna işkence ettiğiyle kalır."

Gülümseme sırası Mehmed'e gelmişti. "Yaşlı ve beş parasız olmak mantıksız duyguların azabı olmadan da yeteri kadar kötüdür. Söylediklerinde epey gerçek payı var sanırım. Azizim Baron, yaşlanmakta olduğumuz doğru, ama böylesine büyük bir beceriyle ezberlediğin o bölümün bizi etkileyeceğini sanmam. Biz beş parasız da olsaydık birbirimizin dostluğundan zevk alırdık gibime geliyor. İstersen *Kâbusname*'nin bir işe yaramadığının altını çizmek için bir şişe daha açalım."

Babamın bir Fransız salonu modeline göre düzenlenmiş ve döşenmiş oturma odası o gün ağzına kadar doluydu. Hastalığından önce Osmanlı kadınlarının bu sığınağa girmeleri yasaktı. Fransız kadınlarının girmelerine izin verildiğini görmüştük, ama sadece kocalarının ya da babalarının eşliğinde. Bir kural olarak evin bu en büyük ve en güzel odası erkek arkadaşlara ve ziyaretçilere ayrılmıştı.

Babam Paris'teyken, bir kere Zeynep, ben ve annelerimiz bu odaya gelmiş, nane çayı ve gülsuyu getirtmiş, sonra oturup kâğıt oynamıştık. Gündüzleri odayı ışıkla dolduran üç büyük balkon penceresinden denizin değişen hallerini seyretmeyi çok severdim. Odayı her gün kullanmamız hizmetçilerin de çok hoşuna gitmişti. Onlar da Petrosyan'ın yokluğunda orada bulunmaktan zevk almışlardı.

Artık her şey değişikti. Gece yatmadan önce, yemekten sonra, her akşam orada toplanıyor, birbirimize duyduklarımızı anlatıyor ya da birimizin anlattığı bir olayı dinliyorduk. Ba-

bam, Mehmed Amca ile Baron arasında geçen konuşmaya kaşlarını çatmıştı. Karılarının ve kızlarının önünde fahişelere atıfta bulunulmasına kızmış olmalıydı. Orhan pencere yanındaki divanda uyuyordu ve konuşmayı duymamıştı.

İskender Paşa yanından hiç ayırmadığı bastonu kaldırarak yere vurdu. Bu, odanın çeşitli köşelerindeki fısıldaşmaların sona ermesi ve hikâye anlatıcının söze başlaması için verilen bir işaretti. Mehmed Amca boğazını temizledi. Salman gülümsedi. Halil sinirli bir tavırla bıyığını çekiştirdi. Annem Sara sıkı sıkı şalına büründü. Zeynep'le birbirimize bakıp gülmemize engel olmaya uğraştık. Mehmed Amca konuşacaksa her şey mümkündü.

Hafif telaşlı görünen babam Petrosyan'ı çağırıp Orhan'ı işaret etti. Ne demek istediği anlaşılmıştı. Uyumakta olan oğlum kucaklanarak götürüldü. Keşke küçük kızım Emine'yi de getirebilmiş olsaydım. Onun da ailemizin bir parçası olmasını istiyordum. Mehmed Amca sahte bir tevazu takınıp konuşmaya başladı.

Size Arnavut atamız Enver'in hikâyesini anlatacağım. Oğlu tarafından kaleme alınan bu hikâye her beş yılda bir Hazreti Peygamberimizin doğum gününü kutlamak üzere tüm aile bir araya toplandığında okunurdu. Mütevazı köklerimizi asla unutmamız için böyle bir gelenek geliştirilmişti. Ama ne yazık ki, elli altmış yıl önce bu gelenek ortadan kalkmıştır. Bazıları dedemiz Mahmut Paşa'nın aile tarihçemizi yeniden uydurduğunu ve dört yüzyıl yaşında olmasına rağmen gerçek kendisini hâlâ rahatsız ettiği için ince cildi yok ettiğini söylerler. Neyse ki Mahmut Paşa günümüzde hâlâ kütüphanede duran, hiç sevilmeyip okunmayan el yazmaları olağanüstü güzel olan başka bir kitabı gün ışığına çıkarmayı başarmıştır.

Onu okumaya kalkışanlarımız daha ikinci yalan dizisine gelince elimizden bırakmışızdır; yazılanlara göre ailemizin kuru-

cusu saf Arap kanından geliyordu ve işi yaşadığı bölgedeki Osmanlı karargâhın çevresinde biriken at pisliklerini temizlemek olan bir Arnavut değildi, Hazreti Peygamber'in aşiretindendi. Oysa bizim atamız at pisliklerini öylesine beceriyle temizlerdi ki, çok geçmeden bu çalışkanlığıyla dikkati çekmişti. Kendisi karargâhın komutanı olan Ağa tarafından İstanbul'a getirilmiş, daha sonra sarayın içinin temizliğinden ve sağlık koşullarından sorumlu tutulmuştu.

Mahmut Paşa, Sultan'ın yeğeniyle evlenmeye niyet ettiği için bu yalanları üretmişti, herhalde seceresini düzeltmeye uğraşıyor olmalıydı. Ama yalan uydurmasına gerek yoktu. Sultan belli ki gerçeği biliyor ve aldırmıyordu. Sultan'ın bu evliliğe başka nedenlerle itiraz etmiş ve ailemizi gereksiz bir trajediden korumuş olmasını isterdim.

Ertuğrullar vezirlerinin ve nedimlerinin mütevazı geçmişlerini kabullenmelerini tercih ederlerdi. Vezirleri yaratan da yok eden de Sultan'dır. Soyluluk geleneği olmayınca bu tarzı sürdürmek çok daha kolaydır. Sadece kendilerinin hükümdar ailesi olduğunu bilmek sultanlarımıza bir istikrar ve kendine güven duygusu verir. Bu bilinç Ertuğrulların büyük imparatorluğumuzun tarihinin tek gerçek hükümdar ailesi olduğu inancına dayanır. Ve ne yazık ki bu doğrudur. İmparatorluğun gözlerimizin önünde çürümesinin bir nedeni de budur. Baron'un renkli tanımı gerçeğe çok yakındır. Sultan II. Abdülhamit bunu bilir. Geçen yıl Berlin'i ziyaretinde kendisine refakat ettiğim zaman bana, "Sence İslam'ın son halifesi ben mi olacağım?" diye sormuştu. Ben bir cevap vermeyip, sadece gülümsemekle yetindim.

Dedem Mahmut kendini beğenmiş, kibirli, burnu havada biriydi, ama tam bir budala da değildi. Ertuğrulların hassasiyetinin farkında olmalıydı. Sultan, hanedanı kuran Osman'dan geldiğini söylüyordu. Peki, salak dedemiz neden Peygamber ailesinden geldiğini iddia ediyordu? Gerçeği süsleme ihtiyacını neden duymuştu? Neden ailemizin ataları hakkında hayali

bir dünya yaratmıştı? Dedem kendini tam bir aptal yerine koymuştu. Yazdığı kitap zırvalıklar ve boş övünmelerle doluydu, gerçekler ve fanteziler aynı miktardaydı.

Ailemiz kuşkusuz gerçeği biliyordu, Mahmut'la alay etmelerine ve onun bu davranışını utanç verici bulmalarına rağmen hiçbirinin ona karşı çıkacak cesareti yoktu. Aksi suratlı aile büyüklerinden bir heyet kendisine gidip de yalan söylemeyi bırakmasını söyleseydi bunun geçici bir etkisi olabilirdi belki de. Kim bilir? Neyse, Mahmut Paşa'nın gerçeği allayıp pullama huyu gayet iyi bilinmesine rağmen Sultan'ın yeğeniyle evlenmesine izin verilmişti. Ve kadın da babamızı ve üç kızkardeşini doğurdu. Ancak bu bile Sultan ile nedimlerinin Mahmut'la alay etmelerine engel olamadı.

Halam bana Mahmut Paşa'nın saygılarını sunmak için saraya her gidişinde Sultan'ın kendisine kitabı hakkında sorular sorup, saray erkanının önünde yalanlarını ve uydurmalarını tekrarlamaya zorladığını anlatmıştı. Sultan anlatılanları ciddiyetini bozmadan dinliyor, ama dalkavuklarının neşelerini belirli aralıklarla dışarı vurmalarına izin veriyordu. Böylece Mahmut Paşa'nın anlattıkları her zaman bastırılmış kahkahaların gürültüleriyle kesilmekteydi.

Peki, tüm bunlar olurken Mahmut Paşa ne düşünüyordu? O çok değer verdiği gururu, bu gelenek haline dönüşmüş aşağılanmaya nasıl tahammül ediyordu? Mahmut Paşa saraydan eve döndüğünde karısına amcasının kendisini nasıl tekrar tekrar onurlandırdığını, Vezir'in Mahmut'un Rus sorunu üzerinde hazırladığı çok önemli ve çok gizli rapor için kendisini nasıl kutladığını, raporun nasıl tek kelimesi bile değiştirilmeden Berlin Sefareti'ne gönderildiğini anlatırdı.

Portresi İstanbul'daki eve gelen ziyaretçileri karşılayan güzel babaannemiz Sabiha bu saçmalara inanır mıydı? Sanmıyorum. Mahmut Paşa'yla yakışıklı, zengin ya da doğuştan yalancı olduğu için değil, babası onun sevecen ve iyi bir koca olacağını düşündüğü için evlenmişti. Orhan'ın annesinin gülümse-

diğini görüyorum. Kendi kendine, büyük babaannemiz bu kadar aptal olabilir mi, diye soruyor olmalı. Cevabım, güzeller güzeli Nilüfer, basit bir evettir.

Büyükninem Sabiha kuşkusuz çok güzel bir kadındı. Tablo bu açıdan yeteri kadar gerçekçidir, ancak ressamı Bragadini ne yazık ki pek yetenekli değildi. Sadece gördüğünü resmederdi. Daha derine inip onun gerçek mizacını bulacak ince zekâdan da meraktan da yoksundu. Onun iç dünyasını ortaya çıkarmak konusunda büyük bir başarısızlık sergilemişti. Beyaz bir teni, dolgun dudakları, geniş alnı, kara saçları, mavi gözleri ve onu tanıyanların deyimiyle elbiselerinin altında, zenginlikler deryası' olan bir vücudu vardı. Ben bu deyimden nefret ediyorsam da, Dedem Mahmut içkiyi fazla kaçırınca, bunu karısının gereksiz şeylere olan budalaca saplantısına nasıl tahammül ettiğini yüksek sesle soran eski dostlarına bir övünç vesilesi olarak açıklardı.

Mahmut da öyle fazla derin bir insan değildi. Kafasını fazla bilgiyle doldurmamayı seçmişti, ama Allah razı olsun, ta Hazreti Peygamber'in zamanından beri müminlerin pek düşkün olduğu üç şeyin keyfini çıkarırdı. Dedem şarabı, avlanmayı ve çiftleşmeyi severdi; sırası da buydu. İçki içmeden avlanamaz ve talihsiz bir hayvanı öldürmeden babaanneme binemezdi. Bir tavşan bile bu bakımdan kendisine yardımcı olurdu.

Ancak Sabiha bu üç şeyden de iğrenirdi. Kendisi sarayda yetişmişti. Sekiz yaşında bir çocukken bile sarhoş erkekler görmüş olduğunu, bu manzaranın midesini bulandırdığını anlatırdı, ama pek fazla ayrıntıya girmezdi. Dinimizin halifelerinin hâkim olduğu sarayda çocukken neler görüp yaşadığını ve bunların kendisini nasıl etkilediğini kim bilebilir ki? Babasının bir Japon fahişesiyle evlenme kararının onu çok rahatsız ettiği söylenir. Ondan sonra çıkan kavgalarda babası hep çocuklarının karşısında yer almış, yeni karısının tarafını tutmuştu. Sabiha kendini terk edilmiş hissediyordu ve bu da onun erkeklere ve onların sahip oldukları güce karşı tavırla-

rını tayin ediyordu, ama bunu arkadaşlarına asla böyle söylemezdi.

Onlara Mahmut Paşa'nın gerçek bir erkek olmadığını ve onunla çiftleşmekten hiç zevk almadığını anlatırdı. Onun bir köpekten bile daha az işe yaradığını ve Allah'a şükürler olsun, çocukları doğduktan sonra iktidarını kaybettiğini söylerdi. Kendisi ne kadar çalışsa da kocasının küçük kuşu kıpırdamayı reddediyordu. Aslında hiçbir şey denemiş olduğu falan yoktu. Mahmut'u bir daha yatağına almamıştı.

Kendi kendine hayran olan ve eskisi gibi zevk peşinde koşan Mahmut Paşa erkekliğine böyle çamur atılmasına çok sinirlenmişti. Tipik bir karşılık vererek Çerkez bir hizmetçiyi mutfaktan alıp yatak odasının yakınında bir odaya yerleştirdi. Kadını metresi yapmıştı. Petrosyan'ın büyükbabası o sıralarda mutfağımızın sultanıydı. Onun da aynı kadına zaafı vardı ama efendisinin iradesine karşı başı öne eğikti.

Çerkez -gerçek adını bugüne kadar duymuş değilim- cahildi. Genç kızlığında İstanbul'da bir esir tüccarından ev hizmetleri için alınmış ve mutfak hizmetçisi olarak eğitilmişti. Ama doğal bir zekâya sahip olduğu söylenirdi. Anlatıldığına göre Mahmut Paşa'yı çok güldürürmüş ve en önemlisi, bacaklarının arasını yeniden canlandırmış. Kadının varlığının evin dışında duyulması da çok gecikmemiş.

Kadın av seferlerinde Mahmut Paşa'ya refakat etmeye başlamış. Onun varlığı Mahmut Paşa'nın zevklerinin sırasını değiştirmesine neden olmuş. Şimdi Çerkez kadın tarafından rahatlatılmadan avlanamıyormuş ve avdan sonra karşılıklı şarap içiyorlarmış. Aslında onunla evlenmesi gerekirdi ama Mahmut Paşa korkağın biriydi. Üç büyük korkusu vardı. Sultan'ın hoşnutsuzluğundan korkuyordu. Kendi sosyal statüsünde bir gerileme olacağından korkuyordu. Bir de babasının gazabından korkuyordu.

Ama bütün bunlara rağmen Sabiha'nın Çerkez rakibesini sahneden indirme girişimlerinin hepsini boşa çıkartmıştı. Sa-

biha bu odalığa neden bu kadar önem veriyordu acaba? Bu tür uygulamalar bugün olduğu gibi o gün de çok yaygındı. Onu rahatsız eden şey herkesin önünde rezil olmaktı sanırım. Eğer büyükbabam işini gizlice görmüş olsaydı, babaannem de kendini hakarete uğramış hissetmeyecekti; ancak Mahmut Paşa da erkekliğine leke sürdüğü için Sabiha'ya kızgındı. Bu nedenle cariyesini kimseden saklamaya gerek duymadı. Onu arkadaşlarına gösterebilmek için bir hanımefendi gibi giydirirdi. Halil'in annesi bir keresinde bu evde küçük bir kutu içinde çok iyi korunmuş, çok güzel ama rengi solmuş bir Paris giysisi bulmuştu. İşte o giysi Çerkez'e aitti.

Kadın bir gün İstanbul'daki evimizden kayboldu. Sabiha ilk başta çok sevinmişti; ancak aradan bir ay geçince rakibesinin yokluğunun Mahmut Paşa'yı kederlendireceği yerde keyiflendirdiğini gördü. Sabiha kendisinden bir şeyler saklandığını anlamıştı. Hemen Petrosyan'ın büyükbabasını çağırttı ama o da efendisinin ihtiraslarıyla ilgili hiçbir şey bilmediği konusunda ısrar etti.

Sonunda hanımına gerçeği anlatan, sanırım Çerkez'in yükselişini kıskanan bir hizmetçi kız olmuştu. Çerkez, Mahmut Paşa'nın çocuğunu taşıyordu ve hamileliğini geçirmek üzere bu eve gönderilmişti. Belki de çocuk bu odada ve hatta şimdi, İskender Paşa'nın konuşamadan yattığı ve hikâyeden hoşlanmadığı için bana kaşlarını çatarak baktığı yatakta doğacaktı. Kim bilir? Özür dilerim, aziz kardeşim. Ama her başlangıcın bir sonu olması gerekir. Öyle değil mi?

Babam hararetle bir şeyler yazıyordu, defterine yazdığı notu alıp amcama götürdüm. Amcam yazıyı okuduktan sonra gülümsedi.

"İskender hiçbir şeyin sonu falan olmadığını olmadığını söylüyor. Her şeyin sadece tahminden ibaret olduğunu, hizmetçilerin bölümündeki yılan dillilerin uydurdukları hikâyele-

rin gerçek olmadığını, yorulduğunu ve uykusunun geldiğini, konuşmaya yarın devam etmemizi söylüyor. Onun isteklerine saygı göstermemiz gerekir, ancak hikâyenin sonunu anlatmak da uzun sürmeyecektir.

"Bir son vardı elbet ve bu trajik bir sondu. Mahmut Paşa'nın Çerkez'i doğmamış çocuğuyla birlikte ortadan yok oldu. Bir daha kendisini gören olmadı. Ben küçükken hizmetkârlar beni sık sık bu balkonun dışında ağladığı duyulan bir bebek hayaleti hikâyeleriyle korkuturlardı. Petrosyan'a sorarsanız, size Çerkez'i Sabiha'nın öldürttüğünü söyleyecektir. Hikâyeyi babasından dinlediğini iddia ediyor. Mahmut Paşa tıpkı kendi soyundan gelen İskender Paşa gibi kadının kaçtığına inanmayı tercih etti. Ama yine de bir son vardı elbet. Mahmut Paşa kadından haber getirene büyük bir ödül vaat etti ama ödülü almaya gelen kimse çıkmadı."

Baron ile Mehmed Amca, kalkıp hoşnutsuzluğunu belirtmek için gözlerini kapatmış olan babamdan yana eğilerek selam verdiler ve odadan çıktılar. Biz de sessizce onları izledik.

DÖRT

Çerkez Gerçeği Taş Kadın'a Anlatıyor ve Kaderinden Şikayet Ediyor; Zengin, Yoksulun Aşkını Nasıl Yok Eder

Taş Kadın, benim acıklı hikâyemi dinleyecek misin, yoksa kulakların sadece Paşa ile ailesinin seslerine mi açıktır? Bu eve geleli üç ayı geçti. Evin kâhyasıyla karısı bana gayet iyi bakıyorlar, İstanbul'dan ayrıldığım için çok mutluyum, ama bu yalnızlığımda Hikmet'i eskisinden de çok özlüyorum. Her sabah kuşlardan çok önce uyanıyorum. Hava henüz aydınlanmamış, yıldızlar daha solmamış oluyor. Uyuyamıyorum. Hikmet'in yüzü ve sesi rüyalarımı dolduruyor. Bana bak. Mahmut Paşa'nın çocuğuna sekiz aylık hamileyim ama kalbim hâlâ karnımdan daha ağır.

Rüyalarımda Hikmet'i asker üniformasıyla görüyorum. Bana bakan gri gözleri acı dolu. Şöyle diyor o gözler: "Biz sana

güvendik ama sen bekleyemedin. Zengin bir adamın sana sağlayacağı rahatlık uğruna sevgimizi feda ettin." Bağışlanmak için yalvarıyorum. Merhamet istiyorum ama aslında gözlerin gerçeği söylediklerini biliyorum. Onunla sözlüydüm. Hatta o lanetli gün gelip de efendimiz Mahmut Paşa beni görüp bıyıklarını burmaya başladığında, hanımımdan onunla evlenmeme izin vermesi için konuşmak üzereydim. Daha on yaşında bir çocukken beni ölümcül bir işaret konusunda uyarmışlardı ve tam sekiz yıl sonra söyledileri başıma geldi.

Evdeki hizmetçiler aralarına yeni gelenleri bu ailenin çok eskilerden gelen bir geleneği olduğu konusunda uyarırlar. Efendi birine bakıp bıyığını burmaya başladı mı, bu kadının o gece efendinin yatağına çağrılacağını gösterir. Ve hep böyle oldu, Taş Kadın. Hep böyle oldu. Sadece hizmetçi kızlar da değil. Çağrıya muhatap olan bir iki genç arabacı da vardı. Bunlardan biri kaçtı ve bir daha hiç görünmedi. Kızlar Mahmut Paşa'nın âdetlerinden sık sık söz ederlerdi ama ben bu kaba konuşmalara kulaklarımı tıkardım. Onlardan duyduklarımı unutmayı tercih ederdim.

Ne de olsa ben bir mutfak hizmetçisiydim ve evin öteki odalarına yaklaşmam bile yasaktı. Benim görevim aşçılara yardım etmek, yemek hazırlamaları için gerekli öteberiyi getirmekti. Çok daha gençken kendimi asla efendinin gözüne çarpmayacak biri olarak görür, öteki hizmetçi kızlar gibi kaygılanmazdım; şu memelerini olgun kavunlar gibi taşıyan kızlar gibi yani.

Bir gün bostanın yakınında oturmuş salatalık yıkarken beni pencereden gördü. Bakışlarımı kaçırdım ama o hemen aşağı inip önümden geçti. Ben ayağa kalkıp başımı örttüm. O gülümseyerek bıyıklarını burdu. Ah zalim kader, Taş Kadın. Başıma gelecekleri biliyordum. Gece olmadan kaçmak istiyordum. Şansa bak ki, her gün evin önünde nöbet tutan kızıl saçlı, tıraşlı yüzlü Hikmet'im, o sabah annesinin cenazesini kaldırmak için köyüne gitmişti. Yapayalnızdım. Allah adına yemin

ederim ki, eğer Hikmet o gün orada olsaydı onunla kaçardım. Çağrı evin en yaşlı hizmetçisi kılığında geldi. Mahmut Paşa'dan önce babasının ve büyükbabasının yataklarını da ısıtmış olmakla övünen bu kadın artık elli yaşına gelmişti. Geçmişte efendinin yanındaki bu ayrıcalıklı durumundan yararlanarak bütün hizmetçilere kan kustururdu. Herkes ondan nefret eder, korkardı, ama bu daha eskidendi. Artık sadece Paşa'ya aracılık yapıyordu ki yüreğinin derinliklerinde bunun nasıl bir alçalma olduğunu anladığı için yumuşamıştı sanırım. Bizlerin işini kolaylaştırmak için şöyle derdi: "Ben bu ailenin üç kuşağını tanıdım ve bu genç efendi içlerinde en iyisidir. Sana karşı şiddet kullanmayacaktır. İhtirası kabardığında büyükbabasının yaptığı gibi canını acıtmayacaktır."

Onun bu güven verici sözlerinin üzerimde pek bir etkisi olmadı. Daracık yatağımda yatıp doya doya ağladım. Daha sonra kadın beni Paşa'nın odasına götürdüğünde dizlerimin üstüne çöküp Mahmut Paşa'nın ayaklarını öptüm. Ona iffetimi bana bağışlaması için yalvardım. Başkasıyla sözlü olduğumu söyledim. Hikmet'i sevdiğimi itiraf ettim. Bir anne olmak ve çocuklarıma benden esirgenen sevgiyi vermek istediğimi anlattım. O kadar salaktım ki dürüstlüğümün onu etkileyeceğini sanıyordum ama tam tersi bir etkisi oldu. Benim yakarılarımı direniş olarak kabul etti ve bu onu daha da kızıştırdı. Beni soyunmaya zorladı, sonra yatağına itip işine baktı. Taş Kadın, sana yemin ederim ki, ben sadece öfke, hüzün ve çaresizlik hissetmiştim. Bir an bile zevk almadım. Bacaklarımda gördüğüm kandan korktum. Et yığını halindeki çirkin vücudu üzerimde gidip geliyordu. İçimden ben üç yaşımdayken ölen ana-babama ölmüş oldukları için öfkelendim, beni kapının önünden geçen bir tüccara bir bez parçası gibi satan büyükbabama lânetler okudum.

Mahmut Paşa benim kayıtsızlığımı fark etmişti. Bu onu çok kızdırdı. "Yarın gece yine gel," dedi, efendinin nankör kölesini azarlarken kullandığı ses tonuyla.

Ertesi gece ve ondan sonra her gece odasına çağırdı beni. Kayıtsızlığım onu daha çok kızıştırıyor gibiydi, irademi kırmayı daha çok kafasına takmaya başlamıştı. Benden kendisinden zevk aldığımı söylememi istiyordu. Bana bakar ve kendisini sevip sevemeyeceğimi sorardı. Bu sorulara cevap vermezdim ama artık direnmeyi de bırakmıştım. Bana giysiler aldı, pahalı mücevherler hediye etti; bir keresinde Avrupalı bir hanım gibi giydirerek Alman Sefareti'ndeki bir davete götürdü. Orada beni babasının feci ölümünden sonra konuşma yeteneğini kaybetmiş olan Avrupalı karısı olarak tanıttı. Evde özel bir odaya taşıttı ve yanıma bir de hizmetçi verdi.

Bir gün kendi odasında konuklarını ağırlıyordu. Ben onun yanında oturuyor, erkeklerin içip içip sarhoş olmalarını izliyordum. Birkaçı bana ihtirasla bakmaktaydı. Birden karısı Prenses Sabiha içeri girdi. Öfkeden çılgına dönmüş gibiydi. Kocasının öfkesine aldırmayarak öylece durdu. Sonra Mahmut Paşa'ya hakaretler yağdırıp, arkadaşlarına kocasının bir hadımdan farksız olduğunu söyledi. Mahmut Paşa karısını odadan çıkarmak için ayağa kalkarken kadın birden şalvarını indirdi, elbisesinin eteğini kaldırarak en mahrem yerlerini ortaya çıkardı. Erkekler bakışlarını kaçırırlarken kocasına, "Bu sana yetmedi mi? Söyle bakayım at boku süpürücüsü!" diye bağırdı. Paşa'nın yüzü dehşetten donup kalmıştı. Karısının gösterisinin tılsımlı bir etkisi oldu. Sarhoş erkeklerin hiç bu kadar çabuk ayıldıklarını görmemiştim. Sabiha yaptıklarından tatmin olmuş olarak odadan çıkıp gitti. Daha önce kendisinden hiç hoşlanmazdım, ama bu, Paşa'nın beni seçmesinden çok daha önceydi. Bizlere çok kaba davranırdı, oda hizmetçileri kendisinden nefret ederlerdi. Yaptıklarından sonra ona hayranlık duymaya başladım. Onunla konuşmak ve çaresizliğimi anlatmak isterdim, ama öfkesiyle yüzleşecek cesareti hiç bulamadım. Allah'tan korkaklığımı bağışlamasını niyaz ediyorum.

Hikmet'i düşünmekten de kendimi alamıyordum. Onu kafamdan sadece efendim beni kullanırken çıkarıyordum. O an-

lardan hiç zevk almadım. Bana hanımın Hikmet'e haber gönderip olanları bildirdiğini söylediler. Hikmet bir daha hiç gelmedi. Onun bana gelmesini isterdim, Taş Kadın. Gözyaşlarımla ayaklarını yıkar, beni bağışlaması, alıp buradan uzaklara götürmesi için yalvarırdım. Ne yazık ki bir daha eve dönmedi. Belki beni yeteri kadar sevmiyordu. Belki Paşa'dan korkmuştu, ya da para dolu bir keseyle ortadan kaybolması sağlanmıştı.

Ve şimdi nefret ettiğim adamın çocuğunu taşıyorum. Onun bir oğlan olduğuna eminim ve bu beni daha da öfkelendiriyor. Bu çocuğu doğurmayacağım. Bu zavallı yaratığı dünyaya getirmeyeceğim. Gökyüzüne sıçrayıp uzaklara uçacağım, Taş Kadın. Uçmaktan yorulunca denize düşeceğim, beni bulduklarında şişmiş bir ölü balık gibi suyun üzerinde yüzüyor olacağım. Ama gözlerim kapalı olacak. Deniz kadar derin bir uykuda olacağım. Bunu neden yaptığımı anlıyor musun, Taş Kadın? Onu cezalandırmak için. Bu kahrolası beyler ve paşalar kendilerini Tanrı sanıyorlar. Zavallı bir kıza, "Seni seviyorum, çocuğumu doğur," dedikleri zaman onun gösterilen sevgiye, verdikleri yiyecek, giyecek ve paraya minnet duyup bu dünyada başka bir şey istemeyeceğine inanıyorlar. Onun bana dokunmasından nefret ediyorum. En büyük korkum Paşa'nın içime boşalttığı zehirli tohumunun bir gün yeşermesiydi. Ama bu olduktan sonra artık korkmuyordum. Aksine, çok sakinim. Ne yapılması gerektiğini biliyorum. Hayatımda artık azap diye bir şey yok.

"Güneş benim için, o yumuşacık teni ve gülümseyen gözleriyle Hikmet'imi kaybettiğim gün parlamaz olmuştu zaten. Paşa İstanbul'da beni hiç yalnız bırakmazdı. Onun yanımda bulunmasından neşe duyduğumu sanırdı. Oysa o benim yanımdayken, özellikle de üstümde kızışmış bir eşek gibi inlerken en yalnız olduğum zamanlardı. Kendime hayatımla ilgili ne yapmam gerektiğini sormadığım tek bir gün bile geçmemiştir.

Ne yapayım şimdi, Taş Kadın? Sen hep dinlersin ama hiçbir şey söylemezsin ki. Bir konuşabilseydin. Sadece bir kerecik. Bu gece gökyüzünü görüyor musun? Sevgilisini ararmış gibi

çok hızlı hareket eden hilal var şimdi, ama yakında karnım gibi şişecek, o şiştiği zaman ne yapacağımı biliyorum ben. Yamaca gideceğim ve aya gitmek için uçacağım. Atlarken güleceğim. Mesafeler kaybolacak ve o gün hayatıma bir daha asla bir erkeğin girmeyeceğini bileceğim. Köle kızının kendi kendini özgürlüğe kavuşturduğunu söylediklerinde Paşa'nın öfkeden bembeyaz kesilmiş şişman suratını düşünerek güleceğim. Bunu neden yaptığımı bilecek ve bu onu her şeyden çok incitecek. Onun ya da çocuğunun bana dokunmasına daha fazla dayanamadığım için bu dünyayı terk ettiğimi anlayacak. Bu gerçeği kimseye itiraf edemeyecek, umarım bu sır onu içten içe parçalar. Istırap içinde kıvranarak ölmesini istiyorum. Tek pişmanlığım, o günü görecek kadar yaşayamayacak olmam.

BEŞ

Petrosyan Osmanlı İmparatorluğu'nun Görkemli Günlerini Anlatıyor; Salman Tarihle Roman Arasındaki Sınırların Belirsizleştiğini İddia Ediyor; Nilüfer Rum Kocasına Bir Veda Mektubu Yazıyor; Orhan'ın Genç Selim'in Elinden Gecikmiş Sünneti

Uzaktan yaptığı garip hareketleri gördüm ilk önce. Gülümsemekten kendimi alamadım. Yaşlı Ermeni'nin ne yaptığını biliyordum. Bu evdeki her şey gibi o da bana çocukluğumu hatırlatıyordu. Geçmişimden sahneler bu kere oğlumun hatırına tekrarlanıyordu. Memnundum. Petrosyan kimseye emanet edemediği haftalık töreni yerine getiriyor, babamın eski, gümüş tıraş tasını parlatıyordu. Bu tas, uzun yıllar önce Paris'ten getirilmiş bir şeydi. Babam ona büyük değer verirdi, bu yüzden de Petrosyan tasın parlaklığını asla kaybetmemesini güvence altına almak için onu kendi parlatmaya başlamıştı. Genelde bu tür işler daha önemsiz hizmetkârlara bırakılırdı, ama bütün Paris seyahatlerinde İskender Paşa'ya eşlik etmiş

olan Petrosyan efendisinin bu nesneye verdiği değeri biliyor olmalıydı.

Orhan'la hizmetkârlar dairesinin çocukları, tıpkı bizim çocukluğumuzda yaptığımız gibi büyülenmişçesine onu seyrediyorlardı. Yavaşça onlara doğru yürümeye başladım. Henüz seslerini duymadan hangi hikâyenin tekrardan anlatıldığını tahmin ettim. Buna hem sevinmiş, hem de kızmıştım. Orhan'ın bu dünyanın bir parçası olmasını, babam tarafından kabul edilmesini istemiştim, ama bir şeylerin değişmiş olmasını da arzu ederdim doğrusu. Oysa burada, tıpkı Taş Kadın gibi, her şey adeta hiç kıpırdamadan, olduğu yerde duruyordu.

"Küçük Efendi Orhan, Fatih Sultan Mehmed'in yaşlı bir kocakarıdan farksız vezirinin inleyip ağlamalarına kulak astığını mı sanıyorsun? Hayır. 'Yeter' der gibi elini kaldırdı. Sultan bu konuşmalardan bıkmıştı artık. Şimdi Konstantinopolis dedikleri şehri almak istiyordu. Bizans'ın eski surlarının üstünde dimdik ayakta durup Avrupa'ya bakmak istiyordu. Sultan Mehmed, Avrupa'da bir güç olmak istiyorsak o şehri almamız gerektiğini biliyordu. O olmadan imparatorluğumuz hep tek gözlü kalacaktı. Boğaziçi'nin ötesinde neler yattığını görmek için Konstantinopolis'e ihtiyacımız vardı.

"Sultan Mehmed'in savaşmak için hazırlanmaya başlama ve şehri kuşatma emrini verdiği günün güzel bir bahar günü olduğunu söylerler. Suyun öbür yakasına bir kale inşa edip şehre giriş çıkışı denetleyecektik. Böylece şehir düşecekti. Sultan Mehmed bundan öylesine emindi ki, o güçlü iradesi ve kararlılığı bütün askerleri etkisi altına almıştı. Anneler oğullarına gidip dinlerinin onuru uğruna için savaşmalarını söylüyorlardı. Ordunun içinde yayılan o heyecan dalgasını gözlerinin önüne getirmeye çalış. Sultan şehri almamızı emretti. Askerlerinden iyi beslenmelerini istedi. O gece yüzlerce koyun taze otlara sarıldı ve askerler için şişe geçirilip çevrildi. Kızarmış etin o nefis kokusu tüm karargâhı sardı. Kokunun Konstantinopolis'i savunanlara kadar eriştiğinden eminim..."

Bu evde neden hiçbir şey değişmez? Bu hikâye aynı kişi tarafından bana anlatıldığında şişte çevrilenlerin koyun değil, keçi olduklarına kalıbımı basarım, belki de on yıl sonra tavus kuşları olacaktır. Ama artık umursamıyorum. Neyin çevrildiğinin ne önemi var? Üstelik Orhan'ın heyecanla parıldayan yüzünü görünce etkilenmedim diyemem. Gözleri Petrosyan'ın yüzünden ayrılmıyordu. Küçücük oğlum sultanların ve kutsal savaşların dünyasına girmişti. Bütün bunlar Dimitri ile benim kendisini evde yatırırken anlattığımız hikâyelerden ne kadar farklıydı. Ben onu ailemizin, amcalarımın, teyzelerimin ve imparatorluğun çeşitli köşelerindeki kuzenlerimizin hikâyelerini anlatarak yetiştirmiştim. Bunu onu dünyanın ve şehirlerinin coğrafyasına alıştırmak için yapmıştım. Bunlar kendisini ailesinin yaşadığı dünyada huzurlu hissetmesi için planlanan mutluluk ve serüven hikâyeleriydi.

Orhan'ın babası büyük imparatorluğumuzdan asla söz etmezdi. Böylece hem övgüden, hem de yergiden uzak dururdu. Osmanlıların zaferleri ve kötülükleri Dimitri'nin pek hoşlandığı bir konu değildi. Kendi insanları bizim hükümranlığımızdan kurtulmak için savaşalı sadece kırk elli yıl olmuştu. Dimitri'nin onlardan yana olması şaşırtıcı bir şey değildi; ancak bir öğretmen olarak fikirlerini kendisine saklardı. Evde bile bu konuları pek az konuşurduk. Aslında, doğruyu söylemek gerekirse, evlendiğimizden bu yana önemli bir şey konuşmadığımızı itiraf etmek zorundayım. Bazen onu bile bile kışkırttığım olurdu. O zaman bana kızıp kendini kaybeder, bir Osmanlı'ya âşık olduğu güne lanetler yağdırırdı. Bu sözler beni sadece güldürürdü; gülmem de öfkesinin daha uzun sürmesine neden olduğu için başlı başına bir talihsizlikti. Ağabeylerimin sultanlar ve Saray hakkında kendisinden daha çok eleştiride bulunduklarına inanmak istemezdi; ama Dimitri her seferinde onların korkacak bir şeyleri olmadığını da eklemek zorunda hissederdi kendisini.

Dimitri iyi bir insandı. Bundan hiç kuşkum yok. Ama iyiliğin bile biraz sıkıcı olduğu zamanlar vardır. Kızım doğduktan son-

ra bir hata işleyip işlemediğimi düşünmeye başladım. Onu gerçekten sevmiş miydim, yoksa zihnimi başka seçeneklere kapalı tutan babamın muhalefeti karşısında duyduğum inat mıydı? İskender Paşa'ya karşı çıkmanın modası çoktan geçmişti; şimdi günlük yaşantımla, dertlerimle başbaşa kalmıştım. Dimitri'den sıkılmıştım. Şakalarından sıkılmıştım. Kötü şiirlerinden sıkılmıştım. Kırgınlıklarından sıkılmıştım. Onun her gün aynı şeyleri giydiğini görmekten ve her şeyi iki misli kötü yapan bedeninden de sıkılmıştım. Artık bana zevk vermiyordu. Geriye hiçbir şey kalmamıştı. Hayatım benim için bir yük olmaya başlamıştı. Boğulacağımı hissediyordum.

O da benim giderek artan kayıtsızlığımı hissetmişti. Duygularımı sürekli olarak saklamak imkânsızdı. Gururu incinmişti. Kafasının içinde benden nefret etmeye başlamış olmalıydı. Kimi zaman yüzünde kendisini ele veren bir bakış yakalıyorsam da, öfkesini içinde tutmayı biliyordu. Bir gün çocukları alıp babamın evine dönebileceğimden korkuyordu. O yüzden kendisine yabancılaşmama tam bir sessizlik içinde katlanıyor ve bu da her şeyi daha kötü yapıyordu. Bunun dışarıya karşı nasıl göründüğümüzü etkilemesine asla izin vermiyor, bu da benim öfkemi çoğaltıyordu. Kendine hâkim olmayı bir yana bırakıp bana bağırsa ya da hakaret etse onu daha çok düşünecektim, ama o hep susuyordu. En önemlisi, çocuklarını asla ihmal etmiyordu. Kendi baba evimle koca evim arasındaki en büyük fark buradaydı işte. Ne bu evde, ne de İstanbul'da, ailemizin erkeklerinin çocuklarla ve çocukların ihtiyaçlarıyla ilgileri olurdu. Çocuklar, arkalarında bir hizmetkâr ordusu bulunan kadınlara aitti. Konya'da ise tek bir hizmetçimiz vardı. Evet, sadece bir tane!

Dimitri Orhan'ı yatırırken eski Yunan tanrı ve tanrıçalarının hikâyelerini anlatırdı. Ve Orhan hep Hermes olmak isterdi. Zeus, Neptün, Apollo, Mars ya da Eros değil de, hep Hermes. Bir ulak olan tanrı fikrinden hoşlanır, kimi zaman hayali mesajlarla babasından bana doğru uçardı. Dimitri eski tanrılardan

söz ettiğinde Orhan'la benim hoşumuza giden şey, onların insanlar gibi olmalarıydı. Birbirleriyle boğuşurlardı. Yeryüzünde gözdeleri vardı. Zeus'un sevgisi için yarışırlardı. Her şey çok gerçekti.

Petrosyan'ın Osmanlı kahramanları hakkındaki hikayeleri de öyle olabilirdi, ama yaşlı adam bu becerisini köle okulunda edinmişti. Petrosyan'ın atalarının evimizde ne kadar süredir çalıştıkları hakkında bir fikrim yoktu ama ilişkinin çok eski olduğunu o da ben de bilirdik. Yüz elli yıla yakın bir süredir ailemizde hep Petrosyanlar olmuştu. Zaten bu nedenle, Fatih Sultan Mehmed en hafifinden bile olsa, her türlü eleştirinin üstündeydi.

Biz küçükken ağabeyim Salman, Fatih'i çok kötü gösteren hikâyeler uydururdu. Petrosyan'ı bir hikâyenin ortasında susturup gayet masum bir ifadeyle, "Ama Petrosyan, sadece önünde kendisini tutamayıp yellendiği için annesinin erkek kardeşini yağ kazanında kaynatan, sonra da bağırsaklarını köpeklere atan aynı Mehmed değil miydi?" diye sorardı.

Bu tür sözler kısmen bizi güldürmek içindi, kısmen de hikâyeyi anlatana meydan okuyup, onu sinirlendirmek amacındaydı. Petrosyan bütün kışkırtmalar karşısında ciddiyetini korur, yüzünde ne en küçük bir gülümseme belirir ne de kaşları çatılırdı. Onu rahatsız eden bizim dikkatimizin dağılmasıydı; böyle anlarda değneği çalınmış, koyunları tepelere dağılmakta olan bir çobana benzerdi. Salman'ın şakalarını duymazdan gelmek yerine hepsini ciddiye alır ve ağabeyimin sultanları karalamak için uydurduğu her şeye karşı çıkmaya, sultanları savunmaya kalkışırdı.

Petrosyan sadece bir kere kendini tutamayıp gülmüştü. Salman onu yine bir hikayenin ortasında sözünü kesmiş ve önemli bir konuda fikrini sormuştu.

"Sultan Sarhoş Selim hakkında bir şey soracağım. Onun hakkında söylenenler doğru mu acaba, Petrosyan? Çok içtiği için erkekliğini kaybettiğini söylüyorlar. Bu duruma çok kızıyormuş,

çünkü içtikçe ihtirası da tutuşuyormuş. Bacaklarının arasındaki küçük şeyin kabarıp görevini yapmasını istiyormuş, ama Allah'ın iradesi tam aksi yöndeymiş. Söylenenlere bakılırsa, karılarından birini odasına çağırdığında hadımlar tarafından ipekten iplerle havada, yatay konumda tutulurmuş, o öyle dururken gelen genç oğlanlar, bir şeyler hissedebilsin diye narin elleriyle Sultan'ın bacaklarının arasını okşarken içeri çıplak, gözleri bağlı, sağlıklı bir yeniçeri getirilirmiş. Sadık asker gözleri bağlı olan prensesi zevk içinde kıvrandırırken, havada tutulan Sultan'ın altında yatan ve en kötüsüne razı olan prenses şaşkınlıktan kendinden geçermiş. Ve bütün bunlar olurken, Allah'ın yeryüzündeki temsilcisi sarhoşluktan karısının yüzündeki mutluluğu görür, attığı zevk çığlıklarını duyarmış. Böylece herkesin tatmin olduğunu söylüyorlar. Bu doğru olabilir mi? Böyleyse, sultanlarımızın Osman'dan bu yana devam ettiklerini söyledikleri soyları bir noktada kesilmiş olmuyor mu? Cevap ver, Petrosyan!"

Petrosyan bu hikâyeyi dinlerken artık kendini tutamamıştı. Bütün ciddiyetini ve temkinliliğini bir yana bırakıp öyle kahkahalar attı ki, daha önce böyle bir zafer elde edememiş olan Salman zevkten dört köşe oldu. Bundan sonra o ciddiyetinin sadece bir maske olduğunu anlayarak Petrosyan'a çok bağlandık.

"Bu hikâyeleri size şeytanın kendisi anlatıyor olmalı, Salman Paşa. Benim böyle şeylerden hiç haberim yok."

Onlara doğru bakınca yaşlı adamın hareketlerinden ve yüz ifadesinden Konstantinopolis'in sonunda düşürülmüş olduğunu anladım. Sultan Mehmed yağmayı sınırlamış, Hıristiyan Kilisesi'nin büyüklerini huzuruna kabul ediyordu. Serüven sona ermişti. Küçük Orhan kıpırdanmaya başlamıştı. Çocuğu kurtarma zamanı gelmişti.

Oradan uzaklaşırken Orhan, "Bunların hepsi gerçek miydi?" diye sordu.

Başımı eğdim.

"Babam gerçek olduklarını söyler miydi?"

"Bilmiyorum, Orhan. Bilmiyorum. Onu özledin mi?"

Çocuk omuzlarını silkerek yüzünü görmemem için döndü. Dimitri'yle artık çok yakın olmadığımızı biliyordu. Bir çocuk böyle şeyleri anne babasının tahmin ettiğinden çok daha fazla hisseder. Oğlum artık mutlu olmadığımızı biliyordu. Ama Konya'daki daracık evimizden çok uzak olan bu evde öfkemi bir kenara itmiştim. Daha hoşgörülü bir tavır içindeydim. Dimitri'yi cezalandırma ihtiyacını duymuyordum artık. Hatta onun ölmesini bile dilemiyordum. Sadece onunla birlikte olmak istemiyordum, o kadar. Bir daha onun kolları arasına girme fikri o kadar iticiydi ki, midemin bulandığını, karnımın alt tarafının kasıldığını hissediyordum.

Orhan kendi kendine yürüyüp gitmişti. Evi ve çevresini saran esrarı yavaş yavaş keşfetmeye başlamıştı. Onu sık sık kendi kendine konuşarak kayalara giderken görüyordum. Ne düşünüyordu acaba? Ailem için ne düşünüyordu? Bazen onun ağabeylerime baktığını, sonra bundan hoşlandığını anlamamam için gülümsemesini saklamaya çalışarak başını çevirdiğini fark ediyordum. Burada mutluydu. Bunu yüzünden okuyordum, ama babasıyla kızkardeşini özlediğini de biliyordum. Annem Dimitri'ye haber göndermemi salık verdi. Hem Emine'yi getirmesini isteyebilirdim, hem de oğlunu görebilsin diye birkaç günlüğüne buraya davet edebilirdim. Annemle tartışmayıp dediğini yaptım.

"Sevgili Dimitri," diye yazmaya zorladım kendimi. "Babam bir felç geçirdi. Orhan'ın burada olması onu çok memnun ediyor. Yazın geri kalanını burada geçirmeyi düşünüyorum. Sonra ailemle İstanbul'a dönüp oğlumuzun eğitimi ve geleceği için planlar yapacağım. Orhan seni ve Emine'yi çok özledi. Annem ikinizin de buraya ziyarete gelmenizi arzu ediyor. Bence bu iyi bir fikir, ama benden bir şey bekleyemeyeceğini de bilmelisin. Nilüfer."

Mektubu Konya'ya bahçıvanımızın oğlu götürdü. Annem o gün ortaya bir sorun daha attı. Bu korktuğum ama kurtulacağımı umarak kafamdan uzaklaştırdığım bir şeydi.

Annem aldatıcı derecede dostça bir sesle, "Nilüfer, sana bir şey sormak istiyorum," dedi.

Başımı salladım.

"Orhan sünnet oldu mu?"

"Elbette."

"Yalan söylüyorsun, kızım. Oğlanı yıkayan hizmetçiler tam aksini söylüyorlar. Hizmetkârlar hep bundan söz ediyorlar."

Sustum ve kızdım. Orhan doğduğunda sünnet edilmesini istemiştim ama Dimitri karşı çıkmıştı. "Bu barbarca bir âdet," demişti. "Oğlumun bu cezaya uğramasını istemiyorum." O günlerde ona öylesine âşıktım ki, hiçbir şeye hayır diyemiyordum, huzursuzluk duymama rağmen dediğini kabullenmiştim. Annemin güzel gözlerinin içine bakarken o zamanki zayıflığımı hatırlamak beni çileden çıkartmaya yetip de artıyordu.

"Bu mutlaka yapılmalı, Nilüfer. Babanın ve benim inancımız böyle. Ne kadar çabuk olursa o kadar iyi. İstanbul'dan Hasan'ı çağırttım bile."

"Hayır!" diye haykırdım. "O neredeyse doksanına geldi. Eli titrerse ne olacak! Yakında ölecek bir adam Orhan'ımı neden erkekliğinden yoksun bıraksın? Çocuk artık çok büyüdü, anne. Onu bu işkenceye maruz bırakmasak olmaz mı?"

Annemin kahkahaları beni şaşırttı. "O yaşlı tekeyi elinde usturayla Orhan'ın yanına sokar mıyım sanıyorsun? Sünnetçilik şimdi onun torunu Selim'e geçti. Hasan bütün ömrü boyunca bu ailenin bir parçası olduğu için gelecek. Babası İskender'in dedesini tıraş ederdi ve Hasan senin babanı, amcalarını ve ağabeylerini sünnet etmiştir. Özel berberi olarak babanla Paris'e bile gitti. Törene onu davet etmememiz büyük hakaret olur. Ve şunu asla unutma, Nilüfer: Bir erkek sünnet için asla çok yaşlı değildir. Ben küçükken annem bana büyük büyük atalarımızın Katolikler Yahudi olduklarını öğrenmesinler diye İspanya'da sünnet olmadıklarını, ama İstanbul'a ayak basar basmaz sünnet olacak bir berber bulduklarını anlatırdı. Bu o günlerde bir gurur kaynağıydı."

Rahatlamıştım ama mutsuzdum. Yanaklarımdan yaşlar süzülüyordu. Annemin tırnakları, kınalı, uzun ve ince parmakları yüzümde dolaştı. Annemin Yahudi değil de, Hıristiyan olmasını nasıl isterdim! O zaman beni destekleyebilirdi. Berbere rüşvet verip Orhan'ı sünnet ettiğini söyletirdik. Artık kendisi yıkanacak kadar büyümüştü ve genç hizmetçilerin her gün banyoda vücudunu incelemeleri düşüncesi hiç de hoşuma gitmiyordu. Bu böyle devam edemezdi.

Ertesi gün Hasan'la torunu İstanbul'dan geldiler. Hasan'ın kafasında tek tel saç kalmamıştı. Kamburu çıkmıştı, alt ucuna paslı bir demir çember geçirilmiş kalın bastonuna dayanarak yürüyordu. Onu annemin kabul odasında karşıladım.

"Şuna bakın hele," dedi ö cırtlak sesiyle. "Çocuk doğuruyorsun ve sünnet ettirmiyorsun, ha? O Rum mu sana engel oldu?"

"Elbette hayır, Hasan Baba," dedim, benim bile tanımakta güçlük çektiğim yapmacık bir sesle. "Orhan sen yokken nasıl sünnet edilebilirdi? Bu eski bir aile geleneğini çiğnemek olmaz mıydı?"

Adam dişsiz ağzını göstererek güldü. "Ben Konya'ya gelir, bu arada babasını da sünnet ederdim."

Annem gülümsemesini saklamaya çalıştı. Hemen konuyu değiştirmeye karar verdim.

"Babamın seni onca yıl önce Paris'e götürdüğünü hiç bilmiyordum. O zaman sünnetlere bir ara vermiş olmalısın."

"Her şeye ara verdim," diye söylendi. "Oraya gösteriş olsun diye götürüldüm. Baban yanında özel berberi olursa Fransızların etkileneceklerini düşünmüştü. Paris'te babanın saçını yaşlı bir Fransız ibnesi keserdi. Doğrusu İstanbul'da çok daha iyilerini görmüşlüğüm vardı. Benim görevim sakalını düzeltmek ve haftada bir kere tırnaklarını kesmekten ibaretti. Baban bir keresinde beni aşağılamaya karar verdi. Fransız berber bir Osmanlı berberini iş başında görmek istiyormuş. Ben İskender Paşa'nın saçlarını kesmek için makasımı hazırlarken ba-

ban Fransızın saçını kesmemi istedi. Önceleri kızdım ama sonra bunu bana ettiği hakaretin intikamını almak için bir fırsat olarak gördüm. Neşeli ve dostça bir hava takındım. Fransızı bir iskemleye oturttum. Kafasına yağla masaj yapınca bir güzel gevşedi. Keyfinden gözlerini kapattı. Ben de ona tam bir asker tıraşı yaptım. Kır saçları yere döküldükçe öfkeyle bağırdı ama geç kalmıştı. Bana küfürler ettiyse de kazanan ben olmuştum. Baban ona pahalı bir peruk satın alıp şişkin bir kese vermek zorunda kaldı. Bu olaydan sonra Fransız yüzüme bile bakmadı. Beni her gördüğünde o pudralı suratını çevirirdi ama ben yanına gidip, *'İstanbul couture. Très bien, eh, monsieur?'* derdim. Hasan bu hatırasına tavuk gibi gıdaklayarak güldü.'"

Onunla dalga geçmekten kendimi alamadım. "Başka neler yaptın, Hasan Baba? Parisli gibi giyinip gece kulüplerine gittiğini duydum. Hatta bazıları bir Fransız kadınını metres tuttuğunu bile söylüyorlar."

"Allah böyle yalanlar yayanın dilini koparsın," dedi. "Ben Paris'te zamanımı hep Kuran okuyarak geçirdim."

Bu öylesine apaçık bir yalandı ki üçümüz de kahkahayı bastık. Hasan daha sonra torunu Selim'i tanıştırmak için bizden izin istedi.

"İstanbul'da bir berber dükkânı açtı, üç tane çırağı var, biri çok yetenekli. Başlıca müşterileri Batılılardır. Benimle gelmekte biraz isteksiz davrandıysa da, ona İskender Paşa'nın torununu sünnet etmenin bir ayrıcalık olduğunu anlattım. Selim! Selim!"

Yirmi beşinden fazla göstermeyen bir genç içeri girip bize doğru hafifçe eğildi. Annem oturmasını işaret edince herhangi bir sakarlık belirtisi göstermeden oturdu. İlk izlenimim olumluydu. Zeki bir yüzü vardı. Batılı elbiseleri giymişti, ben kendisiyle konuşurken sahte bir alçakgönüllükle önüne bakmıyordu. Hasan'ın aksine yumuşak ve güven verici bir sesi vardı.

"Orhan bey neredeyse on yaşına basacağı için bu konuda kaygı duyuyor olmalısınız, hanımefendi, ama sünnet güvenli

ve acısız olacaktır. Kendisini olayın düşüncesi korkutuyor, bu nedenle bağıracaktır, sünnet nedeniyle değil. Gününü belirlediniz mi?"

"Üç güne kadar. İstanbul'dan o kadar uzak kalabilecek misiniz?"

Gülümsedi. "Onlara bir hafta kadar dükkândan uzak kalacağımı söyledim, hanımefendi."

Annem başını eğerek iki adamın çıkabileceklerini işaret etti. Hasan kapıya doğru yürürken henüz babama geçmiş olsun dileklerini iletmediğini hatırladı.

"Şimdi İskender Paşa'ya saygılarımı sunmaya gidiyorum," dedi. "İlk kez ben konuşacağım, o dinleyecek. Belki de bu öyle bir etki yaratır ki, Allah dilini çözer."

Onlar gidince anneme Orhan'a haberi nasıl vereceğimizi sordum. O ise beni şaşırtarak, kendisinin çoktan söylediğini ve oğlanın rahatladığını anlattı.

"Bana okulda farklı olduğu için kendisiyle alay ettiklerini söyledi. Acıya bir erkek gibi dayanacakmış."

"Başka türlüsü mümkün mü ki, anne?"

Orhan böylece, çok güzel işlemeleri olan ipekli bir entari giydi; yan odada hizmetçiler şarkılar söylerken berber Selim fazla gelen deri parçasını kesti. Orhan ne bağırdı, ne de ağladı. Sadece gülümsedi. Odada bulunmakta ısrar eden babam torununu alkışladı ve altın dolu bir kese verdi. Kese kendisine sünnet olduğu gün verilmişti. Baron ile Mehmed Amca gelip Orhan'ı öptüler. Annem aşure yapılmasını denetlemek için mutfağa gitmişti. Orhan henüz bu tatlıyı tatmış değildi.

Annemin gümüş bir kaşıkla uzattığı ilk lokmayı tattıktan sonra, "Bu neden yapılıyor?" diye sordu.

"İlk olarak Nuh Peygamber'in gemisinde yeterli yiyecek kalmadığı zaman yapıldığı söylenir. Nuh Peygamber kadınlara son bir yemek için bulabildikleri her şeyi kazana atmalarını söylemiş. Koca kazana buğday, kuru üzüm, kayısı, hurma, incir, kuru fasulye atılmış ve saatlerce kaynadıktan sonra buna

benzer bir şey olmuş. Orhan, haydi şimdi kalk da, birlikte hizmetkârlara aşure dağıtalım."

"Daha önce Selim'e ikram edebilir miyim?"

"Elbette," diye içim rahatlayarak bağırdım. "İlk o yemeli."

ALTI

İskender Paşa Ziyaretçilerinden İmparatorluğun Çöküş Nedenini Açıklamalarını İstiyor; Baron, Adalet Çemberi'nde Bir Hataya İşaret Ediyor; Salman'ın Kökü Derinlerde Olan Alaycılığı

Babamın sağlığı her gün biraz daha iyiye gidiyordu. Artık kendi başına yürüyebiliyordu ve annemin bana itiraf ettiğine göre yatakta yine bir zamanlar olduğu gibi faaldi. Geçirdiği duraklama döneminden sonra çok daha ihtiraslı olmuştu. Yüzü de epey düzelmişti. Solgunluğu gitmiş, güneş yüzüne renk getirmişti. Çoğunluğu Fransız romanları olmak üzere çok okuyordu. Balzac ve Stendhal'i seviyor ama Zola'dan nefret ediyordu. Defterine Zola'nın hain bir anarşist olduğunu yazıyorsa da, yazılı kelimeler hiçbir zaman konuşma yerine geçemiyordu. Konuşabilse kâğıda geçirmeye çekindiği küfürleri rahatça sıralayacaktı. Konuşma yeteneğini tamamen kaybettiğini biliyordu ve bunu kabullenmek hiç kolay değildi.

Hikâye dinlemek için odasında toplandığımızda, tıpkı eskisi gibi giderek daha iddiacı oluyordu. Artık aile tarihinin tartışılmasını önlemeye kararlıydı. Daha yüksek düzey konuşmaların yapılmasını özendirmek istiyordu. Bir akşam defterine büyük harflerle bir soru yazdı ve Petrosyan bunu tek tek hepimize gösterdi. Neden bu kadar hızlı çöktüğümüzü açıklayacak biri var mı? Rus Çarı ile Avusturya İmparatoru hâlâ bu kadar güçlüyken bizim Sultan'ımız neden güçsüz?

Herkes odadaydı. Mehmed Amca ve Baron bıkkın bir tavırla birbirlerine baktılar. Salman gizlice sırıttı. Zeynep, İskender Paşa'nın ellerini öperek odadan ayrıldı. Tek ilgi gösteren Halil olmuştu.

"Kendimizi yenilemeyi ihmal ettik, baba. Ödemek zorunda kaldığımız bedel de bu. Din adamlarına devletin geleceğini belirleme konusunda çok fazla güç verdik. İstanbul eski çağlardaki Kurtuba ve Bağdat gibi icatların ve modernliğin merkezi olabilirdi, ama devletimizin yasalarını koyan bu sefil sakallılar kendi ellerindeki iktidar ve bilgi tekellerini yitirmekten korktular. Sultan'a Saray kontrolünü gevşettiği takdirde dinimizin sonunun geleceğini hangi sersemin söylediğini unuttum şimdi. On altıncı yüzyılın başında Batı'nın bütün büyük şehirlerinde matbaa varken, Sultan Selim matbaaya karşı en küçük bir ilgi göstereni ölümle tehdit etmişti."

İskender Paşa oğlunun sözünü kesmek için ellerini sallıyordu. Ben babamın notunu okurken Halil bekledi.

"Bu korku tümüyle haksız değildi, Halil. Sultan'ın vezirleri Avrupa'yı çok yakından izliyorlardı. Sadrazam 1517'den 1520'ye kadarki üç kritik yılda matbaanın Katolik Kilisesi'nin tekelini kırdığının bal gibi farkındaydı: Bu süre içinde Martin Luther'in kitabından üç yüz bin tane basılıp dağıtılmıştı."

"Saygıdeğer babam, bunu biliyorum, ama geçmişe çekilip saklandığımız için ödediğimiz bedel çok ağırdı. İmparatorluğu çok önemli bir teknolojik ilerlemeye kapattık. Hepsi cehennemde yanarlar inşallah, ulema modernleşmeye ilke olarak

karşı çıktı. Sultanların çoğu ve onların çevresini saran hadımlar ve yeniçeriler de bu görüşü kabul ettiler. Bilginin yayılmasını önlemek için matbaayı kendimizden uzak tutmamız büyük bir rezaletti. Eğer matbaa konusunda aynı fikirde değilseniz, ki buna inanmak istemiyorum, o zaman sokak saatlerine konan yasağın da tam bir zırvalık olduğunu kabul etmeniz gerekir sanıyorum. Kahrolası sakallılar, bu kere zamanın doğrusal olmadığını iddia ettiler. Zaman kutsal ve dairesel, ve sadece müezzinin ezanıyla belirlenebilirdi. Bence çöküşü öyle bir hak ettik ki! İmparatorluk gözlerimizin önünde eriyor ve din adamlarıyla Sultan bunu sessizce seyrediyorlar. Artık çok geç. Yapabilecekleri hiçbir şey yok. Prusyalılar ve İngilizler bizi kendi özel nedenleri yüzünden ayakta tutmak istiyorlar. Öyle olmasaydı Rus Çarı şimdiye kadar bizi canlı canlı yerdi. Ödünç zamanla ve ödünç alınan parayla yaşıyoruz. Ordu içinde bazılarımız geleceği tartışmaya başladık bile. İmparatorluk elden gitti, baba. Şimdi tek ilginç sorun, onun yerini neyin alacağı."

Halil'in konuşması herkesi düşünceye yöneltmişti. Onun ardından ilk konuşan Mehmed Amca oldu.

"Oğlum, sözlerinde büyük bilgelik payı var, ama bence sıkıntılarımız sadece matbaayı yok saymaktan kaynaklanmıyor. Bence gerileme çok önceden, hatta Yusuf Paşa'nın sürgüne gönderilmesinden bile önce başladı. Hükümdarlarımızın askeri başarılarımızla gözleri öyle köreldi ki, kendi sınırlarını göremediler. Adalet Çemberi'nde kayıp bir halka vardı. Doğru değil mi, Baron?"

Baron başını sallayarak onayladığını belirtti. "Çember yararlıydı ama *Kâbusname* gibi o da ilk olarak bir Pers tarafından ortaya atılmıştı ve bildiğimiz gibi Persler iyi şairlerdir, ama kötü politikacılar ve daha da kötü din adamlarıdır."

Babam dikkati çekmek için elini kaldırdı. Yazdıklarını yüksek sesle okudum.

"Oğlum Halil aklıyla beni şaşırttı. Bence bu yüzyılın başında modernleşmede başarısızlığımızın temelinde matbaayı ve

İngiltere ile Fransa'dan gelen diğer icatları kabul etmeyi reddetmemiz yatmaktadır. Baron Adalet Çemberi'ni neden böyle hor gördüğünü açıklayabilir mi? Biz yönetim sanatını öğrendiğimiz zaman bize bunun yararları anlatılmıştı. İmparatorluğumuzu yüzyıllardır yöneten siyasal kuramda yanlış bir şey görmüyorum ben. Bismarck'ın hoşgörüyle karşıladığı şu demokrasi denilen şeyden çok daha iyidir."

Kavrulmuş badem ve şamfıstığı çiğnemekte olan Baron aceleyle öksürdü, neredeyse boğuluyordu. Ağzında kalan fıstık parçalarını bir bardak suyla midesine indirdikten sonra iskemlesini babamın bağdaş kurarak oturduğu yatağına yaklaştırdı.

"Bismarck'ı başka bir sefere tartışırız, İskender Paşa, ama onun dehasını küçümsemeniz aptallık olur. O yeni bir Almanya yarattı. Bunu yaparken de Avusturya İmparatorluğu'nu koruyan yapı iskelesini dinamitledi. Artık önemli olan Berlin'dir, Viyana değil. Ama Bismarck'ı başka bir güne bırakacağım.

"Siz Osmanlıların çok sevdiğiniz bu Adalet Çemberi pek zayıf temeller üzerinde kurulmuştur, İskender Paşa. Söylendiğinde etkileyici gibi gelir kulağa. Ama sorun çözmek için değil, etki yaratmak için tasarlanmıştır. Şimdi nasıl Fatih Sultan Mehmed'in Konstantinopolis önündeki topları gibi ağızdan yuvarlandığına dikkat edin. Ordusu olmayan iktidar olmaz. Parası olmayan ordu olmaz. Sadık tebaa olmadan para olmaz. Adalet olmadan sadık tebaa olmaz. Yeryüzünde uyum olmadan adalet olmaz. Devlet olmazsa uyum olmaz. Yasasız devlet olmaz. İktidar olmadan asayiş olmaz. Sultan ya da Halife olmadan iktidar olmaz."

Baron çemberi öylesine bir otoriteyle sıralamıştı ki, odadaki herkes kendisini alkışladı.

"Size kulağa hoş geldiğini söylemiştim, ama her zamandan ölümcül kusuru vardı. *Devşirmelere* dayanıyordu. İmparatorluğun dört bir yanından bebekleri toplayıp, uzun yıllar süren eğitim ve öğretimden sonra bunlardan bir asker ve idareci sınıfı yarattınız. Onların sahibi devletti ama onlar devlete kendi-

lerinin sahip olduklarına inanmaya başladılar ve kimi zaman gerçekten devlet oldular. Hükümdarlarınız ihtiraslı, başarma arzusuyla dolu bir plan geliştirmişlerdi, ama büyük ve eşsiz tarihçiniz İbn Haldun'un yüzyıllar önce söylediği gibi, ortak bir akrabalık ve dayanışma ya da sınıf bağları olmayan bir grubun iktidara, otoriteye sadık kalmasını beklemek tehlikelidir. Fransız aşçısı yetiştirmek için ortak bir eğitim tasarlamak iyidir, ama güçlü bir devlet yaratmak için değil.

"Bu askerlerin ve bürokratların gayrimenkulleri yoktur. Miras bırakmalarına izin verilmez. Onların bencillikten uzak ve saf kalmalarını, ayrıcalıklı durumlarından etkilenmemelerini beklemek bir ütopyadır. Bu insanlar doğal olarak servet sahibi olmaya ve zengin ailelerle yakın ilişkiler kurmaya çalışırlar. Din adamlarını incelerler. Kendi kendilerine nasıl olup da Dürrizade ailesinin yedinci yüzyıldan bu yana ulemayı dini bir asiller sınıfı haline getirdiğini sorarlar. Bunun haksızlık olduğunu bilirler ve bu meseleyi düzeltmek isterler. Ancak çok hızlı yükselmişlerdir. Yaptıklarının yasadışı olduğunun fena halde farkındadırlar. Bu, rakipleri tarafından ya da Sultan içlerinden birini idam ettirmek istediği zaman aleyhlerine kullanılabilir. Bu durum da kendilerini sürekli bir güvensizlik içinde hissetmelerine neden olur. Bu durum sürekli entrikalara zemin oluşturur, entrika temeli yaratır. O yüzden bu insanların devletin güvenle yaslanabileceği istikrarın sütunları olmaları imkânsızdır. İşte böylece, azizim İskender Paşa, senin Adalet Dairen kaosa bir iniş yolu, kendini aldatma çemberi olur. Dayanışma ve istikrarlı kurumlar olmayınca ihtiyar imparatorluk dağılır. Yerini yenileri alır. Siz hem savaşı hem de ayakta kalma mücadelesini kaybettiniz. Fatih Sultan Mehmed İstanbul'u yeni Roma yapmak istemişti. Bunu başardı da. Osmanlılar Roma'nın gerilemesini ve çöküşünü çok esaslı bir şekilde taklit ettiler."

Baron soluklanmak için durup bardağını doldurdu.

"Bitti mi, Baron?" diye sordu Mehmed Amca, huysuz bir tavırla.

Baron şampanyasını yudumlarken amcamın yüzüne ters ters baktı. "Şaka zamanı değil, Mehmed. İmparatorluğunuzun geleceğini konuşuyoruz."

"Ama geleceğimiz yok sanıyordum. Sana bakılırsa tarihimiz sona erdi. Gelecek bundan sonra Prusyalılarındır, bu nedenle böylesine yakın dostlar olmamız beni çok sevindiriyor. İstanbul Batılı güçler tarafından adı değiştirilerek Yunanlılara verilecek olursa ben Berlin'e taşınacağım."

Buna kimse gülmedi. Herkes Baron'un sözlerinin etkisi altındaydı. Bir süre tam bir sessizlik çöktü odaya. Yalnızca dışarıdan gelen dalgaların gürültüsüydü, içerinin düşünceli havasını dağıtan. Genelde çok çekingen olan ağabeyim Halil yeniden konuşmaya başladı.

"Batılı devletlerin İstanbul'un geleceği konusunda anlaşabileceklerini hiç sanmıyorum. Bay Disraeli Yahudileri yüzyıllardır koruduğumuzu biliyor. Şehrin Yunan Kilisesi'ne geri verilmesini istemeyecektir. Bismarck Yunanlıların çok zayıf kalmasından, İstanbul'un gerçek sahibinin Rusya ya da İngiltere olmasından korkarak bir değişikliğe karşı çıkacaktır. Roma'daki Papa karşısına yeniden bir rakip çıkmasını önlemek için elinden geleni yapacaktır. Bütün bunların sonucu bizim yeniden yapılanıp gelişmemizi sağlayacaktır. Hepimizin hareketsizlikten uyuşup kaldığımızı sanmayın. Söylediklerinin büyük bir kısmını, hatta bu imparatorluğun bittiğini bile onayladığım Baron'a, Osmanlı ordusunda benim gibi ileriyi düşünen pek çok subay olduğunu söylemek isterim. Biz her şeyin yerle bir olmasına izin vermeyeceğiz. Eskisinin yıkıntılarını kazıp yeni bir devlet çıkaracağız ortaya. Ve Batılı devletler bize engel olmaya çalışırlarsa bütün gücümüzle onlarla savaşacağız. Bu bakımdan Roma İmparatorluğu'nu taklit etmeyeceğiz. Roma'nın yıkılmasının üzerinden pek çok yüzyıl geçtikten sonra İtalya daha yeni birleşik bir devlet olarak ortaya çıkıyor. Biz aynı hatayı tekrarlamayacağız."

Baron buna bir cevap verdi ama bu kere yeni bir şey söylemedi. Eski Roma'dan ve İstanbul'dan söz ettiler. Hep aynı şe-

yi tekrarlamaya başladıklarında tartışmanın ucunu kaybettim ben. Tüm bu konuşmalar sürerken Salman çevresiyle hiç ilgilenmiyormuş gibi davranıyordu. Yarı kapalı gözkapakları ve ağır hareketleri bana afyonu fazla kaçırmış dervişleri hatırlatmıştı. Bir ara uyuduğunu bile sandım. Onu uyandıran belki de Halil olmuştu.

"Bu ne demek oluyor, Halil? Arkadaşlarımı ailelerini İskenderiye'den çıkartmaları için uyarmalı mıyım? Şam'a mı taşınmalılar, yoksa her şeyi mi kaybedeceğiz?"

"Bilemiyorum. Mısır zaten bizin kontrolümüz dışında, ama arkadaşlarının adına kaygılıyım doğrusu. Bence Bedeviler kim en çok parayı verirse o tarafa yönelecekler. O dünyayı kontrol edemeyecek kadar zayıfız. Ortada para ve güç dönüyorsa aynı inancı paylaşmamız hiç önemli değildir. Araplar bu bakımdan hiç duygusal olmamışlardır. Parayı veren düdüğü çalar. İstanbul'a dön, Salman. Her şey değişmek üzere artık."

Salman kardeşine bakıp gülümsedi. "Senin gibi biri bile Avrupa'nın her yerinde pıtrak gibi yeşeren yeni ideolojilere kapılmışsa, o zaman hâlâ umut var demektir. Değişiklik belki bir deprem ya da kasırga gibi gelecek. Rüzgâr dinip sarsıntılar kesildiği zaman döneceğim İstanbul'a. Bir gün önce bile değil. O zaman hepinizin beni hak ettiğim saygıyla karşılayacağınızı umuyorum. Şimdi izin verirseniz, ben artık çekiliyorum. İmparatorlukların yükselişi ve çöküşü hakkında bu kadar konuştuktan sonra hazımsızlık çekmeye başladım."

Halil gülerek kalkıp Salman'ı kucakladı.

"Midendeki gaz için sultanlarımızın dargörüşlüğünü suçlayacak kadar kabalık etmeyeceğim. Çok az hareket ediyorsun ve çok yiyorsun. Doğu sana hiç yaramamış. Döndüğünde İstanbul'da kalmanı hiç tavsiye etmem. Orada sadece daha irileşir ve daha ağırlaşırsın, tıpkı doğurmak üzere olan bir fil gibi. Öyle zarif bir şekilde ifade ettiğin hazımsızlığın daha da artacaktır. Sana Ankara'yı öneririm. Havası temiz, akıl çelici yönleri azdır."

Salman kardeşinin yanaklarını sevgiyle okşadı. "Beni istersen Ankara'ya gömebilirsin, Halil, ama önce bir öleyim de. Bu leşi İstanbul'dan taşıtmak sana pahalıya mal olacak ama buna izin veriyorum. Baron şahidimizdir."

Salman'ın gidişiyle gece sona erdi. İskender Paşa konuşmayı istediği gibi yönlendirdiği için pek memnundu. Aile hatıraları ortaya dökülmemiş, geçmişimiz tartışılmamış, bu da hoşuna gitmişti. Konuşamıyordu ama belleği zayıflamış değildi ve hiçbir ilişkisi olmasını istemediği pek çok anısı vardı. Kendimi yeniden ona yakın hissediyordum. Bir zamanlar bize Paris ve Berlin'de bir süre kaldıktan sonra İstanbul'a döndüğünde evdeki aptallık kokusunu güven verici bulduğunu, ama her nedenle olursa bir daha seyahate çıkamazsa bunun kendisini boğmasından korktuğunu söylemişti. Yaz sona ermeden bunu kendisine soracaktım, ama çok mutlu göründüğü bu gece değil. Başını öperek yanından ayrıldım.

Sessizce Baron ve Mehmed Amca'yı izleyerek mehtabın aydınlattığı terasa çıktım. Üç çeşit badem, ceviz ve meyve dolu gümüş tabakların güzelce yerleştirilmiş olduğu bir masanın çevresine oturduk. Petrosyan bir şişe daha açıp erkeklere servis yaptı. Mehmed Amca gerisini kendilerinin getireceğini söyleyerek gidip yatmasına izin verdi.

Gökyüzündeki yıldızlara bakarken günün birinde gerçek mutluluğu bulup bulamayacağımı, hayatımdan memnun olup olmayacağımı düşündüm. Annemin rahat bir hayat için çok şeyi feda ettiği sık sık aklıma gelirdi. İskender Paşa ailesinin karşısında kendi kişiliğinin cüceleşmesine izin vermişti. Başka bir erkekle evlenmiş olsaydı hayatı çok daha başka olacaktı. Bir keresinde bana, biraz da utanarak, başka bir erkekten söz etmişti. Ondan çok hoşlanmıştı, ama adam yoksuldu, babası evlenmelerine izin vermeyince adam New York'a göçmüş, orada çok başarılı bir ressam olmuştu. Annem onun nasıl resimler yaptığını bilmek isterdi. Onun babama duyduğu gerçek ve samimi duygunun iğrenme olup olmadığını düşünürken birden düşüncelerim yarıda kaldı.

İki adam yine konuşmaya başlamışlardı. Varlığımın onları hiç rahatsız etmemesi ne kadar garip diye düşündüm. Bana güveniyorlardı. Belki benim de kendileri gibi kalıpların dışında olduğumu düşünüyorlardı. Nedenleri ne olursa olsun bu güvenleri beni mutlu etmekteydi.

"Mehmed, kimi zaman birbirimizi çok iyi tanıdığımız halde benim zekâmdan kuşku duyduğun izlenimine kapılıyorum."

"Yakınlık, eşit miktarda kuşku ve horgörü yaratabilir, Baron."

"Yani, İstanbul'da senin öğretmeninken benim zekâ üstünlüğüm konusunda bir kuşkun yoktu, öyle mi?"

"Hiç yoktu, ama o dönemin aynı zamanda çok yoğun yaşadığımız kur dönemimiz olduğunu unutamazsın. Bana çok şey öğrettin. Dilini, Alman şiiri, felsefesini ve kitapları sevmeyi. Bana Heine'den okuduğun ilk şiiri ve her kelimesini anladığımı söylediğimde duyduğun sevinci hâlâ hatırlarım. Sık sık tanrıdan, dinden ve pek çok dogmanın esnekliğinden söz ederdik. Bana Berlin ile Paris'i gösterdin. Alman şehirlerindeki bilgi toplumlarının gelişmesini, taşra Fransasında entelektüel hiçbir hareketin olmamasıyla kıyaslardın. Ben ancak o dünyaya tam olarak girdikten sonra senin bana girmene izin vermiştim."

İki adam kahkahalarla gülmeye başladılar.

YEDİ

Nilüfer Taş Kadın'a Selim'in Mehtapta Göğüslerini Okşadığını, Selim'e Âşık Olmak Üzere Olduğunu Anlatıyor; Annesinin Konuşmasına Kulak Misafiri Olduğunu Anlayınca Çok Şaşırıyor

Nereden başlayacağımı bilemiyorum, Taş Kadın. Her şey öyle beklenmedik, öyle birdenbire oldu ki, şimdi başım daha önce olmadığı kadar büyük bir derde girmiş sayılabilir. Dün mehtapta oldu olanlar. Kumsala gidip yıldızları saymak ve yalnız, yapayalnız olmak istiyordum. Yamaçtan denize bakan mağaranın ağzına kadar inen patikada yürümeye başladım. Çocukken bunun bizim sırrımız olduğuna ve hiçbir yetişkinin bu patikayı bilmediğine inanırdık. Bilselerdi bile bizi izleyemezlerdi; patika öylesine dardı ki böyle düşünürdük.

Suyun kumsalı okşamasının çıkardığı sesi dinlerken aradığım huzuru bulmuş gibiydim. Mehtapta parıldayan denize bakıp yıldızları yakalamak için başımı yukarı kaldırdığımda her

nasılsa her şey bambaşka bir çerçeveye oturuyor. Sorunlarım hiç denecek kadar küçülüyor. Doğayla kıyaslandığımızda bizler kum zerresinden başka neyiz ki? İşte, karanlıktan tanıdık bir ses geldiğinde böyle derin düşüncelere dalmıştım.

"Bağışlayın, hanımefendi, ama denizin ipekten sularında yıkanmak için kavurucu bir istek duymanız durumunda benim burada olduğumu bilmenizi istedim de."

Konuşan Hasan Baba'nın oğlu Selim'di. Sünnetten bu yana kendisiyle birkaç kere konuşmuştum. Orhan'ın yarasına bakmaya gelmiş ve sağlıklı bir iyileşme olduğunu söylemişti. Orhan bu gençten hoşlanmıştı, ben de arkadaşlığını hoş bulduğumu itiraf etmeliydim. Kendisiyle konuşurken gözlerini kaçırmaması hoşuma gidiyordu. Bu kadar genç biri için gözleri çok hüzün doluydu, ama güldüğü zaman da elmas gibi parlıyorlardı. Onun orada olmasına sevinmiştim.

Ne düşündüğünü biliyorum, Taş Kadın. Yüzyıllar boyunca o kadar çok şey gördün ki, onun orada olacağını umduğumu söyleyeceksin, ama yemin ederim, onu bir kere olsun aklıma getirmiş değildim. Aramızdaki sosyal uçurum o kadar derindi ki, onu oğlumu sünnet etmek için ta İstanbul'dan, bir günlük yoldan gelmiş bir berberden başka bir şey olarak düşünmemiştim bile. Zeki bir insandı kuşkusuz ve Donizetti Paşa'nın operalarına bayıldığını söylediğinde şaşırmış olduğumu itiraf etmeliyim. Müzik benim için yabancıydı ama onun konuşmasını dinleyince opera dinlemek istedim. Kuşkusuz bunların hiçbiri dün olanları açıklayamaz, Taş Kadın.

"Burada ne yapıyorsun, Selim?"

"Gökyüzünü seyretmeye geldim."

"Ve düşünmeye, öyle mi?"

"Evet, hanımefendi, ve düşünmeye. Benim dünyamda yalnızlık çok değerlidir, kolay bulunmaz. Ben altı kişiyle bir evde oturuyorum. Kendi düşüncelerimi bile duymam mümkün olmuyor. Burası cennet gibi. Konya'dayken siz de burasını çok özlemiş olmalısınız."

"Özledim ve lütfen, bana hanımefendi deme. Yalnızken bana Nilüfer diyebilirsin."

"Çok güzelsin, Nilüfer."

"Sana böyle konuşma iznini vermedim. Diline hâkim ol, küstah çocuk."

Selim sustu.

"Dün Orhan'ı güldürdüğünü duydum. Bana bir hikâye anlat, Selim. Beni de güldür."

Ayağa kalkıp denize taş atmaya başladı. Sonra gelip karşıma oturdu.

"Dediğinizi yapacağım, prenses. Dinleyin o zaman hikâyemi: Uzun yıllar önce adını hatırlamadığım bir Sultan'ın ülkesinde genç ve güzel bir prenses varmış. Kendisi Sultan'ın küçük kız kardeşiymiş ve çok nüktedan olduğundan Sultan onu çok severmiş. Prensesin belleğini bütün Saray kıskanırmış. Bir insanın yüzünü, adını ya da bir konuşmayı asla unutmazmış. Sultan'ı güldürürmüş ve o da onu evlenmeye zorlamayarak ödüllendirirmiş. Prenses kılık değiştirir, yanında altı silahlı hadım olduğu halde meyhanelere ve kötü ünlü evlere girip çıkar, böylece en yeni ve son müstehcen fıkraları öğrenirmiş.

Kadın bazıları İstanbul'un en zengin ailelerinden gelen pek çok evlilik teklifini geri çevirmiş. Arkadaşlarına bir tek erkekle asla tatmin olamayacağını söylermiş. Ev kadını hayatı ona göre değilmiş. Ya evlenmeyecekmiş ya da erkeklerini seçme özgürlüğüne sahip olacakmış. Eğer istediği bir erkek görürse yanına çağırır ve peçesini açarmış. Çok çekici olduğu için erkeklerin çoğu ona hayır diyemezmiş. Hadımlar o talihli erkeği prensesin saraydaki özel dairesine götürürlermiş. Prenses de çıplak vücudunu ipek, ince tüllerle örter, divana uzanır ve adamı beklermiş.

"Bir gece seçtiği bir erkek onu görünce kendinden geçmiş. Prenses tülü çekince bütün çıplaklığı gözler önüne serilmiş. Talihli adam bu görüntü karşısında dizüstü çökünce prenses ondan öncekilere söylediği şeyi ona da söylemiş: 'Bu şölenle

karnını tıka basa doyurabilirsin. Keyfini çıkarmaya bak, çünkü bir daha böylesini ne görecek, ne de tadacaksın. Cennetten doğruca cehenneme gideceksin.'

"Heyecana kapılan erkek ihtirastan kendinden geçmiş olduğu için prensesin bu uyarısına dikkat bile etmemiş. Kadın zevkini aldıktan sonra erkek tedirgin olduğuna ilişkin belirtiler göstermişse de çoktan iş işten geçmiş. Hadımlar içeri girip talihsiz âşığı yakınlarda bağlı bir sandala götürmüşler. Hadımlardan biri kayıp âşıkların kaderi hakkında ağıt söylemeye başlayınca diğerleri adamın boynuna ipekli bir kordon geçirip boğmuşlar. Gece şöleninin bu son lokması balıklar da beslensinler diye Boğaz'ın sularına atılmış. Evli olmayan saray kadınlarının eti sıradan insanlara yasakmış. Bunun zevkini tadanlar yok edilmeliymiş. Erkeğin yaşayıp da yaptıklarını anlatmasına izin verilmezmiş. Prenses bu kurala bir istisna getirmiş.

"Hadımlarına, 'Eğer içlerinden biri ölüme meydan okursa ve benim kollarımın arasında geçen bir gecenin bu fedâkarlığa değdiğini söylerse, canını bağışlayın. Böyle bir ruhun boğulması değil, korunması gerekir.'

"Her sabah merakla sorarmış ama erkeklerden hiçbiri böyle bir şey yapmamış. Bu durum prensesi çok üzermiş. Uzun bir ömrü olmuş, ihtiyarlığında tekkelerde zaman geçirmeye başlamış ve nihayet coşkunun fiziksel temasla bir ilgisi olmadığını öğrenmiş."

Taş Kadın, bu hikâye bana çok dokunmuştu, ya da ben öyle sanmıştım. Şimdi düşünüyorum da beni asıl etkileyen şeyin hikâyeyi anlatan kişi olduğunu anlıyorum.

"Prensesin bir adı var mı?" diye sordum.

"Nilüfer," dedi.

Sıcak bir geceydi ve belki ikimiz de mehtabın etkisi altındaydık, o yüzden Selim yanıma yaklaşıp yanaklarımı okşayınca direnmedim. Göğüslerime dokununca ateşini söndürmek için pek de istemeyerek karşı koydumsa da, aslında daha ileri gitmesini istiyordum. Onu gözlerinden ve dudaklarından öpüp

soydum. Seviştikten sonra denizde yıkandık. Deneyimsizdi ama bu benim için önemli değildi. Bir yıla yakın süredir bir erkekle ilişkim olmamıştı, sıcaklığı bile bana huzur vermeye yetmişti.

Uzun bir süre konuşmadık. Kucağıma dayadığı başını, saçlarını okşadım. İlk cümlesi bir fısıltıydı.

"Petrosyan bu gece beni bir sandalla götürüp boğacak mı?"

Onu kucaklayarak güldüm.

"Hayır. Bunu yapması için önce onu hadım etmen gerek. Böyle bir görevi ancak hadımlar üstlenebilir."

"Ben onu hadım sanıyordum. Mutfakta senin ailenin onun etini değilse bile, ruhunu hadım ettiğini söylüyorlar."

Artık gitme zamanım geldiğini söyleyince, Taş Kadın, beni kolları arasında öyle sıktı ki hemen ateşlendim. Bu defasında yıkanmadık, sabah olmak üzereydi ve kuruyacak vaktimiz yoktu. Ben şimdi yoldan çıkmış bir kadın mıyım, Taş Kadın? Ya beni hamile bırakmışsa? Ona duyduğum ihtiras sevgiye dönüşecek mi?"

Arkamda bir hışırtı duyduğumda sözlerim boğazımda düğümlendi kaldı.

"Mutsuzluk yolunda ilerliyorsun, kızım."

"Kim o?"

Taşların arasından annem çıktı. Ona bağırırken bir yandan da ağlıyordum. "Burası bir tapınaktır, anne. Varlığınla kirlettin burasını. Kulak misafiri olman zalimlikten başka bir şey değildi."

"Sesini duyduğumda ben zaten Taş Kadın'la konuşmaya gelmiştim, çocuk. Hikâyeni dinlemeden nasıl gidebilirdim? Çocukken hepiniz saklanıp bizi dinlerdiniz. Şimdi sıra bize geldi. Şikayet etmemelisin. Benim nedenlerim de o kadar farklı değil. Sen ketum bir kızsın. Bana Rum öğretmenden hiç söz etmemiştin, bak bu seni nereye getirdi şimdi. Onunla yaşamanın

seni ters mizaçlı yaptığını biliyorum, oysa her zaman öyle neşeli bir kızdın ki. Senin hayatın hakkında her bilgiye açım, Nilüfer. Tesadüfen de olsa hikâyeni duyduğuma çok memnun oldum. Gel benimle."

Annem kolunu omzuma atıp beni kendi odasına götürdü. Çocukken olduğu gibi başıma masaj yapması için önüne, yere oturdum. İkimiz de uzun bir süre konuşmadık. Başımı ovuşturan ellerinin o huzur verici sesi bir merhemin uyuşturucu etkisine sahipti. Kendimi toparlamaya başladığımda annemin bana hiç kızmamış olduğunu görerek şaştım.

"Ben hep senin mutlu olmanı istedim. Öğretmenle kaçtığında sadece tek çocuğumun düğününü yapamayacağım diye hüzünlenmiştim. Müziği, şöleni ve dansı özlemiştim. Seni kocana usulüne uygun göndermek isterdim. Bu, bir annenin gerçekleşmemiş düşüydü. Bir kere hayal kırıklığını atlattıktan sonra senin mutluluğundan daha önemli hiçbir şey olamazdı. Sen mutluysan benim üzülmeye ne hakkım vardı ki! Ama sen mutlu değildin, değil mi, Nilüfer? Halil senin ve kocanın yanındaı böyle bir izlenimle döndü."

Annem geçmişten söz etmek istiyordu. Ben ise o günü düşünüyordum. Selim'in o anda nerede olduğunu bilmek istiyordum. Ne düşündüğünü, kimseye bizden söz edip etmediğini merak ediyordum. Yaptığı küstahlıktan pişmanlık mı duyuyordu? Bu düşünceler kafamda hızla dolanıyor, kalbim de o hıza ayak uyduruyordu, ancak annemin sabrı taşmaya başlamıştı besbelli. Yüz hatları sabırsızlıkla çarpılmıştı, onu oyalamak mümkün değildi. Merakını tatmin edene kadar buradan kımıldamama izin vermeyecekti. Belki de bu basit bir meraktan öte bir şeydi. Belki çocuklar ve benim geleceğim için duyduğu kaygıydı nedeni. Belki de kendi hayatı ve güdük kalmış umutlarına ilişkin bir şey.

"Bana cevap ver, Nilüfer. Yolunda gitmeyen neydi?"

Bu, son beş yıldır benim de sık sık kendime sorduğum soruydu. Duygularım ansızın bir şelâle gibi boşandı, annemi bo-

ğacaktı neredeyse. Ona o zamanlar benim aşk sandığım şeyin, olgunlaşmamış bir ruhun romantik hayallerinden ibaret olduğunu anlattım. Dimitri bana ailemizin kapalı dünyasından bir çıkış yolu göstermişti ve ben de bir budalalık yapıp onunla bu yola düşmüştüm. Anneme İstanbul'daki evimizde ruhumun nasıl çürümekte olduğunu hissettiğimi anlattım. Evin gündelik akışının içinde hapistim; geleneklerle boğuluyor, tarihin ağırlığı altında eziliyordum. Gerçek dünyayı görmek için içimde karşı konulmaz bir istek vardı. Yazlık evimiz ve deniz özgürlük demekti. Üç yaşımdan beri burada olmayı severdim. Dimitri doğru zamanda karşıma çıktı. Onun yerine herhangi biri de olabilirdi.

Anneme bütün bunları, daha Emine'ye hamile kalmadan önce bile çok açık seçik bir şekilde gördüğümü anlattım. Emine'nin doğumu dönüşü olmayan noktayı belirlemişti. Ondan sonra kocamı fiziki olarak itici ve entelektüel bakımdan yetersiz bulmaya başlamıştım. O da benim ukala tavırlarım olarak adlandırdığı tutumumdan rahatsız olmaya başlamış, ilişkimiz çözülmüştü. Bir süre uzaklaştığım takdirde fikrimi değiştirebileceğimi düşünmüş, ama burada Orhan'la bir hafta geçirdikten sonra bu işin sona erdiğini anlamıştım. Bir daha asla Konya'ya dönüp onun o iğrenç yatağını paylaşamazdım.

"Ve anne, sen de şimdi beni Orhan'ın hatırına ve Emine'mi görmek için onu buraya davet etmeye zorladın. Emine'yi rehine olarak alıkoymuştu. Ona dönmemi güvence altına almak için. Belki de gelmez, ama gelirse tek başına dönmeli. Çocuklarım burada bizimle kalacaklar."

"Oğlan ona çok bağlı, Nilüfer. İki çocuğuna da iyi bir baba oldu. Zavallı adam. Ona acıyorum. Seni eş olarak almak onun için büyük talihsizlikti. O, başı eğik ve iyi yemek yapan birine ihtiyaç duyuyordu. Sen ikisi de değilsin, tıpkı benim gibi. Bu arada ihtiyaçlarını genç bir berberle gideriyorsun. İskender Paşa bunu duyarsa üzerine bir inme daha iner. Önce bir öğretmen, sonra bir berber. Bundan sonra kim olacak?"

"Selim berber olabilir, anne, ama zekâsı bu ailenin çoğu ferdini kat kat aşıyor."

"Böyle konuşmayı hemen kesmeni istiyorum. On yıl önce de yüzünde aynı inatçı ifadeyle aynı sözcükleri söylemiştin, o öğretmenle kaçmaya karar verdiğinde. Hiç olmazsa kendi hatalarından ders almaya çalış, kızım. Selim ciddi bir sorun değildir. Ağabeylerinden birinin vereceği dolgun bir kese onun ağzını kapatır. Onun şişinmesini, kahvehanelerde adını ağzına almasını istemiyorum. Derhal İstanbul'a gönderilmeli. Ve sakın, bana onunla döneceğini söylemeye kalkışma. Artık düşünmen gereken iki çocuğun var."

"Selim'e sen ya da bu aileden başka biri tarafından hakaret edilmesini kabul edemem, anne! Ona para teklif edilmesi düşüncesi bile midemi bulandırıyor."

"Sahi mi? Sanırım o mide bulanmasının nedeni onun bu teklifimizi kabul edeceği korkusudur. Her ne olursa olsun, pişman olmak yerine mide sancısı çekmeni tercih ederim, Nilüfer."

Öfkeden patlayacaktım ama kendimi tutmayı başardım. "Ben çocuk değilim artık. On yıl bir ömür kadar uzakta. Kafamın karışık olduğunu kabul ederim ama budalaca ya da düşüncesizce hareket edecek değilim. Sakin olalım ve geleceği düşünelim."

"Bu cümleyi kullanman ne kadar da garip. Şimdi tam anneannen Beatrice gibi konuştun. O, sakin olmaya ve zengin bir geleceği hayal etmeye çok inanırdı."

Annemin omzu üzerinden bakınca anneannem Beatrice'in rafta duran portresini gördüm. Portre dedemle evlenmesinden bir yıl sonra yapılmıştı ve ressamlar kendilerine tekrar iş verilmesini istedikleri için o günlerde alışılageldiği gibi yüz hatlarını abartmamışlarsa çok güzel bir kadın olmalıydı. Kendi kızı, benim annem Sara'dan da güzel. Ben onun geçmişini düşünürken, Sara da gözlerini gözlerime dikmiş, bana bakıyordu.

Daha önce annemle eşiti olarak konuşma fırsatı bulabilmiş değildim. Dimitri'yle kaçmamdan önce pek yalnız kalmazdık, üstelik ciddiye alınmayacak kadar da gençtim. Annemin İskender Paşa'yla evliliğinin ilk başlarında mutsuz olduğunu duymuştum, ama Zeynep bunu inkâr etmiş, bana mutfakta duyduğum hiçbir şeye inanmamamı söylemişti.

O zamandan bu yana her şey değişmişti. Artık iki çocuk annesi olarak konumum, en azından annemin gözlerinde birden yükselmişti. Ona on yıldır içimde beklettiğim soruyu sordum.

"Onunla evlenmeye zorlandın mı?"

Annem şaşırtıcı bir şey yaptı, beni kucakladı ve ağlamaya başladı. Yıllardır içinde sakladığı gözyaşları bir sağanak gibi dökülüyordu sanki. Onu kucaklayıp avutma sırası bana gelmişti.

"Her şeyi yıllar önce Taş Kadın'a anlattım. Sana kimse söylememiş miydi?"

Başımı salladım.

"Belki de o gün gerçekten yalnızdım. Kulak misafiri olan yoktu."

"Şimdi de söylemek zorunda değilsin, anne. Başka zaman anlatırsın."

Ama annem kendinden söz etmek istiyordu. Beni Taş Kadın'la konuşurken duymak, yüreğinin derinliklerindeki bir engeli koparıp almıştı.

"Babam saray hekimi olmasaydı, hayatımın gidişatı bambaşka olurdu. Ama tıpkı babası ve büyükbabası gibi o da Padişah ve ailesinin hekimiydi; daha alt kademedeki soyluların da onu çağırmaları bir prestij gösterisiydi. İyi bir hekimdi sanırım, ama sık sık büyükbabasının şu sözünü tekrarlardı: İyi bir hekimin görevi yalnızca vücudu iyileştirmek değildir, bu her zaman kolay olmayabilir; iyi bir hekim hastasının ruhunu da

ferahlatmalıdır, ki bu her zaman mümkündür. Babam bu basmakalıp sözü çok derin bulduğundan olsa gerek konuklarımız varken sık sık tekrarlardı, biz yine aynı şeyi söyleyeceğini önceden fark edip annemle birbirimize bakar ve sessizce ağzımızı kıpırdatarak kelimeleri onunla birlikte tekrarladık.

"İskender Paşa gelenekleri sürdürmek gerektiğine yürekten inandığı için aile hekimi olarak dedeni seçmişti. Yine de kaderin bir cilvesi olmasaydı benim geleceğim öylesine çabuk kararlaştırılmayabilirdi. İskender Paşa'nın arabacısı bir gün başka bir arabaya çarptı. Baban hafif bir yara almıştı. Sanırım bir tahta parçası alnını kanatmıştı. Korkan arabacı arabayı doğruca bizim eve sürdü ve babamı sordu. Babam o sırada bir hasta ziyaretine gitmiş olduğundan, annem, babamın yardımcılarından birinin yarayı temizleyip sarması için İskender Paşa'nın evimize getirilmesi konusunda ısrar etti. O günlerde olağanüstü bir şey değildi bu. Baban evimize girdiğinde ben de annemin yanındaydım. Annem babanın yarasını sardıktan sonra, kendisinin yakın zamanda Sultan'ın Paris sefirliğine atandığını bildiği için ikramda bulundu. İskender Paşa ikramı reddedecekken gözü bana ilişmişti. Bir kadın erkeğin kendisine o özel bakışını her zaman hisseder. Paşa da bizde kaldı ve birlikte ikindi kahvaltısı ettik. Babam bir saat sonra döndüğünde Paşa hâlâ bizde olduğu için kendisine akşam yemeğine kalması teklif edildi. İskender Paşa daveti kabul ederek bizi şaşırttı. Çok keyifliydi, ara sıra Fransızca ve Almanca konuşuyor, bize Paris'i ve Berlin'i anlatıyordu. Doğrusunu söylemek gerekirse, babam böylesine seçkin bir aileden önemli bir kişinin evimizde dört saat geçirmiş olmasından gurur duymuştu.

"Kahveler içilirken babam İskender Paşa'yı iyi bir hekimin görevi konusunda aydınlatacağı sırada Paşa ondan atik davrandı. Hikâyeyi daha önce duymuştu. Babam hayal kırıklığına uğramıştı, ama İskender Paşa bu ölümsüz deyişi kendisine söyleyenin Sultan olduğunu açıklayınca birden keyiflendi. Yüzü güldü. Bu öylesine dalkavukça bir şeydi ki midem bulan-

mıştı. Sofradan kalkmak zorunda kaldım. Banyoya koşup bütün yediklerimi kustum. Güçlü önsezilerin vücut üzerinde böyle bir etkisi olur.

"Yüzüm bembeyaz bir halde geri döndüğümde İskender Paşa veda edip gitti. Yemekte durmadan beni ürküten ve telaşlandıran bir biçimde baktığı için gitmesine sevinmiştim. Hiç ilgimi çekmemişti, o gece yatınca kendi kendime şöyle dediğimi hatırlıyorum: 'Ona bir daha asla açılmayacak, kapalı bir kapı gibi davran. Aralıktan bakmak için çok hafifçe açacak olursan yokluğa gömülürsün.' Bende en küçük bir merak bile uyandırmadığı için bunu yapmak hiç zor değildi. O zaman benim henüz yirmi yaşında bile olmadığımı unutma ve benim iki katım yaşında olan baban bana yaşlı bir erkek gibi görünmüştü..."

Burada annemin sözünü kestim. Babama karşı böylesine duygusuz olması beni rahatsız etmişti. Ne de olsa babam ne budala, ne de çirkindi; pek çok kusuruna rağmen ben kendisini severdim. Sorunun temelini öğrenmek için acele ediyordum.

"Babama duyduğun kayıtsızlığını açıklamaya devam etmeden önce sana bir şey sormak istiyorum. O sırada başka bir erkeğe âşık mıydın?"

"Evet," dedi beni şaşırtan bir ateşle. "Süleyman'a âşıktım. O benim yaşımdaydı. Birbirimizin duygularını, arzularını ve hayallerini paylaşırdık. Aramızda ta derinlere inen bir uyum vardı, öyle derin, öylesine derin ki, sanki hayatın kaynağına inmişiz gibi. Onu dinlemek ister misin, Nilüfer, yoksa kendini yan odada yatan zavallı, sakat babana sadakatsiz davranmışsın gibi mi hissedersin? Dürüst ol."

Annemin duygularının derinliği ve bu evde otuz yıl geçirdikten sonra bunları hâlâ böyle hissedebilmesine çok şaşmıştım. Onun çektikleriyle kıyaslanınca benim duygularım o ka-

dar önemsiz görünüyordu ki. İçimi aniden kaplayan bir sevgi dalgasıyla eğilip yüzünü öptüm, sol yanağından süzülen bir tek damla gözyaşını sildim.

"Her şeyi duymak istiyorum, anne. Her şeyi."

"Süleyman, annemin uzaktan kuzeni olurdu. Ailesi bizimki gibi on beşinci yüzyılda Katolikler tarafından sürüldüğümüzde Kurtuba'dan İstanbul'a gelmişti. Babam kökü ta İbn Meymun'a dayanan bir hekim ailesindendi. Annemin ailesi tüccardı. Burada iyi karşılandılar. Osmanlılar bize barınak ve iş sağladılar. Süleyman'ın ataları gidip Şam'a yerleştiler ama İstanbul'daki aileyle ilişkiyi hiç kesmediler. Tüccar oldukları için zaten çok seyahat ederlerdi. Annemle babamın evlilikleri de, ki bu mutlu bir evlilikti, yazışmalar aracılığıyla ayarlanmıştı.

"Süleyman hekim olmak istiyordu. Şam'dan sıkılmıştı. Orasını fazla taşra buluyor ve Avrupa'ya yakın olmak istiyordu. Babası babama yazdı, Süleyman da istediği kadar kalmak üzere bize davet edildi. Babam onu İstanbul'daki tıp okuluna sokacaktı. O sırada ben on sekiz yaşındaydım. O benden bir yaş büyüktü. Evimize güneş doğmuştu sanki.

"Bütün arkadaşlarımın erkek ve kız kardeşleri vardı, ben tek çocuk olduğum için hep yalnızlık çekmiştim. Üstelik benim doğumum çok zor olmuştu, annem bir daha hamile kalamayacaktı. Babam doğumda olmasaydı ebenin kanı durduramayacağını ve oracıkta öleceğini söylerdi. Benim de tek bir çiçek açmış olmam garip ya, neyse, ama o çok güzel meyve verdi. Sen Orhan ve Emine'yi doğurunca gerçekten bir ferahlık hissettim. O eski lanetin bozulmuş olduğunu hissettim.

"Süleyman benim için bir ağabey gibiydi ve annemle babam da ona oğulları gibi davranıyorlardı. Hiçbir kısıtlama yoktu. Onu arabayla olsun yayan olsun, her yere götürürdüm. Şehrimizin gizli güzelliklerini gösterirdim. Batı'dan gelen ziyaretçiler Sinan'ın camilerine bakarlar ve hayranlıkla iç çekerler.

Saraylar onları büyüler ama pek azı şehrimizin iç yaşamına girebilir. Bir şehirle paylaştığımız sevgiler hep gizli, gençlik hayalleridir, hele o şehir İstanbul gibi ardına dek açıksa. Ben henüz iki haftadır tanıdığım Süleyman'dan hiçbir şey saklamak istemiyordum. Aramızda yakınlık olduğu kadar farklılıklar da vardı. Ben başına buyruk ve inatçıydım. O yumuşak kalpli ve duygusal, ama pek çok bakımdan da güvensizlik duyan bir gençti.

"Sık sık Batılılar gibi giyinir, bir otelde çay içmeye gider, garsonlarla Fransızca konuşurduk. Onların Türkçe olarak birbirlerine bizim kardeş mi, yoksa balayına çıkmış yeni bir evli çift mi olduğumuzu sorduklarını duyunca saf İstanbul Türkçemle söze karışır, yüzlerinde beliren şaşkınlığı görmeye bayılırdım. Hayatımın en güzel günlerini yaşıyordum, Nilüfer. Gerçek aşktan önceki masumiyet asla tekrarlanmaz. Kaybolup gittiğinde, sonsuza dek gitmiştir.

"Süleyman'la birlikteyken her şey sihirli gibiydi. Avrupa'da bir pastahanede oturur, kahvelerimizi yudumlarken, Haliç'in üzerinden Asya'da güneşin batışını izlerdik. Birbirimizle her konuda konuşurduk, aramızda gizli saklı bir şey yoktu. Sadece ailelerimizin tarihindeki garip olaylardan ya da hatıralarımızdan söz etmezdik. Daha ilk günden beri aramızda çok daha mahrem bir şey vardı. Sanki birbirimizden hiç ayrı olmamışız gibi. Ve gülerdik, Nilüfer. Hayatımda ne o güne kadar, ne de daha sonra, bir daha öyle güldüm ben.

"Süleyman'la karşılaşana kadar kimse benimle gerçekten ilgilenmiş değildi. Evin kızıydım kuşkusuz ve yakın zamanda biriyle evlenecektim, bu da benim hikâyemin sonu olacaktı. Babam önemli hastalarının sağlığıyla gereğinden fazla ilgilendiği için bana ayıracak pek zamanı yoktu.

"Süleyman bana hayattan ne istediğimi soran ilk ve son kişiydi. En gizli fantezilerimi itiraf ettiğimde bana gülmemişti. Balzac gibi bir romancı olmak istediğimi söylediğimde beni teşvik etmişti. Beni kendi iradesine tabi kılmayı hiç düşünme-

mişti. Zaten bunu denese de başarılı olamazdı. Böyle zamanlarda hayatı sevmek yeterlidir. Gerisi kendiliğinden gelir ya da ben öyle olacağını hayal ediyordum. Her şey hep öyle güzel olacaktı, ne yazık ki olmadı.

"Bir gece Süleyman'la evde yalnızdık. Annemle babam süslenip püslenmişler, sarayda bir düğüne gitmişlerdi. Hizmetkârlara izin verilmişti. Önce piyanoda Mozart'ın *Don Giovanni*'sinden parçalar çalarak eğlendik. Sonra yemek yedik. Çok daha sonraları, konuşmamız doğal bir sessizlikle kesildiğinde Süleyman'da bir gerginlik hissettim. Benim kalp atışlarım da hızlanmıştı. Süleyman gidip bir tomar kâğıt getirdi. Bana yaptığı üç eskizi ilk o gece gösterdi. Şu anda gözlerimi kapatsam onları yine görebilirim.

"Şaşkınlığımı saklamak, aynı anda hem sakin hem ilgisiz görünmek için kendimi zorlayarak, 'Senin ressam olduğunu bilmiyordum, dedim."

"'Ben de bilmiyordum,' dedi."

"İlk eskiz benim bir portremdi, ikincisi ise profilim. Ama bunda burnumu tombul, biçimsiz bir hıyar gibi çizmiş olduğu hiç hoşlanmamıştım. Ancak itiraz etmeme fırsat kalmadan üçüncüsünü gösterdi... Üçüncüsü, Nilüfer, ah o üçüncüsü. Benim çıplak vücudumu öyle bir hayal etmişti ki... Bana gösterirken elleri titriyordu. Küstahlığına şaşırdığım kadar resmin gerçekliğinden de ürkmüştüm. Aylar sonra bir gün beni yıkanırken gözetlediğini itiraf etti, ama o zaman yakınlığımızın yeni bir aşamasındaydık ve ikimizden başka hiçbir şeyin önemi kalmamıştı."

Sara durakladı. Anılar eski ihtirasları karıştırıp bulandırdığı için huzursuzlanmıştı. Yatağının yanındaki sürahiden bir bardak su doldurdu. Artık onu bambaşka bir ışık altında görüyordum. Süleyman'ın kendisiyle sevişmesine izin verdiğine inanamıyordum. Eğer öyleyse neden kaçmamışlardı? Süley-

man onu alıp götürebilirdi. Ama bu kadar ileri gitmelerine gerek var mıydı sahiden? Büyükbabam Süleyman'la evlenmesini yasaklamış mıydı? Neden?

"Aklından geçen bütün soruları duyuyorum, kızım. Aramızdaki yakınlığı tam olarak bilmek istiyorsun. Neden, seninle o çirkin gözlü Rumun yaptığınız gibi kaçmadığımızı merak ediyorsun. Bildiğin gibi bunları kimseye anlatmış değilim. İnsanın böyle şeyleri çocuklarına anlatması hiç de kolay değildir. İçinden hep bir şeyler saklamak istersin, ama ben sana her şeyi anlatmak istiyorum. Dünyamızda çok fazla sır var ve gizlilik genellikle gerçeklerden daha çok ıstırap verir.

"Günün birinde ölsem de sen bu hikâyeyi Süleyman'ın ailesinden birinden duymuş olsan belki inanırdın, belki inanmazdın, ama benden duymamış olduğun için canın sıkılırdı. Benim için kötü şeyler düşünebilirdin. Sen bu dünyada bana kalmış tek değerli şeysin. Bir gün Orhan ile Emine'ye anneannelerini anlatman için bunları bilmeni istiyorum. Kim bilir, belki de bu onların daha iyi bir hayat sürmelerine neden olur. Ayaklarımı ovuştur kızım. Yorulduğumu ve gerildiğimi hissediyorum."

Daha önce annemin ayaklarını ovuşturmuş değildim, ama hizmetçilerin saatlerce bu işi yaptıklarını o kadar çok görmüştüm ki benim için hiç güç olmadı. Tek tek parmaklarını ovuşturduktan sonra sıra tabanlarına geldi, parmaklarımla topuklarına masaj yapmaya başladım. Sara'nın yavaş yavaş rahatlamakta olduğunu hissediyordum.

"O akşam Süleyman'la birbirimizi öyle doğal olarak kucakladık ki bunun ilk kez olduğunu fark etmedim bile. Birbirimizden gizlediğimiz tutkularımız içimizden boşalıyordu sanki. O gün de ondan sonra da defalarca seviştik. Bazen birbirimize olan özlemimiz öyle bir hal alıyordu ki, evden fırlayıp güvenli yerler arıyorduk. Ancak güvenli yer bulmak da kolay değildi. Çoğunlukla üstü kapalı bir sandal kiralardık ve gözleri körmüş

gibi davranan sandalcı bizi bir kıtadan ötekine götürürken dünya umurumuzda olmazdı. Ancak sandallar daha aşağı sınıftan olan insanlar tarafından sık sık bu amaçla kullanıldığından bu yaptığımız çok tehlikeliydi. Bana kendisinin sandal serüvenlerini anlatmış olan hizmetçilerimizden birinin beni görmesinden çok korkardım. Zaten bu aşk sandallarının varlığını da ilk kez ondan duymuştum.

"Annem Beatrice bana kuşkuyla bakmaya başlamıştı. Bir keresinde, 'Yürüyüşünde bir farklılık var, Sara. Haline, tavrına yeni bir güven gelmiş. Sanki bir kadın olarak tatmin olmuş gibisin,' bile dedi.

"Annemin bu sözünü Süleyman'a aktardığım günün ertesi günü anneme evlenmek istediğimizi bildirdik. Süleyman ailesine daha önce yazıp bu kararımızı bildirmişti. Annemin ailenin kendi tarafından birini sevdiğim için sevineceğini ummuştum. Babam zaten drahoma için parası olmadığını söylerdi. Bu doğru olmadığı halde böyle bir masrafın gerekmeyeceğine de seviniyordum.

"Anneannenin ahu gözleri kasıldı, dudakları büzüldü haberi duyunca. 'Böyle bir şeyin olacağından korkuyordum,' dedi. 'Ama özellikle sen tek çocuk olduğun için birbirinize kardeşçe sevgi duyuyor olacağınızı ummuştum. O yüzden onun gelip istediği kadar bizde kalabileceğini söylemiştim. Gözlerimin önünde ve evimin içinde olanları göremeyecek körmüşüm demek. Bu evlilik imkânsız, Sara. Bunun çok zalimce bir şey olduğunu biliyorum ama ikiniz de gerçekle yüz yüze gelmekten kaçınmamalısınız."

"Çok şaşırmıştık. Kulaklarımıza inanamayarak anneme baktık. Hangi gerçekten söz ediyordu ve bunun birbirimizi sevmemizle ne ilgisi vardı? Babam hasta ziyaretlerinden dönene kadar annem bu konuda konuşmayı reddetti. Odadan çıkarken o gece ikisinin de akşam yemeğinden sonra bizimle konuşacaklarını söyledi. Süleyman'la el ele tutuşup şaşkınlıkla birbirimize baktık. O bu durumun nedenini kendisinin bizimkilere göre

daha yoksul bir aileden geliyor olmasına bağlıyordu; ailem herhalde benim lüks içinde yaşamamı istiyordu. Bunun doğru olacağına inanmıyordum, çünkü Süleyman babamın meşleğini öğreniyordu ve ailemin iki yüzyıldır üzerine titrediği mesleği miras olarak kalacaktı ona.

"Hatta babam uzun, upuzun yıllar önce İspanya'dan bizimle gelen gizli reçetelerin bazılarını Süleyman'a açıklamaya başlamıştı bile. Bunlar kara, meşin ciltli, kalın defterlere yazılıydı. Bu defterlerden birini ilk gördüğünde nasıl bir heyecana kapılmış olduğu hâlâ bugün gibi gözlerimin önünde. Babam Süleyman'ın yerini alacağını varsaydığından paranın bir sorun olduğunu sanmıyordum.

"Babam o akşam dönünce annemin telaşla bir şeyler fısıldayarak onu kendi odasına çektiğini gördüm. Akşam yemeği tam bir sessizlik içinde yendi. Kızgın değillerdi. İkisi de zaman zaman bize sevgi dolu ama üzgün bakışlar fırlatıyorlardı. O gece konuşan ve karşı çıkışlarının ardındaki nedenleri açıklayan babam oldu.

"Benim için saçma bir nedendi. Babam yüzyıllar boyunca yakın aile bireylerinin evlenmeleri sonunda Süleyman'ın ailesinde başgösteren esrarengiz bir hastalıktan söz etti. Annem de o aileden olduğu için çocuklarımızın sakat ve hastalıklı doğmaları ve erken ölmeleri mümkündü. Bu o kadar sık görülen bir şeydi ki riski küçümsemek mümkün değildi.

"Babamı dinlerken Süleyman'ın yüzü sararmıştı. Yıllar önce kuzenlerinden bazılarının ölümüne neden olan bu hastalığı biliyordu, ama annemle kendi ailesi arasındaki kan bağı öylesine uzaktı ki bizim çocuklarımız için bir tehlike oluşturması ihtimali çok küçüktü. Bu düşüncesini söyledi. Babam kalkıp odadan çıktı. Geldiğinde elinde yine kalın bir cilt vardı. Bunda aile ağacımız bulunuyordu. Bize annemin ve Süleyman'ın annesinin, büyük-büyük-büyük anneannelerinin kız kardeş olduklarını gösterdi. Bağ, riski göze alamayacak kadar yakındı. Birbirimize olan sevgimiz ona çok dokunmuştu. Sü-

leyman'ı gerçek bir sevgiyle kucakladı ama başını çaresizlikle salladı.

'Bu sana ancak mutsuzluk getirir, Sara. Baban olarak, hem de bir hekim olarak ikinizin de hayatlarınızı mahvetmenize göz yumamam.'

"Ben ağlayarak odadan çıktım. Süleyman kalıp daha uzun bir süre konuştu. Birbirlerine ne söylediklerini bilmiyorum. İkimiz de o gece uyuyamadık. Geç bir saatte odasına gittiğimde onu yatağında bağdaş kurmuş otururken buldum. Sessizce ağlıyordu. Sakinleşmek için seviştik. Ona bu riski göze aldığımı ve babamın itiraz etmesi halinde kaçabileceğimizi söyledim. Ama aile ağacını görmek Süleyman'ı sarsmıştı. Kuzeninin yedi yaşında öldüğünü anlattı. Çocuğumuzun da o şekilde ölmesini istemiyordu.

"Ona yalvardım, Nilüfer. Eğer beni terk ederse canıma kıyacağımı söyledim. Ama onu kararından vazgeçirmek imkânsızdı. Ertesi gün gitti.

"Çılgına dönmüştüm. Onu aramadığım yer kalmadı. Birlikte gittiğimiz kahvehanelere uğradım. Sandalcılara gidip onu görüp görmediklerini sordum. Ama izine bile rastlamadım. Annemle babam nereye gittiği hakkında hiçbir fikirlerinin olmadığı konusunda yemin ettiler. Ancak babam daha sonraları ona yardımcı olmak için giderken bir kese verdiğini itiraf etti. Süleyman için yas tutmayı bir gün bile bırakmadım. Benim için başka hiçbir şeyin önemi yoktu. Hayat devam edebilir ya da sona erebilirdi. Umurumda bile değildi.

"Süleyman'ın beni terk etmesinden on gün sonra babam eve döndüğünde İskender Paşa'nın evlilik teklifini getirdi. İkinci karısı olacaktım. Bu da beni fazla rahatsız etmemişti. Anneme, 'İşte herhangi bir hastalık korkusu olmayan bir evlilik,' dediğimi hatırlıyorum. Kocamın dinine girip yeni bir ad almam gerekeceği söylendi. O sıralarda beni eğlendiren tek şey bu kimlik değişimi oldu. İskender Paşa'nın yatağına girecek Sara değil, Hatice olacaktı. Hazreti Muhammed'in ilk eşinin adı ve-

rilmişti bana. İstanbul'daki evde evlendim. Paşa'nın üçüncü eşi olacağımdan düğün yapılmadı. Birincisi, bildiğin gibi Salman'ı doğururken ölmüştü. Öyle düğün dernekte gözüm olmadığı için bu da işime gelmişti. İskender Paşa çok iyi bir insandı ve neyse ki aradan çok geçmeden Petrosyan ve Hasan Baba ile Paris'e gitti. Beni yanında götürmesine de sevinmiştim. Doğal olarak gitmeden önce yatağıma girdi ve beni erkekliğine inandırdı. Bu deneyimden pek zevk almamıştım, Nilüfer. Süleyman'ın ihanetinin yaraları hâlâ kanıyordu. Sekiz buçuk ay sonra da sen doğdun."

Annemin ses tonundan hikâyenin sonunun bu olmadığını anlamıştım. Doğumumdan söz ederken yüzünden hiç de doğal olmayan, kendini beğenmiş ve memnun bir ifade geçmişti.

"Sara!" dedim. "Bütün gerçeği anlatacağına söz vermiştin!"

"Tahmin edemedin mi?"

Başımı salladım.

"Sen annemle babamın yanıldıklarının kanıtıydın. Süleyman korkularında haklı değildi. Beni asıl öfkelendiren de bu oldu. Üzüntüm kaybolmaya başladı. O bir haindi. Sevgim azaldıkça yerini ona karşı duymaya başladığım nefret aldı. Sen gördüğüm en sağlıklı ve en güzel çocuktun."

"Sen ne diyorsun, anne? Hastasın sen! Çıldırmışsın! Bu senin hayalin sadece. Öyle olmasını istedin ama öyle olmadı. Benim babam İskender Paşa'dır!"

Ağlamaya başladım. Annem beni kucaklamaya kalkıştı ama onu iteledim. İlk tepkim iğrenme olmuştu. Tüm hayatımın elimden alındığını hissediyordum. Orada öylece oturup yüzüne baktım. Konuştuğumda sesim sadece bir fısıltıydı.

"Emin misin?"

"Evet, yavrum. Eğer hamile olmasaydım İskender Paşa'yla asla evlenmezdim. Aileme söyleseydim senden kurtulmaya çalışırlardı. Dedenin mesleğini unutma. İstenmeyen çocukları almakta deneyimliydi."

"Ama neden Süleyman'a bir şey söylemedin?"

"Durumumu o gittikten bir hafta sonra anladım. Ertesi gün söyleyecektim ama gitmişti."

"Bundan nasıl emin olabilirsin?"

Annem dolaptan daha önce hiç görmediğim bir kutu çıkardı. İçinde ikisinin bir fotoğrafı vardı. Öyle mutlu görünüyorlardı ki. Annem Süleyman'ın burnunu ve dudaklarını eliyle örttü. Gözleri benim gözlerimin eşiydi.

"Ailene hiç söylemedin mi?"

Başını salladı.

"Neden?"

"Çok rahatsız olurlardı. Süleyman'ı severlerdi. Ben tek çocuklarıydım. Onların iyi niyetleri yüzünden olsa da hayatımı mahvettiklerini hissetmelerini istemiyordum."

"Peki, ona hiç söylemedin mi?"

"Hayır. Bana yazdığında sen neredeyse sekiz yaşındaydın. Mektubu kısa ve soğuktu. Zalim bir veda şeklinde tasarlanmıştı. Hayatının üç önemli gelişmesini bildiriyordu bana. Başarılı bir ressamdı. Mutlu bir evlilik yapmıştı. Üç çocuğu vardı. Böylesine bir mutluluk tablosuyla nasıl rekabete girebilirdim? Mektubunun etkisi bütün hayallerimin ölümü oldu. Onu New York'a götüren geminin fırtınaya yakalanmış ve onun dışında bütün yolcularının kurtulmuş olmasını istedim o zaman. Keşke gemiden düşmüş ve hiçbir zaman bulunamamış olsaydı. Ölmüş olmasını tercih ederdim. O zaman o aptalca mektupları yazamazdı.

"Ölüm ikimizden birini yanına çağırmadan önce onu New York'ta ziyaret etmeyi isterdim. Onu bir daha görmeyi o kadar çok istiyordum ki, Nilüfer. Sadece bir kere. Mektubundan sonra kendimi ihanete uğramış, hayatımı boşuna yaşamış gibi hissettim. Ama benden asla alamayacağı bir avuntum vardı. Aşkımızın çocuğu olan sen. O yaşayabilmek için parçalanmış hayatını yeniden inşa etmek, asla aşılamayacak bir iç duvar örmek ve bir zamanlar birbirimize verdiğimiz sevginin

anılarını silmek zorundaydı. Benimse senin gözlerinin içine bakmam o mutluluğu hatırlamam için yeterliydi. Ona acıyordum."

Bir sessizlik oldu. İkimiz de konuşamıyorduk. Annemin ellerini öptüm. O da yüzümü okşayıp gözlerimi öptü. Kendimi hiç bu kadar yakın hissetmemiştim ona. Bana anlattıklarını düşünebilmek için yalnız kalmak istedim. Hayatımın nasıl bir yol izleyeceğine karar vermeliydim. Buna karar verecek olan aile değil, bendim.

Sara'dan izin isteyip odama gittim. Artık hiçbirinin akrabam olmadıklarını düşünmek çok garipti. Salman ve Halil, ağabeylerim değillerdi. Zeynep ablam değildi. İskender Paşa babam değildi. Dünyam birden ne kadar saçma oluvermişti. Gözyaşlarımın yanaklarımdan süzülmeye başladığını hissettim.

"Neden ağlıyorsun?" Orhan'ın sesi beni gerçeğe döndürdü. "Emine'yi mi özledin?"

Bana bir mazeret bulduğuna sevinerek başımı salladım, gözlerimi kuruladım. Orhan neşeliydi.

"Hasan Baba yarın saçlarımı kesecek. Saçlarım doğru düzgün kesilmeden dönemeyeceğini söylüyor. O zaman ailemizin dört kuşağının saçını kesmiş olacakmış."

İçimden gülümsedim. Ailemiz mi? Bu kelimelerin benim için yeni anlamı vardı artık.

Orhan amcaları ve dedesiyle karşılaşınca öyle heyecanlanmıştı ki gerçek birden beni ürküttü. Orhan ile İskender Paşa her gün yazışarak konuşuyorlardı. Orhan dedesine yardım ediyordu, İskender Paşa da ona Fransızca alfabeyi öğretmeye başlamıştı. Oğluma orada bulunmaya hakkımız olmadığını, gerçek dedesinin New York'ta bir ressam olduğunu ve bizim başka bir dünyaya ait olduğumuzu nasıl söyleyebilirdim? Denize baktım. Temmuz ikindisinin parlak ışığı altında sessizdi. Onun sakinliği beni de sakinleştirdi.

Yatağıma uzanıp gözlerimi kapattım. Annemin bana gerçeği anlatmasına sevinmiştim. Orhan'ın varlığı hayatımın eskisi

gibi devam edeceğini hissettiriyordu. Kan bağım olmayabilirdi ama bu benim ailemdi. Onlar sevdiğim ve hep seveceğim insanlardı. Geçmişe ve geleceğe rağmen. Orhan'ın penceremin dışında güldüğünü duyunca bu neşesinin nedenini anlamak için kalktım.

Selim'di. Onu görmek bile beni canlandırmıştı. O zaman onu daha uzun bir zaman isteyeceğimi anladım.

SEKİZ

Aile Fotoğrafı Günü; İskender Paşa Boş Bir İskemlenin Yanında Tek Başına Resim Çektirmek İstiyor; Ahmet Paşa'nın ve Sultan Gibi Davranmasının Hikâyesi

Sıkıntılı bir sabahtı. Hiç rüzgar esmiyordu, güneş kavurucuydu. Ön terasta bir ceviz ağacının gölgesinde oturuyorduk. Hasan Baba Orhan'ın saçlarını kesmeyi bitirmiş, hizmetçilerden biri yere dökülen saçları topluyordu. Hasan Baba elli yıl öncenin modasına göre kesmişti oğlumun saçını; babam ve amcalarım henüz küçük birer çocukken moda olan biçimde. Çok kısa kesmemesi için yaptığım uyarıları dinlememişti bile. İskender Paşa'nın çıkardığı işten memnun kalacağını biliyordu.

O gün aile fotoğrafının çekilmesi için İstanbul'dan bir fotoğrafçı gelecekti. Bu, Salman ile Halil evden ayrıldıktan sonra devam ettirilmeyen bir âdetti. Fotoğraf genellikle her yıl, İstanbul'daki evimizin bahçesinde, bir bayram günü çekilirdi. Bu

bir fotoğrafçının yazlık toprağımızın mahremiyetini ilk kez ihlâl edişi oluyordu. İskemleler aynen İstanbul'daki gibi dizilmişti ama biz sayıca eskisinden daha azdık. Kemal Amcam'ın ailesi buraya davet edilmemişti; oysa İstanbul'da onları ayırmak pek mümkün olmazdı.

İskender Paşa'nın talimatı üzerine, Petrosyan zamanı geldiğinde nereye oturacağımızı bilmemiz için adlarımızın yazılı olduğu kâğıtları hazırlıyordu. Bir aile toplantısı fikri bile beni ürperttiği halde Orhan çok sevinçliydi. Olayı heyecanla bekliyordu. Bu kez annemin yıkanması, saçlarını yıkaması, özel olarak dikilmiş elbisesini giyip başına fesini geçirmesi için ısrar etmesini itirazsız kabullenmişti. Küçük bir paşa gibi giyinecekti. Ve yalnız da olmayacaktı. Herkese resmi giyinme talimatı verilmişti. O sabah kahvaltıda, Salman, Mehmed Amca'yla Baron'un da fes giyip giymeyeceklerini sorarak hepimizi güldürmüştü. İki adam da kendisine soğuk nazarlarla bakmışlar ve cevap vermeyi reddetmişlerdi.

Ben tam Hasan Baba'dan İskender Paşa'yla Paris'te geçirdiği günleri anlatmasını isteyecektim ki, bir Sufi'nin şarkı söyleyen derin, güzel sesi sanki gökten geliyormuşçasına duyuldu.

Bırak, dudaklarının şarabından içelim doyasıya,
Bırak, içelim âşıkların mutluluğuna,
Bırak, sarhoş olsun yürekleri, ayrılık
acısı çekenlerin, şaşırsın;
Aşkları yedi deniz gibi taşsın.
Bırak, içelim ayışığı yüreklerini örtene dek,
Bırak, saadetlerine içelim, saadetlerine
Allah, ya Allah, ya Allah!

Hasan Baba'nın zayıf ve yıpranmış vücudu gözlerimin önünde değişmeye başladı. Gözleri parladı, bedeni şarkıyla tam bir uyum içinde sallanmaya başladı. Ses birden kesildi.

Bahçeden, babamın balkonunun altından gelmişti. Bizim sabah serinliğinin keyfini çıkardığımız ve çam ağaçlarının kokularını içimize çektiğimiz ön terastan görülmezdi orası.

"Şarkıyı okuyan kimdi? Hizmetkârlar bölmesinde bir derviş olduğunu bilmiyordum."

"O torunum Selim'di, hanımefendi."

Şaşırmıştım. "Emin misin?"

Hasan Baba başını salladı. "Selim bugün yorulmuş olmalı. Kahvaltıdan beri saç kesiyor. Önce ağabeyleriniz, sonra Mehmed Paşa ile Baron. Ve şimdi babanız. Tüm bu hazırlıklar aptal bir fotoğraf için."

"Ama babamın saçını keserken nasıl şarkı söyler?" Şaşırmıştım doğrusu; İskender Paşa'yla ilgili her şeyde onca ciddiyet varken böyle bir şeyin olacağını aklım almıyordu.

"Neden söylemesin? Babanız hakkında bilmediğiniz çok şey var. O gençliğinde Sufi'ydi. Vecd halinin Allah'la pek ilgisi olmadığı bazı evleri ziyaret ederdi. Bu dizeleri söylemesini Selim'den o istemiş olmalı. Belki de Salman Paşa'nın annesi Zekiye'yi ilk gördüğü günü hatırlatıyor bu ona.

"Ben babanızı doğduğu günden beri tanırım. Ama Zekiye'yi tekkede ilk gördüğü kışki halini hiç unutamam. Çok güçlü bazı bitkiler koklamışlar ve birlikte dönmeye başlamışlardı. Daha sonra kendilerinden geçmiş olarak yere yığılıp dinlendiler. İşte o zaman Zekiye, az önce benim torunumun sesinden dinlediğimiz o şiiri okudu. İskender Paşa'nın kalbi o güne kadar hiç bilmediği bir fırtınaya tutulmuştu. Her gün daha fazla âşık oluyordu, öyle ki zaman zaman onun aklını kaybedeceğinden korkuyordum. O sıralarda hep onun yanındaydım. Onu sakinleştirmeye çalıştım. Konya'ya götürmek istedim. Sevdiğinden uzak kalıp kafasını toparlaması için bu eve gelmemizi önerdim. Ama o İstanbul'dan ayrılmayı reddetti. Zekiye genç hayranının tutkusundan etkilenmişti, ama aşkına karşılık verdiğini sanmıyorum. İskender Paşa, ailesinden onunla evlenme izni alana kadar rahat yüzü görmedi."

Bu hikâyeyi bu tür olayların hepsini bilen Zeynep'ten bile duymamıştım. Belki de Zekiye öldüğü için ardından dedikodu yapmak anlamını yitirmişti.

"Neden böyle bir izne ihtiyaç duydu, Hasan Baba? Ve neden Zekiye'yi anne babasından istemedi?"

Yaşlı adam içini çekti. "Kızım, sen iki çocuk annesi olabilirsin, ama bizim dünyamıza hâlâ çok yabancısın. Zekiye o tekkeye bağlıydı. Tekkenin kötü bir ünü vardı. Zekiye'nin annesi babası yoktu."

Bu bilgiye şaşırmaktan kendimi alamadım. "Hasan Baba, yani sen Salman'ın annesinin bir fahişe olduğunu mu söylüyorsun?"

"Hangi alçak, paradan ya da insan etinin satışından söz etti?" diye sesini yükseltti Hasan Baba. "Zekiye coşkuyla birleşmenin zevklerine inanırdı. Bu onun Allah'la iletişim kurmasının yoluydu. Şaşırmış görünüyorsun. Onun gibiler çok vardı ve hâlâ da vardır. Selim'in annesi de onlardan biriydi ve hâlâ sağdır. Lütfen, hikâyemi saçma sorularla kesme. Sen sormuş olduğun soruyu unutmuş olabilirsin, ama izin verirsen ben cevabını vereyim.

"Şimdi İskender Paşa'nın Zekiye'yle evlenmek için neden ailesinden izin almak zorunda olduğunu anlamışsındır. Kendisine çok kızıp konuyu ciddiye almayı bile reddettiler. Bunun aşk değil şehvet olduğunu düşündüler. Babanın Petrosyan'ı alıp Paris'e ve Floransa'ya gitmesini istediler. Bu kez reddetmek sırası ona gelmişti.

"İskender Paşa bir gece evini terk edip derviş oldu. Haberi duyan annesi çok sarsılmıştı. Oğlunun kaybına dayanamayacağını anladı. İlk o yumuşadı ve oğlanın babasını ikna etti. İskender Paşa çok sevinmişti. Onun gözlerinde okunan mutluluğu görüyordum ama hiçbirimiz bir sonraki sorunu tahmin edememiştik.

"Zekiye evlenme teklifini geri çevirdi. Buna çok kızmıştı. Bana zengin birinin odalığı olmak istemediğini söyledi. Her türlü

kısıtlamadan uzak bir hayattan sonra şimdi ömrünün sonuna kadar İstanbul'daki evde tıkılıp kalmak için bir neden göremiyordu. Sonunda kaçınılmaz olarak para devreye girdi. İskender Paşa tekkenin büyüklerine rüşvet verdi. Bu adamlar kimsesiz kızı alıp büyüten kişilerdi. Onu eğitmişler, şarkı söylemeyi ve dans etmeyi, yaratıcısıyla birleşmeyi öğretmişlerdi. Şimdi de tarikatlarının yüksek çıkarları için İskender Paşa'yla evlenip ona itaat etmesi gerektiğini söylediler. 'O, saraya yakın önemli bir kişinin oğludur. Karısı olursan bize ne kadar yardım edebileceğini bir düşün. Sen doğduğun gün tekkemizin kapısına bırakılmıştın. Seni kendi evlâdımız gibi yetiştirdik. Şimdi bize itaat etmek görevindir. Senden istediğimizi yapmalısın.' Söyledikleri Zekiye'ye pek inandırıcı gelmemişti, ama bütün hayatı boyunca yaptığı gibi bu defa da büyüklerinin sözünü dinledi.

"Böylece düğün yapıldı. Öyle sakin, sessiz bir kutlama da değildi. Şarkılar ve danslarla üç gün üç gece sürdü. Bu, Zekiye'nin başka erkek ve kadınlarla son kere dans edişi olmalıydı. Mutlu görünüyordu, ama kader onu çok ağır biçimde cezalandırmasaydı sonu nasıl olurdu, kim bilir? Birkaç ay sonra hamile kalmıştı, sonra da senin de bildiğin gibi felaket çöktü üzerlerine. Zekiye, Salman Paşa'yı doğururken öldü.

"Onun ölümünden sonra İskender Paşa'nın mizacının tümden değiştiğini gördüm. Yıkılmıştı. Bana yıldırım çarpmış bir ağacı hatırlatıyordu. Ağacın ölmekten başka seçeneği yoktur. İskender Paşa da ancak kendini yeniden yaratarak yaşayabileceğini anladı. Babasına benzemeye başladı. Herkesten uzak duruyor, toplumdaki yerini hiç unutmuyor, çocuklarına, özellikle de zavallı anasız Salman Paşa'ya çok sert davranıyordu. Baban bu ölümden sonra senin hayatın boyunca bildiğin insan olup çıktı. Bu, Zekiye'nin sonsuza kadar gittiğini kabul edebilmesinin tek yoluydu. Onunla olduğu gibi bir daha kimseyle olamazdı.

"Bir kere Paris'teyken onu evinin bütün güzelliklerinin orta yerinde tıraş ediyordum, o da Zekiye'yi düşünüyordu. Onu

çok iyi tanıdığım için tıraşı yapılırken hiç konuşmak istemediği zamanları hemen sezerim. O gün de tek kelime konuşmamıştım; birden havlumu omzumdan kaptığı gibi yüzündeki sabunları sildi ve sessizliği bozdu: 'Zekiye'yi seven adamın onunla öldüğünü biliyorsun, değil mi Hasan? Ben o adamı artık tanımıyorum,' dedi.

"Gözlerimden yaşlar boşandı. Ona, 'Bunu biliyorum, İskender Paşa,' dedim. 'Her zaman bildim, ama benim tanıdığım o genç adamın öldüğünü sanmıyorum. Bence o sizin içinizde gömülüdür ve bir gün kendisine dönecektir.' Söylediği sadece gerçeğin bir kısmıydı. Kadın hâlâ onun içindedeydi ve o nedenle kendi eski benliği de hâlâ yaşıyordu. Paris'te şimdiye kadar unutmuş olduğum bir olay daha geçti. Belleğimiz ne kadar gariptir, değil mi Nilüfer Hanım? Bir gece sıkıcı bir resmi davetten eve geç dönmüştü. Bu tür toplantılardan nefret ederdi. Petrosyan yatmıştı ve İskender Paşa tek başına soyunuyordu. Ben onun hıçkırarak ağladığını duyduğumda yan odada kitap okuyordum. Onu teselli etmek için yanına koştuğumda bir kitabı yüreğinin üzerine yaslamış olduğunu gördüm. Hiçbir şey söylemeden bana hiç unutamadığım bir şiiri gösterdi. Bu, bize Boğaziçi'ne bir köprü yapması gereken İtalyan Mikelanj'ın bir sonesiydi. Onu size okumamı ister misiniz? Bakalım hatırlayacak mıyım?"

Hasan Baba susup düşündü. Sonra yüzü birden gevşedi. "Şöyleydi sanırım, ama bazı dizelerini unutmuş olabilirim. Ben kitaptaki şiiri okuduktan sonra Paşa yüzünde hüzünlü bir gülümsemeyle, 'Hasan, sence Mikelanj Sufi miydi?' diye sormuştu."

O zamanı ver bana,
Aşkın dizginlerinin gevşekçe tutulduğu,
ve tutkuların özgür olduğu.
Geri gelsin o sakin, meleksi yüz,
tüm erdemlerin sahibi o sima.

Ruhum öte yana ulaştı sayılır,
Artık narin okuna bir kalkan yalnızca,
Asla yeni bir ateş yakmaz yanmış odun.

"Bugün Selim'den Zekiye'nin en sevdiği şarkıyı söylemesini istedi. Kadını şu anda içinde çok güçlü hissediyor olmalı."

İskender Paşa'yı artık gerçek babam olarak görmüyorsam da bu yeni bilgi ona duyduğum hisleri değiştirmemişti. Onu hâlâ bir baba olarak seviyordum. Hasan Baba'nın hikâyesi beni annemin onca yıl önce alelacele evlendiği bu adama daha da yaklaştırmıştı. Annemin bu hikâyeyi bilip bilmediğini, biliyorsa neler hissettiğini merak ettim. Her ikisi de çok sevmişler, hayatlarının en değerli şeyini farklı koşullar altında da olsa kaybetmişlerdi. Zekiye ölmüştü, Süleyman da ölmüş sayılırdı bir bakıma. Bu ortak deneyim neden onları birbirlerine daha yaklaştırmamıştı acaba? Düşüncelerim Selim'e kaydı.

"Bu kadar güzel şarkı okumasını nereden öğrendi, Hasan Baba?" diye sordum.

İltifatım yaşlı adamın hoşuna gitmişti. Yaptığımız şeyi bilseydi ne derdi acaba? Tepkisi ne olursa olsun, şaşkınlık ya da şok olmayacağından emindim.

"Selim'in babası olan en büyük oğlum bir Bektaşi'dir. Küçük bir çocukken şarkı okumasını o öğretti. Allah cezasını versin, oğlum berber olmak istemedi." Yaşlı adam ürkütücü derecede boş ağzını göstererek gülmeye başladı. Tek diş kalmamış ağzını görmemek için bakışlarımı çevirdim.

"Belki de Sufi tarikatına girmesinin gerçek nedeni buydu. Onlar saçlarını hiç kesmezler. Selim'in de kendisini izlemesini istedi ama ben izin vermedim. Çocuğa iyi davranmadığı için onu alıp ben yetiştirdim. Selim benim evimde büyüdü, ben de ona berberliği öğrettim, ama gördüğün gibi yetenekli çocuktur. Her meslekte başarılı olurdu."

"Oğlun senin mesleğini yapmayacağını söylediğinde şaşırdın mı?"

Yaşlı adam beyaz sakalını sıvazlayarak düşündü. "Şaşırmadım, ama hayal kırıklığına uğramıştım. Bizim ailemizde hem berber hem de derviş olma geleneği vardır. Eski çağlarda, Osmanlılar İstanbul'u almadan, ailem Ankara'da yaşardı. O zaman başımızda bize hükmeden bir bey yoktu. Kendi kararlarımızı kendimiz verirdik. O günlerde bizler kılıç ve bıçak yapan zanaatkârlardık. Karmati tarikatindendik. Bu adı hiç duymuş muydun?"

Resmi bir eğitim almamamı mazeret göstererek cahilliğimi mazur görmesini istedim. Bildiğim her şeyi bana öğreten özel öğretmenlerim Karmatilerden hiç söz etmemişlerdi.

"Medreseye gitmiş olsaydın herhalde bu kadarını da bilmezdin," dedi Hasan Baba. "Annen olan o iyi yürekli ve saygın kadın herhalde sana o sakallıların tümünün öğreteceğinden daha çok şey öğretmiştir. Medreselerde öğrencilere Karmatileri öğretirler mi sanıyorsun? Onca saf olan o geçmişten konuşmak yerine sakallarıyla boğulmayı tercih ederler onlar."

Biz farkında değildik ama Mehmed Amca ile Baron son konuştuklarımızı duymuşlardı.

"Ben senin Karmatilerden geldiğini bilmiyordum, Hasan," dedi amcam.

"Siz onları duymuş muydunuz, amca?" diye, son derece masum bir yüz ifadesi takınarak sordum.

"Evet, ama pek az. Konu beni de ilgilendirdi. Biz de size katılabilir miyiz? Lütfen devam et, Hasan."

"Ben artık yaşlı bir adamım, Mehmed Paşa, o yüzden saçmalarsam bağışlayacağınızı umarım. Anlattığım bu şeyler bize kuşaktan kuşağa aktarılmıştır. Sizi ve Baron Paşa gibi aydın insanları pek ilgilendirecek türden şeyler değildir."

"Saçmalama!" diye gürledi Baron. "Cahil olan bizleriz. Aydınlanmayı bekliyoruz."

Övgü Hasan Baba'nın hoşuna gitti, ses tonu birden değişiverdi. Benimle rahat ve dostça konuşurken iki adamın önünde resmi ve yapmacık bir sesle anlatmaya başladı.

"Ankara'da, ki eskiden Angora derdik oraya, Karmati tarikati o kadar güçlüydü ki bütün şehri yönetirdi. Bir hükümdara gerek yoktu. Tarikat çeşitli loncalardan, yani ahilerden oluşurdu. Her birinin kendi toplantı yerleri vardı, ama ayrıca merkezi toplantı yerlerimiz de vardı; burada dua eder, şehrin sorunlarını, hastaları nasıl iyileştireceğimizi, açları nasıl besleyeceğimizi, şehir çevresini haraca kesen eşkıyayla nasıl başa çıkacağımızı konuşurduk. Ziyaretçiler de aynı zamanda han olan bu yerlerde kalırlardı. Yedi erdeme hizmet etmeye, yedi kötülükten kaçınmaya, yedi kapı açıp, yedi kapı kapatmaya yemin etmiştik."

Baron artık konuyla iyice ilgilenmişti. "Erdemler ve kötülükler neydi?"

"Onları bilemeyeceğim, Baron Paşa. Ama bildiğim, biz Karmatilerin kadınları hoşgörmemize rağmen evlenmediğimizdi. Kasapların, cerrahların, dinsizlerin, vergi tahsildarlarının ve tefecilerin tekkeye girmelerine izin verilmediğini de biliyorum. Bunlar kötülüklerden bazılarıydı."

"Ya müneccimler?" diye sordu Mehmed.

"Başka bir kötü daha. Onlardan dinsizlerden ve tefecilerden de çok nefret edilirdi." Yaşlı adam sanki bir müneccim bir tekkeye girerken yakalanmış da, kendisi de oradaymış gibi öfkelenmişti. "Müneccimler mantıklı düşüncenin cellatlarıydı, bu nedenle bir keresinde bütün tekkeler cahilleri kandıran bu haydutlardan bazılarının Ankara meydanında asılmalarına karar vermişti. Adamlar kaderlerine kavuşurken Karmatilerin kendileriyle alay ettiği söylenir. 'Nasıl oldu da kendi geleceğinizi göremediniz? Yoksa yanlış yıldızlara mı bakıyordunuz?' diye alay etmişler adamlarla."

"Bunu onaylamıyorum, Hasan," dedi Baron. "Mantıklı düşüncenin düşmanları sadece mantıklı düşünceyle yenilgiye uğratılabilirler. O adamları idam etmek hiçbir şeyi değiştirmedi. İmparatorluk içinde çekirge sürüleri gibi çoğaldılar."

Hasan Baba hikâyesine dalıp gittiği için utanmış gibiydi. Ben dostça bir soruyla kendisine yardım etmeye çalıştım. "Ya sözünü ettiğin erdemler. Onlar neydi?"

"Şarap içmek, bazı bitkileri koklamak, vecd hali, günlük dua ve kafirlerin temizlenmesi. Karmatiler bugün var olan çeşitli Sufi tarikatlerinin babaları ve analarıydı. Dünyanın bu kısmındaki ilk gazilerdi. Allah ve onun Peygamberi için çarpışmaya ve ölmeye hazırdılar. Onlar olmasaydı Osmanlılar başarılı olamazdı. Daha sonraları, Bursa başşehir olduğunda tekkeler dağıtıldı ve camilere bağlandı. Bu da sonumuzun başlangıcı oldu işte.

"Ailem zanaatını değiştirdi. Kılıçları bırakıp ustura, daha sonra makas imal etmeye başladık. Bunların kullanımında ustalaşmanın iyi olacağına karar verince de berber olduk. Benim atalarım İstanbul'a Fatih'le girmişlerdir. Sultan'ın maiyetindeydiler."

Mehmed ile Baron birbirlerine bakıp gülüştüler, Hasan'dan sıcak ilgi ve onaylarını esirgemediler. Şu tartışma konusu olan, her gün öğle yemeğinden önce kayalara doğru yaptıkları "canlandırıcı" yürüyüşe devam etmek üzere yola düştüler.

Hasan Baba yerinde oturuyordu, ama benim de düşüncelerim dağılmıştı. Bunu hissetmiş olmalı ki o da kalkıp uzaklaştı. Selim'i düşünmeye başladım. Şarkı söylerken sesini tanımamış olmam çok garipti. O beni burada büyükbabasıyla otururken görmüş olmalıydı. Şarkı, varlığını belli etmenin tek yoluydu.

"Şarkımı beğendiniz mi, prenses?"

Karşımda öyle bir yapmacık, mütevazı tavırla duruyordu ki, uzaktan gören biri onu uşak sanırdı. Sanki sofrayı ona temizlermiş gibi yapmaya başladı.

"Şarkını sevdim, bülbül, ama sesin çok farklıydı. Gece o sesini nereye saklamıştın? Orada durup saçmalamayı bırak. Bu gece ayın gölgesi Taş Kadın'ı örttüğünde meyve bahçesinde buluşalım."

"Hangi meyve bahçesinde?"

"Portakal bahçesinde, sersem."

"Geceleri çok ıslak oluyor. Ben lavanta tarlasını tercih ederim."

"Orada gizlenecek yer yok."

Gözlerinde muzipçe bir parıltı vardı. "Mutluluğu neden Allah'ın gözleri önünde tatmayalım?"

İstemeyerek de olsa güldüm. "Portakal bahçesinde. Ortasından akan suyun müziği beni sakinleştiriyor. Dediğimi yap ve şimdi git artık."

Selim boş fincanları ve tepsiyi alıp, evimizdeki hizmetkârların artık kusursuz biçimde yaptığı gibi yapmacık bir tevazuyla beni hafifçe selamlayarak çekildi. Bu kez gülümsememe engel olabilirdim.

Eve doğru yürürken Hasan Baba'nın kapıya yakın bir yerde durduğunu gördüm. Her şeyi görmüştü ama bizi duymuş olamazdı. Bana garip bir şekilde baktı. Selim'in vücut dilinde bir samimiyet mi fark etmişti ya da dudak okuyabilir miydi? Yanından geçerken gülümsedim ve hizmetçilerin saçımı öğle yemeğine kadar yıkayıp örmek için sabırla bekledikleri banyoya yürüdüm.

Saat öğleden sonra üçtü. İskender Paşa yanında fotoğrafçı Giulio Bragadini olduğu halde öğle yemeğinde bize katılmıştı. Şimdi de arkasında Petrosyan olduğu halde evden çıkmış, fotoğraf hazırlıklarını izliyordu. Fotoğraf makinesi dedikleri şey, üzeri kara bir örtüyle örtülü, büyük ve ahşap bir kutuydu.

Bragadini her zaman olduğu gibi giyiminde aşırıya kaçmıştı. Üzerinde siyah stambulin, başında pahalı bir siyah ipekli şapka, tombul yüzünde kendini önemseyen bir ifade vardı. Kendini pek beğenirdi. Ailesi yüzyıllarca önce İstanbul'a yerleşmiş prenseslerle soyluların portrelerini yapan Venediklilerdendi. Sadrazamlar Bragadini ailesinin eserlerinin Sultan'ın portresini çizmelerine izin verilecek beceride olmadıklarına kararına varmışlardı.

Onların Leonardo, Mikelanj ve hatta Bellini geleneğinde ustalar olmadıkları, aslında resim sanatını bir ticaret yolu olarak öğrenmiş yetenekli tüccarlar olduğu sık sık söylenmişti. Giulio'nın ressamların sonuncusu ve fotoğrafçıların ilki olan bü-

yükbabası Giovanni aile şerefine sürülen bu lekeyi cevaplamış, Bragadini'lere bir Sultan portresi çizme fırsatının verilmemesinin asıl nedeninin sarayda gerekli kişilere rüşvet vermemeleri olduğunu açıklamıştı. Tabii bunu topluluk önünde söylemezdi. Mehmed Amca bunun iki tarafın da haklı olduğu durumlardan biri olduğunu söylemişti.

Bütün iddialara rağmen Bragadiniler zengin oldular. Fotoğraf makinesinin icadıyla, imparatorluk tarafından kabul edilme mücadeleleri de sona ermişti. Sultan'ın fotoğrafını çekme ve Saray'ın resmi fotoğrafçısı olarak atanma ayrıcalığını elde etmişlerdi.

Dört iskemle yerleştirildi. Fotoğraflardan birincisi sadece ailenindi. Annem İskender Paşa'nın soluna, Mehmed Amca sağına, Baron da amcamın yanına oturdu. Zeynep, Halil, Salman ve ben arkalarında ayakta durduk. Tam bir paşaya benzeyen küçük Orhan da büyükbabasıyla büyükamcasının ayakları dibine oturdu. Artık idare tümüyle Giulio'nun elindeydi. Fotoğraf makinesinin gerisinde, başlarında Petrosyan olan, hepsi bayramlık giysilerini giymiş hizmetkârlar bize bakıyorlardı. Bahçıvanlar ciddi ciddi izliyorlar, hizmetçiler birbirlerine müstehcen şeyler söyleyerek kahkahalarını tutmaya çalışıyorlardı. Her nedense zehirli oklarının özel hedefi her zamanki gibi Baron'du.

Hizmetkârların ve aile fertlerinin bir araya toplandıkları böyle özel durumlarda beklenen sözleri söylemek Mehmet Amca'ya düştü. Hizmetlilerin toplandığı yere doğru yürüdü, güldü ve "Allah razı olsun. Şenliğiniz arzunuza göre geçsin," dedi. Baron bu manasız resmiyet gösterisinden hoşlanmamıştı.

İlk fotoğraftan sonra, aramızda Orhan olduğu halde biz iskemlelere oturduk, arkamıza da, aşçıbaşı olan Boşnak Rüstem, bahçıvanbaşı Arnavut Luka, Hasan Baba ve Petrosyan dikildiler. Bu fotoğraf da olaysız çekildi. Sonra Petrosyan'ın arkasına bir iki sıra yerleştirildi ve herkes onların üstüne çıktı.

Gürültü artınca annem ayağa kalkıp elini kaldırarak susmamızı işaret etti. Ama bu emir pek etkili olmadı.

Fotoğrafa katılanlar dağılıp görevleri başına dönünce, İskender Paşa Giulio Bragadini'yi çağırtıp yazdığı bir notu gösterdi. Fotoğrafçı şaşırmış görünüyordu. Petrosyan'la ben babama yardıma koştuk. Giulio kâğıdı bana gösterdi. Babam şöyle yazmıştı: "Şimdi lütfen, benim Zekiye'yle bir fotoğrafımı çek." Hasan Baba'ya gelmesini işaret ettim. O, durumu anında anlamıştı. İkisi dışında bütün iskemleleri kaldırdı. Giulio'ya gereksiz soru sormamasını, fotoğrafı çekmesini söyledi. Petrosyan hizmetkârları bahçeden kovaladı. Aile geride duruyordu. Babam memnun görünüyordu, ancak hemen döneceğini işaret ederek içeri girdi. Sık sık bahçede işini gördüğü için helaya gitmiş olamazdı.

On beş dakika sonra herkesin şaşkınlıktan nefesi kesildi. İskender Paşa bir derviş kılığında geri dönmüştü. Hiçbirimiz konuşmadık. Giulio çok sevinmiş görünüyordu. İskender Paşa'yı oturttuktan sonra yanındaki boş iskemleyi kaldırmaya çalıştı, ama Paşa'nın kaşlarını çattığını görünce, arkasına bakmadan fotoğraf makinesinin başına koştu. İskender Paşa fotoğraf makinesine bakmayı reddetti. Gülümseyerek, yanındaki boş iskemlenin orada olmayan sakinine bakıyordu. Giulio Bragadini bu fotoğrafı çekti.

Daha sonra kimse bir şey söylemedi. Hepimiz onun yaptığı normal bir şeymiş gibi davrandık. Tabii bu tepkimiz akıllıcaydı. Daha sonra, İskender Paşa'yı o gün pençesine alan nostaljik mistisizmin sonucu olan o garip fotoğraf tüm dünyayı dolaşacak ve ilk fotoğraflar hakkındaki kitapların çoğunda yer alacaktı. Üstelik Giulio Bragadini'nin adını ölümsüzleştirecek, bu da ailemizde epey neşe kaynağı olacaktı. Geçmiş sultanların atalarından esirgedikleri ün, konuşma yeteneğini kaybetmiş kederli bir ihtiyarın ani bir kaprisi sonunda elde edilmişti. Giulio'nun Paris'te o fotoğraf hakkında bir konferans verdiğini ve kendisine hayran dinleyicilerine o mükemmel kompozis-

yon ve dokuyu elde etmek için saatlerce düşünüp planlar yaptığını söylediğini duydum. Son fotoğrafları sık sık Avrupa basının sanat sayfalarında yer alırdı, ama bu bizim dikkatimizi dağıtmamalı. Bragadinilerin fantezilerinin bu hikâyede gerçek yeri yoktur. Ve gelecek üzerinde bu kadar durmamam gerekir. Geçmiş zaten yeteri kadar zorludur.

Her şey temizlenmiş, yerleştirilmişti artık. Öğleden sonrasının olayları geride kalmıştı ama İskender Paşa'daki değişiklik göz ardı edilemezdi. Akşam yemeğinden sonra odasına toplanmamızı istemedi.

Elden ele dolaşan notunda şöyle yazıyordu: "Benimle ilgilenmenizi istemiyorum. Ben yalnız kalmak istiyorum. İsteyen burada kalsın, isteyenler evlerine, ailelerinin yanına dönebilir."

Mehmed Amca konuyu görüşmek üzere bir aile meclisi topladı. Orhan ve İskender Paşa dışında, fotoğraftakilerin hepsi oradaydı. Hasan Baba'yı da kahve içmek için çağırmıştık. İlk kim konuşacaktı? Birbirimize bakarak ilk konuşmak isteyeni sessizce teşvik ettik. Söze ilk başlayanın Baron olması hiç de şaşırtıcı değildi.

"Bizim göstereceğimiz en kötü tepki aşırı tepki olacaktır. Bu ailenin tarihçesini bildiğim için davranışını çok garip olarak niteliyorum, ama bizim için kaygı verici olmadığını düşünüyorum. Zekiye Hanım'ı özlüyordu ve önümüzde onun anısına saygısını belirtmek istedi. Doğrusu, ben bunu çok dokunaklı buldum."

Baron konuşurken Hasan Baba başını sallayıp durmuştu. "Burada bulunan kimseyi kırmak istemem ama bence İskender Paşa'nın davranışı güven vericiydi. Zekiye Hanım'ı bu dünyada her şeyden çok severdi. Onu düşünmekten asla vazgeçmemiştir. Ölümünün nedeni olmakla sorumlu tutulduğu için zavallı Salman Paşa çok çekmiştir. Benim tavsiyem, sabırlı olunmasıdır. Bence o, delirmek bir yana, yeniden akıllanmaya karar vermiştir."

Bu durumlarda genelde sessiz kalmayı yeğleyen annem bugün konuşmaya karar vermişti. "Geçmişte sık sık Salman'ın annesinden bahsederdi. Bana bir daha asla sevemeyeceğini söylemişti. Yanmış odun bir daha yanmaz derdi. Onu gayet iyi anlıyordum. Ancak, hepimizin bildiği gibi kendine özgü bir insandır. Beni kaygılandıran onun duyguları değil, onları bu şekilde sergileme isteği. Bu işin sonu nereye varır bilemem."

Salman boğazını temizledi. "Hatice Teyzem'le aynı fikirdeyim. Babamın bana gösterdiği ilk düşmanlığın artık hiç önemi yok. Ben de doğal olarak annemi görmek isterdim, ama hakkında duyduklarıma bakılırsa, onun beni bırakıp İstanbul'dan kaçabileceği de akıldan uzak tutulmamalı. Bunu Hasan Baba da çok iyi biliyor. Annem ilk Osmanlıların göçebe içgüdülerini paylaşıyordu. Bir tek yerde asla mutlu olamazdı. Bu konularda fikir yürütmek anlamsızdır. Beni rahatsız eden şey, ailemizde varolan delilik damarı. Mehmed Amca, biz çocukken bize büyük büyük amcalarımızdan birinin deliliğinin efsane olduğunu söylerdin. Aynı kan bizim de damarlarımızda akıyor anlaşılan."

Mehmed Amca gülmeye başladı. "Büyük büyük amcamız Ahmet. Eh, o çok özel biriydi. Sultan bile onun çılgınlıklarına gülerdi. Kaçınız o hikâyeyi biliyorsunuz? Sadece Salman mı? Çok garip. Belki de diğerlerinize mahsus anlatılmamıştır.

"Ahmet Paşa bir cengaverdi. Sayısız savaşa katılmış ve ne yazık ki cesaret diye adlandırılan gözükaralığıyla ün salmıştı. Savaşmaktan bıkınca şiir yazmaya başladı. Şiirlerinden bazıları hâlâ bir yerlerde olacak. Şiirlerinin savaşla ilgisi yoktu. Hayvanların güzelliğini yazardı sadece. Kuşlar, geyikler, balıklar, ördekler, köpekler, kediler, kaplumbağalar, atlar, filler ve karıncalar onun antolojisini oluşturuyordu. Onların masumiyetlerini över, insanların hayatlarının bu hayvanların her birine bağlı olduğunu anlatırdı. Ahmet Paşa'nın bir salyangoza yazdığı şiiri okurken Sultan'ın gülmeye başladığı söylenir. O kadar çok gülmüş ki nedimleri huzurundakileri boşaltmışlar. Büyük

atamız bu davranışa çok kızmış. Bildiğimiz gibi ailemizde kendini ciddiye alma eğilimi vardır. İnsanı utandıran resimler yapar, kulağı tırmalayan şiirler, uykuyu yok eden aşk mektupları yazarız, ama eserimizi eleştirmeye kalkışana da lanetler okuruz. Bu davranış biçimi sanırım Saray'ın bir yansımasıdır. Orada da Sultan her şeyin üzerindedir ve eleştirilemez ya! İmparatorluğu öldüren ve gelişmemizi aksatan bu hareketsizlik ve sıkıcılıktır işte. Bizim ailemizin başına da aynı şey gelmiştir. Biz bile birkaç yüz yıldır yeteneklerimizin gerilemekte olduğunun farkına varıyoruz. Bakın, ben bile Baron gibi konuşmaya başladım."

İki adamı birbirlerinden farksız gördüğümüz için kahkahayı bastık. Onları fikir ayrılığı içinde görmek pek seyrek rastlanan bir olaydı. Baron sanki gerçekten böyle olduğunu kanıtlamak istermiş gibi bıyıklarını burarak hikâyeye devam etti.

"Eğer Mehmed bu tempoda devam edecekse bütün gece burada olacağız demektir. Ahmet Paşa o kadar kızmıştı ki bir daha Sultan'ın huzuruna çıkmadı. Kendisiyle birlikte hizmet etmiş olan yirmi-yirmi beş tane emekli sipahiyi çağırıp yeni bir savaşa hazırlanmalarını söyledi. Adamlar şaşırmışlardı, ama Ahmet Paşa'yı çok severlerdi ayrıca ailelerine gönderilen para keseleri tüm kuşkularını gidermişti. Ahmet Paşa onları silahlandırıp Sultan'ın muhafızlarının özel üniformalarını giydirdi. Kendisi de Sultan gibi giyinip hükümdarın arabasının eşi olan bir araba ısmarladı. Böyle seyahat ettiği zaman insanlar onu Sultan sanıyorlardı. Mahalle camiinde cuma namazına gittiğinde insanlar da akın akın oraya gidiyorlardı. Müslümanların Halifesi ile birlikte namaz kıldıkları takdirde Allah'ın kendilerini duyma ihtimalinin daha fazla olacağını düşünüyorlardı besbelli. Ahmet Paşa tebaasına hitap ettiği zaman ikiyüzlülüğe ve rüşvete lanetler yağdırmaktaydı. Söylendiğine göre, üç köyde sipahileri vergi tahsildarlarını asmışlardı. Bu haber Sadrazam'ı telaşa düşürdü. Sultan bu olay olana kadar Ahmet Paşa'nın saçmalıklarıyla eğleniyordu, Sadrazam'a ona karış-

mamasını söylemişti. Ancak idam haberleri yayılınca imparatorlukta bir beklenti dalgası yayıldı. Sultan, Ahmet Paşa'ya bir ulak gönderip saraya çağırttı.

"Atanız ulağa Sultan'a bir mektup yazacağını, beklemesini söyledi. Sonra uşaklarına o gün izin verdi ve sipahilerine veda etti. Ev boşalınca da kendini astı. Sadrazam mektubu okuduktan sonra imha etti. Mektup yazıldığı kişinin eline ulaşmamıştı. Aslında çok yazık olmuştu. Sultan ilk kez gerçeği öğrenecekti. İyi özetledim mi, Hasan Baba?"

Yaşlı adam başını salladı. "Ahmet Paşa o köylerde bugün bile hatırlanır. Onun Sultan olmadığı öğrenilince bazıları neden olmasın diye sormaya başladılar. Bazıları ise bir Sultan'a ne gerek var diyecek kadar ileri gittiler. Yani ahmet Paşa'nın deliliği gibi amaçsız değildi, sizin anlayacağınız. Mektubun bir örneği bazı şehirlerde elden ele dolaşmaya başladı. insanlar kendi şikayetlerini dile getirmek için Ahmet Paşa'nın fedâkarlığından bahsetmeye başladılar. O deliyse, günümüzde gerçekte böyle delilere ihtiyacımız vardır. Bugün her şey yıkılıyor artık. Uçuruma doğru gidiyoruz. Bize bir Bismarck Paşa gerek!" Yaşlı adam yaptığı şakaya ve dış dünya hakkında fikri olmasına sevinerek gülmeye başladı.

Halil, günü sona erdirme zamanın geldiğine karar verdi. "Bu kadar konuşma yeter. Hasan Baba, yarın ihanetle tutuklanıp kurşuna dizilebilirsin. Ben babamızın delirdiği ya da delirmek üzere olduğu kanısında değilim. Yeni bir şey var. Hayatının yeni bir aşamasına geçiyor. İç dünyası karmakarışık olmuş. Biz sadece onun bize izin verdiği sürece yardım edip huzur içinde yaşamasını sağlayabiliriz."

Ayrılırken annemle yatak odasına kadar yürüdüm.

"Ona hiç Süleyman'dan söz etmiş miydin?"

"Sık sık."

Şaşırmıştım. "Ee?"

"Çok anlayışlıydı. Beni anlıyordu."

"Peki, o sana Salman'ın annesinden söz etmiş miydi?"

"Evet, ama pek sık değil. Onu kaybetmenin acısına dayanamadığı zamanlar konuşurdu. Yanıma gelip oturur, ben de başını okşayarak sakinleşene kadar bırakırdım, ondan söz etsin. İkimiz de bir daha öyle sevemeyeceğimizin farkındaydık ve bunu anlamamız bizi birbirimize yaklaştırmıştı."

"Sence o benim..."

Annem eliyle ağzımı örttü. "Sus. Bunu hiç sormadı. Ben de söylemedim. Bu, bilmediği anlamına gelmez. Bilemiyorum. Bilse bile, sana duyduğu sevgide hiçbir değişiklik olmaz. Sen Selim konusunda ne yapacaksın. Onun berber değil de, şarkıcı olduğu anlaşılıyor."

"Ondan başka bir zaman bahsederiz anne. Bir güne bu kadar sürpriz yeter."

DOKUZ

Nilüfer ile Selim Birbirlerini Tanımayı Öğreniyorlar; Nilüfer Duygularının Kontrolden Çıktığını Anlıyor

O gece pencereden bakar bakmaz paniğe kapıldım. Saat geceyarısını geçmişti. Çirkin kara bulutlar gökyüzünün çehresini değiştirmişti. Artlarındaki dolunayın çevre çizgileri ancak seçiliyordu. Denizden esen yaz rüzgârının göğü hâlâ temizleme şansı olduğunu düşündüm. Giriş holündeki saatin çalışı beni yarım saat önce uyandırmıştı. Selim buluşmamızın saatini nasıl bilecekti, peki?

Odam eski evin bir zamanlar prenslerin ve soyluların ağırlandığı kanadındaydı. Dağlara ve kapıya kadar uzanan yola bakıyordu. Salman, Sadrazam eve misafirliğe gelince yeniçeri ağasının geleni gideni kollamak için bu odada kaldığını söylediğinden, çocukken Zeynep'le oda için hep kavga ederdik. Sal-

man daha sonraları bizi kandırdığını itiraf ettiyse de, odada bizim için hep askeri bir otoriteyi temsil etmeyi sürdürmüştü.

Baron'la Mehmed Amca altımdaki kral dairesinde kalıyorlardı ama üst katta ben yalnızdım. Orhan istek üzerine anneannesinin giyinme odasında yatıyordu. Sırtıma bir şal alıp odadan çıkarken hafifçe titriyordum. Evden gizli olarak en son ayrıldığımda, Dimitri'yle buluşmak üzere portakal bahçesine gitmiştim. Selim'le aynı yerde buluşmakta neden ısrar etmiştim ki? Geçmişi silip atmak ya da bu buluşmayı aşağılamak için mi?

Evden yan kapıdan çıktım. Ayın olmaması Selim'e cesaret vermişti, beni bahçede bekliyordu. Sessizce el ele tutuşup portakal bahçesine doğru yürüdük. Gözlerim karanlığa alışıyordu. Selim gülümsüyordu. Bana çekici gelen masumluktu. Onu portakal bahçesine götürmek istemiyordum. Belki de Taş Kadın'a bakan mağaraya giderdik. Taş Kadın her şeyi görürse sonradan kendisine anlatmaya gerek kalmazdı; ama orada da kertenkeleler ve yılanlar vardı, onların korkusu ihtirasımı boğardı kuşkusuz. Selim duraksamamı hissetmişti.

Fısıltıyla, "Ne oldu?" diye sordu. Sesi yüksek gelmişti kulaklarıma.

"Hiç. Rüzgâr toprağı soğutmuştur, ben de biraz üşütmüş gibiyim. Havanın daha sıcak olacağını ummuştum."

Birden ne yapılması gerektiğini anladım.

"Gel benimle," diyerek gerisin geri eve doğru yürümeye başladım.

Titreme sırası ona gelmişti. "Nilüfer, çılgınlık bu," dedi.

Bir cevap vermedim. Yan kapıya gelince Selim daha ileriye gitmeyi reddederek durdu. Kalçasına bir çimdik attım, bu onu güldürdü, ben de kapıdan içeri ittim. Durumumuz hiç de komik olmadığı halde gülmemek için kendimizi zor tutarak merdivenlerden çıktık. Yatak odama girip onu da arkamdan çektim.

Gayet normal bir sesle, "Şimdi söyle bakalım, bülbülüm," dedim. "Hemen yatağa mı gidelim, yoksa tehlike heyecanını boğdu mu?"

"Seninle evlenmek istiyorum."

"Saçmalama. Ben başkasıyla evliyim."

"Çocuklarımı doğurmanı istiyorum."

"İki tane çocuğum var ve bana yeter."

"Bir tanecik daha öyleyse... Benim için."

Dışarıda rüzgâr işini tamamlamıştı. Gökyüzü açılmış, ayışığı odayı doldurmuştu. Önce ben soyundum, sonra da Selim'i soydum. Birbirimizin vücudunu keşfetmeye başladık.

Kulağına, "Dervişler sana bunu mu öğretti?" diye fısıldadım.

"Hayır, ne öğrettiklerini anlatmamı ister misin?"

"Evet."

Çıplaklığına aldırmadan yatağın içinde oturdu. Vücudumu okşamayı kesmeden hafifçe iki yana sallanmaya ve Sufilerin bir ilâhisini okumaya başladı.

"Sana sorarlarsa, başında ne var, kaşında, burnunda, göğsünde ne var, cevabın şu olmalı: Başımda yüce devletimin Tac'ı, kaşımda İktidar Kalemi, burnumda cennet kokusu ve göğsümde bilgelik Kuran'ı."

"Ben yalan söyleyemem, Selim. Benim cevabım farklı olurdu. Başımda kadın olmanın yükü, kaşta anlaşabiliriz, ama burnumda yoksulluk kokusu ve göğüslerimde Selim'in elleri var derdim."

Birbirimize doyduktan sonra annesini sordum. Bu ilgime şaşırmıştı.

"Bizimle birlikte dedemin evinde yaşar. Hasan Baba'nın sana söylediği gibi babam bu dünya için kaybolmuştur. O vaazlarında olduğu gibi yaşar ve onu pek seyrek görürüz. Annem de bir zamanlar babamın dünyasının bir parçasıydı. Babamın bulunduğu tarikat kadınların dönmesine ve dans etmesine izin vermez. Onların görevleri yemek yapmak ve dervişlerin ihtiyaçlarını karşılamaktır. Annem babamla evlenmeyi kabul edince ayrılmasına izin verildi. Vecde girdikleri zaman neler olduğunu anlatmasını bir dinlemelisin.

"Sana bir soru sorabilir miyim?"

Başımı salladım.

"Evliliğinin artık sona erdiğini söylüyorlar."

"Öyle mi? Kim söylüyor bunu?"

"Annenin hizmetçileri."

"Yanılmış sayılmazlar, ama gerçeği bilmeden dedikodu yapıyorlar ve hepsi de Rumlara karşı önyargılıdır. Bak Selim, kocam çocuklarına iyi bir baba olmuştur, onu hiçbir zaman küçük düşürmem. Şimdi ayrıyız, yaz sona erince İstanbul'a döneceğim. Orhan ile Emine iyi bir okulda okumalılar. Kocamın istediği zaman çocukları görmesine izin vereceğim ve evimizde her zaman bir yatağı olacak, ama bir daha benim yatağımı asla paylaşamayacak. Bu koşulları kabul edeceğini sanıyorum. Konya'ya mektubumu bir ulak götürdü, yakında döner sanırım." Sonra onun geleceğini sorduğumda Selim güldü.

"Hasan Baba bu dünyayı terk edince berber dükkânını satacağım. Şimdi de yapabilirim ama ihtiyar adam çok üzülür. Ne de olsa ailemiz yüzyıllardır sizinkilerin saçlarını kesiyor. Buna şimdi nasıl son verebiliriz? Hasan Baba mesleğimize ihanet ettiği için babamı hâlâ bağışlamadı. Bekleyeceğim."

"Dünyaca ünlü bir şarkıcı olabilirsin. Donizetti Paşa'nın operalarında söylersin...."

"Hayır! Sesimi satmak istemiyorum. Bırak, dinleyenlere zevk versin, bu bana yeter. Bizim bayramlarımızda ve canım istediği zaman sokaklarda şarkı söyleyeceğim. Ben aslında Sinyor Bragadini gibi fotoğrafçı olmak istiyorum."

"Neden ama?"

"Seni şaşırttım, değil mi? Yeşil gözlü ve güzel memeli Nilüfer'i şaşırttım. Neden? Bana doğru cevap ver. Benim için geçmişimin ve köklerimin öngördüğünden başka bir gelecek düşünemiyor musun? Sadece İtalyanlar mı fotoğrafçı olabilir? Bu yeni sanat Anadolulu bir köylü çocuğunun erişemeyeceği kadar uzak mıdır?"

"Kızdın mı?"

Gülerek beni ilk kez dudaklarımdan öptü. Kendine güvenine hayrandım. Onun gibi insanlara hâlâ kapalı olan dünyamızda, nasıl bu denli kendinden emin, önündeki engellere nasıl bu kadar aldırmaz olabiliyordu? Belki de iyimserliğini annesinden almıştı. Belki de annesi ona her şeyin mümkün olduğu inancını aşılamıştı. Gereken tek şey, kararlılık ve iç güçlülüktü. Sanki bunu kanıtlamak istermiş gibi konuştu.

"Bir gün birlikte olacağımızı biliyorum. Bunu akan kanımda hissediyorum. Mehmed Amcan beni daha şimdiden Sinyor Bragadini'ye yardımcı olarak tavsiye etti. Onu böyle çağırmalıymışım. Bir gün ünlü olacağım ve o zaman sen benimle geleceksin. Bu o kadar imkânsız mı?"

"Hayır," diye yalan söyledim. "Neden imkânsız olsun ki?"

"Çünkü benim ailem yoksul ve sen bir Paşa kızısın."

Gerçeği bir bilseydi. Belki bir gün anlatırdım. Konuyu değiştirmeye karar verdim.

"Ben senden üç yaş büyüğüm."

"Yine de annem olacak kadar büyük değilsin."

"Sesini duyar duymaz kollarına atılmaya hazır bir sürü güzel kız bulacağından hiç kuşkum yok."

"Bu benim için yeni bir şey olmayacak."

Bunu öyle ciddi bir sesle söylemişti ki ikimiz de kahkahalarla gülmeye başladık. Deniz kıyısında ilk seviştiğimizde bile onun pek acemi olmadığını anlamıştım. Beni şaşırtan bu kadar deneyimli olmasıydı.

"Okuma yazmayı evde mi öğrendin, medresede mi?"

"Neden soruyorsun, prenses? Benim cahil bir köylü olmama şaştın mı?"

"Hayır. Zekânın eğitimle bir ilgisi yoktur. Ama senin hem bizim kültürümüzün içinde, hem de çok uzağında olduğunu hissediyorum."

"Şimdi de benim yalnızca tasavvuf şiirleri okuyan biri olmadığımı, aynı zamanda hayal gücüne sahip biri de olduğumu söylüyorsun. Hatta belki bir gün fotoğrafçı olacak ve yeteneği Sinyor Bragadini'yi geride bırakacak biri."

"Neden bu kadar hassassın?"

"Çünkü hâlâ hizmetkârlar bölümünde yatıyorum ve senin kafandaki resmimi renklendiren bu gerçek."

"Bu gece bu evde yatıyorsun. Benim yatağımda."

"Yine yanılıyorsun Prenses. Artık yatmak için çok geç."

"Hâlâ soruma cevap vermedin."

"Ben okumayı medresede öğrendim, ama Fransızca okumayı büyükbabamdan ve Fransızca konuşmayı da saçlarını kestiğim ve benim Mösyö Balzac'ın eserlerine hayranlığımı paylaşan bir Fransız diplomatından."

"Benim en sevdiğim *Kayıp Hayaller*'dir."

Selim elbiselerini toparladı, aceleyle giyinmeye başladı.

"Fransız romanları kimi zaman insanın kafasını fena halde karıştırır. Ben bir filozofun eserlerini tavsiye derim. Auguste Comte. Onun bu ülkeye verebileceği çok daha fazla şey var. Geleceğimizi dipsiz bir kuyu olmaktan kurtarabilir." Selim son bir kucaklamanın duygusallığını göstermeden odadan çıktı.

Üzerime bir şey alıp pencereye koştum. Şafağın ilk ışıkları göğün rengini değiştirmeye başlamıştı. Selim bahçede yürüyordu. Bakışımı hissetmiş olmalı ki birden dönüp benden yana baktı. Elimle bir öpücük gönderdim. Gülümseyerek yürüdü gitti.

Hep Selim'in duygularının kontrolünün dışına çıkacağından, penceremin altında şarkı okuyacağından, bana ailemin önünde sarılıp beni güç duruma düşüreceğinden korkmuştum. Bu sükûneti beni şaşırtmıştı. Telaş içinde olan bendim. Çıplak vücudunu düşününce zevkten elim ayağım kesildi.

ON

Konya'da Bir Rum Trajedisi; Emine Eve Geliyor; İskender Paşa Nilüfer'i Şaşırtıyor

Ağlayan kadınların sesiyle uyandım. Önce bunun rüyamın devamı olduğunu sandım ama sesler giderek yükseliyordu ve rüyamda öyle ağlamaklı bir şey görmemiştim. Nasıl bir felaket olmuştu? Biri mi ölmüştü? Yataktan fırlayıp dün yarı uykulu halde sağa sola attığım elbiselerimi üzerime geçirdim. İlk düşüncem İskender Paşa'ya bir şey olduğuydu.

Aşağı inince pek kullanılmayan büyük kabul salonunun üzüntülü yüzlerle dolu olduğunu gördüm. Orhan ile Emine'ye sarılmış olan annem ağlıyordu. Dimitri'nin başına bir şey gelmiş olmalıydı.

Emine bana doğru koştu. Yerden alıp kucakladım. Hiçbir şey söylemeden boynuma sarıldı ve hıçkırmaya başladı. Or-

han'a doğru yürüdüm. Onun da yüzü gözyaşlarıyla ıslanmıştı, ama onu da kucaklamaya çalıştığımda geriledi. Öfkeyle baktı yüzüme.

"Konya'da kalmış olsaydık belki de babamı öldürmeye cesaret edemezlerdi," dedi, kırgın bir sesle.

Gözlerim dolarken orta yere, "Ne olmuş?" diye sordum. Annem parmağını dudaklarına götürdü. Şimdi bunu konuşmanın zamanı değildi.

Emine bana daha da sıkı sarıldı. Onu alıp yukarı odama çıkardım. Bütün gece yolculuk yapmıştı, artık tükenmişti besbelli. Yanaklarını okşayıp öperek yatağa yatırdım.

"Biraz su ister misin?"

Başını salladı, ben testiden bardağı doldurup getirene kadar uyumuştu bile. Tozlu ayakkabılarını, çoraplarını çıkardım. Üzerine ince bir örtü örtüp gözlerimi doyurmak için yanına oturdum. Bir aydır görmüyordum kızımı. Yavaş yavaş sakinleşti yüzünün ifadesi; aşağıya gitmeye hazırlanırken annemin kapıda durduğunu gördüm. Emine'nin uyuduğunu görünce dışarı çıkmam için işaret etti.

En az yüz yıldır tozu alınmamış olan yan odaya geçtik, yatağın örtüsünü açtıktan sonra üzerine oturduk.

"Orhan nerede?"

"Arkadaşın Selim onu deniz kıyısına yürüyüşe götürdü. Oğlan onu seviyor. Bu da iyi bir şey sanırım."

"Anne! Bunun sırası değil şimdi. Ne oldu? Lütfen, biri bana zavallı Dimitri'ye ne olduğunu anlatır mı?"

Çok acıklı bir hikâyeydi. Konya'da bir karışıklık olmuştu. Amaç, geride kalan Rumları şehirden kovmaktı. Bunu yapanlar bütün Rumları İngiltere, Fransa ve Rusya'nın ajanları olarak gören Jöntürklerin etkisi altında kalanlardı. Bunlar saf ve modern bir imparatorluk yaratmak istiyorlardı. İzmir ve İstanbul'la kıyaslandığında Konya'da çok az Rum vardı gerçi, ama Jöntürk yandaşları bir gövde gösterisi yapmak istemişlerdi. Bütün Rum evlerine haberciler gönderilmiş, eşyalarını toplayıp şehri terk

etmedikleri takdirde evlerine ve mallarına el konulacağı bildirilmişti. Dimitri'den başka herkes gitmişti. Dimitri kitaplarından ayrılmayı reddetmişti.

Ulak benim mektubumu hemen ertesi gün yetiştirmişti. Dimitri mektubu okumuş, sonra Emine'yi bir Türk komşunun evine götürmüştü. Orada kızı kucaklamış, gözlerinden, sonra da alnından öpmüştü. Sonra bir cevap yazıp ulağa vermiş, ama adama, sabahı bekleyip Emine'yi de yanına almasını söylemişti. Komşular yalvarmışlardı bana Emine'yi kendi getirsin diye, ama boşuna.

O gece sessizce eve girmişler ve Dimitri'nin boğazını kesmişlerdi. Kitaplarına el sürülmemişti. Tek ölen Dimitri'ydi. Annem bana yazdığı mektubu verdi. Mührü açarken yine ağlamaya başladım. Onun bir daha dönmemek üzere gittiğini düşünmek çok güçtü. Ona olan sevgim, var olduysa bile fazla derin değildi, ama iyi bir adamdı ve aileme bıkmadan tekrarladığım gibi çok iyi bir babaydı. Çocuklar aklıma gelince hüngür hüngür ağlamaya başladım. Annem beni kucaklayıp göğsüne bastırdı ve kendime gelene kadar başımı okşadı. Bir bardak su içtikten sonra Konya'dan gelen mektubu okudum.

Sevgili karıcığım,

Yolun sonuna geldim artık. Gelecek tehdit dolu ve geçmiş zaten beni mahkûm etmiş durumda. Şimdi de Jöntürk giysisi içindeki şehir eşkıyası, reformun ve modern fikirlerin destekçisi olduklarını iddia ediyor. Aslında bunlar evlerimize sahip olmak ve toplum içindeki konumlarını yükseltmek isteyen canilerden başka bir şey değiller. Bildiğin gibi bizimki mütevazı bir evdir, ama ailem yüz yıldan uzun bir süre burada yaşamıştır. Bu şehre ve bu semte büyük bir bağlılık duyuyorum. Süprüntüymüşüm gibi buradan atılmayı reddediyorum. Tehditlerini gerçekleştirecek olurlarsa kurbanlarından en azından birinin yüzünü hatırlaması için katilimin gözlerinin içine bakacağım.

Gelecekten korkuyorum, Nilüfer. İşler hiç yolunda değil. Bizi kovanlar imparatorlukta iyi olan pek çok şeyi de yok edecekler.

Verdiğim karardan kendini sorumlu tutmanı istemiyorum. Birbirimizle uyumlu olmadığımızı çoktandır biliyorum. Ben kurbağa olarak kalan bir kurbağaydım, sen de her zaman prensestin. O kadar gururlu olmasaydın, Orhan doğmadan çok önce evine dönerdin, bunu hep hissetmişimdir. Evliliğimizin bir hata olduğunu sanırım çok erken fark ettin, ama bunu anne babana itiraf edemedin. Gururun seni benimle yaşanacak bir hayata mahkûm etti, bu senin için katlanılmaz olmalıydı. Ben bunu hep hissetmişimdir, ama yüzüne karşı bir türlü söyleyemedim, çok acı vericiydi.

Benim gibi senin de yarattığımız çocuklarla gurur duyduğunu biliyorum. Büyürlerken hayatlarının aldığı yolu izleyemeyeceğim ya da bir gün torunlarımı kucağıma alamayacağımdan çok üzülüyorum, ama senin yanında emniyette olacaklarını biliyorum. Sana külfet olmazsa, onlara ara sıra babalarından söz et, olmaz mı? Anlayacak yaşa geldiklerinde, lütfen, onlara babalarının onuruyla öldüğünü, korkunun gölgesinde yaşamayı reddettiğini anlat.

Bir keresinde Orhan'a Galileo'nun hikâyesini anlatmaya başlamıştım ama ikilemi anlayamayacak kadar küçük olduğu için yarıda bıraktım. Galileo, keşfettiği gerçeklerin çok önemli olduğunu biliyordu, ama bunlar hayatını tehlikeye sokunca hemen kolayca inkar etti. Güneşin mi dünyanın, dünyanın mı güneşin çevresinde döndüğünün kendi canı kadar değerli olmadığını düşündü. Bir yandan yaşamalı ve çalışmalı, böylece gerçeği öğrencilerinin arasında yaymalıydı, bunun daha önemli olduğunu düşünmüş de olabilir. O, bu seçimi yapmakta haklıydı herhalde. Ben basit bir öğretmenim. Benim boyun eğmeyi reddetmem siyasal bir eylemdir. Orhan ile Emine'ye çok üzgün olduğumu, ama benim için gerçekten başka çıkar yol kalmadığını söylersin.

Dimitri

Gözyaşlarımla ıslanan yüzümü yıkamaya gittiğimde annem mektubu alıp okudu. Dimitri'nin beni sorumluluktan kurtarması çok soylu bir davranıştı, ama eğer onu sevmiş olsaydım canını bu kadar kolay feda etmeyeceğini de biliyordum. Orhan'ın öfkesi haklıydı. Konya'da kalmış olsaydım bunların hiçbiri olmayacaktı. Dimitri bu kararı kimseye danışmadan vermişti. Bu, sadece yürek küskünlüğü içinde yapılabilecek bir eylemdi. Yaptığı işe mantığının karışmasına izin vermemişti besbelli. Eğer duygusal hayatı, başka bir deyişle benim hayatından tümüyle çıkma kararımdan duyduğu ıstırap kendisine fazla gelmemiş olsaydı şimdi hâlâ yaşıyor olacaktı. Bunu kendisine ya da çocuklarına itiraf etmek istememişti ama ben gerçeğin bu olduğunu biliyordum. Birden aklıma korkunç bir düşünce gelince öyle bir çığlık attım ki annem koşa koşa yanıma geldi.

"Ya onu ölüme iten şey benim mektubum olmuşsa?"

"Böyle şeyler düşünmemelisin, Nilüfer. Mektubundan onun kendi inançları ve düşünceleri nedeniyle böyle davrandığı anlaşılıyor."

"Sen onu hiç tanımadın, anne. Öyle değil. Bensiz hayatı yaşamaya değer bulmadığı için ölmeye karar verdi."

"Kendine işkence etme, kızım. Çocuklarını düşün. Onlar o mektuba inanmalılar. Bu onun isteğiydi ve burada hayranlık duyduğum bir amaç soyluluğu var."

"Sen ona hep sıska, çirkin Rum öğretmen derdin, anne."

"Öyleydi ama kimi zaman çirkinler de soylu olabilir."

Kederime rağmen gülmekten kendimi alamadım. Kapı vurulunca çocuklardan biridir diye korktum ama gelen Petrosyan'dı.

"İskender Paşa sizinle görüşmek istiyor, hanımefendi."

Babamın odasına gidince kimseyi bulamadım. İskender Paşa eski kütüphanedeki masasının başında oturuyordu. Burası neredeyse tavana kadar yükselen kitap rafları ve ahşap kaplamalı duvarlarıyla çok güzel, eski bir odaydı. Kitapların çoğu

Türkçe, Arapça, Farsça, Almanca ve Fransızcaydı. Bizim kültürümüzün klasik eserleri Fransız Aydınlanması'nın ansiklopedileriyle hoş bir uyum içindeydi. Baron burada öğretmenlik yaparken koleksiyonun modernleşmesinde yardımcı olmuştu. Tavana en yakın iki raf Fransız romanları, Alman şiir ve felsefesiyle doluydu.

Hasan Baba bize kütüphanede dokuzuncu yüzyıldan kalma, paha biçilmez değerde üç Kuran olduğunu söylerdi. Çocukken cezalandırılmak için bu odaya çağırılmamız bizi okumaktan soğutmuş olabilirdi. Kütüphane güneşli olduğundan sıcak ve dostça bir yer olarak göründü gözüme.

İskender Paşa meşin ciltli günlüğüne her gün bir şeyler yazardı; akşam hikâyelerimiz kesildiğinden beri tuttuğu kayıtlar da çoğalmıştı. Felçten sonraki yeni alışkanlığıydı bu. Artık bastonsuz yürüyordu. Ben girerken dönüp baktı, sonra ayağa kalktı. Kollarını açınca kucağına koştum ve gözlerimden yine yaşlar boşandı. Bana en son ne zaman böyle bir sevgi gösterisinde bulunduğunu hatırlamıyordum. Çılgınlığın arifesinde olduğu korkusu tümüyle yanlış olmalıydı. Aksine, o fotoğraf çektirme olayı, içinde bastırmaya çalıştığı insanlığını yine yüzeye çıkarmıştı.

Petrosyan'ın tabiriyle konuşma defteri sabahlığının cebindeydi. Odasına dönerken koluma girdi. Divana yan yana oturduğumuzda defteri çıkardı. Şöyle yazmıştı: "Dul kalmış olan küçük Nilüferim, seni hep sevdiğimi bilmeni isterim. Hiçbir şeyin önemi yoktu."

"Hep biliyor muydunuz?"

Gülümseyerek başını salladı.

"Ama nasıl?"

Şöyle yazdı: "Yeşil gözlü ve kızıl saçlıydın; ne bizim ailede yeşil gözlü, kızıl saçlı biri var, ne de annenin ailesinde. Çocukken güldüğünü duyunca emin oldum. Çok güzel gülüyor ve anneni mutlu ediyordun. Senin ona kaybettiği sevgilisini hatırlattığından emindim. Ama hiç aldırış etmedim. Güzel bir çocuk-

tun ve ben senin babanmışım gibi davranmaktan gurur duyuyordum. Şimdiye kadar hayatında bir tek büyük hata yaptın, yine de bir zamanlar kendisi için düşündüklerime rağmen, öğretmen Dimitri'nin bu koşullar altında ölmesine üzüldüğümü bilmeni isterim. Osmanlı uygarlığı çöktü artık. Boşluğu doldurmaya çalışanlar kültürel eksikliklerini şiddetle kapatabileceklerini sanıyorlar. Bu konuda bir gün Halil'le konuş. Onun da bu sorunu küçümsediğini sanıyorum."

O akşam İskender Paşa'yla saatlerce konuştum ve ilk kez bana eşitiymişim gibi davrandığını hissettim. Annemin gerçek babamın kimliğini söylediğinde çok bocaladığımı ama bir iki gün geçince buna aldırış etmediğimi anlattım. O da cevap olarak, insanların kan bağına verdikleri önemin gerçek sevgiyle değil, miras yasalarıyla ilgili olduğunu yazdı. Bu konuda sultanlarımızın gayet duygusuz davrandıklarını, seçtikleri veliaht dışında kalan erkek evlâtlarını ibrişim kordonla boğarak öldürttüklerini söyledi. İbrişim önemliydi çünkü soylu boynun kırılmadan önce ucuz bir iple kirlenmesini önlüyor, daha da önemlisi, adi cellatların imparatorluk ailesinin soylu kanını akıtmamalarını sağlıyordu.

Ailede başkalarının da benim kökenimi bilip bilmediğini sordum. Omuzlarını umursamazca silkerek bu konuyu kimseyle konuşmadığını, Halil ve Zeynep'in annesi ölüm döşeğinde kuşkusunu dile getirdiğinde kendisine cevap bile vermediğini yazdı. Sonra benim doğumum konusunda bu kadar konuşmanın yettiğini ve konuyu bir daha benimle hiç konuşmak istemediğini yazdı. Ben *onun* kızıydım, başka hiçbir şey önemli değildi.

Konuyu değiştirmek için tümüyle ilgisiz bir şey sordum.

"Auguste Comte'un eserlerini hiç okudunuz mu?"

Soru kendisini gerçekten sarsmış gibiydi. "Neden? Neden soruyorsun?" diye telaşla yazdı.

"Biri bana sordu da."

"Kim?"

"Selim sordu sanırım."

Gözlerinde hemen bir yumuşama belirdi. "Onun bir iki eserini okudum ama Paris'teyken Hasan Baba kısa zamanda onun hayranı oldu. Sufileri unutup rasyonalizmi benimsedi. Hatta Fransız halk tabakasından biri gibi giyinmeye bile başlamıştı. İstanbul'a döndükten bir süre sonra unuttu ama. Bu imparatorluğun, kafamızdaki gelişmiş düşünceleri sanki örümcek ağlarıymış gibi süpürüp atma gibi garip bir yöntemi vardır. Din adamları İstanbul'un cahil kalmasını sağlamışlardır. Ondan yarın söz ederiz. Baron'un bu konuda söyleyecek çok şeyi olabilir. Yemekten sonra bir toplantı ayarla. Değişiklik olarak ciddi bir şey tartışalım ve Petrosyan'a Hasan ile torununu da getirmesini söyle. Bu evin idaresini eline alışınla gurur duyuyorum. Annenin içi rahat etmiş olmalı."

İçimde babama karşı daha önce hiç hissetmediğim bir sevgi vardı. Bütün ömrümce tanıdığım ve öfkesinden onca korktuğum o uzak adam kaybolmuştu. Yerine sıcakkanlı, hoşgörülü, son derece anlayışlı, her zaman olması gerektiği gibi sevecen bir adam gelmişti. Maskeyi hepimiz takabiliriz, ama onun altında başkalarının gerçeği görmelerini istemesek de, hepimiz neysek oyuz. İskender Paşa'nın kendi gerçek benliğine döndüğünden emindim. Belki de sonunda iç huzuruna kavuşmuştu. Kısa bir süre orada oturup sessizce yüzüne baktım. Sonra ellerini öpüp odadan çıktım.

Yetim kalmış çocuklarımı aramaya çıktım sonra. Onları tam bahçede arayacaktım ki Emine'nin güldüğünü duydum. Her ikisi de annem Sara'nın odasındaydılar. Bir hizmetçi kız Emine'ye bir parça sicim ve ellerle oynanacak bir oyun öğretiyordu. Sara saçlarını arkasında toplayıp kınaya bulamıştı. Bu çok iyi bildiğim bir sahneydi. Orhan pencereden dışarı bakıyordu.

"Anneanne saçını benimkinin rengine getirmeye çalışırken onu yalnız bırakmalıyız, haydi benimle gelin," dedim.

İkisi de huysuzlanmadan arkamdan yürüdüler. Evden çıkarken Emine sıkı sıkı elimi tuttu. Onları İskender Paşa'nın bal-

konunun altındaki gölgelik terasa götürdüm. Gökte yakıcı bir güneş vardı. Rüzgâr kesilmişti, deniz bir tablo kadar sessiz ve kıpırtısızdı. O çok sakin öğle sonrasında duyduğum tek sesin martı çığlıkları olduğunu hatırlıyorum.

Şaşkın çocuklarımla bir sıraya oturduk. Orhan'ın öfkesi uçup gitmişti. Kolumu omzuna atmama ses çıkarmadı, yanaklarını öperken itiraz etmedi. Uzun bir süre konuşmadık. Beraberdik ve başka hiçbir şey önemli değildi. Öylece oturup denize baktık.

Sessizlik bıçakla kesilecek kadar yoğundu. Küçük çocuklar anne babalarının ya da dedeleri ve ninelerinin ölümlerini çok farklı şekilde algılarlardı. Bu onlardan öyle uzak bir kavramdı ki, sonun ne demek olduğunu anlamakta güçlük çekerlerdi. Zeynep ile Halil'in annelerinin öldüğü zamanı hatırlıyorum. Kadın bana çok iyi davranır, beni öz çocuklarından ayrı tutmazdı. Aniden ölümüyle hepimiz çok sarsılmıştık ama hiçbirimiz ağlamamıştık. Gerçek olmayan bir şey gibi gelmişti bize. İskender Paşa'nın, Sara'nın, Petrosyan'ın ya da başka bir büyüğün bizimle konuşmasını, bize neyin neden olduğunu anlatmalarını istediğimi biliyordum, ama bunu yapmadılar, belki de çocukların duygularının henüz gelişmediğini, kendi başlarına bırakılırlarsa her şeyi atlatacaklarını düşündüler.

Çocuklarımla konuşmaya başladım. Onlara Dimitri'nin iyi bir baba olduğunu ve o nedenle hiç unutmayacağımı söyledim. Bana yazdığı mektuptan söz ettim, onu istedikleri zaman okuyabileceklerini, ama birkaç yıl sonra daha iyi anlayabileceklerini söyledim. Ne yalan söyledim ne de olayı abarttım. En küçük bir samimiyetsizlik göstermek istemiyordum. Orhan ağlamak üzere olduğumu görünce beni oyalamaya çalıştı.

"Selim, babamı öldürenlerin hayvanlardan beter eşkıyalar olduklarını söyledi. Bulunup cezaları verilecekmiş. Bu doğru mu, anne?"

"Bilemiyorum, oğlum. Ben kuşkuluyum. Çok belirsiz bir zamanda yaşıyoruz. Bütün ömrümüzce bildiğimiz eski düzen öl-

mek üzere. Sultan artık güçlü değil ve Petrosyan'ın sözünü ettiği o İmparatorluk artık bir masal oldu. Her şey altımızdan çekilip alınıyor ve yerine konulacak bir şey de yok. Sıradan insanları çıldırtan ve katil eden neden bu işte. İleride ne olduğunu bilmiyorlar ve gerçekten suçlanması gereken kimseler dışında herkesi suçlamak kolaylarına geliyor. Sultan ya da devletimizi parçalayan Büyük Devletler hakkında bir şey yapamıyorlar. Gerçek düşman karşısında güçsüzler. Birkaç Rum'u öldürmek onların kendilerini daha iyi hissetmelerini sağlıyor. Onu öldürenlere ne yapılırsa yapılsın babanı geri getiremez. Beni anlıyor musun, Orhan?"

"Anlıyorum elbette. Ben aptal değilim. Babamın kitapları ne olacak? Eşkıya hepsini yaktı mı?"

"Kitaplarının güvenlikte olduğunu biliyoruz, notlar aldığı defterler ve teftiş ettiği okullar için yazdığı raporlar da. Hepsi sağlam. Senin için saklanacak."

"Şimdi nerede oturacağız?" diye sordu Emine.

"İstanbul'da, ikinizin de henüz, görmediğiniz bir evde. Benim çocukluğumu geçirdiğim yerde."

"Orası da bunun kadar büyük mü?"

"Hayır, Emine!" Kızı kucakladım. "Çok daha küçük ama sakın kaygılanma, ikinizin de kendi odalarınızın olacağı kadar büyük yine de."

Bize doğru gelen Hasan Baba'yı görünce, Orhan kıkır kıkır güldü.

"Emine," diye hınzır bir sırıtmayla baktı kız kardeşine. "Bak, şimdi ne yapacağım. Bu yaşlı adamı güldüreceğim ve sen onun ağzında bir tek diş bile olmadığını göreceksin."

"O zaman nasıl yemek yiyor?" diye sordu Emine.

Hasan Baba'nın üzerinde temiz bir pantolon ve bol bir gömlek vardı. Tıraş olmuştu ve çıplak kafasına siyah bir takke yerleştirmişti. Başında o güne kadar böyle bir şey görmemiştim, bir yandan da takke hiç yabancı gelmemişti. Çocuklar gülüştüler.

"Konya'da bir maymunun kafasında gördüğümüz başlığa benziyor, değil mi Emine?"

Orhan çok iyi hatırlamıştı. Çocuklar kahkahayı bastılar. Ben bile gülmemi güç tuttum.

"Allah sizi korusun, İskender Paşa'nın kızı ve torunları," dedi yaşlı adam. "Evimize ne büyük bir felaket çöktü böyle. Eşkıya bütün şehirlerimizi bastı artık. Bu işin sonu nereye varacak?"

Adam çocukların başlarını okşadı. Orhan ciddi bir tavırla, "Hasan Baba, bize dört köşe taşaklı vezirin hikâyesini anlatsana," dedi.

Ben sözü duymazlıktan geldim, yaşlı adam gülmeye başlayınca Emine onun dişsiz ağzına korkuyla baktı. İki çocuk doya doya gülebilmek için koşup gittiler.

Yaşlı adamla yalnız kaldığım için memnundum. Ona İskender Paşa'yla konuşmamı aktarıp, hoşgörüsü ve açık konuşmasına şaştığımı anlattım. Tabii benim babam konusunu açmadım. Hasan Baba bilge bir tavırla başını salladı.

"Çocukluğu ve gençliği hep böyleydi. Zekiye Hanım'ın ölümü her şeyi değiştirdi. Osmanlı topraklarında güçlü bir soylunun rolünü benimsemişti. İtaatsizliğe göz yummayan, günlük yaşantısından asla taviz vermeyen güçlü baba rolünü oynarken de öyleydi: Benim şaştığım, onun bunu bu kadar uzun zaman sürdürebilmiş olması. Bundan sık sık bıktığını çok iyi bilirim. Kimi zaman kendini tıraş ederken, ki hatırlarsan bunu her sabah yapardım, bana bakar ve gözünü kırpardı. Hepsi o kadar. Gülümseme falan yok. Benim mutfakta tekrarlayacağım ve evde dönüp dolaşacak bir söz değil, sadece bir göz kırpma. Dış dünyaya gönderdiği tek haberdi bu.

"Paris'te olduğumuz zaman ise çok farklıydı. O zaman eski benliğine dönerdi, resmi günlerde cüppesini ve sarığını giyerdi, ama kılığının altında onların cehaletleriyle alay eden, bilgiyi özümseyen bir dervişti. Aslında bunu hepimiz yapardık ve özümsediğimiz sadece bilgi değildi. Paris'teki Osmanlı Sefare-

ti'nin altındaki şarap mahzeni Avrupa'nın en iyisi kabul edilirdi. O Fransız kadınları sanki güzel bir aygırmış gibi davranırlardı kendisine. Bilmezden gelip Padişah'ı sorarlardı: 'Ekselansları, Padişah'ın hâlâ yirmi kadınlık bir haremi olduğu doğru mu?' İskender Paşa sırtını dikleştirir, kollarını kavuşturur ve o davudi sesiyle şöyle derdi: 'Yirmi mi, madam? Bu rakkam kendi haremimdeki kadın kayısından bile az. Tanrı kendisine uzun ömür ve her gün çiftleşecek güç versin, ihtiyaçlarına hizmet için tam üç yüz yirmi altı kadını vardır. Yemenli oğlanları tercih ettiği oruç ayı dışında her gün yeni bir kadın.' Kadınlar bayılacakmış gibi yapar, çığlıklar atarlardı, ama bu uzun elbiselerinin altındaki o beklentili heyecanı saklamak için bir maskeydi sadece. Beni bağışlayın, Nilüfer Hanım. Kendimi kaybettim bir an."

Gülümsedim. "Hasan Baba sen öyle yaşı kemale ermiş bir bilgesin ki, benim önümde de, bu aileden herhangi birinin önünde de istediğin gibi konuşabilirsin. Ben de gerçek İskender Paşa gibi resmiyetten hoşlanmam. Sen onun yurt dışındayken gerçek kimliğine kavuştuğunu, ama yurt içinde tümüyle farklı bir insan olduğunu söylüyorsun. Bu akli bir dengesizliğe yol açmadı mı?"

Yaşlı adam düşündü.

"Daha önce böyle bir şey aklıma gelmiş değildi, ama belki de açtı ve o fotoğraf olayı bu dengesizliğin ilk tezahürüdür. Allah yardımcımız olsun. Allah bizi korusun. Her şey sonucuna yaklaşıyor."

ON BİR

Sara, Taş Kadın'a Rüyasını Anlatıyor ve Başka Anılarıyla Kırgınlıklarını Hatırlıyor

Dün gece neredeyse yirmi yıl sonra Süleyman'ı rüyamda gördüm, Taş Kadın. Buraya ilk gelişimi hatırlıyor musun? O zaman henüz gençtim. Hem yüreğim yaralıydı, hem de çocuğumu emziriyordum. Nilüfer yedi sekiz aylıktı. Buraya gelip ayaklarının dibinde ağladığımı hatırlıyorum. Ayakların olmadığını biliyorum, ama olsaydı o gün onlara kapanıp ağlayacaktım. Senin konuştuğunu duyduğumu sandım. Bir ses bana neyim olduğunu sormuştu, ben de şöyle dediğimi hatırlıyorum: "Sevdiğim uzaklara gitti." Sonra senin sesin çok hüzünlü ve çok güzel bir şey söylemişti: "Aşk, flütün kamışın koparıldığı yere olan özlemidir. Unutmaya çalış." Buna çalıştım ama asla unutamadım. Ancak onun yokluğuna alıştım. Zaman bizim iç

yaralarımızı asla tümüyle iyileştiremez, ama duyduğumuz acıyı hafifletir.

Bütün sevgimi kızımız Nilüfer'e yöneltmiştim. O büyüdükçe tıpkı Süleyman gibi gülmeye başlamıştı. Derinden gelen rahat bir kahkaha. Süleyman'ın başkasıyla da öyle güldüğüne inanmıyorum bir türlü, ama herhalde kendi kendimi kandırıyorum. Aşkta ihanete uğrayanlar çoğunlukla kendi kendilerini kandırma tuzağına düşerler.

Dün gece gördüğüm rüya hiç de hoş değildi, Taş Kadın. Ve bir türlü sona ermeyip bütün gece sürdü ya da bana öyle geldi. Sonunda uyandığımda çok telaşlıydım. Baştan aşağı tere batmıştım. Boğazım öyle kurumuştu ki bir testi suyu kafama dikip bitirdim.

Süleyman'ım rüyada çok değişikti, Taş Kadın. Onu görmek bile istemedim. Saçları beyazlaşmış, kadınsı yumuşaklığını sevdiğim o ince bedeni sertleşmişti. Şişmişti ve çirkindi. İlk şaşkınlığım bu oldu. Yatakta çok genç bir kadınla birlikte, çıplaktı. Kadın yirmi dört, yirmi beş yaşından fazla olamazdı. Modellerinden biri olmalıydı, çünkü yatağın az ilersinde bir tablo vardı ve rüyamda bile kadının memeleriyle tablodaki memelerin birbirlerine benzediğine dikkat ettim. Modele bir itirazım yoktu. Onun herkesle olmasını yeğlerdim ben, yeter ki karısıyla olmasın.

Sonra rüyamdaki odama iki kadın girdi. Şişman çirkin kadın karısı, öteki de onun arkadaşı ya da kız kardeşi olmalıydı. Çıplak çifte bağırmaya başladılar. Karısı bir resim fırçası alıp Süleyman'a vurmaya başladı. Arkadaşı bir şişe çıkartıp modelin üzerine boşalttı. Zavallıcık acıyla bağırmaya başladı. Onun çığlıklarını hâlâ duyuyor, çarpılmış yüzünü hâlâ görüyorum. Bir gözü kör olmuştu, çırılçıplak odadan kaçtı. Bütün bunlar olurken Süleyman çaresiz bir halde yatıyordu. Ne genç kadına yardım etti, ne de öteki ikisininin ona bir zarar vermelerini engelledi. İki çirkin kadın ellerinde bıçaklarla Süleyman'ın üzerine yürüdüler ve üç kere adımı söylediler: "Sara! Sara! Sara!" O anda titreyerek uyandım. Daha şafak sökmemişti.

Benim batıl inançlarım falan yoktur, Taş Kadın, ama rüya o kadar gerçekti ki. Beni tanırsın. Buraya ilk geldiğimden bu yana sık sık konuştuk, ama son birkaç yıldır senden kaçtığımı da itiraf etmeliyim. Ama bu rüya yüreğimde bir sıkıntı oldu. Bu bir sezgi. Onun başının dertte olduğunu, belki de ölmek üzere olduğunu hissediyorum. Bildiğin gibi ben Süleyman'ı asla unutmadım, ama o beni büyük bir hayal kırıklığına uğratmıştı ve ta içimde, babamın ona benden vazgeçip New York'a yerleşmesi için çok büyük paralar verdiği duygusundan bir türlü kurtulamıyorum.

Zavallı Süleyman. Zaten hep güvensizlik içinde bir insandı. Kendi anne babası da onu terk etmişlerdi, yani bir biçimde. Bir ailenin parçası olmak, hep memnun etmek karşılığında da övülmek isterdi. Benimle birlikteyken hiç öyle değildi, ama bu tanınma ve övülme özlemi mizacının bir parçası olmuştu.

İstanbul'da bir yıl daha kalsaydı, New York'a koşup kendisine göz süzen ilk kadınla evlenmeseydi ona güzel bir kızımızın olduğunu, doğacak çocuklarımız hakkındaki korkularımızın yersiz olduğunu söyleyebilecektim. Beni hâlâ sevseydi, İskender Paşa'dan özgürlüğümü ister ve Süleyman'la yeni bir hayat kuracağımız Şam'a ya da başka bir yere kaçardım. Anne babam bu skandala güç katlanırdı ve babam birkaç zengin hastasından olurdu herhalde, ama bunların hiçbiri benim kararımı etkilemezdi.

Ona olan sevgim çok güçlüydü, ama o kaçmayı tercih etti. İstanbul'da bensiz hayatın tahammül edilemez olduğunu ve beni başka bir erkeğin yanında görmek yerine ölmeyi tercih edeceğini söyledi, ama bütün bunlar aşkının köklerinin fazla derine inmediğini gösteriyor. Osmanlı topraklarında sonsuza kadar kalamayacağını, insanın çökmekte olan imparatorluğun neresinde olursa olsun hep İstanbul'u hayal ettiğini söyledi. Babamın yardımıyla New York'a yerleşmeye karar vermişti.

Orada da bir ailemiz vardır, ama onlar oraya öyle uyum sağlamışlardır ki, buraya yerleşen bizlere küçümseyerek ba-

karlar. Biz onlar için çok geriyiz. Ama dayımın işi yüzünden kendilerine giden paraya hayır demez, servetimizi kabul ederler. Babam Süleyman'a kaç para verdi? Bunu o zaman bilmek istememiştim, ama şimdi bu soru içimi kemirmeye başladı. Kâğıtları belki hâlâ evdedir.

Uzun bir süre çocukluk evime girmekten kaçındım. Taş Kadın, acım öylesine büyüktü. Ağlar ve unutmama yardımcı olacak güç vermesi için Allah'a yalvarırdım. O eve her gittiğimde onun bana fısıldayan sesini duyuyordum: "Sara, yalnız mıyız? Hepsi gitti mi? Senin odana mı gidelim, benimkine mi?" Eve en son babam öldüğünde gittim. İlk kez o gün Süleyman'ın kulağıma bu sözleri fısıldadığını duymadım.

Aylar sonra annem bana ondan gelen mektubu gösterdi. Mektupta benden hiç bahsetmemişti. Bir kibarlık kelimesi bile yoktu. Belki de vicdanı kendisini rahatsız ediyordu. Suçluluk, Taş Kadın, kızım Nilüfer, suçluluğun hem koruyucu, hem de kendi kendini kandırmaya yarayan bir duygu olduğunu söylüyor. Benden bahsetmesini beceremediği için durmadan babama duyduğu büyük saygıdan ve ailemizin kendisine gösterdiği iyiliği asla unutamayacağından söz etmişti. İyilikler. Midem bulanmıştı. Mektubun sonunda, annemin, karısının yine hamile olduğunu duymaktan memnun olacağına inandığını yazmıştı. Annem memnun olabilirdi. Benim tek çocukları olduğumu ve babamın meslek geleneğini devam ettirecek bir erkek evlât dünyaya getirememiş olmasının ezikliğini hiç unutamamıştı. Anlayacağın gibi, Taş Kadın, mektubu pek de iyi duygularla okumadım. Dişi domuz, diye düşündüğümü hatırlıyorum. Ölmeden önce daha ne kadar doğuracak bakalım? Benim Nilüfer'im onun tüm çocuklarından on defa daha değerlidir.

Bu garip yaz sona erdiğinde evime döneceğim, Taş Kadın. Bütün o mektupları tekrar okuyacağım. Beni unutmak için kaç gümüş para aldığını öğrenmek istiyorum. Babama yaptığı iyiliklere karşılık bir makbuz verdi mi? Ne yazık ki, annem artık bir şey hatırlayamayacak kadar yaşlandı. Hafıza diye bir şeyi

kalmadı. Kimi zaman beni bile tanımıyor. Ben şimdi ne yapayım, Taş Kadın? Süleyman'ın iyi olduğunu bilmek ihtiyacındayım. Bunu öğrenene kadar içim rahat etmeyecek. İstanbul'daki dayım Sifrah'a bir mektup yazayım da hemen bir telgraf çeksin. Süleyman geçmişte onun New York'taki şubesine bir iki iş yapmıştı, ancak dayım korkularımın yersiz olup olmadığını öğrenebilir.

Rüyalar garip şeyler. Böyle bir rüyayı neden gördüm ki? Rüyalarımızı neden görürüz? Bunun basit bir cevabı var mıdır, yoksa babamın çözümü olmayan sorun dediği şeylerden biri midir? Onun bir yemek davetinde konuklarına Paris'te ve Viyana'da bir doktorun rüyalar üzerinde çalıştığını söylediğini hatırlıyorum. Sen o Viyanalı doktoru hiç duydun mu, Taş Kadın? Adını hatırlayamıyorum şimdi.

Bu rüya tahmin edebileceğimden çok şeyi değiştirmiş olabilir. Geceleri İskender Paşa benim odama geldiğinde, hep gözlerimi kapatır ve onun Süleyman olduğunu düşünürdüm. Ama İskender Paşa çok iri bir erkek olduğundan ve ağırlığına katlanmak çok farklı bir etki bıraktığından bunu uzun zaman sürdüremezdim, ancak birleşmenin safi zevke dönüştüğü o an, aklımdaki hayal kaybettiğim Şamlı sevgilim olurdu. Böylece o işten zevk alır ama Süleyman'ımı da hâlâ sevebilirdim. İskender Paşa'nın ziyaretleri giderek seyrekleşti, bundan bir hafta öncesine kadar. Süleyman'ın hayali yine gözlerimin önüne geldi, ama şimdi çok gerçek bir sorunla karşı karşıyayım. Bu rüya her şeyi altüst etti. Bir daha asla eski Süleyman'ı hayal edemiyorum. O zalim rüya her şeyin önüne geçti. Belki de bundan sonra sadece ve sadece İskender Paşa'yı düşüneceğim. Bu ihtimal artık eskiden olduğu gibi nahoş da değil artık. Onda da bir şeyler değişti şimdi.

ON İKİ

Mehmed ile Baron'un, Mehmed'in Altta Kaldığı İslam Tarihi Tartışması; İskender Paşa Konuşma Yeteneğine Kavuşuyor, Ama Allah Yerine August Comte'a Şükrediyor

"Dininin ve kültürünün tarihinin bu kadar kritik bir noktası hakkında böylesine cahil olmana şaştım kaldım doğrusu!"

Baron kızgın görünüyordu. Üçümüz kütüphanede oturmuş, diğerlerinin gelmesini bekliyorduk. Toplantıyı istemiş olan İskender Paşa yemekten sonra yürüyüş yapmaya karar vermişti. Dışarıda güzel ve latif bir hava vardı, kütüphanenin açık pencerelerinden giren gece kokuları baş döndürücüydü.

Ben odaya girdiğimde Mehmed Amca ile Baron bağrışıyorlardı. Beni görmezden geldiler, ama seslerini de alçalttılar. Bugün beyaz pantolon ve krem rengi gömleklerini giymişlerdi, ancak Mehmed Amca arkadaşının aksine havaya uyup ipekli kravatını bağlamamıştı.

"Ee?" diye devam etti Baron. "Emevilerin ve Abbasilerin sadece iktidar mücadelesi içindeki rakip taraflar olduklarında hâlâ ısrar ediyor musun?"

"Evet," dedi Mehmed kaskatı bir sesle. "*Senin* İslamiyet hakkındaki bilgilerin kitaplardan edinilmedir, Baron. *Benimki* ise ilk eldendir."

"Yok ya! Birden her şey aydınlandı şimdi! Sekizinci yüzyılda sen Şam'daydın. Orada elinde parşömenin ve kalemin, rakip tarafların liderlerinin her söylediklerini titizlikle not alırken ve sokaktaki cesetleri tek tek sayarken görebiliyorum seni."

"Bu durumda saçma olana indirgeme kuralı işlemez, Baron. İstediğin kadar alay edebilirsin. Emevileri ve Abbasileri dünyanın anlayacağı bir biçime sokamazsın! Feuerbach olsaydı, savlarının başarısızlığa uğradığı yerde alaya başvurduğun için seni bir güzel haşlardı."

Baron bastonunu öfkeyle yere vurdu. "Mehmed, beni şaşırtan senin saflığın değil, inadın ve kendini beğenmişliğin. Bir konuda yeterince bilgin yoksa ve eski ve değerli bir dostun o kalkık kaşlarının üzerine çökmüş olan cehalet bulutlarını dağıtmaya çalışıyorsa, hiç olmazsa iddiasının tümünü dinlemek kibarlığını göstermelisin. Önce bir aydınlan bakalım, sonra itiraz etmekte serbestsin tabii."

Şimdi surat asma sırası Mehmed Amca'ya gelmişti. "Senin istediğin gibi olsun, Baron. Zaten hep öyle olur."

Baron bu şikayetçi ses tonunu duymazdan geldi. "Dinle, Mehmed. Onlar rakip hiziplerdi. Elbette öyleydiler, ama birbirlerine olan düşmanlıklarının altında yatan gerçek neydi? İktidar mı? Evet, ama neden? Bu iç savaşta binlerce kişinin hayatını kaybettiğini unutmayalım. Ben bu mücadeleyi Peygamberinizin ölümünden sonra İslamiyetin tekelini elinde tutan Arapların giderek gerileyen güçleri ile, nasıl diyeyim, İslamiyetin daha kozmopolit güçleri arasında yapılmış olarak kabul ediyorum. Emevi Hanedanı neden öyle acımasızca yeryüzün-

den silindi? Biri dışında bütün erkekleri öldürüldü. Abdurrahman'ın kaçışının tam bir mucize olduğunu kabul ederim. Kendisi olağanüstü yetenekli bir siyasi liderdi ve İspanya'ya yönelerek son derece akıllıca davrandı. Kurtuba'da güvenliğe kavuştuktan sonra halk kendisini Halife ilan etti. Ama aslolan, bunu askerlerin kabul etmesiydi, onlar da Arap oldukları için kendisine sadıktılar. Tamam mı? Güzel. Şimdi devam edebilirim.

"Arabistan'daki Halifelik savaşı Şam'da üslenen ve Emeviler tarafından temsil edilen Arap oligarşisi ile Persler, senin atalarının da aralarında olduğu Türkler, Kürtler, Kafkasyalılar, Aramiler, Ermeniler ve diğerleri tarafından desteklenen Abbasiler arasındaydı. Bunlar dini yeni kabul etmiş insanlardı ama sayıca çoktular, Emevilerin bu sayısal çoğunluğu kabul edip iktidarı onlarla paylaşmamaları silinip süpürülmeleri anlamına geliyordu. İslamiyet bir dünya dini haline gelmekte olduğu için meşrulaşmasına gerek vardı. Arap kendini beğenmişliği bir uzlaşmaya hoşgörüyle bakamazdı."

Mehmed Amca Baron'a tepeden bakarak gülümserken burnunu kıvırdı. "Kendini beğenmiş ve dar görüşlü Arapların etkisinde kalan Kurtuba Halifeliği'nin senin kozmopolit Abbasilerinden çok daha gelişmiş olmaları da ilginç, değil mi? İspanya'daki Emeviler din adamlarının saçmalıklarına karşı çok daha hoşgörülüydüler ve onlardan pek etkilenmiyorlardı. Bağdat, Endülüs filozoflarını durmadan sapkınlıkla suçluyordu. Bilginlerin bu filozofların eserlerini okumaları engelleniyordu."

"Çok doğru," dedi Baron. "Ama Endülüs'ün koşulları çok farklıydı. Emeviler Hıristiyan dünyasıyla karşı karşıyaydılar. İki uygarlığın sınırlarında savaşıyorlardı. İslamiyete yeni taraftar kazanmak için filozoflara ihtiyaçları vardı. Bu iş yalnızca kılıçların gölgesinde yapılamazdı. Entelektüel zaferler gerekiyordu. Endülüs filozofları konusunda taraf tuttuğumu bilirsin. Onlar olmasaydı Avrupa'da Rönesans farklı bir biçimde gerçekleşirdi. Yalnız sakın şunu unutma; Katolik Kilisesi'nin azılı

entelektüel düşmanlığıyla karşı karşıya oldukları için parlak zekâlarını böylesine bileme fırsatı bulabildiler. Piskoposlar düşmanın tartışmalarla alt edilemeyeceğini anladıklarında bir Haçlı Seferi'ni desteklediler ve Papa da Avrupa'ya Engizisyon'u hediye etmiş oldu. Mehmed, tüm bunlar yeni fikirlerin, sofuluğa karşı mücadele sırasında geliştiğinin bir kanıtıdır. Sentez genelde özgün ve heyecan vericidir.

"Katolik bilginleri on beşinci yüzyılda, Granada'da İslam kültürünü yakarlarken çok dikkatli davrandılar. Kendilerinin ayakta kalması için ihtiyaçları olan tıp ve diğer bilim kitaplarını ateşe atmadılar. Şimdi seni biraz olsun ikna edebildim mi, aziz dostum?"

Mehmed Amca arkadaşına bakıp kaşını kaldırdı. Bu yeteneğine oldum olası hayrandım. Bunun öğretilemeyen bir sanat olduğunu söylerdi.

"Tam anlamıyla ikna olduğumu söyleyemem, ama düşüneceğimi de inkâr edemem."

Bir yanında Halil, bir yanında Salman'la birlikte babam odaya girerken, Baron da, "İnsanın hayatını zenginleştiren böyle küçük zaferlerdir," diye mırıldanıyordu.

Baba ve oğulların ardından dede ve torun girdiler içeri. Hasan Baba ile Selim kütüphaneye girmek üzere babamın dönüşünü bekliyor olmalıydılar. Hasan Baba yılların alışkanlığını bırakamamıştı ve hâlâ bir uşak gibi davranıyordu. Selim'in böyle bir sıkıntısı yoktu. İçeri girerken başı dimdikti. Onu görünce kalbim daha hızlı çarpmaya başladı. Bana gülümseyince bakışlarım yumuşadı. Kimsenin fark edip etmediğini anlamak için çevreme bakındım. Babam pencere önündeki koltuğuna geçmişti. Petrosyan taze sıkılmış portakal suyu dolu bir sürahiyle geldi. O akşam alkolden yoksun kalacaklarını anlayan Baron'la Mehmed bakıştılar. Ama kaygılanmakta acele etmişlerdi. Çünkü Petrosyan'ın torunu da şampanya ve evde daha önce hiç görmediğim kadehlerle içeri girdi. Bunu gören iki dost keyiflendiler.

Mehmed Amca, "Bu akşam buraya neden çağırıldık, İskender?" dedi. "Bugün hangi zevkler bizi bekliyor?"

Babam cevap vermedi, bastonunu Halil'den yana salladı.

"Bu gece toplanmak benim fikrimdi." Halil'in alçak sesi her gün biraz daha sağırlaşan Hasan Baba'nın koltuğunu konuşanın yanına çekmesine ve kulağını sesin geldiği yana çevirmesine neden oldu. "Son birkaç gündür babam ve kardeşimle bazı önemli şeyleri tartışıyorduk. İmparatorluğumuzun geleceğiyle ilgili şeyler."

"Hangi gelecek?" diye atıldı Baron. "Madem açık konuşacağız, gerçeklerden kaçmayalım."

Halil gülümsedi. "Baron Paşa! Lâfımı ağzımdan aldınız. İmparatorluğumuzun bir geleceği olmadığı için konuşmamız gerek, sadece konuşmamız değil, aynı zamanda eyleme geçmemiz. Ben basit bir askerim. Tarih filozofu ya da siyaset uzmanı değilim, ama ben bile, eğer bir şey yapmazsak, sadece oturup ülkemizin yutulmasını beklersek her şeyin kaybedileceğini görüyorum. İnsanlarımız bir sabah uyanacaklar ve tıpkı Sultan gibi kendilerinin de İngiltere, Fransa, Rusya ve yeni Almanya tarafından köleleştirildiğini görecekler. Bu devletlerin birbiriyle anlaşamamaları bizim talihimizdir. Her biri rakibinin bizi tek lokmada yutmasını önlemek için ayakta kalmamızı istemektedir. Orduda büyük bir huzursuzluk var. Genç subaylar hemen harekete geçmek istiyorlar. Padişah'ı tahttan indirip bir cumhuriyet kurmak istiyorlar."

Halil herhangi bir tepki gelecek mi diye durakladı. Mehmed sevinçle ellerini çırptı.

"Bunun yapılması gerek, Halil, ama yüz yıl geç kaldık. Çok daha önce ders almalıydık."

Hasan Baba kaşlarını çatarak başını salladı. "Bundan bir hayır gelmez. Bir sineğin bir kartalı havaya kaldırıp yere fırlatması mümkün değildir."

Selim aynı fikirde değildi. O gece sadece bir kez ağzını açacaktı. "Halil Paşa doğru konuşuyor. Kartal olan *biziz*, Hasan

Baba. Padişah ile yozlaşmış nedimleri sinektir. Onlar kanatlarımızı kırpıp yüzyıllardır sırtımızdan geçinen asalaklardır. Şimdi kanatlarımızı istiyoruz, o zaman bizim erişemeyeceğimiz yükseklik yoktur."

Ağabeylerim gülümsediler. Ben gidip dudaklarından öpmeyi istedim.

Eve ilk geldiğinden beri gözlerinin böylesine parladığını görmediğim Salman, "Genç Selim'le aynı fikirdeyim," dedi. "Mehmed Amcam'ın yüz yıl geç kaldığımız görüşüne katılıyorum. Ama Fransızların da tarihleriyle köşe kapmaca oynadıklarını unutmayalım. Kralı idam ettiler ve Napolyon'a taç giydirdiler. İngiliz ve Avusturyalılar Napolyon'u devirince Fransızlar krallığı geri getirdiler. Başka bir devrim bize başka bir cumhuriyet getiriyor, sonra kendisine Üçüncü diyen sahte bir Napolyon geliyor ve bu sirk böylece devam ediyor. Biz harekete geçtiğimizde -ki harekete geçmeliyiz- bu geri dönülmez bir şey olmalı. Bu lanet sultanlar çok uzun bir süre çürümemize göz yumdular. Şimdi artık mücevher kutularını alıp, gidip Fransız Rivierası'nda yaşasınlar."

İskender Paşa tartışmayı dikkatle dinliyordu. Dikkati çekmek için bastonunu yere vurdu ve herkesi şaşırtan bir şey yaparak, alçak sesle, kekeleyerek konuşmaya başladı. Ama konuşuyordu! Konuşması geri gelmişti! Hepimiz ayağa fırlayıp kendisine doğru koştuk. Yüzlerimizden şaşkınlığımız ve mutluluğumuz okunuyordu. İskender Paşa'yı kucaklayan Hasan Baba'nın gözleri yaşarmıştı.

"Allah'a şükürler olsun. Bu bir mucizedir. Böyle bir şey nasıl olabilir?"

"İnsan bedeni bir sırdır," dedi Baron. "Tekrar yürüyebildiğine göre konuşmamasına da şaşmamak gerekir. Bu gerçek bir kutlama ister."

İskender Paşa hepimize oturmamızı söyledi. Onun tekrar konuştuğunu duymak gerçekdışı geliyordu bana. Mutluluğumu bastırmakta güçlük çekiyordum. Kendi kendime, yarın sa-

bah ilk iş olarak sesini duyması için Emine'yi ona götüreceğim, diye düşündüm.

İskender Paşa, "Sessiz kalmayı ve sesimin geri geldiğini yarın sabah bildirmeyi düşünüyordum," dedi. "Ama bu akşam konuştuklarımız bizim hayatlarımızdan çok daha önemlidir. Devam edelim. Önümüzdeki sorun Padişah ya da Halife değildir. Onlar geride kaldı. Yerine ne koyacağız ve bizim bir yerimiz olacak mı, yoksa bizi küçük parçalara bölüşüp paylaşacaklar mı? Sesim iki gün önce, Nilüfer, Auguste Comte'u duyup duymadığımı sorduğu zaman geri geldi. Bu adı genç Selim'den duyduğunu öğrenince rahatladım, o da olsa olsa sadece Hasan'dan duymuş olabilirdi. Nilüfer odadan çıktıktan sonra dudaklarım Auguste Comte adını tekrarladı ve konuşabildiğimi görerek şaşırdım. Azizim Hasan, gördüğün gibi dilimi açan Allah değil, Comte'tu. Bundan sonra şöyle demeni istiyorum: 'Comte'a şükürler olsun,' ya da 'Sadece bir Comte vardır, o Comte'tur ve biz de onun peygamberleriyiz.'"

Hasan Baba dahil herkes güldü ama Hasan Baba uyarıda bulunmaktan kendisini alamadı. "Diline kavuşunca söylediği ilk şey dine küfür oluyor. Dikkat et de dilini bir daha elinden almasınlar."

Gözleri parlayan Salman, "Baba, dilden konuşurken aklıma geldi. Bu güzel evi inşa ettiren Yusuf Paşa'nın söylediği iddia edilen o şeyi hatırlıyor musunuz?"

İskender Paşa başını salladı.

"Bir gün İstanbul'dan bir grup kendisini ziyarete gelmiş. Çeşit çeşit armağanlar getirmişler, kendisini pohpohlarken ağızlarından bal dökülüyormuş. Yusuf Paşa onların Sultan'ın casusu olduklarını biliyormuş. Dünyanın Hâkimi, eski dostunun sürgün halini sona erdirmek için gerçekten pişmanlık duyup duymadığını öğrenmek istiyormuş. Ama bizim Ata'mızın varlığından ve mevkiinden rahatsız olan saray erkânı böyle bir felaketi önlemeye kararlıymış. Yusuf Paşa ilk başta kendilerini kabul etmemiş, ama uzun uzun yalvarmaları sonunda şimdi

bulunduğumuz bu odaya alınmalarını emretmiş. Kendilerine sözlerini Sultan'a aynen nakletmedikleri takdirde hepsinin cezalandırılması için çalışacağını söylemiş. Adamlar korkudan titremişler ama başlarını sallamışlar. Yusuf Paşa şöyle demiş: 'Hepinize hoş geldiniz derim, ama size önemli bir öğüdüm olacak. Eğer Sultan ve Halifemize değer veriyorsanız, döner dönmez bu dediğimi yapın. Bildiğiniz gibi birlikte büyüdüğümüz için Sultan'ı sever ve sayarım. Sağlığı hakkında cidden kaygılıyım. Ayrıca dilleriniz rahat durmadığı için ona tehlikeli bir hastalık bulaştıracağınızdan korkuyorum. Konuyu hekimimle konuştum, siz önemli mevkilerdeki kişilerin hiç vakit geçirmeden dillerinizi sünnet ettirmeniz gerektiğini söylüyor.'"

Salman'ın bu şakası üzerine İskender Paşa o güne kadar hiç görmediğim bir keyifle güldü. Baron bile her zamanki ciddiyetini kaybetmiş gibiydi.

Salman da değişmişti. Babası gibi son günlerde o da çok farklı bir insan olmuştu sanki. Buraya ilk geldiğinde içinde büyük bir sıkıntı var gibiydi. Tüm varlığı alaycılığın türlü kaba biçiminin etkisi altındaydı. Babasının hastalığı ve iyileşmesi içinde bir şeyi canlandırmış ya da hem babasıyla hem de Halil'le yaptığı uzun sohbetler kendini bulmasında bir rol oynamıştı. Nedeni her ne olursa olsun, sonuç sevinç vericiydi. Dün bütün öğle sonrasını çocuklarımla oynayarak geçirmiş ve bir kere bile kendi çocuklarından söz etmemişti.

Baron öksürünce odaya yine sessizlik çöktü.

"İskender senin subaylarına önemli bir soru sordu, Halil. Sultan'dan sonra ne ve nerede? Her şeyi kaybedeceğinizden korkarım. Sonunda elinizde sadece İstanbul ile Anadolu kalabilir. Sen de öyle düşünmüyor musun? Budanmış, ama tüm bir ülkeyi kabule hazır mısın?"

"Hayır!" dedi Halil. "Hicaz ve Suriye'yi kaybetmeyiz. Mısır şimdiden gitti. Arnavut valimiz Mehmed Ali bunu becerdi ve şehirleri artık onun ve beylerinin elinde, ama denizler İngiliz donanmasının kontrolünde ve kim ticareti kontrol ediyorsa,

yeni ülkelerin nasıl olacağına da o karar verir. Ne pahasına olursa olsun, Şam'ı elden çıkarmamalıyız."

"Tarih 'şöyle şöyle yapmalıyızlara' kulak asmaz, dostum. İngilizlere çok şey bağlı olacak. Bence onlar her şeyi istiyorlar. Bölgenin tümü, en değerli sömürgeleri Hindistan'ın yollarından biridir. Orada da beceriksiz imparatorlar istikrarlı temeller atamamışlardır. Hikâyeleri buradakinden pek farklı değildir. Devlet yönetimindeki zayıflık sizin dininizdendir. Hicaz ve Şam'ı elde tutup tutamayacağınızı göreceğiz. Aşiretler kim çok para ve az sıkıntı vaat ederse ona gideceklerdir. Sizin gerçek sorununuz, imparatorluğun kalan kısmının kalbi olan İstanbul'dadır. Olduğunuz yerde tarih yaratamıyorsanız, demek ki siz de tarihin ne olduğunu unutuyorsunuz. Bütün yön duygusunu kaybediyorsunuz. Birleşmeden önceki o uzun dönemde İtalya ile Almanya'ya bakın. Eğer harekete geçmezseniz Osmanlı İmparatorluğu için öngördüğüm kader odur."

"Bir şeyler kurtarmanın tek yolu düzen ve ilerlemedir," dedi Halil. "Comte'un yazıları o nedenle bize ilginç geliyor. O, dinin devlet işlerinde herhangi bir rol oynamadığı, akılcı bir toplumu savundu."

"Doğru," dedi Mehmed Amca. "Ama yanlış hatırlamıyorsam seküler bir din yaratmak istemişti ki, bu da benim için bir çelişkidir. Evet, buna insanlık dini demişti; törensiz bir Kilise ve bilim adamlarından oluşmuş bir din adamları topluluğu istiyordu. Dinimize bağlı olmalarına rağmen Hasan Baba'nın Karmati ataları bazı bakımlardan daha ileriydiler. Comte'un bazı iyi fikirleri vardı, ama biraz da kaçıktı."

Baron kıs kıs gülerek arkadaşını onayladı. "Comte'un yeni kilisesi için en gözde üç azizi Jül Sezar, Jan Dark ve Dante'ydi; birincisi bir tiran, ikincisi asker olmak isteyen kaçık bir köylü kadın, üçüncüsü de büyük bir şair. Comte'un *Commedia*'yı takdir etmesinden memnunum ama onu ciddiye alamayız. Pek çok yetenekli şarlatan gibi o da çok taraftar buldu, ancak yazdıklarının çoğu iyi niyetli saçmalıklardı."

"Toplumun bir gün bankalar tarafından yönetileceğini ve Avrupa'nın tümünün bankacıların yönettiği bir Batı Cumhuriyeti olarak birleşeceğini de söylemişti. Bu saçmalıkları yazarken ne düşünüyor olabilirdi," diye küçümseyerek konuştu Mehmed.

İskender Paşa, "Siz ikiniz bazı şeyleri gereğinden fazla küçümsüyorsunuz," diye söze karıştı. "Ben Paris'teyken Hasan'la kılık değiştirir ve radikallerin toplantılarına katılırdık," dedi. "Comte o zaman çok modaydı. Aydınlanma'nın gerçek izleyicisi olarak görülürdü. Dine bir alternatif olarak pek çok fikir ileri sürülmüştür. Robespierre de bir şey denemişti, değil mi? Hindistan'da da Kral Ekber yeni bir din girişiminde bulunmuştu, onca yer dururken Hindistan! Ondan çok önce, on dördüncü yüzyılda, bizim I. Sultan Bayezid'imiz İslamiyet, Musevilik ve Hıristiyanlığı birleştirmek istemişti. Onun için oğullarına Musa, İsa ve Mehmed adlarını verdi. Papa Nicholas'ı bu fikre yaklaştırmaya çalıştığında onlar onu Hıristiyan yapmaya kalkıştılar. Bunun üzerine hayalinin imkânsız olduğunu anlayıp vazgeçmişti."

"Evet," dedi Baron. "Troya Kralı Priam'ın soyundan geldiğini iddia eden de Birinci Sultan Bayezid değil miydi?"

İskender Paşa güldü. "Baron, yüzyıllardır bizi yöneten insanların kaprislerine daha fazla gömülmeden sana iki soru sorayım. Eğer harekete geçer ve yeni bir cumhuriyet kurarsak, Prusya düşman mı olacak, dost mu?"

"Yani Almanya demek istiyorsunuz; elbette dost olacak, tek neden ticaretten payımızı almamamız için uğraşan hırslı İngiliz dostlarımıza bir köprübaşı olmanıza engel olmak için olsa bile. İngilizler dünyanın kendilerine ait olduğunu sanıyorlar, ki bütün imparatorluklar er geç bunun ölümcül bir hayal olduğunu öğrenirler. Sizin lehinize bir şey daha var. Genç kayzerimiz İkinci Wilhelm nevrotik bir mistiktir. Yalnızca bu yüzden bile İstanbul'a karşı bir eğilimi olabilir; yalnızca bu yüzden bile gülünç bir bere takıp, kadife ceket giyen, şu son dere-

ce kötü giyinen ve aynı derecede kötü müzik yazan Wagner adındaki adamın operalarında sergilediği dini ve savaşçı manyaklığa da hayrandır. Genç İmparatorun ateşli bir beyni vardır, geceleri gözüne uyku girmez. Kendini Parsifal olarak görür. Bence birine savaş açacaktır. Ve düşman seçimi sınırsız değildir tabii ki. Önce İngiliz kuzenine mi, yoksa Rus kuzenine mi saldıracaktır? Tabii, bu savaş başlayınca da müttefike ihtiyacı olacaktır. Bu sorunuzun cevabını aldınız mı?

Mehmet kıkır kıkır gülmeye başladı. "Baron'un Wagner'in müziğine duyduğu nefreti paylaşmıyorum. Müziğinin çatısı benim ilgimi çekiyor. Tabii ki İtalyanların anlamları güzel, ezgileri basit, fazla bir akıl gerektirmeyen müziğinden çok daha fazla çaba gerektirdiğini kabul ediyorum. Puccini, Verdi, Donizetti Paşa pek hoşlar, ama Wagner'in müziğinin yapısı insanı düşündürtüyor. Eğer Baron..."

Baron aşağılayıcı bir tavırla arkadaşına baktı ve onu susturmak için elini kaldırdı. "Başka zaman Mehmed. Evet, İskender Paşa. İkinci sorunuz neydi?"

"Comte düşkünlüğümüzle alay ediyorsunuz ve ben de kuşkularınızı takdir ediyorum. Hepimizin bir zayıf yanımız vardır, azizim Baron. Comte'un bizi çeken tarafı seküler azizler listesi değil, ödün vermeyen rasyonalizmidir. Sultanlarımıza ilerlemenin önünü bu kadar uzun süre kesecek moral gücünü verenler din adamlarıdır. Karşımızdaki canavar çift başlı olduğuna göre, başlardan yalnızca birini kesmenin bir yararı yoktur. Gördüğünüz gibi Halil'in sorunu gerçektir. Astlarından bazıları çok ateşliler. Durum onlara sabır sanatının öğretilmesini gerektiriyor. Ama onları sakinleştirmek için bir derece başarı umudu olan bir ana plan olmalı. Halil bizden yardım istiyor, çünkü haftaya arkadaşlarından altısı buraya gelecek. Seçeneklerimiz, bu kütüphanenin duvarları arasında sakin bir entelektüel tartışma sunmuyor bize artık. Başkalarının hayatı oğluma vereceğimiz öğüde bağlı. General olduğu zaman pek mutluydu, ama bir gün gelip de adamlarının kendisinden içer-

deki düşmana ve bu arada kendisini general yapanlara karşı savaşmasını isteyeceği aklına bile gelmemişti. Babam ona hainleri ele vermesini ya da görevinden istifa edip birkaç ay İskenderiye'de dinlenmesini tavsiye ederdi. Birkaç yıl önce sorumlu bir baba ve devletin temel direklerinden biri olarak ben de buna benzer bir şey söyleyebilirdim, ama o günler geride kaldı, Baron. Şimdi nelerin bahis konusu olduğunu anladınız mı?"

Baron düşünceli bir tavır takındı. Bunun o keskin zekâsıyla hepimizi yenilgiye uğratacağı sohbet gecelerinden biri olmadığını anlamıştı. Halil babasının söylediklerinin acilliğini vurguladı.

"Comte değilse, kim? Hegel mi?"

"Hayır, hayır. Kesinlikle Hegel değil." Baron'un sesi değişmişti. Artık etkilemeye çalışmıyordu. Düşünceliydi. "Bence subaylarının aradığı adam, bırak okumak, adını bile duymadıkları biri. Aklımda Machiavelli adında bir İtalyan var. Büyük bir düşünür, politika ve devlet konularında. Şu anda ona çok ihtiyacınız var."

"Çok komiksin, Baron," dedi Mehmed. "Machiavelli'yi duyduk elbette. Osmanlılarla Rönesans İtalyası arasında canlı bir alışveriş vardı. Sultan'ın Leonardo ve Mikelanj'dan Boğaziçi'ne bir köprü tasarlamalarını istediğini biliyor muydun?"

"Bu ciddi bir tartışmadır, Mehmed." Baron'un sesi buz gibiydi. "Eğlenmeyi başka bir güne bırakalım. Eğer burada çok yakında bazı şeyler değişmezse sevgili Boğaziçinizi bile kaybedebilirsiniz. Machiavelli'yi çok kişi duymuştur ama kaç kişi okumuştur ve onca yıl önce yazdıklarını kaç kişi anlamıştır? Benden başka biri var mı bu odada? Tahmin etmiştim ve hiç şaşırmadım. Hegel'in haleflerinin öğrencisi olmasaydım, ben de sizlerden biri gibi olabilirdim. Ben Machiavelli'yi, Hegel 1802'deki ünlü 'Alman Anayasası Üzerine' adlı metninde ondan saygıyla söz ettiği için okudum."

"Okunması gereken kitapları dikkatle inceleyeceğiz, Baron," dedi Halil sabırsızlanarak. "Ama siz şimdi şunu açıklayın: Neden bu İtalyan ve neden şimdi?"

"Bu gece bana fazla ağır geldi," dedi Mehmed Amca. "Baron'un vereceği Machiavelli konferansına dayanabileceğimi sanmıyorum. Halil'in adamları bir ihtilâl hazırlığı içindeler ve biz onlara sadece fikir sunabiliyoruz."

Baron öfkeyle baktı arkadaşına. "Sen en iyisi odana gidip kızıl ipekli pijamanı giy ve Mikelanj'ı Boğaz üzerinde uçarken hayal et, Mehmed. Ben burada Halil'e ülkeni kurtarması için yardım edeceğim. Fikirlere dayanan bir hedef yoksa eğer, radikal eylemler anlamsızdır."

Odadan kimse çıkmadı. Selim'le bakıştık. Kendini tamamen geceki tartışmaya vermişti.

"Yüzyıllar önce İstanbul'daki evde genç bir öğretmenken Mehmed ve İskender'e Hegel'in denemesini zorla okuttuğuma eminim. Aranızda onun ilk cümlesini hatırlayan var mı?"

Mehmed yüzünü buruşturarak başını çevirdi. İskender Paşa sanki sınıftaymış gibi elini kaldırdı.

"Güzel," dedi Baron. "İskender, sen söyle."

"Deutschland ist kein Staat mehr."

"Mükemmel." Baron yine öğretmenliğe dönmüştü sanki. "Doğru. *Deutschland ist kein staat mehr.* Almanya artık bir devlet değildir. Osmanlı İmparatorluğu da artık bir devlet değil. İtalya da artık bir devlet değildi. İlerlemek için yeni bir devlet gerekliydi. Machiavelli'nin prensi devlettir. Bu büyük ve özgün İtalyan politika filozofu, İtalya gerçeğini olduğu gibi görüyor, bazılarının hayal ettikleri gibi değil. O parçalanmış ve bölünmüş, yabancı devletlerin saldırılarına açık bir ülke görüyor. Belki tam olarak aynısı değil, ama bölünmüş ve parçalanmış ve yabancı güçlerin saldırı tehdidi altındaki imparatorluktan çok da farklı değil. Machiavelli'nin büyüklüğü şu gerçekte yatıyor: Yeni bir geleceği planlamak için geçmişe, antik çağlara dönmüyor. Her şeyi şimdiki zamanda görüyor ve yeni bir şeylere ihtiyaç duyulduğunu anlıyor..."

Ve Baron bir saat bu minval üzerinde konuşmaya devam etti.

Tartışma sona erdiğinde saat gece yarısına geliyordu. Uyuyakalmış Hasan Baba ve benim dışımda herkes büyülenmiş gibiydi. Bunun tarihi önemi olan bir an olduğunu bildiğimden kendimi uyanık tutmaya çalışıyordum. Önümde tarih yapılıyordu. Hem bu doğal eğilimime karşı koymamın başka bir nedeni daha vardı. Gözlerimi kapatırsam Selim'i göremeyecektim.

Bu her şeyden uzak ve güzelim ev birdenbire, hiç beklenmedik bir anda, daha büyük dünyanın bir parçası oluvermişti. Artık dışarıda bizi bekleyen gerçeğin çirkinliğinden saklanamazdık. Baron'un Machiavelli'den yaptığı ve durmadan yinelediği bir alıntı bütün gece kafamın içinde çınlayıp durmuştu: "Kötüye kötü dememek, kötülüktür." Baron'un daha soyut düzeylere geçtiği zamanlarda hep bunu düşünüyordum. Bu her şeye uygulanabilirdi, sadece siyaset dünyasına değil.

O gece hafif bir uykuya dalmışken kapımın açıldığını duydum. Rüya görüp görmediğimi kestiremeden tanıdık biri soyunup yatağıma girdi. İlk başta rüya görüyorum sandım, ama karnımın altında beni hafifçe dürtükleyen sert nesne çok gerçekti. Selim içime girdi ve önemsiz bir rüyayı safi mutluluk olan bir varoluşa döndürdü.

ON ÜÇ

Salman Aşk Hakkında Düşünüyor ve Aşk Hayatına Gölge Düşüren Trajediden Bahsediyor; İskenderiye'li Kıpti Elmas Tüccarı Hamid Bey'in Kızı Meryem'in Zalim İhaneti

Ben senin karşına çıkan ilk erkek miyim, Taş Kadın? Kız kardeşim Zeynep'e seninle konuşmak istediğimi söyleyince hemen düşmanca bir tavır takınıp, beni aşağıladı: "Neden bu evin kadınları için tapınak olmuş bir şeyi kirleteceksin ki?"

Ona kesin bir dille çocukluğumuzda suçluluktan kıvranan analarımızı, teyzelerimizi ve hizmetçileri dinlemek için kayaların ardına gizlenenlerin sadece kızlar olmadığını hatırlattım. Halil'le ben de her zaman burada değil miydik? Zeynep bunu duyunca gülümsedi ve biraz insafa geldi, ben de yaklaşık yirmi beş yıl sonra kız kardeşimin istemeyerek verdiği izne dayanarak sana geldim işte.

Yanına gelmemin sana yeniden yirmi beş yıl önceki kayıtsız halime döndüğümü gösterdiğini sanıyorsan yanılıyorsun. Ben işkenceler içinde kıvranan bir insanım, Taş Kadın. Son beş yıl içinde ruhum sayılamayacak kadar çok karanlık gece yaşamıştır.

Hasan Baba bize karanlığın ne olduğunu bilmeyen insanın asla aydınlığın değerini bilemeyeceğini söylemiştir, ama bu derin görüşün bir başka yanı daha vardır. Ya karanlık hiç kaybolmaz ve ışık uzak bir anıya dönüşürse? Dünyanın bazı bölgelerinde güneşin kışın hemen hemen tümüyle kaybolduğunu ve buralarda yaşayan pek çok insanın buna dayanamayıp kendi canlarına kıydıklarını duymuştum. Aynı şey kimi zaman ruhu boğan iç karanlığı için de geçerlidir.

Benim hikâyemi hiç dinlemediğin için sanırım her şeye en baştan başlamam gerekecek. Beni dünyaya getirirken ölen annemin anısını fazla deşmeyeceğim. Başkaları sana ondan bahsedip, ölümünün babamı nasıl tümüyle değiştirdiğini anlatmış olmalı. Babam onu düşünmemek için onun gibi bir kadını asla düşünmeyecek ve sevemeyecek birinin kimliğine büründü. Bizim böyle bir şeyi yapabileceğimizi bilmek doğrusu insana zevk veriyor, hem de meraklı gözleri aldatmamızı sağlıyor. Babam aldatmacayı o kadar ileri götürdü ki büründüğü yeni kimliğine kendisi bile inanmaya başladı. En çok ben acı çektim. İskender Paşa'ya hem karısını hatırlatıyordum, hem de karısının ölümünü. Kardeşlerimin bilmedikleri şey, onun beni yalnızken kucağına alıp büyük bir duyguyla yanaklarımdan öpmesiydi. Beni sevdiğini bilirdim, ama bir yanıyla da beni hep cezalandırmak isterdi; ben büyüdükçe, evin ufak tefek zulümlerine meydan okumalarım arttıkça ilişkimiz de bozuldu. On dört yaşımdan sonra hep bu aileden kaçmak istedim; Ailesiz büyüyen ve böylece hepimizden özgür bir ruha sahip olan anneme gıpta ederdim.

Elime geçen ilk fırsatta İstanbul'dan ayrılıp bir yıl dolaştıktan sonra İskenderiye'ye ayak bastım. Kudüs, Şam ve Kahi-

re'de aylarca kalmıştım ama hiçbirinde yerleşmek içimden gelmedi. Kudüs fazla dindardı, diğer şehirler bütün çekiciklerine rağmen çok gürültülü ve denizden çok uzaktılar. Deniz özlemi çektiğim bir gün, küstah bir bey, "İstanbullu hassas çiçeğimiz denizden esen rüzgâr olmadan soluyorsa neden gidip İskenderiye'ye yerleşmiyor?" dedi. "Ben şahsen her yaz iki haftadan fazla dayanamam oraya, ama Osmanlı zevki bu, bilinmez. Salman Paşa, git, oradaki evimde istediğin kadar otur, eğer şehri beğenirsen kendine bir ev bulursun."

Babamın adını taşıyan şehre böyle yerleştim işte. Bir yere âşık olmak mümkün müdür, Taş Kadın? Mümkündür. Ben o şehre âşık oldum. Her gün saatlerce yürüyordum, İskenderiye'nin her köşesini ezberlemiştim. Sabahın gürültüsünden kaçmak için şehir dışına çıkar, deniz kıyısına sığınırdım. Gezintilerim sırasında küçük bir mağara bulmuştum ve günün erken saatinde, güneş gökyüzüne bakmayı imkânsız kılmazdan önce oraya giderdim. O günlerde tek dostum Verlaine'in bir kitabıydı. Denize bakar, mutluluk hayalleri kurar, hayatımı düşünür ve kimi zaman kötü şiirler yazarak eğlenirdim. Taş Kadın, dünyanın en kolay şeylerinden biridir kötü şiir yazmak. Sana bunu daha önce söyleyen olmuş muydu?

Önemli olan bunca yıldır özlemiyle kıvrandığım şeye kavuşmuş olmamdı. Tek başımaydım. Ruhun kendi gücünü ölçebilmesi için yalnızlığa gerek olduğunu anlamıştım. Yalnız bir hayatın eksik yanları olduğunu biliyorum. Başkalarıyla ilişkilerden zarar görmemenin verdiği tatmin kimi zaman yalnız olduğumuz için üzerimize çöken hüzünle silinir gider. Ama o yalnızlık benim daha sonraki yıllarda zorla içine gireceğim yalnızlıktan çok farklıydı. Daha sonraki yıllardan hissettiğim kayıp duygusu hayatımı sürekli bir yalnızlık ıstırabına dönüştürmüştü. Değil yabancılar, arkadaşlarımın arasında bile kendimi yapayalnız hissediyordum.

Param azalmaya başlamıştı. Kemal Amcam her zaman olduğu gibi büyük bir cömerlikle yardım etti bana. İstanbul'dayken

parasal sıkıntıya düştüğüm takdirde babamı üzmeyip mutlaka kendisine bildirmem için bana yemin ettirmişti. Bu da çok işime geliyordu. Kemal Amcam'a bir telgraf çektim. Birkaç hafta sonra gemilerinden biri İskenderiye limanına yanaştı. Kaptan bana küçük ve mühürlü bir paket getirdi. Kendisine teşekkür ettim, kahvesini içerken amcamın planlarından haberi olup olmadığını sordum. Kemal Amcam'ın Japonya'ya gidip, Tokyo'da bir büro açmak niyetinde olduğunu duyunca çok şaşırdım.

Kaptan gider gitmez paketi açtım. İçinden pamuklar arasında, yontulmamış, orta boy bir elmas çıktı. O zaman Kemal Amca'nın beni neden bu kadar sevdiğini merak ettim. Onun sevgisini kazanmak için bir şey yapmış değildim. Birbirinden aptal ve çirkin üç kızı vardı, belki de beni, olmayan oğlunun yerine koyuyordu. Bana bazı imalarda bulunulmuştu, ama ben de yengeme kızlarından hiçbirini müstakbel karım olarak görmediğimi açıkça ifade etmiştim. Bunu kendisine ilettikleri zamansa amcam sadece gülmüş.

Amcamın Kahire'deki bankerlerinde de bir borç hesabı açılmıştı; amcam bana yazdığı notta elması teminat olarak göstermemi ve her ne şart altında olursa olsun kendisine danışmadan satmamamı söylüyordu. Bana İskenderiye'de 'küçük ama son derece güvenilir' bir elmas tüccarının adını da göndermişti. Adamla sık sık iş yapmış. Çok güvenilir bir Kıpti ve eski bir aile dostuydu. Eğer bir sıkıntıya düşersem ona gitmeliydim. Bana bu adamdan İstanbul'dayken de söz etmişti, ama o zaman İskenderiye'ye gitmek gibi bir fikrim olmadığından fazla ilgilenmemiştim. Buraya geldiğimde amcamın arkadaşını hatırlamış ama adını unutmuştum. İstanbul'daki adresini istediğim takdirde üzerime sıkıcı sosyal sorumluluklar yükleneceğini düşünerek adamı aramaktan vazgeçmiştim. Hiçbir şeyin yalnızlığımı bozmasına izin veremezdim. Paramın tükenmesi dışında.

Adamın evine gitmeyi daha fazla erteleyemezdim. Bir gün kumsaldan doğruca oraya gittim ve kapıyı bir peri prensesi

açtı. Beni görünce kahkahalarla gülmeye başladı. Üstüm başım kum içindeydi; ayağımda sandallar, elimde yıpranmış bir Verlaine kopyası vardı. Gözlerimin kızın vücudunda dolaşmasını engelleyemeyerek, 'Yanlış bir yere mi geldim yoksa?' dedim. 'Hamid Bey'in evi burası mı?'

Kız başını eğerek onayladı ve beni içeriye davet etti. Kara saçlı, esmer tenli ve küçük gözlüydü. Bir an annesinin Japon olduğundan kuşkulandım. Üzerinde bacaklarının alt kısmını açıkta bırakan Avrupai bir elbise vardı. Ancak benim en hoşuma giden gülüşü ve ayaklarının çıplak oluşuydu.

"Bizi gafil avladınız," dedi. 'Babam şu anda banyoda. Siz Salman Paşa mısınız? Bugünlerde sizi bekliyorduk. Size bir içki ikram edebilir miyim? Belki yemeğe de kalırsınız. Ama önce, izin verirseniz gidip üstümü değiştireyim. Lütfen, evinizdeymiş gibi davranın.'

Gülme sırası bana gelmişti. Kız neden güldüğümü sormadan ortadan kayboldu. Neden gülüyordum, biliyor musun Taş Kadın? Evleri bizim evden ancak bu kadar farklı olabilirdi. Biz İstanbul'da on sekizinci yüzyılda yaşıyorduk ve burada, Yusuf Paşa'nın deniz kıyısındaki bu yazlık sarayında, zaman zaten tümden anlamını yitirmişti. İskenderiye'deki ev ise zamanın öyle ilerisindeydi ki. İstanbul'da, Bragadini'lerin evinde bile böylesine zarif mobilyalar görmüş değildim. Onlar da geçmişte yaşamayı seçmişlerdi, oysa burada İtalya'dan gelme en son moda mobilyalar vardı. Holde kocaman bir Çin sandığı duruyordu. Her şey yeniydi. Duvardaki süslemeleri incelediğim sırada üzerinde beyaz ipekli kumaştan giysisiyle Hamid Bey aşağı indi. Altmış yaşlarında olmalıydı, ama son derece dinçti, babam ve amcalarımın aksine şaşırtıcı derecede zayıftı.

Yemekten önce işimizi bitirmenin iyi olacağını düşünerek amcamdan gelen hediyeyi gösterdim. Masasına götürüp mikroskop altında inceledi taşı. 'Bu çok iyi bir taş,' dedi. 'Sanırım şu anda hazırlamakta olduğunuz bir girişim için bunu teminat göstererek para isteyeceksiniz?' Tek planım, hayattan olabil-

diğince keyif almaktı zaten, bu yüzden paraya ihtiyacım vardı. Başımı salladım ve gülümsedim. "Kemal Paşa'ya kardeşimden çok güvenirim," dedi. "Taşı bana göstermenize hiç gerek yoktu. Ne kadar paraya ihtiyacınız var?" Hiç düşünmeden bir rakam attım. Ertesi gün gelip parayı alabileceğimi söyledi.

Kızı yemek için aşağı indiğinde değişmişti. Şimdi daha az rahat, biraz daha çekingen görünüyordu. Üzerinde yere kadar uzanan sarı bir entari, ayağında ayaklarını saklayan meşin sandallar vardı, çıplak ayaklarını gizlemiş olması canımı sıktı. Yüzü bile sertleşmişti sanki. Bu değişikliğin nedeninin babası olduğunu umdum.

"Bu kızım, Meryem. Annesinin yokluğunda evi o çekip çevirir."

Anneden daha fazla söz edilmedi ve ben hikâyeyi ancak aylar sonra Meryem'den dinledim. Yemek sırasında nazik bir sohbeti sürdürdük. Arapçam, Hamid Bey ve Meryem'inki kadar rahat değildi, onlar da Türkçe bilmediklerinden Fransızca konuşmaya başladım. Kızın yüzünde büyük bir sevinç belirdi. Fransızcasını uygulama ve geliştirme fırsatını hiç bulamamıştı, benim dili o çok iyi konuşmam karşısında heyecanlanmıştı.

Taş Kadın, seni hiçbir şeyin şaşırtmadığını biliyorum. O yüzden yüzyıllardır o kadar insan senin karşında oturup içlerini dökmüşlerdir.

Daha o ilk gün, babasının evinde yemek yerken bu kıza âşık oldum. Aşk asla bir muhasebe defteri gibi planlanamaz. Kendi kendine, bu insan benim âşık olmak için koyduğum bütün koşullara sahip diyemezsin. Güzel bir yüzü var. İyi konuşuyor ve çok konuşmuyor. İyi bir çeyizi var. Bana sağlıklı çocuklar doğurur. Şu halde ona âşık olabilirim. Ben aşkı ticaretleri gibi ölçen tüccarlar, âşık olduklarından emin olmak için kendi nabızlarını sayan hekimler gördüm. Ben aşkın meyve gibi yetiştiğini sanan bahçıvanlar, kendilerinden başka kimseyi sevemeyen benciller gördüm. Beni yanlış anlama, Taş Kadın. Aşkın her geçen yıl biraz daha geliştiğini, derinleştiğini, güçlendiğini inkâr

ediyor değilim. Bunların hepsi doğrudur ama bunun olması için nasıl başladığı önemlidir. Aşk insanı yıldırım gibi çarpmalıdır. Sekiz yıl önce, Kıpti tüccar Hamid Bey'in evinde, bir yaz öğleden sonrası denizden hafif bir rüzgâr eserken bana da öyle oldu işte. Meryem henüz on sekizine basmıştı. Ben ise otuz iki yaşıma yaklaşmaktaydım.

Ertesi gün paramı almaya gittim. Kapıyı buruşuk boynundan bir haç sallanan yaşlı bir kadın açtı ve ciddi bir sesle Hamid Bey'in bir iş için Kahire'ye gittiğini söyledi. Birkaç gün dönmeyecekti. Bana bıraktığı zarfı verecekti. Acaba on gün sonra, efendisi dönünce tekrar gelebilir miydim? Yaşlı cadı yüzümdeki hayal kırıklığını görmüş olmalıydı ki onun yüzünde bir sevinç dalgası belirdi. Orada felç olmuş gibi, güçsüz, öylece kalakaldım.

Bir şey söyleyemeden Meryem terastan koşa koşa aşağı indi. Hafifçe soluk soluğaydı ve Allah'a şükürler olsun, ayakları çıplaktı yine. Ayaklarını gördüğüm anda yüreğim eridi sanki.

Yaşlı kadına, "Salman Paşa geldiğinde bana haber ver demedim mi?' diye bağırdı. Kadın nefretle yüzünü buruşturdu, omuzlarını silkti ve odadan çıktı.

Meryem bana döndü. "Ona aldırmayın, Salman Paşa. Aşırı koruyucu ve saygısızdır. Yüzyıllardır babamın ailesinin yanındadır ve saygısızlık etmekten gerçekten zevk alır. Annemden nefret ederdi. Gidip terasta oturalım mı? Bir limonata içer miydiniz? Yanınızda Fransızca kitap getirdiniz mi? Neden gülüyorsunuz?"

O günü bir daha senin için bile yaşayacak gücüm yok, Taş Kadın. Hatıralarımdan bazıları o kadar saf ve tatlı ki ağlayabilirim. Zayıf düşer, onu yeniden sever, her şeyi kaybederim sonra. Bu bir uçurumdan aşağı düşmek, ama dibe hiç çarpamamak gibi bir şey olur. Karabasanların en kötüsü yani. Ben ne pahasına olursa olsun böyle bir felaketten kaçınmaya kararlıyım. O nedenle bu hikâyeyi biraz hızlandıracağım.

Hamid Bey Kahire'de bir haftadan fazla kaldı. Meryem'le her gün buluştuk, ama asla güneş battıktan sonra değil. Yaşlı

cadı bunu özellikle yasaklamıştı ve Meryem bu kısıtlamaya karşı çıkmanın gereksiz ve aptalca bir şey olacağını düşünüyordu. O büyük evdeyken hep gözetlendiğimizi hissetmeye başlamıştım, Meryem de aynı şeyi hissediyordu. Boğuluyorduk sanki. Ona gizli mağaramdan söz ettim. Bir serüven kokusu alınca gözleri irileşti. Yaşlı cadı Maria'yı çağırıp, adı böyleydi, bize kahve yapmasını söyledi. Kadın mutfaktayken biz de Fransızca kitaplarımız kolumuzun altında olarak evden kaçtık. Meryem de küçük mağaraya âşık olmuştu. Baş başaydık. O gün birbirimizi sevdiğimizi itiraf ettik. O da beni üstüm başım kum içinde gördüğünde çok etkilendiğini, ama yıldırım etkisini yaratan şeyin elimdeki Verlaine'i görmek olduğunu düşündüğünü söyledi. Öpüşüp koklaştık. Üstümüzdekileri çıkartıp denizde yüzdük. Birbirimizi kurulayıp yüksek sesle şiirler okuduk. Verlaine'in "İlkbahar" adlı aşk şiirinde tanımlanan vücudunun her parçasından zevk aldım:

Güzel bacaklar, dik göğüsler,
Sırt, kasık, karın,
Ve bayram, gözler için,
dolanan eller
Ve dudaklar
Tüm duygular.

Şiir bizi daha da tahrik etmişti, ama o bekâretini vermeye hazır olduğu halde ona sahip olmadım. Ersuyum boşalmak için hayalarımı acıtsa da ona direndim. Neden mi? Çünkü onunla sevişmek babasının konukseverliğini istismar etmek olurdu. Eski geleneklerin ve alışkanlıkların zihinlerimize böylesine yerleşmiş olması ve onların köklerini söküp atmanın güçlüğü ne kadar garip, değil mi Taş Kadın? Bunu kendisine itiraf ettiğimde çok kızdı ve bütün paşalarla paşalıkları küfür yağmuruna tutarak kendisinin Aşk Cumhuriyeti'nin özgür bir yurttaşı olduğunu söyledi. Alay ederken zalimleşmişti. Ayrıca

beni çok da güldürdü. O güne kadar onun gibisine rastlamış değildim.

Hamid Bey İskenderiye'ye dönünce Maria'nın kulaklarına zehir akıtmasını beklemeden Meryem'le evlenmek istediğimi söyledim. Hamid Bey'e hayatta tek istediğim şeyin bu olduğunu aktardım. Öyle çeyiz, drahoma falan istemiyordum. Evlenip kendi imkânlarımızla yaşayacaktık. Benden sevgimin gerçek mi geçici mi olduğunu anlayabilmem için başka bir şehirde bir yıl ya da en az ay altı ay beklememi isteyeceğini sandım ama böyle bir kuşkusu yoktu. "Bizimle yemek yediğin o ilk gün Meryem'le birbirinize çok uyduğunuzu anlamıştım," dedi. "Kabul ediyorum. Bildiğin gibi ben bir Kıptiyim. Düğünün kilisede olmasını isterim. Onu İstanbul'a götürdüğünde başka bir tören yaparsın."

O kadar sevinmiştim ki, gülmeye başladım. "Hamid Bey, onunla nerede olsa evlenirim," dedim. "Bildiğiniz gibi ben inançlı biri değilim. Tören benim için hiç önemli değildir."

Hamid Bey olayı daha fazla ertelemek istemedi. Ben Kemal Amcam dışında aileme bir şey bildirmek niyetinde değildim. Bürosuna gönderdiğim telgraf bir noktada çok kesindi. Bu haber *yalnız* onun içindi. İstanbul'da kimseden kutlama mesajı almak istemiyordum. Amcam beni kutlayan bir telgraf gönderdi ve gizlilik isteğime uyacağını bildirdi. Ama karşılık olarak bir koşulu vardı: Satın almak istediğim ev, Hamid Bey ile kendisinden ortak bir düğün armağanı olacaktı. Onların bu iyiliklerini kabul ettim, Taş Kadın. Ne de olsa bana sundukları bir deve sürüsü değil, bir evdi. Ama Maria'nın kâhyamız olması önerisini reddettim. Bazı fedakârlıklar kabul edilemez. İki hafta sonra Meryem'le birleşmiştik. İkimiz için de çok mutlu günlerdi, ama şimdi o ilk döneme bile bakınca o zamanlar bana önemsiz gelen, hatta çocukça görünen bazı olayları hatırlıyorum.

Hepimizin mizaçlarında farklı yanlar vardır, Taş Kadın. Bu böyle olmasaydı anormal olurdu, ancak Meryem çok çelişkili

bir kadındı. Bazen onun Hamid Bey'in evlenmemize izin vermemiş olmasını tercih edeceğini düşünüyorum. Onun bakış açısından bu benim aşkımın sınanması olacaktı. Onunla dünyanın bir ucuna kaçacak mıydım? Buna verdiğim olumlu cevapların bir değeri yoktu, çünkü bu asla kanıtlanamayacak bir şeydi. Kimi zaman tutar, şöyle derdi: "Benimle çok mutlu olmandan nefret ediyorum. Senin hüzünlü olduğun zamanları tercih ederim." Bunun nedenini tam olarak anlamış değildim, daha sonra bu konuda kendisini sorguya çektiğimde böyle bir şey söylediğini inkâr etti.

Düğünden uzun bir süre sonra Hamid Bey'in neden o kadar acele ettiğini açıkladı. Eğer uzun bir nişanlılık dönemi olsaydı, annesinin düğüne katılmasını önlemek güç, hatta belki de imkânsız olacaktı.

Annesi Arabella, bir İngiliz plantasyon sahibi ile Çinli metresinin kızıydı ve İngilizlerin Malaya sömürgesinde yaşıyorlardı. Evli olmayan babası kızını kabul etmişti ve kız annesinin olmadığı plantasyonda büyümüştü. Annesini ancak haftada bir iki kere görürdü. Daha sonra okuması için İngiltere'ye gönderilmişti. Meryem annesini hem sever, hem de nefret ederdi. Hikâyeyi bana anlatırken kullandığı kelimeler bu ikilemi yansıtıyordu.

Arabella Londra'dan dönerken Gize'deki piramitleri görme arzusuna kapılmıştı. Geminin kaptanı Singapur'a telgraf çekmiş, babası da kızının isteğini kabul etmişti. Arabella İskenderiye'de gemiden inmişti. Babasının burada dostları vardı ve kendilerine başına buyruk kızının şehre geldiğini bildirmişti. Şimdi ölmüş olan yaşlı bir çift kızı karşılamak için rıhtıma gelmişti. Arabella oldum olası şımarık bir kızdı ve her şeye hakkı olduğuna inanırdı. Fotoğrafında tam bir İngiliz kadınıydı. Gerçek hayatta ise teni biraz daha esmerdi ama melez olduğunun anlaşılmasını hiç istemezdi. Zaten bu yüzden Mısır'da olanlar herkesi şaşkına çevirmişti.

Hamid Bey onu özel bir davette görmüş, Arabella ona Sfenks'i görmek istediğini söylemişti. Hamid Bey bir tur dü-

zenleyip yanına kendisine eşlik edecek bir kadın vermeyi önermişti. Ama daha sonra kıza tutulmuş ve onu her yere izlemeye başlamıştı. Hamid Bey hâlâ yakışıklı bir erkekti. Yirmi yıl önce karşı konulmaz derecede çekici olmalıydı. Arabella onun üzerine düşmesinden hoşlanmış, anlattığı hikâyelerine gülmüş, servetinden etkilenmiş, bedenine hayran kalmıştı. Hamid Bey evlenme teklif etti. Kız da kabul etti. Babası bu evlenmeyi onaylamadığını söyleyen birçok telgraf çektiyse de Arabella reşitti ve babasına karşı çıkmak istiyordu. Yanında kaldığı kişiler bir Mısırlıyla evlenemeyeceğini söyleyince, Arabella yarım kan Çinli olduğunu, bununla gurur duyduğunu söylemiş, onların evinden ayrılmıştı. Aslında melezliğini herkes biliyordu, ama her şeyiyle tam bir İngiliz gibi göründüğü için bunun hiç sözü edilmezdi.

Küçük bir sorun daha çıktı. Hamid Bey soy ağacını bin yıl öncesine kadar izleyebilen bir Kıpti ailesinden geliyordu. Bir İngilizle evlenerek ailenin saf kanını kirlettiği için çok sıkılmışlardı, ama Hamid Bey Arabella'nın tam bir İngiliz olmadığını, yarım kan Çinli olması nedeniyle gönlünün rahat olduğunu söyledi.

Meryem'in babaannesi için Çinliler kimi zaman İtalyan mobilya mağazalarından aldığı paravanlar üstünde resimleri olan ve aslında var olmayan insanlardı. Tüm Çin ırkının komik bir icat olduğunu düşünüyor da olabilirdi. Hamid Bey buna çok kızmıştı. Annesine uzun uzun bağırdı. Sonra sakinleşip ona Çin uygarlığı hakkında bir konferans verdi. Çinliler pusulayı, barutu, matbaayı icat etmişlerdi.

Arabella ve Hamid Bey hemen evlenmişlerdi. Sonra Meryem doğdu. Annesi artık sıkılmıştı. Hamid Bey o günlerde sürekli seyahat ediyordu. Arabella'nın amaçsız bir yaşantısı vardı. Az okuyor, Mısır'la ya da tarihiyle pek ilgilenmiyordu; çok geçmeden Avrupalıların evlerine davet edilmemesine içerlemeye başlamıştı. Yeni yeni insanlarla görüşür oldu. Bunlar resmi görevli olmayan Avrupalılardı ve özellikle bir kulüpte,

daha çok birbirlerinin evinde buluşup cin içiyorlar ve kumar oynuyorlardı. Arabella bir gün Hindistan'a gitmekte olan bir İngilize rastladı. Kocasını ve kızını arkasında bir not bile bırakmadan terk etti. Meryem o zaman on bir yaşındaymış. Annesi ona yazdığı bir mektupta, Hamid'i hiç sevmediğini, gerçek tutkunun çok esaslı bir şey olduğunu ve Meryem'in de bir gün bunu yaşayacağını umduğunu söylemiş. Yazışmalarına ve Arabella'nın her ay para göndermesine rağmen Meryem bir daha annesini görmemiş. Arabella'nın iki çocuğu daha olmuş. Meryem de Hamid Bey'i üzeceği korkusuyla çocukların resimlerini hiç istememiş.

Meryem'in babasındaki gerilemeye tanık olması kendisi için katlanılmaz bir işkence oluyordu. Adam artık bir gölgeye dönüşmüştü. Birlikte yemek yerler, kitaplar üzerinde tartışırlar, dostlarıyla buluşurlardı, ama hayatında neşe diye bir şey kalmamıştı. Arabella'nın odası gittiği günkü gibi korunuyordu. Elbiseleri yıllarca dolapta kaldı. Meryem'in ilk gördüğümde üzerinde olan, çok beğendiğim o elbise Arabella'nınmış. Meryem daha sonra odayı boşaltmış, annesinin eşyalarının bir ikisini kendisine ayırıp dağıtmış ve odayı kütüphaneye dönüştürmüş. Babasına kitapların kendisine karısını hatırlatmayacak tek şey olduğunu söylemiş. Hamid Bey sadece gülümsemekle yetinmiş.

Hamid Bey sonra amcam Kemal Paşa'yla uzun bir Japonya seyahatine çıkmış. Döndüğünde çok farklı bir insanmış. Meryem'in orada ne olduğu, babasının neler yaşadığı hakkında bir fikri yoktu ama Hamid Bey de eski benliğine kavuşmuş gibiymiş. Evlerinde yine davetler vermeye başlamışlar. Meryem onunla yine annesi hakkında konuşmaya çalışmış. Hamid Bey'in yüzü acıyla kırışmış ve karısının uzun bir süre önce öldüğünü fısıldamış. Meryem konuyu bir daha hiç açmamış.

Hikâyenin bana garip gelen yanı Hamid Bey'le ilgili değildi, Taş Kadın. Onun duyguları doğaldı. Onun durumunda beni şaşırtan tek şey bir daha evlenmemiş olmasıydı. Meryem'in an-

nesine olan tepkisi şaşırtıcıydı. Sesinde hep bir öfke ve hayranlık karışımı bir ton vardı. Terk edilmişti. Buna kızıyordu. Ama annesi aşkı ve tutkuyu her şeyin önüne koymuştu ve Meryem de annesinin bu yanına hayranlık duymaya zorluyordu kendini. İhanete karşı ancak böyle direnebiliyordu sanırım.

Tek evlâdına bunu yapan bir kadının akıllara durgunluk verecek kadar bencil olduğu aklına geliyorsa da, bunu hemen kafasının bir köşesine itiveriyordu. Sonunda Meryem'in karakterinde derin bir çelişki oluşmuştu. Herhangi bir şeye bağlanmaktan korkuyordu. Küçük yaşta annesini kaybetmek onu çok derinden yaralamış ve bunun izleri asla kaybolmamıştı. Annesini hiç tanımamış biri olan benim gözümde, birlikte olduğu onca zaman içinde annesini görmek için en küçük bir istek bile göstermemesi inanılmaz bir şeydi. Ben ondan daha fazla meraklıydım, kendisini Hindistan'a götürmeyi teklif ettim, ama bana çok kızdı. Bunun babasına ihanet olacağını, adamcağızın bir ömre yetecek kadar ıstırap çektiğini söyledi.

Bir buçuk yıldan sonra hâlâ hamile kalmayınca çok mutsuz olmuştu. Çocuk istemek için herhangi bir kadından daha fazla nedeni vardı. Kendi ailesi ve çocukları annesinin ona yaptıklarını unutturacaktı. Bu saplantısı ilişkimizi etkilemeye başladı.

Bir gün, "Belki de kusurlu olan senin tohumundur, kendime başka bir erkek bulmalıyım," dedi. Bu tür şeyler söyledikten sonra ağlamaya başlar, bana sarılıp özür dilerdi. O zaman hiç kızmaz, sadece üzülürdüm, Taş Kadın. O kadar çok sevdiğin bir kadın olunca, varlığının bir parçası oluyor ve her şeyi paylaşmasını öğreniyorsun: sevinçler, kederler, zaferler, yenilgiler, iyi ve kötü günler. Bu, kadınlar için olduğu kadar erkekler için de çok seyrek rastlanılan bir şey değil midir?

Üçüncü ve sonra dördüncü yılımızda hamile kaldı. Onu hiç o kadar mutlu görmemiştim. Kendini çocuklarına verdi, her hafta çocukları Hamid Bey'e götürür, bütün gününü büyük evde geçirirdi. Bana olan ilgisi azalmıştı. Bir keresinde Kemal Amca İskenderiye'den geçerken bizde kalmıştı. Amcam çocuk-

ları öpüp kendilerine içlerinde birer altın olan iki kese verdiğinde Meryem aşırı derecede sinirlendi. Amcam çocuklarla büyük bir sevgi göstererek, büyük amcaları olarak ilgileniyordu. Meryem'in yüzüne dikkat ettim. Kemal Amca, "Dedeniz İskender Baba sizi bir gün görürse çok sevinecek," deyince Meryem'in yüzü öfkeden karardı ve sinir içinde odadan çıktı. Çok şaşırmıştım.

Kemal Amca gittikten sonra bu davranışının nedenleri hakkında konuşmak istedim, ama o zaman da ailem hakkında garip şeyler söylemeye başladı. Çocuklarının neden İstanbul paşalarının eline geçmesini istemediğini, benim ailemde yozlaşma ve delilik olduğunu söyledi ve daha bir sürü şey uydurdu. Ailemden zaten uzaklaşmış olduğumdan onun bu davranışını çok acıklı ve mantıksız buldum. O aşamada bile onun mantıksızlığı için mazeretler ileri sürüyordum. Kendi kendime annesini kaybetmiş olduğunu, çocuklarını kaybetmekten korktuğu için onları aşırı sahiplendiğini söyledim. Kendimi daha ne kadar kandırabilirdim, bilemiyorum, Taş Kadın? Ama kader bana acıdı.

Bir gün deniz kıyısında yürüyüş yaparken, yanıma siyahlar giymiş ve başında peçeli bir şapka olan Avrupalı bir kadın yaklaştı. Bana "Hamid Bey'in damadı Salman Paşa" olup olmadığımı sorarken gayet telaşlıydı. Kimliğimi doğrulayınca benimle acilen konuşmak istediğini söyledi. Onu gezinti yolunun daha az kalabalık bir köşesine çektim. Oturunca ağlamaya başladı. O günü hatırladıkça hâlâ çok sıkılıyorum, ama fazla uzatmayacağım, Taş Kadın. Ona o zaman pek inanmamışsam da bana anlattığı gerçekmiş. Şimdi çok sakin konuşuyor olabilirim, ama o zaman atattıklarını duyunca ölmek istemiştim. Deniz ve gökyüzü birden kararmıştı. Önümüzden geçenler birer gölgeye dönüşmüşlerdi. İtalyan kadın bana çocuklarımın babası olmadığımı söylemişti. Çocukların gerçek babası onun kocasıydı. Kadın, Kahire ve İskenderiye zenginlerine hizmet veren bir mobilyacının oğluyla evliydi. Hamid Bey'in evinin mobilyaları-

nı da onlar yapmışlardı. O zaman evi ölçüp biçmeye gelen ve iş bitene kadar da sık sık ziyaretlerini sürdüren genç adamı, Marco'yu hatırladım.

Karısı Meryem'in Marco'yu nasıl kendisinden kopartıp aldığını en ince ve en acılı ayrıntısına kadar anlattı. Kuşkularını kayınbabasına söylemiş, yaşlı adam şaşırmış, ama yine de eski bir ustasına oğlunu gizlice izlettirmiş. Öğle üzerleri Meryem'le birbirimizi ilk tattığımız benim gizli mağaramda buluşuyorlarmış. Bunu duyunca bir çığlık attım. Meryem benim oraya sık sık okuyup yazmaya gittiğimi bildiğine göre bu riski göze almak için ahlâksızlığı iyice ele almış olmalıydı. Belki de onu görmemi umuyordu.

Marco'nun babası oğluna her şeyi itiraf ettirmişti. Oğlu önce günah çıkartmaya, sonra da ceza olarak amcasının Cenova'daki atölyesinde çalışmaya gönderilmişti. Karısı iki kızıyla birlikte bir aya kadar onun yanına gidecekti. Marco pişmanmış gibi davranıyor ve kendini ayartanın Meryem olduğunu söylüyormuş. Meryem'in tutkularının kölesi olmuşmuş. Mısır'dan ayrılmadan önce onu bir daha görmemişti ama babasına kadının kendisinden bir çocuk daha istediğini söylemişti. Marco'nun karısı Meryem'den ahlâksız ve deli olarak söz ediyor, benim de ıstırap çektiğimi duyduğu için bana gelip gerçeği anlattığını söylüyordu. Gerçek nedeninin bu olduğundan kuşkuluydum, ama kendisinden izin isteyip, sonraki hayatında mutluluklar diledim.

O karşılaşmadan sonra ne yaptığımı hatırlamıyorum. Eve vardığımda saat gece yarısını geçmişti. Odama gidip yatağıma gömüldüm. Meryem kendi odasındaydı ama henüz uyumamıştı. Taş Kadın, o anda bile ona olan sevgimin büyüklüğü nedeniyle kendisini bağışlamaya hazır olduğumu söylesem seni şaşırtır mıyım? Ne de olsa yeşermeyen benim tohumumdu. Çok çocuk istediği için yapacak başka şeyi olmadığını söyledim kendi kendime. Üzerinde benim eski gri, ipekli sabahlığım olduğu halde odama geldi ve neden bu kadar geç kaldığımı sor-

du. Yüzüne bakınca öfkelendiğimi hissettim. Ona vurmak istiyordum ama öfkemi tutabildim.

"Meryem, bize masa, iskemle ve yatak yapmaları için şehrin en iyi mobilyacılarını tuttuğumuzu biliyordum," dedim. "Ama marangozları Marco'dan sana çocuk vermesini istediğini de bilmiyordum."

Çok sarsılmıştı, Taş Kadın. Yüzü sarardı, titremeye başladı. 'Şu anda o yalancı, riyakar yüzünü aynada bir görebilseydin!" dedim. "Korkudan ve suçluluktan mı titriyorsun? Çok iyi! Çünkü seninle işim bittiğinde..."

Ama ağlamaya başladığı için sustum. Gözyaşları beni çok etkiler. Yanına gidip yüzünü okşamaya başladım. Sanki cüzzamlıymışım gibi irkildi. Yüzü tümüyle değişmişti. Artık karşımda sevdiğim kadın yoktu. Yüzünde garip, küçümseyen bir gülümseme belirdi; bir zafer gülümsemesi. Benim aşağılanmamdan, ihanete uğramış olmamdan mutluluk duyuyordu. Yüzünde gerçek bir nefretle bana bakıp, "Uzun zamandır senden iğreniyorum," dedi. "Tohumunun işe yaramaması bir yana, aşkın da benim için bir ceza olmuştu. Senden ve bu hayatın kısıtlamalarından kendimi kurtarmak zorundaydım."

O gece hiç uyumadım. O acımasız zalimliği bana hiçbir seçenek bırakmamıştı. Taptığım o iki güzel çocuğu düşündüm. Onların bana ait olmadıklarını düşünmek çok güçtü. Son bir kere o güven dolu, küçük yüzlerini görmek isterdim ama duygularıma hâkim oldum. Yanıma küçük bir valiz alıp günün ilk ışıklarıyla o evden ayrıldım.

Sokaklar boştu. Yiyecek peşinde olan martıların dışında tek ses yoktu. Güzelim gökyüzü kırmızı kenarlarından pembeye dönüyordu. Doğanın güzelliğini Meryem'in hayatıma yaptığı şeyin çirkinliğiyle kıyaslamaktan kendimi alamadım. Hamid Bey'in evine kadar yürüdüm. Kapıyı haçını sımsıkı tutan cadı Maria açtı. İlk kez yüzüme sevecenlikle bakarak, içeri girerken sırtımı okşadı. Belki de yüzüme kazınmış olan ıstırap onda bu sevecen duyguyu uyandırmıştı. Belki olayı biliyordu. Hamid

Bey aşağıya indi, yüzüme bakar bakmaz olanları anladı. Beni sevgiyle kucaklayıp Maria'ya kahve yapmasını söyledi.

Herhalde Marco tarafından yapılmış olan büyük koltuğa oturup Hamid Bey'e hikâyeyi şimdi sana anlattığım gibi anlattım, Taş Kadın. Hiçbir şey saklamadan. Duygularını düşünmedim. Meryem'in onun kızı olması umurumda değildi. Kırgın ve öfkeliydim. Beni hiç konuşmadan dinledikten sonra şunları söyledi: "Tıpkı annesi gibi çıktı. Oğlum, bugün İskenderiye'den ayrıl ve Meryem'in öldüğünü kabul et. Birkaç yıl sürer ama sonra kendini toparlarsın. İşlerinin yolunda gitmesi için elimden geleni yapacağım. Meryem'in ne olacağını bilmiyorum, ama kızımdır ve geçimini sağlamak zorundayım. Belki de çocuklarıyla tekrar bu eve döner. Sen artık bunları hiç düşünme. Bütün sorumluluklarından azat edildiğini düşün ve başka bir yerde kendine yeni bir hayat kur, Salman Paşa." Sonra beni bir daha kucakladı. Ayrılırken gözlerinde hüzün vardı, kendi kendine konuşurmuş gibi mırıldandı: "Bir prensin karısı olan kadın, bir marangozun metresi oldu."

Ertesi gün Doğu'ya giden bir vapurla İskenderiye'den ayrıldım. Tokyo'da bir yıl geçirdim. Orası bizim dünyamızdan o kadar farklıydı ki, İskenderiye'de bıraktığım acı ve ıstırabımı zaman zaman unuttum. İnsan zihni istenmedik şeyleri en gizli yerlerine gömme kapasitesine sahiptir. Ama asla tam olarak iyileşemedim. O ilk günlerdeki mutluluğumun anıları aklıma geldikçe, son haftanın çirkinliğini ya da aşkımızı öldürmek için kullandığı zalim sözcükleri hatırlayarak onları kovmaya çalıştım.

Amcam Kemal de oradaydı, Şanghay ve Tokyo'da yeni bürolar açıyor, sayısız metresinin kolları arasında avuntu arıyordu. Onlardan biriyle Tokyo'da tanışmıştım. Amcam aramızda hiçbir sır olmamasına karar vermiş ve beni kadınla tanıştırmıştı. Kadın güzeldi ve o çok süslü kırmızı ipekli kimonosu içinde, en azından görünürde itaatkârdı.

Bize yemek hazırlamıştı. Karşımızda yere bağdaş kurup oturunca dehşete kapıldığımı itiraf etmeliyim. Ama Kemal Am-

cam'a yedirene kadar kendi yemeğine el sürmedi. Bunu da çok zarif bir şekilde yapıyordu. Küçük çubuklarla tuttuğu balık parçasını sosa batırıp amcamın ağzına verirken damlasını bile dökmüyordu. Amcamın Doğu'da neden bu kadar çok kaldığını anlamıştım. Karısıyla hiç mutlu olamamıştı. Güzel şeylere düşkün ve şehvetli, üstelikde böylesine yakışıklı bu adam hiçbir niteliği olmayan o kadınla neden evlenmişti ki? Amcam ise bu seçimi neden yaptığını anlayamamama şaşıyordu. "Onun çeyizi nakliye şirketimi finanse etmeseydi bu evliliğe evet der miydim sanıyorsun? Ben her zaman denizi ve tekneleri sevmişimdir. Eğer bu cüceyle evlenip onu tohumumla onurlandıracaksam her zaman bir kaçış yolum olmalı diye düşündüm. Salman, öyle zamanlar vardır ki, insan kısa vadeli kazançlar için uzun vadeli mutluluğu feda eder. Beni rahatsız eden şey, kızlarımın hepsinin annelerinin biçimini, boyunu ve aptallığını almış olmalarıdır. Onları evden çıkarmak için gayet yüklü üç çeyiz gerekecek. Kimsenin onlara âşık olacağını, yani gerçekten âşık olabileceğini düşünebiliyor musun? Yazık olan şey, İstanbul'u babandan da, öteki amcandan da daha çok sevmemdir. Mehmed Berlin'e tutulmuştur. İskender Paris'i sever. Ben İstanbul'uma sadık kaldım, ama kafamın içinde şehrin güzelliği beni evimde bekleyen çirkinlikle birleşti artık. O yüzden kaçıyorum ve gördüğün gibi burada mutluyum. Tokyo'yu Şanghay'a tercih ederim. Burada manzara içinde kendimi kaybedebilirim. Şanghay çok gürültülü ve pistir. Sokaklarında kendimi asla güvenlikte hissedemem."

Taş Kadın, pek çok nedenim vardı Çin'e gitmek için, ama amcam İstanbul'a dönmemde ısrar etti. "Senin için kaygılanıyorlar," dedi. "Seni hâlâ Mısır'da sanıyorlar. Bence senin de şu anda onlara ihtiyacın var. Biraz olsun var. Yalnızlık sana artık yardımcı olamaz. Daha sonra yine bana dönebilirsin. Sana hep oğlum gözüyle bakmışımdır, ama şimdi arkadaş da olduk ki, insanın hayatının bu aşamasında bu pek bulunmayan bir zevktir."

Onun öğüdünü tutup İstanbul'a döndüm. Babam felç olduğunda oradaydım ve Halil'le hemen buraya koştuk. Halil'in küçüklüğünü hatırlar mısın? Ne yaramazdı ama. Onun general olacağı kimin aklına gelirdi?

Buraya ilk geldiğimde ağır bir bunalıma girdim, bulutlar dağıldı sonunda. Babamla hiç bu kadar yakın olmamıştık. Nilüfer'in çocuklarını seviyorum ve bir süre sonra ona hikâyemi anlatacağım ki "çocuklarımdan" neden bahsetmediğimi anlasın. General Halil Paşa'ya gelince, ne diyebilirim ki? O benim gençliğimin siyaset ve tarihe olan ilgisini uyandırdı. Büyük değişikliklerin arifesindeyiz, Taş Kadın. Her şey değişebilir. Hayatlarımızı belirleyen hareketsizlik dev bir reform dalgasıyla süpürülüp gidebilir. İnsan böyle zamanlarda sevmek ve sevdiğinle birleşmek dışında zevkler olduğunu da farkediyor.

Her şey değişecek, Taş Kadın, yakında değişecek, ama umarım sen, acısına sessizce katlanmakta zorlananları teselli etmek için hep burada kalırsın.

ON DÖRT

Nilüfer Selim'i Özlemeye Dayanamıyor ve Selim'le Evlenmeye Karar Veriyor; Baron Aşk Konusunda Stendhal'i Tartışmayı Reddediyor

İskender Paşa'nın bir mucizeyle diline kavuştuğu ve hiç engelsiz tekrar konuşmaya başladığı haberi İstanbul'a ulaşmıştı. Dostlardan ve resmi kişilerden birbiri ardına mektuplar ve haberler yağıyordu. Bazıları bu iyileşmede Allah'ın görünmeyen ama her zaman varolan iyiliğini görmekteydiler. Bazıları ise bu durumu hayra alamet olarak yormaktaydılar.

Sadrazam da özel bir ulak göndererek İskender Paşa'yı iyileştiği için kutlamış ve İstanbul'a döner dönmez Sultan adına Saray'a davet etmişti. Mektup şöyle son buluyordu: "Avusturyalıların Sırbistan'da başlarının derde girdiğini duymak hoşuna gider sanırım. Haşmetmaap'a bunu söylediğimde gülümseyerek, 'Allah o Sırp kâfirlerine İmparator'un askerlerini Viya-

na'ya kadar kovalamaları için yardım etsin,' dedi. Senin bu sözden hoşlanacağını söylediğimde de büyük bir lütufta bulunarak tekrarlamama izin verdi."

Mektubu sırayla hepimiz okuduktan sonra Salman ayağa kalkarak, Sadrazam'ın dünyanın tüm dalkavuklarına özgü hareketlerini abartılı ve kaba bir biçimde taklit etti. Zavallı Zeynep dışında herkes gülmeye başladı. Onun kocası sarayda kâtipti ve herkes efendisine sadık olduğunu tahmin ediyordu. Sarayda olanlardan gizlice iğreniyor olsa bile karısına bir şey söylemiş değildi. Zeynep bu evde olup bitenlerden giderek daha fazla telaşa kapılıyordu. O yüzden hemen İstanbul'a dönmeye karar vermişti ya da çocuklarını özlemişti ve İskender Paşa artık iyileştiğine göre burada daha fazla kalmak için bir neden görmüyordu.

Zeynep ertesi gün duygusal bir vedayla evden ayrıldı. Halil'i özellikle kucakladı; kulağına giriştiği iş her neyse çok dikkatli olması için kendisini uyaran kelimeler mırıldandı. İçimizde memnun edilmesi en kolay kişi Zeynep'ti. Tahammül edilmeyecek kadar sıkıcı bulduğumuz ve vaktinden önce saçlarının dökülmesi babamı pek eğlendiren kocasıyla mutluydu. Çocuklarıyla ve eviyle de mutluydu; İstanbul'un en zehirli kadını olarak ün salan kaynanasına bile hoşgörüyle davranırdı. Kadının kötülük dolu yalanları öyle ünlüydü ki, çarşıda adı yalancıyla eşanlamlı kullanılırdı. En düşük fiyatı vermelerinden sonra bile pazarlığa devam ettiğinden dükkân sahipleri kendisinden nefret ederlerdi. Dünyanın en yumuşak başlı erkeği olan Halil'in bile kadını kaçırıp, Arnavutluk'ta bir dağ başına bırakacak eşkıya tutmak için büyük paralar vermeye hazır olduğunu söylediği duyulmuştu. Bu söz de şehre yayılmıştı ve çarşıdan üç büyük dükkân sahibi Halil'e mektup yazıp, bu işi ayarladığı takdirde bütün masrafları yüklenmeye hazır olduklarını bildirmişlerdi. Zeynep bütün bunları bilir ama hüzünlü bir sessizliği tercih ederdi. Bize katıldığı takdirde evine döndüğünde hayatın katlanılmaz olacağının farkın-

daydı. Zeynep o kadınla her gün burun buruna yaşamak zorundaydı.

Ben kendi sorunlarımla meşguldüm. Çocuklar babalarının ölümünü annemin, Halil'in ve en önemlisi sevgili kardeşim Salman'ın sevgisiyle atlatmaya başlamışlardı. Ben Selim'le giderek daha derinleşen bir ilişkinin içindeydim. Daha önce böyle bir şey yaşamamıştım ve kimi zaman bu ilişkinin gücünden korkuyordum. Aslında ondan değil, kendimden ve ona olan bağımlılığımdan korkuyordum. Onun varlığını istiyordum. Tutkusunu özlüyordum: Bazı günler buluşamıyorduk, durmadan Selim'i düşünüyordum. Kimi zaman durumun kontrolünün elimde olduğundan emin olmak için onu gayet kaba bir şekilde ihmal ediyordum ve tartışıyorduk. Böyle bir şey yaptığım zaman çok sinirleniyor, yüzü ıstırapla asılıyordu. Zalimlik yapıyormuşum gibi gelecek ama, onu mutlu değil de üzüntülü görmek daha çok hoşuma gidiyordu. Onun üzerindeki hâkimiyetimi ancak böyle kanıtlayabilirdim. Benim bu davranışımın onu değil, kendimi sınamak için olduğunu asla anlayamıyordu. Onu gerçekten seviyor muydum, yoksa istediğim sadece onun şehevi varlığı mıydı? Onun bana aşkının gerçek olduğunu biliyordum, ama bunun bizi nereye götüreceği ve nasıl sona ereceği hakkında en küçük bir fikrim yoktu. Daha önce böyle bir aşk denizinde yüzmemiştim ve boğulacağımdan korkuyordum.

Sadece çocuklar beni oyalayabiliyorlardı. Sevilmeleri, bakılmaları, her gece yatırılmaları gerekiyordu. O anlarda benim için başka hiçbir şey yoktu. Orhan ile Emine hayatımın en önemli iki varlığıydı. Ama onların yanından ayrıldığım anda Selim hemen kafama giriyor ve bir özlemle kendimden geçiyordum.

Üç haftadır buradaydı ve Hasan Baba dırdır etmeye, İstanbul'daki dükkânını ihmal ettiğini söylemeye başlamıştı. Selim çocukların daha yeni yetim kaldıklarını, özellikle Orhan'ın kendisinin arkadaşlığına ihtiyacı olduğunu söylüyordu. Bu

doğruydu. Orhan Selim'e çok bağlanmıştı ve ikisi beraber her gün uzun yürüyüşlere çıkıyorlardı. Bu arada annem ile hizmetçileri Emine'yle uğraşıyorlar, saçlarını bozup bozup yeniden yapıyorlar, onayını almak için kıza aynada yaptıklarını gösteriyorlardı. Ama Hasan Baba ikna olmuş değildi, Selim'e tehditler savuruyor, İskender Paşa'dan İstanbul'a dönmesini emretmesini isteyeceğini söylüyordu.

Selim bana bunları bir iki gece önce söylemişti. Yakalanmamız ihtimalinden korkuyor değildi. Bu kendisini hiç rahatsız etmiyordu. Bu tür düşüncelere gülüyor ve eğer suçüstü yakalanırsak kendisiyle evlenmekten başka çarem kalmayacağını söylüyordu. Bunun en iyi çözüm olacağına henüz ikna olmamıştım. Orhan ile Emine tepki gösterebilirlerdi. Annem izin vermeyebilirdi. Arada çocuklar olduğu için birlikte kaçmanın romantikliği de soluveriyordu.

Bu durumda ne yapabilirdim? Talihsiz Dimitri'yle deneyimimden ve kadın arkadaşlarımın maceralarından, büyük tutkunun çok geçmeden tükendiğini, bunu derin ve kalıcı bir aşk sanan çiftlerin birbirlerinin bedeninin birkaç dakika zevkine vardıktan sonra söyleyecek ya da yapacak bir şeyleri kalmadığını biliyordum. Aşklarının benzersiz ve özel olduğuna inandıkları için bunu öğrenmek onlarda bir huzursuzluk yaratırdı. Onlar başka insanlara benzemezlerdi. Sonunda geride bir şey kalmadığını itiraf edince birbirlerinden ve aşkın doğduğu yerden arabacılarının atlarını koşturabildiği hızla kaçarlardı. Gece yarısı yazılan ama postalanmamış bütün mektuplar imha edilirdi. Birkaç yıl sonra bir düğünde, bir cenazede ya da sevgililerine, çocuklarına hediye aldıkları bir dükkânda karşılaşırlarsa hissettikleri tek duygu utanma olurdu.

Bütün bunları söyleyerek aklımı başıma toplamam, hiçbir şeyin üzerine düşüncesizce atlamamam için kendimi ikna etmeye çalışıyordum, ama Dimitri'yle asla böyle bir şey yaşamadığımı ve Selim'i bir kenara itecek olursam ondan çok kendimi cezalandırabileceğimi de biliyordum. Bir daha başkasını böy-

le sevebileceğimi sanmıyordum. İçinde bulunduğumuz durumu son derece sakin karşılamasına şaşırıyordum. Onun için aşkımızdan daha önemli başka şeyler vardı ve gariptir ki ben bunu güven verici bulmaktaydım.

En son seviştiğimizde yatakta kalıp sohbet ettik. Eğer halk bir an önce uyanıp da çıkarlarını savunmazsa Sultan'a karşı askeri bir ayaklanma olabileceğinden ve bunun muhtemel tehlikelerinden bahsetti. Ne demek istediğini anlamamıştım. Yüzümdeki şaşkınlığı görünce sustu. Beni kolları arasına alarak, "Nilüfer, bu dünyada zenginler de vardır yoksullar da," dedi. "Yoksullar çok, zenginler azdır. Çıkarları hiç kesişmemiştir. Hem zenginler hem yoksullar Sultan'ı başlarından atmak istiyorlar, peki ama, bu başarıldıktan sonra ne olacak? Cumhurbaşkanı diyeceğimiz ama üniforma giyen başka bir Sultan mı bulacağız? Yoksa Almanya ve Fransa'da olduğu gibi yoksullar adına mücadele edecek bir parti mi kuracağız?"

Daha önce bu konuları hiç düşünmemiştim ve böyle şeyleri sıkıcı bulurdum, ama bunlar onun için vücudunun her zerresini ateşleyen yeraltı dinamolarıydı.

Bir saattir terasta oturmuş, gökyüzünün değişen renklerini seyrediyordum; kafamda fikirler ve ihtimaller dönüp duruyordu. Zeynep sabah giderken yağmur başlamıştı. Hava hâlâ bulutluydu ama sabahtan beri ufku belirleyen mavi şerit giderek genişliyordu. Bulutlar garip şekiller alarak dağılıyorlar, denizde batmakta olan güneş hepsini pembe, kızıl ve morun çeşitli tonlarına boyuyordu. Bu çıplak doğal güzellik bende hayatımı Selim'le paylaşma isteği doğurdu. Bu düşünce içimde giderek büyürken Salman'ı aramaya çıktım. Bahçenin altında, denize inen basamakların başındaydı. O da güneşin batışını seyrediyordu. Birlikte bahçede yürüdük. Ona aşkımın hikâyesini anlattım. Sözümü bir kere bile kesmedi, her şeyi anlatmamı bekledi. Ben de hiçbir şeyi saklamadım, hatta Selim'in yatak odamı ve bedenimi aramak için sık sık eve girdiğini bile anlattım.

Salman omuzlarımı sıkarken gülümsedi. "Bu şekilde devam etmen tehlikeli olur sanırım," dedi. "Halil'le konuşayım bakayım, genç dostumuz bu hafta subay olarak askere alınabilir mi? Sonra senin adına babamla konuşurum ama aynı anda durumu annene de anlatmalısın. Böyle ortak bir çalışmayla başarılı oluruz sanırım. Yalnız bana bir şey söyle, küçüğüm. Bu defa emin misin?"

Başımı salladım. "İlk birleştiğimizde bedenlerimizden aynı anda yıldırım geçmiş gibi oldu."

Güldü. "O yıldırımı ben iyi bilirim. Seni yakmamasına dikkat etmelisin. Etkilerinin her zaman kalıcı olmadığını asla aklından çıkarma. Yıldırım, farklı zamanlarda farklı şekillerde gelir. Tam tersi bir etki yarattığı da olur."

"Onu biliyorum," dedim. "Ama bizde bu her seferinde daha yoğun oluyor. Bu sadece ihtiras değil, Salman. Pek çok bakımdan birbirimize benziyoruz ve Orhan'ı da gerçekten seviyor. Aramızda doğal bir yakınlık var. Bu çok seyrek olan bir şey değil midir?"

"Öyledir, ama Auguste Comte'un kimliği konusunda bir fikrin bile yokken doğal bir yakınlık nasıl olabilir," diye alay etti. "Okuma alışkanlıklarını değiştirmen gerekebilir."

Ve ağabeyim sonra bana kendi hikâyesini anlattı. Sözünü bitirdiğinde ağladığımı görünce beni kucakladı.

"Ben ağlamayı uzun bir süre önce bıraktım, Nilüfer. Şimdi sen başlamamalısın. Hayat acı ve ıstırap doludur, ama her zaman bir çıkış yolu vardır. Her zaman. Bunu düşünmediğin an sonun gelmiş demektir. Ben kendimi yok etmenin arifesindeydim. Her şey bulanıktı ve geleceğimin kesin hatlarını göremiyordum. Beni kurtaran Hamid Bey ile Kemal Amca oldu. Onlara bu iyiliklerini asla ödeyemem. Şimdi huzurluyum ve sabırsızlıkla dünyamızın değişmesini bekliyorum."

"Onu hiç düşünmüyor musun?"

"Hayır."

"Bu beni korkutuyor işte, Salman. Onu bir zamanlar o kadar sevmişken her şey nasıl birden yok olabilir? Aşk bu kadar uçucu ve geçiciyse, bizler için ne umut vardır?"

"Kendi başına gitmiş değildir. O, yüreğime bir hançer sapladı. Aşk da kanayıp bitti. Yara uzun zaman açık kaldı ama artık kapandı. Hayatımın o dönemini düşününce kendime kızıyorum, ona değil. Onu yanlış değerlendiren ben oldum. Çocuklar benden olsaydı bile aynı şeyi yapabilirdi o, bunu hissediyorum. İçinde bir mazoşistlik vardı. Ona da çocuklara da bir zarar gelsin istemem. İskenderiye'de özlediğim tek kişi Hamid Bey'dir. Öylesine sıcakkanlı bir insandı ki. Onun gerçek huzura kavuştuğunu umuyorum. Hayatlarımızda neden bu kadar çok mutsuzluk var ki?"

İnsan kendini mutlu hissederken böyle soruları cevaplaması mümkün değildir, onun için ben de konuyu değiştirdim.

"Salman, sana bir şey daha sormak istiyorum."

Yüzüme bakıp gülümsedi. "Bugünü aile sırlarının açıklanma günü ilan ettim. Sor ve gerçeği öğren."

"Annem Sara'nın hikâyesini biliyor muydun?"

Alnında bir kaygı çizgisi belirdi. "Annen Hatice'nin hikâyesini biliyorum," dedi.

"Aynı hikâye," diye üsteledim.

"Aynı fikirde değilim," dedi.

"Neden?" diye sordum.

"Sara kendisini terk eden bir erkeği sevdi. Hatice senin annen ve babamın karısıdır," diye cevap verdi.

"Yanılıyorsun, Salman. Sara benim annemdir, Hatice senin babanın karısıdır."

"Onu yıllar önce duyduk, ama babam seni çocukken o kadar sevmişti ki, dedikoduların arkası anında kesilmişti. Halil'in annesinin bir hizmetçisi yalan söylentiler yaydığı için kovulmuştu. İskender Paşa mutsuz olsaydı, bu ev halkı hiç durmadan hep senden ve gerçek babandan söz eder, annenin de çok sıkıntılı bir hayatı olurdu. Böyle bir şey olmadı. Onun yerine

evde güzel ve çok farklı görünen bir çocuk olduğu için hepimiz talihliydik. Çocukluğunda en çok sevdiğimiz şey senin o güçlü kişiliğindi. Kimi zaman Zeynep'in sana biraz benzemiş olmasını isterim. O kız sessizce ıstırap çekmesini öğrenmiştir ki bu kimse için iyi değildir. Bugünlük bu kadar aile konusu yeter. Ben şimdi senin geleceğini konuşmak için generalimizi bulacağım. Sen de hemen kütüphaneye git ve Comte'u okumaya başla. Bu senin mutluluğuna mutluluk katacaktır!"

Eve doğru yürürken gülüyorduk. Hava birden kararmıştı ama bulutlar da dağılmış, yıldızlar göğü doldurmaya başlamışlardı. Kapının dışında bir an durup yıldızlara baktık.

Salman içini çekti. "Bir şeyi asla unutmayacağım. İskenderiye'den ayrılmış Japonya'ya giderken, gemimiz Ekvator çizgisine yaklaşmıştı. Sıcak bir geceydi ama saat çok geç olduğu için herkes kamarasındaydı. Kaptan manzarayı pek çok kere görmüştü ama belli ki şair ruhlu bir adamdı. Demir attırıp bizleri güverteye çağırttı. Hayatım boyunca öyle bir gökyüzü görmüş değilim. Dünyanın ucundaydık sanki. Gök bir yıldızlar deniziydi ve inanılmaz bir hızla üzerimizden geçiyorlardı. İşte o anda düzeleceğimi anladım. Evrenle kıyaslandığında duygularımız bir hiçti."

Birkaç dakika sonra yalnız kaldığımda Salman'ın trajedisini düşündüm. Onda beni uzun süre düşündürecek şeyler vardı. Her şey aksi gitmişti ama acısına rağmen hayatının iplerini eline almıştı. Çocukken tanıdığım o düşünceli ve hoşgörülü insan olmuştu yine. Annesi onu doğururken ölmüştü. Karısına bir çocuk verememişti. Tohumunda mı bir kusur vardı, yoksa içinde derinlerde yatan bir şey mi kendisini engellemişti? Sevdiği kadının da doğururken öleceğinden mi korkmuştu? Onun hayatına gerçek mutluluğu getirecek bir kadınla karşılaşmasını isterdim. En sevdiğim ağabeyim Salman'ın tek başına yaşlanması düşüncesi hiç hoşuma gitmiyordu. Yalnızlığın da sınırları vardı. Belki yanılıyordum. Belki sürekli yanında olan bir birine ihtiyacı yoktu. Belki Kemal Amca gibi bütün ömrünce

özgür bir insan olarak dolaşacak, avuntuyu bulduğu yerde avunacak ve ne geçmişi ne de geleceği fazlaca düşünecekti.

Çocuklar yattıktan sonra annemin odasına gidip Selim'le evlenme kararımı bildirdim. Haber onun sükûnetini hiç bozmamıştı.

"Bunun olacağını biliyordum," dedi. "Hâlâ gençsin ve üçüncü bir şansın daha var, ama bunun senin için daha iyi olacağını temenni ederim."

Ciddi olduğunu görünce gülmekten kendimi alamadım. "Benim kararlarıma olan güveninin sarsıldığını kabul ediyorum anne, ama bana bir hak tanı. Aynı yanlışı ikinci kere yapmam. Bu konuyu çok iyi düşündüm ve kendimi inceden inceye sorguladım. Kendimi kapıp koyverip bu işin içine sürüklenmedim ben. Aklım son derece başımda. Selim'le mutlu olacağımı biliyorum. Bu kere hiç kuşkum yok, anne."

"Umarım öyle olur, kızım. Yalnız değilsin. Kararını verirken iki de çocuğun olduğunu düşünmelisin. Boynuz isteyip de zaten sahip olduğu kulaklarının kesildiğini fark eden deve gibi olmanı istemiyorum."

Onun daha önce böyle konuştuğunu duymuş değildim. "Bunu nereden çıkardın şimdi?"

"Dedem annem küçük bir çocukken öyle dermiş. Bir Talmud araştırıcısıymış ve hep böyle konuşurmuş. Deve, dayımın riske girip de beş parasız kalmaması için sık sık konu edilirmiş. Dayım Sifrah Avrupa'nın en zengin özel bankerlerindendir. Sultan bile sık sık kendisinden borç alır."

"O zaman zenginliği fazla devam etmeyecek, anne. Onu parasını derhal tahsil edip Paris ya da New York'a göçmesi için uyar."

"Neden öyle konuşuyorsun? Bu benim işim değil. Nilüfer, şimdi söyle bakayım, Selim hakkında İskender Paşa'yla sen mi konuşacaksın, yoksa ben mi konuşayım?"

"İskender Paşa'ya haber verildi ve şimdi de kendisi onayını vermeye geldi." Babam gülerek girmişti içeri. Beni kucaklayıp yanaklarımdan öptü. "Bu defa iyi bir seçim yaptın."

"Emin misin, İskender?" diye sordu annem. "Rum hiç olmazsa bir öğretmendi."

İskender Paşa güldü. "Bu genç dilini tutmayı öğrenir de mehtabın hemen kucağına düşmesini beklemezse çok yükselecektir. Gerçekten memnunum. Hasan Baba aileden sayılır ve bildiğiniz gibi yıllardır birbirimize çok yakın olduk. Haberi duyunca sevincinden ağladı. Nilüfer, lütfen aşağı in şimdi. Ağabeylerin Selim'i sorguya çekiyorlar, Baron'la Mehmed de kutlamak için yeni bir şişe açtılar. Annenle yalnız konuşmak istiyorum."

Kütüphaneye girdiğimde heyecanlı bir tartışma başlamıştı. Baron kalkıp Selim ve benim için kadeh kaldırdı. Hasan Baba gelip başımı öptü. Halil beni kucaklayarak, "Bu sefer hep birlikte olacağız en azından," diye fısıldadı.

Salman bir köşeden el sallıyordu. Selim çekingen duruyor, benimle göz göze gelmemeye gayret ediyordu. O kendinden emin hali uçup gitmişti. Onu şaşırtmıştım. Benim bu kadar çabuk bu kadar ileri gideceğime inanmamıştı. Şimdi benim verdiğim kararla karşı karşıyaydı. İlk konuşan Baron oldu.

"Sevgili Nilüfer, düğününüzün ne zaman yapılacağını konuşuyorduk. Bu konuda büyük bir fikir ayrılığı var ve sen kapıyı açıp bir Yunan tanrıçası gibi girdiğinde çok ateşli bir tartışmanın içindeydik. Mehmed ekimde olsun diyor. Salman'ın umrunda değil. Halil ekimde manevralarda olacağını ve yeni yaveri Selim'in de yanında bulunması gerektiğini ileri sürerek eylülü tercih ediyor. Senin bir fikrin var mı?"

Törenden önce aşılması gereken pek çok güçlük olacağını düşündüğümden bir tarih kararlaştırmış değildim. Kendim dahil, herkesi şaşırtmaya karar verdim.

"Neden yarın öğleden sonra bu odada olmasın? Çocuklara sabah söylerim."

Baron kahkahayı bastı. "Bu kız bayağı cesurmuş. Kabul edelim!"

Mehmed Amca gülümsedi. "Pekâlâ. En azından gecenin münasebetsiz saatlerinde, bu delikanlı parmak uçlarına basa-

rak senin odana çıkmaya çalışırken uyandırılmış olmam ben de. Bu gece dinlenelim, yarın şarkılar söyleyip, danslar edeceğiz."

Yüzümün kızardığını hissedince gerçekten öyle mi diye aynaya baktım. Baron ve Mehmed Amca olayı başından beri biliyorlardı demek! Ev ne kadar büyük olursa olsun bir sır saklamak olanaksızdı. Selim pencerenin yanındaydı. Kendisine katıldığımda birbirimize baktık ve gülmeye başladık. Mehmed Amca'nın sesi o kısacık, mahrem anımızı yarıda kesti.

"Baron, sen hiç Stendhal'in aşk konusunda yazdıklarını okumuş muydun?"

"Hayır," dedi Baron. "Ve okumaya da niyetim yok. Stendhal okuyarak zamanını boşa harcadığına şaşırdım doğrusu. O çok şeyi çok hızlı yazmıştı. Berlin'deki evimizde kitapları yoktu. Kütüphanemize alınan Fransız romancıları sadece Balzac ve Flaubert'di ve bu ikisinin arasında gerçek deha Flaubert'tir."

"Ya Rimbaud ve Verlaine, Baron?" diye atıldı Salman. "Onların kütüphanenize girmesine izin var mıydı?"

"Ben romancılardan söz ediyordum, Salman Paşa." Baron'un ses tonundan bugün hafife alınmaya pek niyetli olmadığı anlaşılıyordu. "Sözünü ettiğin şairler elbette vardı ama ben Verlaine'i fazla şehevi bulurum. İngiliz romantikleri Shelley ve Keats daha iyi şiirler yazmışlardır. Yaşlı bir adamın önyargılarını hoş gör, Salman, ama biz Almanlar çok şımarığızdır. Goethe, Schiller, Holderlin ve Heine'den sonra Fransız kafiyecilerini fazla ciddiye almamız bizim için çok güçtür. Bir de Puşkin var ama o bambaşka elbette, zaman zaman şiirindeki müziğin ne kadarını Afrikalı atasından, ne kadarını Rusya denilen o lanet karanlıktan aldığını merak ederim."

Stendhal'in Baron'un kütüphanesi dışında tutulması üzerinde konuşmaya fırsat bulamadan İskender Paşa gelip nikâh tarihini kararlaştırıp kararlaştırmadığımızı sordu. Ertesi gün için planlandığı fikri kendisini pek güldürdü. Ciddi olduğumuzu anlayınca da Hasan Baba'ya döndü.

"Nikâh için bir sakallıya ihtiyaç var mı, yoksa sen kendi başına yapabilir misin, Hasan? Senden başka burada kimsenin bu olay için gerekli duayı bildiğini sanmam."

Hasan Baba'nın yüzü gülümsemelerle açmıştı. "Siz de bilirsiniz ki, dinimiz hacılar hocalar için yapılmış değildir. Hatta çok daha sonra ortaya çıkıp kabul görmüş olan bu dualar olmadan bile evlenebilirler. Bunlar Hıristiyanlarla rekabet edebilmemiz için icat edilmiştir. Onların papazları varsa, bizim de hocalarımız olmalıydı. Bizim dinimizde ruhani ile dünyevi arasında bir bölünme yoktur."

"Bu hep büyük bir sorun olmuştur," dedi Halil.

İskender Paşa tartışmayı kesmek için, "Bu gece din konusunda bir tartışma istemiyorum," dedi. "Benim öğrenmek istediğim nikâhı kimin kıyacağı. Bu pratik bir soruydu. Sakal gerekecekse bu gece bir ulak çıkarmalıyız."

"Bu çocukları ben evlendiririm," dedi Hasan Baba. "İki güvenilir şahitten başka bir şeye ihtiyacım yok. İskender Paşa ile Halil Paşa'yı şahit olarak öneriyorum. Bu kadarı yeter."

Sara'ya gün ve saati belirlediğimizi söylemeye gittim ama çoktan uyumuştu ve hafifçe horlamaktaydı. Odama girdiğimde içimde hafif bir huzursuzluk vardı. Selim'den emindim ama yine de bir şey beni rahatsız ediyordu. Neden? Sevinmeliydim, şarkılar söylemeliydim. Her şey benim ihtiyaçlarıma uygun olarak yapılıyordu. Hiçbirinin neden Selim'in ailesine itiraz etmediğini anlıyamıyordum. On yıl önce olsa, ailesi yüzyıllardır saçımızı kesmiş olan bir berberle evlenerek ailemizi kirlettiğim için kahvaltı masasında suçlayıcı bakışlarla karşılaşırdım. Onları böyle ne değiştirmişti? Kendi hayat deneyimleri ve zamanla mı yumuşamışlardı, yoksa bireylerden çok daha yüce bir şey mi vardı? Çok uzun zamandır bir parçası olduğumuz, olmazsa belirsizlikler anaforuna çekileceğimiz İmparatorluk'la, Osmanlı uygarlığının yaklaşan çöküşünden ilgili bir şey miydi bu?

Beni rahatsız eden şeyin ailemin bu evliliğe bu kadar kolaylıkla onay vermesi olduğunu anlamıştım. Her neyse! Ben yine

de memnundum. Pencereden dalgın dalgın bakarken birden iki elin memelerimin üzerine kapandığını hissettim. Tam bağıracakken eller ağzımı örttü.

"Selim!"

"Bu gece senden uzak kalabilecek kadar güçlü olduğumu mu sanıyordun yoksa?"

"Evet."

"Yanıldın öyleyse. Yanıldığına memnun musun?"

"Evet. Ama soyunmadan önce bana neden orduya katılmaya razı olduğunu söylemelisin."

"Herkesin işini kolaylaştırmak için. Nilüfer'in Halil'in emrindeki bir subayla evlendiğini söyleyebilirler şimdi. 'Nilüfer berberimizin torunuyla evleniyor. Evet, o da berberdir ve şimdi sünnet için dışarıdan birini getirme ihtiyacı kalmadığından bizim için de çok uygun oldu,' demekten kolay böylesi."

Annemin sesini öyle güzel taklit ediyordu ki gülmekten kendimi alamadım. Ama şakanın asıl gerçeği örtmek için yapıldığını hissediyordum. Ailemizin gururunu ayakta tutmak için asker olmayı asla kabul etmezdi. Aksine insanların yanında, şaşkınlıktan küçük dillerini yutmaları için az önce annemin ağzından söylediği şeyleri tekrarlayabilecek biriydi.

"Sana inanmıyorum, Selim. Gerçeği istiyorum."

"Subaylar Sultan'dan, çevresindekilerden, ulemadan, ve onların ayrıcalıklarından kurtulmak için hazırlık yapıyorlar. Ülkemizde Alman Sosyal Demokrat Partisi ya da Fransız Sosyalist Partisi gibi siyasal bir parti yok. Belki böyle bir parti asla olmayacak, ama bir tanesi kurulana kadar benim için en iyi yer ordudur."

"Ama Selim, ya savaş çıkarsa? Öldürülebilirsin!" diye bağırdım.

"Biz herhangi aptal bir savaşta çarpışamayacak kadar zayıf ve yoksuluz. Yabancı düşmanlarımızla savaşmayız. Bize saldırırlarsa hemen teslim oluruz. Bizim planladığımız savaş gele-

neklere ve cehalete karşı. Eğer onlardan kurtulursak yeniden güçlenebiliriz."

Rahatlamıştım. Halil'in isteğini beni ve ailemi memnun etmek için kabul etmiş olsaydı er geç bir kırgınlık duyacaktı. Karar kendisinindi ve kendi nedenlerine dayanıyordu.

"Şimdi soyunup yatağa gelebilirsin."

Dediğimi yaptı.

Beni kollarıyla sararken, "Nilüfer," diye fısıldadı. "Yarın ikimizin de hayatında önemli bir gün, bence bu gece tutkularımıza esir olmamalıyız. Bir süre böylece yatıp rüya görelim. Sonra ikimizin de rahat uyuması için giderim. Ne dersin, ha?"

Elimi bacakları arasına sokunca eski dostun dikildiğini hissettim. "Selim, korkarım beynin vücuduna hâkim olamıyor. Genç bir subay için hiç de iyi değil bu."

Dudakları memelerimi ararken güldü, ben de üstüne çıktım.

ON BEŞ

Nilüfer, Selim'i Kafasındakileri Anlatıp Rahatlaması İçin Taş Kadın'a Gönderiyor; Selim Bu Deneyime Şaşırıyor

Adım Selim, Taş Kadın. Nilüfer'in yeni kocasıyım. Seninle tanışmam için beni buraya o gönderdi. Bana senden, sakladığın sırlardan, insanlar üzerindeki etkinden söz etti. Burasının yüzyıllardır sadece kadınların geldiği bir yer olduğu doğru mu? Neden acaba?

Kimsenin geleceğinden emin olmadığı ve insanların sorunlarını ve kaygılarını tartışma ihtiyacı duydukları bir zamanda yaşadığımızı biliyorum. Babamın doğduğu köyde de âdet böyleymiş. Hasan Baba köyümüzün eski günlerinden bahsederken, erkeklerin kış aylarında haftada bir öğle sonrası ateşin çevresinde toplandıklarını, ellerini ısıtıp sırtlarına birer battaniye atarken birbirlerine dertlerini anlattıklarını ve araların-

dan birinin kendilerine akıllı bir öğüt vermesini beklediklerini anlatır. Bu toplantılarda üründen, kuraklıktan, para yerine başka şeyler ve bu arada genç kadınları isteyen insafsız vergi tahsildarlarından söz etmezlermiş. Bunlar özel sorunlar değilmiş. Günlük yaşantılarının bir parçasıymış.

Kış toplantıları kişisel sorunları tartışmak için düzenlenirmiş ve bir kış konuşamayacak kadar çekingen olan bir delikanlı birkaç yıl sonra konuşacak cesareti bulurmuş. Hasan Baba orada hiçbir şeyin gizlenmediğini anlatır.

Orası Ermeni ve Kürtleriyle karma bir köydü, ama biz Türkler çoğunluktaydık. Ermeniler en iyi topraklara sahiptiler ve geçen yıl Kürtler evlerini yakıp onları köyden sürdüler ama neyse ki kimse öldürülmedi. Ermeniler sürüldükten sonra kış toplantıları sona erdi. Büyükbabam bunun köydeki dayanışmayı bozduğunu ve geride kalanların birbirlerinin yüzlerine bakamadıklarını anlatıyor. Kendi köylülerine öyle kötü bir şey yapmışlardı ki, artık birbirlerinin sorunlarını çözebilecekmiş gibi davranmaları güçtü.

Buraya gelen olmasına şaşıyorum, Taş Kadın. Uzaktan bir pagan tanrıçasının kalıntısına benziyorsun, ama oturduğum yerden sadece büyük bir kaya görünümündesin, üstelik bu taşta oturmak da çok rahatsız. Aynı noktada yüzlerce hassas ve şişman kız oturdu. Şimdiye kadar bu taşı dümdüz ve yumuşacık yapmaları gerekirdi. Bir taşla konuşmak benim için kolay olmuyor. Böyle bir şeye şimdiye kadar hiç gerek duymadım ama Nilüfer seni benimle paylaşmak istedi. Yakın bir dostla veya dedemle konuşamayacağım tek şey Nilüfer'le benim aramdaki ilişkidir. O bizim çok değerli sırrımızdır. O kadar güzel bir şeydir ki, birbirimizle her gün bahsederiz ondan. Ama herhangi bir nedenle Nilüfer'e bazı şeyleri söyleyemezsem, senin yararlı olabileceğini görüyorum, neyse şimdilik buna gerek yok.

Küçük bir sorun var. Nilüfer kendisine bizden bahsettiğinde küçük Orhan biraz şaşırdı ve nikâhtan sonraki birkaç gün

bayağı soğuk davrandı. Benimle konuşmak ya da gün ortası sık sık yaptığımız gibi yürüyüşe çıkmak istemedi. Şimdi daha iyi ve düzeleceğini umuyorum. Bu tavrı pek de anormal değil aslında. Hiçbir çocuk babasının yerini bir başkasının almasını istemez, babası ölmüş olsa bile. Baba yaşıyorsa, karısıyla çocuklarına işkence ediyorsa bile, ona sadakatsizlik etmek güçtür. Ben Orhan'ın yaşındayken zaman zaman babamın annemi dövdüğünü duyar ve annemin çığlıklarını duymamak için parmaklarımla kulaklarımı tıkardım.

Bir gün beklenmedik bir saatte eve geldim ve annemi bir yabancıyla yakaladım. Babamın zalim olduğunu bilmeme rağmen o adamın orada olmasını kabullenemedim. Adam gidince anneme kızdım, bağırdım ve öfkemden ağladım. Annem dehşet içindeydi. Olayı babama söyleyeceğimi sanmıştı. Gördüğümü babama anlatırsam, babamın hiç acımadan kendisini öldüreceğini söyledi. Beni korkuyla tehdit etti.

Ona inandım, Taş Kadın. Babam Sufi felsefesine inandığını iddia eder, sarhoş olup ilahiler okur, bütün gece dans ederdi, ama bu onun iç benliğini etkilememişti. Bir derviş olabilirdi, ama aynı zamanda cahil ve zalim bir insandı. Annemi başka bir erkekle görmekten rahatsız olmuş olabilirdim ama bu bile babamı sevmemi sağlayamamıştı. Doğal olarak ağzımı tuttum ve bugüne kadar o olaydan kimseye söz etmedim. Sana neden söyledim sanki?

Büyükbabam tam o sırada anne babamın da onayıyla beni evden alıp eğitmeye başladı. Okumayı yazmayı öğrendim, sonra da medreseye gittim. Annemle babamı bir daha görmedim. Aradan on sekiz yıl geçti, benimle bir gün olsun ilgilenmediler. Ben Hasan Baba'yı hem annem hem de babam olarak görürüm.

Beni rahatsız eden bir şey var, Taş Kadın. Babam İskender Paşa'nın kızıyla evlendiğimi duyunca bundan yararlanmaya kalkışabilir. Saygılarını sunma ve yeni gelinini görme mazeretiyle eve gelir ama asıl istediği para olacaktır. Nilüfer'e bundan

hiç söz etmedim. Duysa güler ve önemsiz diye geçiştirir. Şunu anlamanı istiyorum; benim utandığım babamın yoksulluğu değil, mizacı. İğrenç ve kötü bir yaratıktır; onun ne bu eve gelmesini ne de İstanbul'da bizi ziyaret etmesini istiyorum. Hasan Baba'ya bundan söz ettim. O da aynı şeyi düşünüyor ama artık yaşlı ve çaresiz. Bir öğüt verecek yerde sadece umutsuzca başını sallayıp göğe bakıyor.

Ben Halil Paşa'yla başkentten uzaklaştığım bir sırada gelmesi olasılığına karşılık Nilüfer ve annesine babamı anlatacağım. Ayıkken normal, hatta sevimli bile olabilir, o yüzden dikkati elden bırakmasınlar.

Ben artık gidiyorum, Taş Kadın. Ziyaretimin boşuna olmamasına şaştım doğrusu. Bir sır açıkladım ve bu da bana yardımcı oldu. Nilüfer sevinecektir.

ON ALTI

İttihat ve Terakki Cemiyeti Padişahı Devirmek Üzere Toplanıyor; Baron Bir Casusu Ortaya Çıkarıyor; Nilüfer Türk Olmak Yerine Osmanlı Olmayı Tercih Ediyor

Son birkaç haftadır birbirimizin dostluğuna o kadar alışmıştık ki, uzaktaki toz bulutunu görünce titremekten kendimi alamadım. Bize doğru gelen atlılar beklenmiyor değildi. Halil ve Selim onları büyük bir heyecanla beklemekteydiler. Onlara misafirlerinin göründüğünü haber verdim ve sonra üçümüz birden gelişlerini gözlemek üzere terasa çıktık.

Arabada biri kısa boylu iki general vardı. Biri Selim'den daha genç dört subay da at üstündeydi. Daha atları durmadan atlayıp Halil'i selamladılar. Ağabeyim generalleri karşılamak için aşağı indi. Birbirleriyle selamlaşıp gülüştüler ama siyasi entrikalardan çok uzak olan ben bile gerginliği hissedebiliyordum. Selim gelenlerle tanıştırıldı, ama hiç kimsenin adının

söylenmediği de dikkatimden kaçmadı. Konukların önüne geçip eve buyur ettim ve herkesi kahvaltının hazır olduğu yemek odasına aldım. Kahvaltı servisini sadece Petrosyan yapacaktı. Ağabeyim subayların kimliklerinin kimse tarafından öğrenilmesini istemiyordu. Baron ve Mehmed Amca toplantıya alınmamalarına içerlemişlerdi.

Tam dışarı çıkacakken subaylardan en genci beni durdurdu.

"Hanım sizin kız kardeşiniz mi, Halil Paşa?"

Ağabeyim başını salladı. "Evet, aynı zamanda yeni dostumuzun eşidir."

"Bizden mi?" diye sordu aynı subay.

Adamın gözlerinin içine baktım. "Evet."

Subay, "Çok iyi," dedi gayet ciddi bir sesle. "O zaman kalmalısınız. Biz kadınların sadece gönül ve ev işlerine yaradığı, üreme aracı olarak görüldüğü duruma bir son vermek istiyoruz. Onların devlet işlerini düzenlemede de uzman olmalarını arzuluyoruz. Bizler çalışırken onların kendileri için icat ettikleri oyalayıcı faaliyetleri teşvik etmek istemiyoruz. Karımın şu anda bizimle olmamasının nedeni babasının ağır hasta olmasıdır. Anlaştık mı?"

Diğerleri gülümseyerek başlarını salladılar. Hoş yüzlü ve ince bıyıklı bu genç adamın üç generalin huzurunda böyle otoriter bir tavırla konuşmasını garipsemekten kendimi alamadım. Bu kendine güveni nereden geliyordu?

Kahvaltı sırasında konuşmalar fazla ciddi değildi. Bir Komite'den söz ediyorlardı. Önce bunun önderlerinin kod adı olduğunu sandım, ama çok geçmeden Komite'nin hepsinin üyesi olduğu gizli bir cemiyet olduğu anlaşıldı. Selim'in daha önce bundan bana söz etmemiş olmasına sinirlenmiştim ve genç subay benim de aralarında bulunmam hakkında o biçimde konuştuğu için sesimi duyurmaya karar verdim.

"Özür dilerim, beyler, ama bu Komite nedir?"

Genç subay kulaklarına inanamayarak Selim ile Halil'e baktı. "Hiçbiriniz ona söylemediniz mi?"

İki adam da gözlerini gözlerimden kaçırdılar.

Subay, "Hanımefendi, Komite bu imparatorluğun tarihinde kurulmuş olan en büyük gizli cemiyettir," dedi. "Hepimizin üyesi olduğu İttihat ve Terakki Cemiyeti. Gizlidir, ama varlığımızı biliyorlar ve casusları içimize sızmıştır. En kalabalık grup bizleriz, ama cemiyet yalnızca askerlerle sınırlı değildir. Üyemiz olan pek çok yazar ve devlet memuru var. En iyi üyelerimizden bir kısmı Paris ve Selanik'te çalışmaktadır. *Vatan yahut Silistre* oyununu görmüş ya da okumuş olacağınız Namık Kemal ilham kaynaklarımızdan biridir. Bugünden sonra amaçlarımızı kabul ettiğiniz takdirde sizi de Cemiyet'e katılmanız için davet edeceğiz. Karım İstanbul'da gayet faal bir üyedir. Kendisi Galatasaray Lisesi'nde öğretmendir ve aynı görüşte olan kadınları örgütlemektedir."

Bunu düşünmekle beni onurlandırdıklarını ve akşama kadar kendilerine bir cevap vereceğimi söyledim. Bana karşılık veren iki generalin yaşlısıydı; adamın sesi o kadar yumuşak ve kadınsıydı ki, yanlışlıkla hadım edilmiş olduğunu düşünmekten kendimi alamadım. Meslektaşının aksine, öyle gösterişli generallerden değildi. Kısa boyluydu, sakalsızdı ve dikkati çeken bir göbeği vardı. Ötekilerden farklı olduğu için ondan hoşlanmıştım, ancak adamın hayatının bir döneminde bir terslik olduğu da belliydi. O, genç kız sesiyle konuşurken ciddiyetimi korumakta bayağı güçlük çekiyordum.

"Sizinle tanıştığımıza çok memnun olduk. Şimdi acil bir durum çıkarsa ve diğer üyelerle konuşabilme imkânı bulamazsak, böyle bir durumda neler yapılacağını konuşmak için çekilmemiz gerekiyor. Bu görüşme sadece subaylar arasında olacak, ama yemek esnasında biter sanırım, öğleden sonra yine bize katılırsanız şeref vermiş olursunuz."

Gülümseyerek odadan çıktım. Bahçede derin bir soluk alıp bir sıraya oturdum ve kahkahalarla gülmeye başladım. Kafam içerisiyle o kadar meşguldü ki, Mehmed Amca'nın ceviz ağacı altındaki koltuğunda oturduğunu fark edememiştim. Elindeki

kitaba dalmıştı, benim kahkahalarımı duyunca kaşları çatıldı, ancak gülenin ben olduğumu görünce o da gülümsedi. Parmağını sallayarak beni yanına çağırdı. Ondan asla pek uzak durmayan Baron da burnunun ucuna oturttuğu gözlüğünü düzelterek ağacın öteki yanından çıktı.

"Şu komik olan şey her neyse, en sevgili amcana da anlat bakalım."

Neden güldüğümü anlattım. Mehmed Amca da gülmeye başladı. Onun güldüğünü görünce ben tekrar gülmeye başladım. İnsan sesi ve hangi koşullarda değiştiği konusunda bir konferans dinlemek üzere Baron'a baktım ama o birden çok dalgınlaşmıştı.

Arkadaşının bu tavrından kaygılanan Mehmed Amca, "Baron?" dedi.

"Nilüfer'in anlattıklarını duyunca aklımdan kötü bir şey geçti, ama önemli değil. Küçükhanım, sen Salman'ın çocuklarını alıp denize açıldığını biliyor muydun?"

"Hayır. Bunun için benden izin istemedi. İkisi de yüzme bilmezler."

"Yüzmeleri gerekmeyecek. Denize bak. Çok sakin. Dürbünle onları gözetliyordum, çok mutlu görünüyorlar. Al bak."

Dürbünü alıp daha iyi görebilmek için bahçenin ucuna yürüdüm. Dediği gibiydi. Deniz sakindi, onlar da kıyıdan fazla uzaklaşmamışlardı. Yine de ben yanlarında yokken denizde olmaları beni rahatsız etmişti. Dimitri öldürülmeden önce ölümü hiç düşünmüş değildim. Şimdiyse sık sık kaygılanıyordum. Ben ölürsem ne olacaktı? Onlara kim bakacak, benim gibi kim sevecekti? Kimi zaman düşlerimde onların tehlikede olduklarını, zamanında yanlarına yetişemediğimi görüyordum. Bu rüyalar öyle etkiliydi ki, mutlaka uyanır, uyuduklarından emin olmak için odalarına koşardım.

Geri döndüklerinde Salman'a kızdım, ama çocuklar hemen dayılarını savundular. Son birkaç haftadır Salman bizden çok onlarla vakit geçiriyordu; çocuklara Selim'den ve benim tek-

rar evlenip mutlu olmamın çok iyi bir şey olduğundan söz ettiğinden emindim. Çünkü Orhan yeniden Selim'le dost olmuştu.

Babasına Orhan'dan daha yakın olan Emine'nin bir kırgınlık ya da düşmanlık göstermemesi de garipti. Selim'le gayet sıcak bir ilişkisi vardı, yavaş yavaş ona duyduğu çekingenlikten sıyrılıyordu. Çocuklara az önce içinde oldukları yelkenlinin uzaklaşmasını seyretmeleri için dürbünü verdim. Salman koluma girdi, bahçede yürümeye başladık.

"İşbirliği iyi gidiyor mu, Nilüfer? Kurtuluşumuz yakın mı?"

"Bu akşama daha iyi bir fikir sahibi olacağım, ama çok şey bilen ve çok gezmiş olan sen bu Cemiyet'e katılmalısın."

Salman başını salladı. "Bu konuda babamla aynı fikirdeyim. Birbirimize o kadar yakın olmamızın bir nedeni de bu. İkimiz de Cemiyet'e üniformalıların hâkim olduklarına inanıyoruz. Sakallılardan ve hadımlardan kurtulmak büyük bir sıçramadır, ama onların yerine üniformalıları geçirmek bizi rakiplerimize yetişecek kadar ileri götüremeyecektir."

"Bu değişikliği yapacak başka kim var ki? Şairler mi?"

"Nilüfer, yoksa sen de onlardan biri mi oldun?"

"Düşünüyorum."

Salman başka korkularından söz etti. Reformların son dönemi yapıcı olmuştu. "Cüppe ve sarığı, stambulin ve fesle değiştirmek sembolik olabilir ama bir başlangıçtı. Daha da önemlisi, reformları ilan eden 1839 fermanı eşitlikçi bir özelliğe sahipti. Ayrıca imparatorluğun tüm tebaasına aynı fırsatları vermesi açısından hoşgörülüydü. Şimdi hava değişti. Senin cemiyetlerinde ırk saflığına inanan insanlar var ve sevgili kardeşim, bunlar beni ürkütüyor. Bu saflık lafını çok tehlikeli buluyorum."

"Neden?" diye sordum. "Kimse Yunanlıları saf ırk olmak ve başkalarından ayrılmayı istemekle suçlamıyor. Hatta Avrupa'nın çoğu onları destekliyor."

"Sorun şu," dedi Salman. "Burada kalmak isteyen her Rumu boğazlayacak mıyız? Merhum kocan gibi. Bütün Ermeniler ev-

lerinden atılacak mı? Petrosyan'ın ailesi köylerinde beş yüz yıldır yaşıyorlar, Osmanlıların bu topraklarda hüküm sürdükleri kadar. Petrosyan'ın köyünü de temizleyecek miyiz? Cevaplanması gereken sorular bunlar şimdi. Yeni dostlarına Sultan Abdülhamit'i bir vapura koyup İngiltere'ye doğru yolladıktan sonra yerine ne koyacaklarını sor."

Salman beni bu konularda ciddi olarak düşünmeye zorluyordu. Ben tam bir değişiklik taraftarıydım ama imparatorluğun bütün Hıristiyan tebaasını kovmak anlamına geliyorsa, saflıktan yana değildim. Salman o konuda haklıydı, ama imparatorluklar çökmeye başladığında her zaman bir karmaşa yaşandığı da doğruydu.

Roma İmparatorluğu o son çöküş dönemi içinde olmasaydı, Hz. Muhammed ve halefleri öylesine hızlı bir ilerleme kaydedebilirler miydi? Müslüman orduları İspanya'yı birkaç bin askerle ele geçirmişlerdi. Roma hâlâ güçlü olsaydı bu asla gerçekleşmezdi. Ya bizim Osman Gazi'miz. Doğu Roma İmparatorluğu çöküş yoluna girmemiş olsaydı zenginleşebilir miydi? Biz de çökmeye başlamıştık ve geçmişte kazandıklarımız elimizden alınıyordu. Dünyanın gidişatı böyleydi. Bir zamanlar biz Romalıların ve Bizanslıların ilerisinde olduğumuz gibi, şimdi de İngiltere ve Fransa bizim önümüzdeler. Sultan devrilince kaos olacaktı. Herkesin kolayca görebileceği bir şeyi görmek için büyük bir düşünür olmam gerekmezdi. Cemiyet bu karmaşayı kontrol edebileceği ve önümüzdeki düzensizliği asgariye indirebileceği için önemliydi.

Kütüphaneye, yeni dostlarımın yanına dönecekken, Baron ile Mehmed Amca'nın Halil'le konuşmakta olduklarını gördüm. Halil, Baron'un söylediği bir şeyden sarsılmış görünüyordu. Onun Baron konuşurken onaylarcasına başını salladığını, sonra koşarak içeri girdiğini gördüm.

Bir saat sonra Cemiyet üyeleri kütüphanede toplanmıştı. Halil yine sakinleşmiş görünüyordu. Daha önce hiç konuşmamış olan general öksürünce hepimiz sustuk.

"Tarihimizi daha fazla görmezlikten gelemeyiz. Bizde hep bir övünme eğilimi vardır. Sürekli geriye bakarak şöyle deriz: Bir zamanlar bir hiç olan biz, İslam'ı yüceltmek için büyük bir imparatorluk kurduk. Çocuklarımıza sürekli olarak zaferlerimiz öğretiliyor ve geçmişte pek çok zaferimiz olduğu doğrudur. Ama gerileyişimizi anlamamaktaki ısrarımız bizi şimdiki açmaza getirmiştir. Uzun konuşmak istemiyorum, ama çöküşümüzü kısaca anlatmak isterim. İki yüzyıldır bir gerileme içindeyiz.

"1683'te Viyana'yı alamayışımız talihimizin dönüm noktasıydı. Bunun sonucu, tam iki yüz yıl önce 1699'da imzaladığımız Karlofça Antlaşması oldu ve Macaristan'ı Habsburglara verip Belgrat'a çekildik. 1774'te Ruslara kendi Hıristiyan tebaamızın halklarını koruma hakkını vermek tam bir Osmanlı budalalığıydı. Padişah ya da Sadrazam neden bu tavizin karşılığı olarak Rus serflerini koruma hakkını istemediler ki?

"1792'de Fransızlar krallarını idam etmeye hazırlanırken yenilgiler birbirini izledi ve sonra 1799, 1812 ve 1829'da, en son da yirmi yıl önce yeni yenilgilere uğradık. Sırbistan'ı, Romanya ve Karadağ'ı kaybettik, Avusturyalılar Bosna ve Hersek'i bile elimizden aldılar. Fransızlar ve İngilizler gemilerini İstanbul'a kadar gönderip, dediklerini kabul etmediğimiz takdirde bizi cezalandırmakla tehdit ettiler. Bu, imparatorluğumuzun sonudur. Şimdi bu felaketin boyutlarını sınırlamak için harekete geçmeliyiz. Haftaya ordu birliklerini gönderip Sultan'ı indirebiliriz, ama yerine ne koyacağımıza karar vermeden bunu yapmak anlamsızdır. Şu anda söyleyeceklerim bu kadar."

Bu general çok sert bir sesle, hepimizin bildiği şeyleri, gayet açık seçik biçimde dile getirmişti; bense çöküşün çıplaklığını o güne kadar bu kadar net bir şekilde görebilmiş değildim. Beni hep rahatsız eden bir nokta vardı.

"Bilgisizliğimi bağışlayın, General, ama Viyana'yı neden alamamıştık?"

Herkes, sanki bu soru bütün ömürleri boyunca tartıştıkları ve şimdi de bir kadının cevabını istediği bir şeymiş gibi içlerini çektiler. Cevap vermeye çalışan Selanik'ten gelen subay oldu.

"Tahmin edeceğiniz gibi, bu askeri tarihçilerimizin uzun bir süredir tartıştıkları ve üzerinde anlaşamadıkları bir konudur. 1683'te Viyana önünde ordumuzun yenilmesi anlaşılır bir şeydi. Habsburglar ve Polonyalılar yeni Batılı savaş tekniklerine sahiptiler. Bizim askerlerimizin moralleri bozuktu ve bir tatminsizlik içindeydiler. Çok geç kalmıştık sanırım. Ama asıl sorun, gücümüzün doruğundayken, Kanuni'nin orduları önlerine çıkan her şeyi ezerek Belgrad, Rodos, Macaristan ve Transilvanya'yı alıp, 1529'da Viyana kapılarında durduğu zaman ne olduğudur. Şehir elimize düşmek üzereyken kuşatmayı neden kaldırdık? Gerçek esrar buradadır. O dönemde askeri bakımdan üstündük, Avrupa'nın da en iyi halklarıyla siyasal bakımdan ittifak içindeydik: Alman ve Hollanda Protestanları ve İspanya'dan sürülen bizimkilerle Yahudiler. Eğer Viyana'yı alsaydık Katolikler kesin bir yenilgiye uğrayacaklar, Avrupa'nın da çehresi değişecekti. İspanya'daki gidişi değiştirdiğimiz takdirde neler olacağını bir düşünün. Zafer bizi iki yüz yıl önce, Avrupa'yla birlikte modernleşmeye zorlayacaktı. Kanuni'nin Viyana'yı alamaması bence önemli bir dönüm noktasıydı. Buradaki herkesin bu konuda söyleyecek farklı bir lâfı vardır. Bunu haftalarca konuşsak bile bir sonuca varamayız. Eğer Osmanlı askeri tarihiyle gerçekten ilgileniyorsanız, İstanbul'da bir gece düzenler ve bütün uzmanları getiririz. Bence..."

Ağabeyim Halil bu noktada söze karıştı. "Hep geçmiş! Hep geçmiş! Bu, genelde düşmanlarımızı yapmakla suçladığımız şeydir. Geleceği tartışalım. Ancak daha önce size söylemem gereken bir şey var. Bu evde kalan eski bir aile dostumuz var. Kendisi bir zamanlar bir Alman öğretmendi, ama ağabeyinin ölümü üzerine Prusya'daki aile malikânesi kendisine kaldı ve bir Baron oldu. Baron bu odada sarayın bir casusu olduğunu

iddia ediyor. Bunu biliyor, çünkü aynı kişi, Sultan ile Prusya arasında bizi gelecekteki bir Avrupa savaşında kendilerini desteklemek zorunda bırakacak gizli bir anlaşma yapıldığında da oradaymış. Almanlar anlaşma karşılığında Padişah'ın iktidarda kalması için yardımcı olacaklarmış. Burada iki ayrı ihanet var. Birincisi yurdumuzun çıkarları bakımından. İkincisi ise doğrudan Cemiyet'e yöneliktir. Eğer burada gerçekten böyle biri varsa, şu aşamada kendini tanıtması doğru olur."

Bu sözler bir rezalet çıkartmıştı. Genç subaylar öfkeyle ayağa fırladılar. İnce sesli general titremeye başlamıştı. Kendisi yere bakıyordu, ama bütün gözler ona çevrilmişti. Sesi daha da inceldi.

"Bu tümüyle bir yanlış anlaşılma. Sultan adına Berlin'e gittiğim doğrudur, ama davamızı ele vermeden nasıl hayır diyebilirdim ki? Ben sadece Sadrazam'ın bana söylediklerini yaptım. Bu bir suç mu?"

Bu sözün ardından uzun bir sessizlik oldu. Öteki general üzüntülü bir ifadeyle arkadaşlarına baktı. "Emirlerin yerine getirilmesi gerekir. Bunu hepimiz biliyoruz, ama bunu neden o zaman bana haber vermedin? Ben senin amirinim. Ve Cemiyet'le ilişki kurduğunda neden İstanbul'daki üyelere bu anlaşmadan bahsetmedin? Sanırım, en iyisi bize doğruyu söylemen olacaktır, general."

Genç subay, "Adlarımızı kimseye verdiniz mi?" diye sordu.

"Nasıl verebilir ki?" Halil'in sesindeki tehdit benim için yepyeni bir şeydi. "Sizlerle daha önce hiç karşılaşmadı ki. Ama Cemiyet'e katılması için kendisine yaklaşmış iki generalin adlarını vermiş olabilir. Söyle, verdin mi?"

Kadın sesli adama acımaya başlamıştım. Adamcağız İskender Paşa'nın rengi solmuş, yeşil deri koltuğuna gömülmüş, adeta küçülürken, olanlara inanamaz bir tavırla başını sallıyordu. Berlin'deki askeri liderlerle ilişkili bir Prusyalı *junkerin* burada olup kendisini tanıması son derece şaşırtıcı bir tesadüftü mutlaka. Zavallı generali şaşırdığı için kim suçlayabilir-

di ki? Aileye çok yakın bir iki kişi dışında, Mehmed Amca ile Baron'un otuz yıldır seviştiklerini bilen yoktu. En kurnaz bir casus bile böyle bir felaketi aklına getiremezdi, ama odadakilerin akıllarını bulandıracak bir hikâyeye uydurarak bu güç durumdan sıyrılabilirdi en azından. Ama öyle biri değildi.

Hayatımda 1899'un o Ağustos ayında, yazlık evimizin kütüphanesindeki o hadım general kadar çabuk çözülen birini görmüş değildim. Herkes ona bakıyordu. Kimse konuşmuyordu. Adam korku içinde koltuğun köşesine büzülmüştü. Birden odaya bir koku yayılmaya başladı. Burnumuzun direği kırıldı. O zaman sefil adamın altına yaptığını anladım. Sanırım bu olay meslektaşlarını ihanetinden daha çok tiksindirmişti. Halil dışarı koşup Petrosyan'la döndü. Petrosyan kokuyu algılayınca irkildi.

Öteki general yüzünü buruşturarak, "İnsan neyse onu yapar," dedi.

Hadım general ağlamaya başlamıştı. Bağışlanması için yalvardı. Hayatı bağışlandığı takdirde Kuran üzerine bize her şeyi, hatta Cemiyet içindeki casusların adlarını söyleyeceğine yemin etti.

Genç subay, "Git de önce üstünü değiş, sefil herif," dedi. "Sadece bu yaptığın için idamı hak ettin. Kaderinin ne olacağını döndüğünde kararlaştıracağız. Orduda bulunman bile bir rezalettir."

Petrosyan adamı odadan çıkardı. Temiz hava almak için hepimiz bahçeye çıktık. Genelde yasemin kokusunu çok bayıltıcı bulurum. Ama o gün ne kadar da tatlı gelmişti! Halil ile diğer general, meslektaşlarını ne yapacaklarını konuşarak yürüyorlardı. Selim'in aralarında olduğu diğer subaylar eve daha yakın bir grup oluşturmuşlardı. Ben öğleden sonrasının olaylarının bütün muhtemel yönlerini pek de kavrayamayarak denize bakıyordum. Hadım general casusların listesini verse bile, bu doğru söylediği anlamına gelmezdi. Cemiyet içinde karışıklık yaratmak için bizi yanlış yönlendiriyor olabilirdi. Haya-

tını sarsan deprem göz önüne alındığında kurnazca bir şey yapacağını düşünmek güçtü, ama şimdi banyoda temizlenirken bir, şeyler tasarlıyor olabilirdi.

Generaller subaylara yanlarına gelmelerini işaret ettiler. Hadım general için karar verilmişti ve gençlerin fikirleri soruluyordu. Onun öldürülmesini istemiyordum. Yaptığının korkunç bir şey olduğunu biliyordum ama öldürmenin kimseye bir yararı yoktu. Düşüncelerimi okumuş olmalılar ki Selim'le Halil yanıma geldiler.

"Ya onun canı ya bizimki," dedi Halil. "Onu sağ bırakırsak hepimiz sürülürüz ve Cemiyet İstanbul'daki ordu içinde başsız kalır. Buna izin veremeyiz. Bu askeri bir karardır, Nilüfer."

O kadar kolay ikna olacak değildim.

"Onu öldürüp bir yere gömerseniz, raporlarını heyecanla bekleyen kişi ne düşünecektir? Kuşkulanacaktır herhalde. Bildiğiniz gibi önemsiz biri değil bu adam. Bir general ve generaller, ölüm halindeki bir imparatorlukta bile birdenbire ortadan kaybolmazlar."

Halil başını salladı. "Ötekiler ona buraya geleceklerini söylememişlerdi. Burada bizimle buluşacağını bile bilmiyordu aslında. Sadece Selanik'ten görüşmek üzere gelen iki subayla bir toplantı yapacağımız ve Paris'ten de bir üyenin gelebileceği söylenmişti. Hepsi bu kadar. Üstüne söylemiş olabileceği yalnızca bu ve unutma, üstü olan adam Sadrazam'ın ta kendisi; şu sıralarda hayli sorunu olan biri olduğu söylenebilir! Belki de henüz hiçbir haber iletmedi bile, subaylarla görüşmeyi bekliyordu. İki generalin Cemiyet'le ilgilendiğini Sadrazam'a söylemiş olsa bile, bu her zaman inkâr edebileceğimiz bir şeydir. Bu aşamada genç subayların açığa çıkmalarını riskini göze alamayız, Nilüfer. Bu, geleceğimizi kendi ellerimizle yok etmek olur. Casusun sabahki konuşmalarda bulunduğunu unutma. Orada ordunun çeşitli birliklerindeki güçlerimizi değerlendirmiştik. Saray böyle bir bilgi için onlarca insanı feda etmekten kaçınmaz. Biz sadece bir kişi feda ediyoruz. Bunu anlaman gerek."

"Demek onu öldüreceksiniz?"

Halil ile Selim bana baktılar, sonra bakışlarını denize çevirdiler. O zaman, zavallı hadım generalin güneşin doğuşunu bir daha görmeyeceğini anladım. Bir saat sonra atlarını eyerlediler, arabacıyı çağırdılar ve gittiler. Hadım generali son kez gördüğümü biliyor ve her şeye rağmen üzülüyordum. Bir insanın hayatı sona erecekti. Neden öldürülmesi gerektiğini biliyordum. İyi bir dava uğruna kötü şeylerin yapılmasının kimi zaman gerekli olduğunu anlıyordum, ama adam o kadar zavallıydı ki, bana başka bir yol bulunabilirmiş gibi geliyordu. Selim benim gibi düşünmüyordu. O da adamın öldürülecek olmasından mutluluk duymuyordu, ama başka bir çözüm olmadığından emindi. Onları giderken görmüştüm. Ölüme mahkûm edilmiş adam, onuruna bir derece sahip olabilmişti. Arabaya giderken başı dik yürüyordu ki, bu her nedense benim kendimi daha kötü hissetmeme yol açtı.

Akşam yemeğinde günün olayları konuşuldu. Olayın beklenmedik kahramanı Baron'du. Halil, Baron'u kendi şampanyasıyla kutlarken öyle demişti. Köpüklü içkiyi yudumladıktan sonra konuşmaktan kendimi alamadım.

"Kahraman belki," dedim, sonra söylediğime kendim de şaşırarak, "ama cellat demek daha doğru olurdu herhalde," diye de ekledim.

Birden bir sessizlik oldu. Selim öfkeyle baktı bana.

Baron hemen kendini toparlayarak gülümsedi. "Haklısın, Nilüfer, ama bir de şöyle bak. Eğer hadımın canı bağışlansaydı, ağabeyin, kocan ve bugün burada olan genç subaylar ölebilirlerdi."

"Baron," diye sözüme devam ettim, "sizi kötülemek istemiş değilim. Dediğinizi kabul ediyorum ve biz burada yemek yerken yapılmakta olan şeyin yapılması gerektiğine de inanabilirim. Ama bu onu hoş olmayan bir şey olmaktan çıkarmaz. Başka bir soru sorabilir miyim?"

Başını salladı.

"Ölen adam hem Sultan'ın hem de sizin Kaiser Wilhelm'iniz için çalışıyordu. İstanbul ile Berlin arasındaki gizli protokolü o imzalamıştı. Bizim subaylarımız bunu dargörüşlü bir ihanet olarak görebilirler, ama sizin böyle bir şeyi savunmanız gerekirdi."

Baron oturduğu yerde sırtını dikleştirdi. "Doğru. Ama benim için aile sadakati siyasetten önemlidir. Ailelerimiz arasındaki bağ çok eskilere dayanır. Benim dedemin bir zamanlar bu evde Mehmed'in büyükbabasıyla kalmış olduğunu biliyor muydun? Buraya öğretmen olarak gelmeyi o nedenle kabul ettim. Gördüğün gibi, sevgili kızım, hayatta kişisel sadakat gibi daha önemli şeyler vardır ve bu gibi şeyler benim için daima siyasal bağlılıkların önünde gelir."

"Gerçek bir *junker* ve gerçek bir dost gibi konuştun," dedi Mehmed Amca, şaşırtacak kadar duygulu sesle. "Sadakat ve dostluğa içelim ve politikanın dargörüşlülüğüne lanet edelim."

Bu defa ben kadehimi kaldırmadım.

Selim'le bütün gün bir arada olamadığım için, ona karşı içimde birikmiş ve kontrol edilemeyen bir sevecenlik hissediyordum. Ne yazık ki yemeğin bitmesine daha çok vardı. Mehmed Amca pek konuşkandı. Casustan hadım general olarak söz etmiştim. Mehmed Amca şimdi bunu doğruluyordu.

"Çocukluğunda hadım edilmişti ki Saray'da hizmet edebilsin. Reform vaatleri ortalıkta dolaşmaya başlayınca anne babası hata yaptıklarını anladılar. Haber Sadrazam'a ulaşınca çocuğun ailesine acıdı. Babası Arnavut bir sakaydı. Bu da altı çocuğundan biri. Çocuk iyi bir medreseye gönderildi, çocukların itaatkâr olmaları için dayaktan canlanının çıkarıldığı değil de, hocaların bir şeyler öğrettiği bir medreseye. Saray hizmetkârlarının çocuklarının gittiği bir medreseydi burası. On altı yaşına gelince Sadrazam onu yanına aldı. Gencin müthiş bir belleği vardı. Bir belgeyi bir kere okuması, bütün önemli noktalarını ezberlemesi için yeterliydi. Sonra Saray'a nakledildi ve devletin casus ağında önemli bir yere sahip oldu. Pek çok sırrı mezara birlikte götürecektir."

Babam şaşırmıştı. "Sen bunları nereden biliyorsun, Mehmed?"

Mehmed Amca ile Baron bir an bakıştılar.

"Ben söyledim," dedi Baron. "Hadım bana yakınlık duymuş ve Berlin'de bir gece içtikten sonra bana hayat hikâyesini anlatmıştı. O yüzden bugün kendisini burada görünce çok sarsıldım. Onu tehlikeli yapan zekâsıydı. Benim burada olduğumu nereden bilebilirdi? Zavallı adam."

Yemekten sonra kütüphaneye geçtik. Babamın koltuğunun durduğu yerde bir boşluk vardı. Babama en sevdiği koltuğun temizlendiği ve kokusunun giderilmesi için en az bir gün güneş altında bırakılacağı söylendi. Babam buna çok kızmıştı.

"O hadım cehennemde kebap olur inşallah," dedi.

"Öyle olacak, baba," dedi Halil buz gibi bir sesle.

Baron, "Bugün gördüğüm genç subaylardan biri, eski imparatorluğun yıkıntısından yeni bir devletin çıkarılacağı gün güçlü bir önder olarak ortaya atılacak sanırım. Kendisine Machiavelli'yi okumasını söylediğimde bana çok ilginç bir cevap verdi. Yabancı dilden okuyacak kadar eğitimli olmadığını, İtalyanca'dan Türkçe'ye çevrilmesini bekleyeceğini söyledi. Sonra içimi umutla dolduran çok önemli bir şey ekledi: 'Bence hızla ilerlemek için pek çok şeyi, bu arada modası geçmiş yazımızı da değiştirmek zorunda kalacağız. İktidara gelişimizin ilk yılında Türk alfabesini Latinleştireceğiz. O zaman Avrupa dillerini öğrenmek kolaylaşacak. Ve Machiavelli'nizi belki de pek çok kişi okuyacak.' Kendi kendime o gencin hedefine varmada başarılı olmasını umduğumu söyledim. İlerlemek için böyle bir bakış açısına ihtiyacınız var işte."

O gece Selim'le sessizce seviştik. Bütün bir gün boyunca birbirimizden uzak kalmıştık ve kelimeler özlemimizi ifade edebilmekten çok uzaktı. Daha sonra uzun uzun konuştuk.

Günün olayları Selim'i heyecanlandırmıştı. Gerçekten güç olanı mümkün, yani ilerici fikirleri gerçek yapan genç subaydan söz etti. Geçmişte bu tür yüce düşünceler, kendilerini savunanlar iktidara gelir gelmez hep tersine dönüştürülmüştü.

Bu Devrim'den sonra Fransa'da da olmuştu, burada da. Reformcular Sadrazam yapılınca fikirleri hemen kaybolmuş ve imparatorluğu bildikleri tek yol olan eski biçimde yönetmek zorunda kalmışlardı.

Selim bu defa her şeyin çok farklı olacağına inanıyordu. Arap yazısından Latin yazısına geçmeyi, din adamlarının güçlerini ellerinden almayı, kızların eğitimini zorunlu hale getirip peçeyi kaldırmayı kararlaştırmışlardı. Bana o günkü tek anlaşmazlıklarını bütün ayrıntılarıyla anlattı. O da gelecek değil, geçmiş konusundaki bir tartışmaydı. Üç general 1826 yeniçeri ayaklanmasını yok saymanın gerekli olduğunu savunuyorlardı. Genç subaylarsa yeniçerilere karşı daha hoşgörülü davranıyorlar, Sultan'a karşı ayaklanmaya hazırlandıkları için kendilerini onlara yakın hissediyorlardı.

"Halil bu aşamada bize kızdı," diye güldü Selim. "Bizim 1826'da ezilen o güruhla hiçbir ortak yanımızın bulunmadığını söyledi. Onlar halkı eziyorlardı, tamamen yozlaşmışlardı. Yüzyıllar önce kaldırılmaları ve Avrupa örnek alınarak yeni bir ordu kurulması gerektiğini, Fransız ve İngilizlerden bir şeyler öğrenmemiz gerektiğini söyledi. Halil'e göre, Yeniçeriler başarılı olsalardı, kendi suçlarına daha hoşgörülü davranacak yeni bir Padişah getirmekten başka bir şey yapmayacaklardı. Baron'u çok etkileyen Selanik'li subay uzlaşma yanlısı değildi. Yeniçerilerin Osmanlı Devleti'nde aşırı güce sahip olduklarını kabul ediyor, ama düzenli bir orduya sahip olmanın temelinde de bunun yattığını söylüyordu. Ya Avrupa'daki gibi kralları için ordu toplama sorumluluğunu üstlenmiş dükler ve lordlar olurdu, ya da yeniçeriler. Diğer tek yol ancak halk devrimlerinde mümkündü: İngilizlerin Yarattığı yeni model ordular ile Fransızların 1789'dan sonra kurdukları kendi orduları gibi. Sonunda ikna olduk ama ilginç bir tartışmaydı. Sen Selanik'ten gelen subay hakkında ne düşündün?"

"Ben onu İstanbul'dan geldi sanıyordum. Karısı orada öğretmenlik yapıyor ya."

"Evet ama Selanik doğumlu olduğu için en çok desteği orada buluyor."

"Etkilendim."

"Öyle olması gerekiyordu zaten."

"Kıskandın mı?"

"Evet."

Uykum gelmediği için Salman'ın daha önce benimle konuştuğu konuyu açtım. "Yeni devletin ne kadar saf olacağını da konuştunuz mu?"

"Ne demek istiyorsun?"

"Cemiyetlerde açık açık Türkçülüğü savunanlar var. Osmanlı kültürünün aşırı kozmopolit olduğunu ve Araplardan, İranlılardan ve Avrupalılardan özümsediğimiz etkilerin serada yetiştirilen çiçeklere benzediğini söylüyorlar. Onlar sadece yerli bitkilerin yetiştirilmesini istiyorlar. Bu nasıl olabilir, Selim? Şehirlerimizde ve köylerimizde yüzyıllardır yan yana yaşamış toplumlar var. Türkler, Ermeniler, Rumlar, Kürtler, Yahudiler ve kim bilir kimler."

Selim de benimle aynı fikirde olduğunu ve Türkçülüğün konuşulmadığını söyledi. Ama bunun ileride önemli bir sorun olabileceği konusunda benimle hemfikirdi.

"Ben yeni cumhuriyette ne olacağım, Selim? Yahudi kökenliyim. Bildiğin gibi dini inancım yoktur, ama Türk olarak tanımlanmak da istemem. Osmanlı olmayı tercih ederim. Beni mistik olmakla suçlayacağını biliyorum ama Osmanlı ruhu bir duygu hazinesidir. Türkçülük bana ruhsuz olmak gibi geliyor."

"Bu bir sorun," diye kabullendi Selim. "Biz bir imparatorluğun parçası olduğumuz için Osmanlıyız. Rumlar Osmanlı olmak istemediler ve şimdi Yunanlı oldular. Aynı şey Sırplar için de geçerli. Batılı devletler şimdi Ermenileri aynı yolu izlemeye kışkırtıyorlar. Bu yeni durumda Türk olmaktan başka seçeneğimiz yok."

"Peki, ya İstanbul ve Selanik Yahudileri ne olacak?"

"Onlar Yahudi olarak kalacaklar. Neden bir çatışma olsun ki?"

"Peki, ya İstanbul ve İzmir'den ayrılmak istemeyen Rumlar? Onlar da Osmanlı kalmayı tercih ederler, ama siz onları ya Türk olmaya zorlayacaksınız ya da denize dökeceksiniz. Ağabeyim Salman işte bunun olacağından korkuyor."

Selim cevap vermedi. Elleri vücudumun üzerinde dolaşmaya başlamıştı. Tartışmamızı sona erdirmenin çok uygun ve hoş bir yoluydu bu. Bacakları arasında dikilen Jöntürk'e direnmedim. Benim Selim'im asla bir hadım general olmayacaktı.

ON YEDİ

Nereden Geldiği Belli Olmayan Gizemli Bir Fransız Kadını Birdenbire Ortaya Çıkarak İskender Paşa'yı Görmek İstiyor; İskender Paşa İstanbul'da, Hamamlarda, Evli Bir Kadını Gözetlediğini Anlatıyor

"Bir Fransız kadın babanızı görmeye geldi ama İskender Paşa evde değil. Selim ve çocuklarla yürüyüşe çıktı. Lütfen, aşağıya inip kendisini kabul eder misiniz?"

Petrosyan merdivenlerden koşa koşa çıktığı için soluk soluğaydı. Ne kadar beklenmedik bile olsa, bir ziyaretçinin gelişi onu böyle heyecanlandırmazdı aslında.

"Kendisini içeri aldın mı? Durma, hemen bir şeyler ikram et. Ben de şimdi geliyorum."

Saçlarımı fırçaladım, aksayan bir yerim olmadığından emin olmak için aynaya baktım ve Fransız kadını karşılamak üzere ağır ağır aşağı indim. Kabul salonunun hemen dışında duran Petrosyan'la Hasan Baba, derin bir suç ortaklığı içindeymişler

gibi baş başa vermiş fısıldaşıyorlardı. Beni görünce sustular. Eve geldiğimden bu yana bu odaya iki kere girmiştim ve ikisinin de nedeni aynıydı: Hem Orhan, hem de Emine evin bütün odalarını görmek istemişlerdi.

Bu salon öyle büyüktü ki, ailem konuklar varken bile burasını pek kullanmazdı. Ya bahçede ya da kütüphanede otururlardı. Mimarın itirazına rağmen Yusuf Paşa bu boyutlarda ısrar etmişti. Atamız dostlarını ve Avrupalı sefirleri layıkiyle ağırlamak için Avrupa'daki benzerleri gibi bir balo salonu istemişti. Daha sonra bu salona, özel günlerde çalması için orkestralar getirilmişti, ama artık o günler sona ermişti. Oda zengin Fransız üslübunda döşenmiş, ama yaz güneşi parlak renkleri soldurmuştu. İskender Paşa ev yapıldığından beri ne mobilyalara ne de kumaşlara el sürüldüğünü söylerdi.

Fransız kadın açık pencerelerin önünde durmuş, hayranlıkla deniz manzarasını seyrediyordu. Ben kendisini Fransızca selamladım.

"Bonjour, madame."

Dönüp gülümsedi.

"Siz Nilüfer olmalısınız. Babanız sizden sık sık söz eder, yeşil gözlerinizi anlatırdı. Gerçekten çok güzelsiniz."

"Teşekkür ederim, hanımefendi, kim olduğunuzu ve neden geldiğinizi bilmiyorum, ama nedeni ne olursa olsun, hoşgeldiniz."

Kadın yapmacıksız bir kahkaha attı. "Adım Yvette de Montmorency. Kocam, ya da daha doğrusu ikinci kocam, Vikont Paul-Henri de Montmorency'dir. Fransa'nın yeni İstanbul Sefiri. Babanızı Paris Sefiri'yken tanırdık. Yazlık evinizde olduğunuzu duyunca gelip bir sürpriz yapayım dedim."

Kibarca gülümsedim. İçgüdüsel olarak kadından hiç hoşlanmamıştım. Üzerinde kızıl bir elbise vardı, yüzüne sürdüğü kat kat boya yaşını gizlemeyi başaramıyordu. Altmışlarında olmalıydı. Göğüsleri çok dik duruyordu ve bu da hiç inandırıcı değildi. Demek ki korsesini fazla sıkmıştı. Bu rahatsızlığa nasıl

dayanıyordu acaba? Orta boyluydu ve yaşına göre bakımlı olduğunu kabul etmek zorundaydım. Boynundaki yağ katları hâlâ kontrol altındaydı, üst dudağındaki küçük tüyler biraz fazla ustalıkla alınmıştı, ortaya çıkan pürüzsüzlükte yapmacık bir şey vardı.

"Beni gerçekten şaşırttınız, hanımefendi. Şimdi torunlarıyla dışarıda olan babam sizden de Vikont'tan da hiç söz etmemişti. Bizim evde sözü edilen tek Kont, Auguste Comte'tur. Acaba onun eserlerini biliyor muydunuz?"

Kadın dehşetle başını salladı. "O gerçek bir Kont değildi. Tehlikeli bir radikaldi, Vikont'un amcası Chartres Piskoposu onun öğretilerini kilisede çok güçlü sözlerle kınamıştı."

Tam o anda içimden olmasını istediğim bir şey gerçekleşti. Baron ile Mehmed Amca içeri girip ikimizi de abartılı ama komik bir reveransla selamladılar. Ben Baron'un unvanını vurgulayarak tanıştırdım. Yvette sevincinden havalara uçuyordu. Bense Baron'un huzursuzluğunu fark ettim ve içecek bir şey getirilmesini sağlamak üzere odadan çıktım.

Ciddiyetim dışarı adımımı atar atmaz kaybolmuştu. Kendimi daha fazla tutamayarak gülmeye başladım. Merdivenlere oturdum ama hâlâ gülmekten kendimi alamıyordum. Hasan Baba gelip yanıma oturdu. Onu kucaklayarak gülmeye devam ettim. O da gülümsedi.

"Seni neden bu kadar güldürdü, bakayım?"

"Kim o, Hasan Baba?"

"Bak, bu söyleyeceklerimi benden duymuş olmayacaksın, tamam mı? İlle de birinin adını vermen gerekiyorsa, Petrosyan dersin. Lütfen, öyle de. Ketumluğuyla öyle ün salmıştır ki biraz lekelense iyi olur. Kadın kim mi? Anlatayım. Yıllar önce Paris'te birkaç haftalığına bile olsa babanın karısı olmuştu o."

Bu haber beni birdenbire kendime getirmişti. "Ne? İnanmıyorum!"

"Ciddi bir şey değildi. Sefarette bir davete geldi ve Osmanlı hayranı kesildi. İskender Paşa o işleri iyi becerirdi. Bir kere-

sinde sadece ciddi bir şey konuşulmasını önlemek amacıyla bizleri derviş gibi giydirip, İngiliz Sefiri önünde Sufi ilahileri okutmuştu. O günün özel olduğunu, sadece ilahi dinlenebileceğini ve bir misafirin içeri girdikten sonra ilahiler sona erene kadar dışarı çıkamayacağını söylemişti. Eğer dervişler birinin odadan çıktığını görürlerse, arkasından koşup onu kutsal hançerleriyle bıçaklarlarmış! İngilizin ancak bir saat sonra çıkmasına izin verilmişti."

"Bu hakikaten komik bir hikâye, Hasan Baba, ama ya bu kadın?"

Yaşlı adam hatırladıklarına gülmeye başladı. "Babanla evlenmediği takdirde yatağına girmeyi reddetmişti. Baban da Petrosyan ve beni yatak odasına çağırarak bir göz kırpmasıyla nikâhlarını kıymamızı söyledi. Petrosyan nikâhı belgeleyen bir kâğıdı imzaladı. Ben de saçma sapan bir şeyler mırıldanıp ellerini birleştirdim. İskender Paşa kadına artık evlendiklerini söyleyip bize odadan çıkmamızı işaret etti. İmzalı kâğıdı da bana vermişti. Üç dört hafta içinde kadından bıktı. Yine aynı odada önümüzde boşandılar, ama dostça ayrıldılar. Kadının törenin ciddi olmadığını anladığını sanıyorum, isteseydik resmi bir nikâh da olurdu tabii. Birkaç ay sonra bu sefer o babanı düğününe çağırdı, bir aristokratla evlendi, zaten bütün bunlar olurken adamla nişanlıymış."

"Bizim şehvetli Türk düğüne gitti mi?"

"Elbette. Bu işlerde çok ciddidir. Tören kılıcını takıp resmi Osmanlı üniformasıyla gitti. Yeniçeriler çoktan dağıtıldığı halde Petrosyan da yeniçeri üniformasıyla yanındaydı."

"Neden buraya geldi sence?"

Yaşlı adam omuzlarını silkerken Orhan'la Emine yorgunluktan kızarmış yüzlerle içeri girdiler. Arkalarından Babam'la Selim göründü.

"Baba, sizi kabul salonunda bir ziyaretçiniz bekliyor."

"Neden kabul salonunda?"

"Petrosyan öyle olmasının daha uygun olacağını düşündü, ben de kabul ettim."

Babam şapkasını çıkardı, ben de ardından odaya yürüdüm.

Kadın onu görünce sevinçle, "Eeeskendeh," diye mırıldandı. "Her zamanki kadar yakışıklısın, seni şeytan. Şaşırdın mı?"

İskender Paşa kadına yaklaşıp uzattığı elini öperken son derece sakindi, bu hareketiyle beni şaşırttı. Bana mı öyle gelmişti, yoksa tavırlarında hafif Parizyen bir şey mi vardı? Baron, Mehmed Amca ve ben birbirimize baktık, odadan çıkmadan önce kendimizi tutamayıp gülmeyelim diye başlarımızı çevirdik.

"Evime hoş geldin, Yvette. Ağabeyim ve Nilüfer seni ağırlamışlardır umarım. Vikont'un sefir olarak atandığını okuduğum için seni gördüğüme pek şaşırdım diyemem. Saray'a itimatnamesini takdim etti mi?"

Kadın gülümsedi. "Evet, çok şahaneydi. Bildiğin gibi sefirlere ve giyimlerine bayılırım. 1001 Gece Masalları'ndan çıkma bir törendi. Sihirli gibi. Kendimi bir prenses sandım."

Baron konuşmalarını kesti. "İskender, sen gelmeden hemen önce, Madame de Montmorency bize Avrupa'da bir iki küçük savaşa ihtiyaç olduğunu söylüyordu. Sözlerinizi tam olarak anlayamadım, Madam, ama anladığım kadarıyla böylece sağ kalanların soylarının daha iyileşeceğini söylüyordunuz. Sizi yanlış anlamış olabilir miyim? Lütfen, bunun gerisine yatan felsefi savı bize bir daha anlatır mısınız?"

Baron'un alay ettiğinin farkında bile değildi kadın.

"Elbette, Monsieur Le Baron, ama bu kere uslu durun da iyice dinleyin. Bence yeni savaşlar olmadığı takdirde çok ciddi sorunlarla karşılaşacağız. Çok insan ve onlara yetmeyecek kadar az iş olacak. Sürekli sorun çıkarmaya, ortalığı karıştırmaya çalışan sosyalist kışkırtıcılar da onlara cesaret verecek, şu Kübalı melez gibi, adı Lafargue miydi, neydi? İşsiz sayısının çok olması tehlikelidir. Bizim konumumuzdaki insanlar güvenlikte olamazlar o zaman. Yoksul sınıfın gençleri askere gidip birbirlerini öldürseler daha iyi olmaz mı? Hayatta kalanlar en

iyileri olacak ve yaşadıkları savaş deneyiminden sonra iyi çalışacaklardır. Her şey öldürülmekten iyidir. Böylece kalanlar kendilerine iş verenleri öldürmeyeceklerdir ve ülkelerimiz de böylelikle canlanacaktır. Eskiden doktorlar hastalarından sülüklere emdirerek kan alırlardı. Savaş bunu daha iyi başaracaktır. Genelde bu iyi bir şey olacaktır. Fontoune Caddesi'nde birkaç bomba beni fazlaca etkilemez. Mantığım çok basit, değil mi?"

Üçümüz de başımızı salladık.

"Çok doğru, Madam, " dedi Mehmed Amcam. "Çok da basit. Şimdi bize izin verirseniz, Baron, Nilüfer ve ben yarın çocukları pikniğe götürmek üzere bazı hazırlıklar yapacağız."

Hep birlikte bahçede bir sıraya oturduk. Ben, Hasan Baba'nın anlattıklarını naklettim.

"Ben İskender Paşa'nın bundan daha zevkli olduğunu sanırdım," dedi Baron. "Montmartre'lı bir fahişe bile daha iyiydi."

"İskender oldum olası iri memelere düşkündür," dedi Mehmed Amca. "Ama ikiniz de haklısınız. Bu kadında hiçbir şey yok. Kamu Güvenliği Komitemiz derhal harekete geçmeli ve onu buradan tez zamanda göndermeli."

Güldük. Ben iki dosta İskender Paşa'nın körlüğü için daha iyi bir neden sundum. "Birlikte olduklarında fazla konuşmuyorlardı herhalde."

"Sanmam," diye benimle aynı fikirde olduğunu belirtti Baron. "İskender Paşa'nın onunla entelektüel bir konuşmayı teşvik edeceğine inanamam."

Yine güldük. Fransa Sefiri'nin karısı karşısında sessiz kalmamızın acısını çıkarıyorduk. İki adam onun buraya gösteriş için geldiğini düşünüyorlardı, ama ben bundan pek emin değildim. Başka bir neden olduğunu hissediyordum ve bunun İskender Paşa'nın keyfini kaçıracak bir şey olmamasını umuyordum. Felçten kurtulmuştu ama doktorlar bir yıl dinlenmesini şart koşmuşlardı. Çok gerekmedikçe kendisine kötü bir haber

vermememizi tembih etmişlerdi. Sezgilerim beni bu kadına karşı uyarıyordu. Babam açısından hiç de iyi olmayacaktı.

Neyse ki kadın fazla kalmadı. Aradan bir saat geçmeden arabacısı çağrıldı ve gitti. Hepimiz teras merdiveninde durup arkasından el salladık. İskender Paşa çok keyifli görünüyordu. Elinde bir not defteri ve kurdeleyle bağlı bir tomar mektup vardı.

"Ne istiyormuş?" diye sordu mehmed Amca.

"Hiç. Bazı mektuplarımı ve Paris'teyken birkaç ay boyunca tuttuğum günlüğümü getirmiş."

"Hepsi bu kadar mı?" diye sordum.

"Bir şey daha var, ama pek önemli değil sanırım. Bana büyük oğlunun fotoğrafını gösterdi. Bundan sonraki Vikont de Montmorency, anladığım kadarıyla Osmanlı kanı taşıyacak."

Kadının buraya nedensiz gelmediğine emindim. Salman ile Halil'e Fransız bir üvey kardeşleri olduğunu bildirmek için sabırsızlanıyordum.

"Oğlan burada mıymış?" diye sordu Mehmed Amca.

"Hayır. St. Cyr Askeri Akademisi'nde okuyormuş."

"Başka çocukları var mıymış?" diye Baron sordu.

"Evet, annelerine çok benzeyen iki kız."

"Allah yardımcıları olsun," dedi amcam.

"Ona yazdığın mektuplar ve günlüğün herkese açık mı?" diye alay ettim. "Tarihi önemi oldukları için kütüphaneye yerleştirilecek mi?"

"Bu tür çocukça şeyler imha edilmelidir," dedi İskender Paşa. "Ama eğer yanlış hatırlamıyorsam günlükte özel bir şey yoktu. Bir dakika, Nilüfer. Hele bir kere daha okuyayım da, ondan sonra kütüphaneye konulup konulmayacağına karar veririm."

Yvette'in açıklamalarına gösterdiği kaygısız tepkiye şaşırmıştım. Gerçekten göründüğü kadar kayıtsız mıydı? "Baba, bu delikanlıyı hiç merak etmiyor musunuz?" diye ısrar ettim. "Onu bir kere olsun görmek istemez miydiniz?"

"Hayır, kızım." İskender Paşa beni kucaklayıp alnımdan öptü. "Sana birkaç hafta önce söylediklerimi unuttun mu? Kan bağı benim için hiç önemli değildir." Beni Mehmed Amca ile Baron'dan ayırıp bahçenin ucuna götürdü.

"Sana bir şey soracağım, Nilüfer. Zaman zaman gerçek babanı merak ettiğin oluyor mu? Onu bir kere olsun görmek ister miydin? Bana dürüst bir cevap ver."

"Evet," dediğimi duydum. "Evet, ama kendim için değil. Annemi gençliğinde böylesine çeken şeyin ne olduğunu görmek için."

"Eğer istersen New York'a gitmeni ayarlarız. Kemal ağabeyimin oraya devamlı giden gemileri var. Sana kolaylıkla bir yer bulabiliriz."

Babamı kucakladım. "Bakın. Benim bu adamın yüzünü görmek için iki ay yolculuk yapmaya hiç niyetim yok. Benim babam sizsiniz. Ben sadece olur ya, bir gün İstanbul'a gelirse onu merakımdan görmek isteyebileceğimi söylemeye çalıştım. Konuşmak falan değil, sadece bir görmek. Kadınsı bir merak işte, hepsi o kadar."

İskender Paşa gülmeye başladı. Nedenini sordum ama başını sallayıp eliyle önemli değil der gibi yaptı. Ben ısrar ettim ve gerçek babalarla gerçek oğullar konusundan uzaklaştığımıza sevindim.

"Sen 'kadınsı bir merak' deyince gençliğimin bir hatırası geldi aklıma. On altı, on yedi yaşlarındayken sık sık evimize kocasıyla gelen evli bir kadına tutulmuştum. Aile dostlarımızdı. Kadın çok güzeldi ya da ben o zaman öyle düşünüyordum. Tam bir Bizanslı yüzü vardı. Şehrin eski ailelerinden birinin kızıydı sanırım. Ona dik dik bakmaya başladım ve annemden iyi bir azar işittim. Alışverişe çıktığında onu izlerdim. Bizden pek uzak olmayan evini bir iki arkadaşıma gözetletirdim. Kadın sonunda beni anneme şikayet etti ve babam bu işe bir son vermediğim takdirde beni ağır şekilde cezalandıracağını söyledi. Tehditlerin hiçbir etkisi olmadı.

"Bir gün en iyi arkadaşım önemli bir haber getirdi. Kadının her perşembe kadınlar hamamına gittiğini öğrenmişti. Bunu duyunca çok heyecanlandım. Onu çıplak görmek için yanıp tutuşuyordum. Hamamcılara rüşvet verdim. Şaşırıyorsun ama bu o zaman çok normaldi. Benim yaşımda delikanlılarca değil tabii. Evlenmeyi düşündükleri kadınların vücudunda bir kusur olup olmadığını öğrenmek isteyen damat adayları bunu sık sık yaparlardı. Bazı kadınların da aynı şeyi erkek hamamlarında yaptıkları söylenirdi, ama o daha seyrekti. Bütün hamamların böyle küçük sırları vardır. Her neyse, istediğim oldu. Kadının vücudunun ayrıntılarına girerek ikimizi de utandıracak değilim. Ondan sonraları perşembeleri benim mutluluk günüm oldu. Bu böyle devam ederken biri anneme söylemiş. Söyleyenin kim olduğunu hiç öğrenemedim. Herhalde hizmetçilerden biriydi. Bir öğleden sonra iki kadının onun vücudunun her köşesini sevgiyle mıncıkladıklarını seyrettikten sonra kendimden geçmiş bir halde eve döndüm. Kadın isteseydi onunla Arnavutluk'a bile kaçmaya hazırdım. Evden içeri girince babamın beni beklemekte olduğunu gördüm. İlk şaşkınlıktı bu.

"'Neredeydin? Bana doğruyu söyleyeceksin!' Ben cezadan kurtulmak için öyle bir yalan uydurdum ki, benim için ikinci şaşkınlık darbesi oldu. 'Sarayın önündeydim, baba. Padişah ölmüş!' Babam buna inandı, camiye gidip dua etmek için yıkanmak üzere yukarı koştu. Gülüyorsun, kızım, ama bir de o yaştaki beni düşün. Odama saklandım ve babam dönünce ne olacağını merak ettim. Geldiğini duyunca titremeye başladım. Her şeyin en kötüsünü beklerken o yukarı çıkıp beni teselliye başladı. Yalan haber olduğunu söyledi. Padişah gece ağır hastalanmış, ama ölmemiş. Talihime inanamıyordum. Belki de beni birkaç yıl sonra Sufi mistikliğine iten olay bu olmuştur. Yaramazlığım unutulmuştu. Gördüğün gibi Nilüfer, meraklı olanlar sadece kadınlar değildir!"

ON SEKİZ

Hasan Baba'nın Ölümü ve Sufi Cenaze Töreniyle Gömülmesi; Kemal Paşa'nın Dönüşü; Sara'nın Öfkesi

Kapı hafifçe vuruldu. Selim derin bir uykudaydı. Onu hiçbir şey uyandıramazdı. Hiçbir şey. Deprem olsa uyanmayacağından emindim. Çocuklardan biri diye düşünerek kalktım, üzerime sabahlığımı alıp kapıya gittim. Gelen annemdi.

"Onu uyandırmalısın," diye fısıldadı. "Hizmetçiler kahvaltısını odasına götürdüklerinde Hasan Baba'yı ölü bulmuşlar. Şimdi gidip babana söyleyeceğim. Çok üzülecek."

Selim'i uyandırmak için bayağı sarsmak zorunda kaldım. Çok üzüldü ve hemen ağlamaya başladı.

"İyi bir hayatı oldu, Nilüfer. İyi bir hayat, derdi, o yüzden bu kadar uzun yaşadım. Birkaç ay önce doksan bir yaşına basmıştı. Çok yaşlı olduğunu bilirdim ama ölmesini istemezdim.

Asla sofu değildi. Bana en çok hangi hayvanı sevdiğimi sorar, ben 'kartal' deyince de şöyle derdi: 'Selim ben öldüğümde kartal olacağım.' Bir Sufi tekkesindendi, onlar bu dünyada mükemmeliyete eriştiğin takdirde ölümden sonra bir daha hayata döndüğünde istediğin biçimi alabileceğine inanırlar. Onu özleyeceğim, Nilüfer. Onu çok özleyeceğim."

Evden çıkıp bahçeden geçerek cesedin yattığı küçük odaya gittik. Bizi gören İskender Paşa kalkıp Selim'i kucakladı. İki adam da ağlamaya başladılar.

"Sen bir baba ve bir büyükbaba kaybettin, Selim. Eşi olmayan bir adamdı. Bunu çok kimseden daha iyi bilirim, ama şunu asla aklından çıkarma, bana ihtiyacın olursa ben hep buradayım."

Hasan Baba Taş Kadın'ın olduğu yerden birkaç yüz metre ileride bir tepeye gömülmek istemişti. Bahçıvanbaşına daha birkaç hafta önce yerini, mezarını ne kadar derin istediğini göstermişti. Ölümünden beri onun talimatına uygun olarak mezar kazılıyordu. Petrosyan ağlayarak mezarı kazanlara bakıyordu. Hasan Baba'yla o kadar çok ortak anısı vardı ki. Bu ailenin içinde büyümüşler, eski günlerde İskender Paşa'nın yanından hiç ayrılmamışlardı. Bu aile hakkında hepimizden çok şey bilirlerdi. Hasan Baba pek çok sırrını mezara götürmüştü. Şimdi geriye bir tek Petrosyan kalmıştı. O da bizler hakkında tek bir kişiyle bile konuşmuş değildi.

Hasan Baba güneş batmadan hemen önce gömülmesini istemişti. Evimizdeki herkes, kadın erkek, efendi, hizmetkâr, o mezarına indirilirken oradaydı. Toprak nemliydi, ağaçların ve yaban çiçeklerinin kokusu hoşuna giderdi. Evin birkaç kilometre ilerisindeki en yakın köyden gelen bir iki kişi vardı. Hepimiz avuçlarımızı açıp dua ettik. Selim hepimizden ayrı duruyordu. O ellerini açmamış, dua da etmemişti. Biz duayı bitirdikten sonra Selim'in sesi, babası ve öğretmeni olan adamı son yolculuğuna göndermek için bir Sufi ilahisiyle kartal gibi havalandı.

"Bunu senin için söylüyorum, Hasan Baba. Senin için söylüyorum, kartalım," derken, ben kendimi tutamayıp ağlamaya başladım.

Ey Sufi, senin için birdir meyhane ve cami,
Dindarın sesi ve sarhoşun narası.
Allah'ı ve şarap kadehini hatırlamak birdir.
Sen ikiyüzlülük yapmadın,
Çünkü senin için taht da birdi, dilencinin iskemlesi de.
Aşkla yandın,
Çünkü senin için mum da birdi kelebek de.
Işık ol ve gör, ışık ol ve uç,
Çünkü sen ve kartal birsiniz.

Selim sustuğunda oradakiler içinde ağlamayan kalmamıştı. Petrosyan ile İskender Paşa Selim'i kucaklayıp öptüler. İki yanına geçip kollarına girerek eve götürdüler. Ben de onları izledim. Selim merdivene yığılıp kaldı. Sessizce ağlıyordu. Başını tırabzana vuruyordu. Yüksek sesle ağlıyor, Hasan Baba'yla konuşuyor, ona "Mükemmel Adam" diye sesleniyordu. Ben de yanına oturdum, başını kucağıma yatırıp saçlarını ve alnını okşadım. Orada ne kadar oturduğumuzu bilmiyorum, Petrosyan gelip bahçede cenaze yemeğinin verildiğini bildirdi. Selim ayağa kalktı, gözlerini sildi, beni de kaldırdı. Gülümsüyordu.

"Şimdi onun hayatını kutlayalım," dedi.

Dışarısı karanlıktı ama gaz lambaları bahçeyi tümüyle değiştirmişti. İskender Paşa yirmi kilometre ötedeki bir köyden çalgıcıları getirmesi için bir araba göndermişti. Bunlar dervişlerdi ve ilahi bir vecd halinde çalıyorlardı. Selim daha sonra onları bu hale getirenin haşhaş olduğunu söyledi. Şişe geçirilmiş üç kuzu kızarıyordu. Özel pilavdan kazanlar dolusu hazırlanmış, masalara meyve tabakları yerleştirilmişti. Herkes ölü adamın iyiliklerini dile getiriyordu.

Çalgıcılar birden sustular. Dikkat çekmek için ellerini çırptılar ve herkesin kendilerine katılmasını işaret ettiler. Biz de

onlar gibi dönmeye başladık ve yere düşene kadar döndük. Az buz şarap içilmemişti ama çalgıcılar yine de dönmeye devam ettiler. Sonunda yorgun düşüp durdular. Ama bizim gibi dinlenecek yerde yeni bir canlılıkla çalgılarına sarıldılar.

Biz yemek yerken bir araba gelip yanıbaşımızda durdu, içinden orta yaşlı, kır saçlı bir adam çıkıp deniz havasını soludu. Dikkati elden bırakmayan Petrosyan tekerlek seslerini duymuştu. Gelen kişiyi karşılamak üzere koştu.

"Hâlâ burada olmana sevindim, Petrosyan." Adamın sesi tanıdıktı. "Allah aşkına neler oluyor burada? Düğün mü bu, cenaze mi?"

"Cenaze, Kemal Ağa. Hasan Baba dün gece uykusunda öldü."

Kemal Amca İstanbul'a ne zaman dönmüştü? Salman'ı bulmak için koştum, ikimiz birden amcamı karşılamaya gittik.

"Bunu duyduğuma üzüldüm, Petrosyan," dedi Kemal Amca. "Çocukken saçlarımı çok kısa kesmesine rağmen yaşlı haydudu özleyeceğim. Sözde annemiz öyle istermiş, hiç sanmıyorum ya. Salman! Seni gördüğüme çok memnun oldum, oğlum. Yeniden gülmeye başlamışsın bile."

İki adam kucaklaşarak öpüştüler.

"Ya sen?" diye bana döndü sonra, yüzümü dikkatle inceleyerek. "Sen hangisisin?"

Açıksözlülüğüne güldüm. "Nilüfer."

"Tabii! O yeşil gözlerini göremedim de. Ne yazık ki karanlıkta parlamıyorlar. Çocukların nerede? Rum öğretmene çok üzüldüm. Çok kötü bir haber."

"Nilüfer tekrar evlendi," dedi Salman.

"İyi. Uzun beklemelerden ben de nefret ederim. Ve işte, kardeşlerim."

Birbirleriyle kucaklaşıp, gülüştükten sonra Kemal Amca bir oda, banyo ve yemek istedi.

"Senin konuşamayacağını sanıyordum, İskender. Bu hayatımda bir değişiklik olacaktı. Şansa bak şimdi. Döner dönmez

yeniden konuşabildiğini duydum. Oysa gemide gelirken sana anlatacaklarımı ve senin budalaca bir şakayla sözümü kesemeyeceğini hayal edip durmuştum. Ama kaderde yokmuş. Neden bir hafta daha bekleyemedin ki?"

Kardeşler gülerek Kemal Amca'yı odasına götürdüler. Kendisi çok yorgun olduğu için bir daha aşağı inmedi. Petrosyan odasına yemek ve şarap çıkardı, aile hakkındaki sorularını da cevaplamış olmalı o arada. Petrosyan aşağı inince annem Kemal'in İstanbul'a ne zaman döndüğünü sordu.

"Gemisi limana öğle saatinde girmiş, hanımefendi," dedi Petrosyan. "Eve gitmiş, buraya gelmek için bir araba çağırtmış. Evde üstünü değiştirecek kadar bile kalmamış."

Annem kahkahayı bastı. "Amcan çok garip bir adam olmuş doğrusu! Onları görmeye bile tahammül edemiyorsa, neden bir şey yapmıyor ki?"

"Ama yapıyor, Hatice Ana." Salman kütüphaneye girmişti. Çalgıcıların seslerinin gelmemesi için pencereleri kapattı. "Dünyayı dolaşıyor ve onların yanında kalmaktan kurtuluyor. Hayatından memnun sanırım. Karısını boşasa bile yine onu ve çirkin kızlarını geçindirmek zorunda kalacak. O yüzden neden bu zahmete girsin ki? Bence bu durumdan hepsi de memnunlar."

"Gerçekten mutlu mu, Salman?" diye sordu annem.

"Hangimiz gerçekten mutluyuz ki, Hatice Ana? Ben gerçek mutluluk diye bir şeyin olduğuna inanmıyorum. Bu şairlerin uydurmasıdır. Hepimiz hayatımızda çeşitli aşamalardan geçeriz ve bunlardan biri de mutluluktur. Ama bu sonsuza kadar sürer mi? Sanmıyorum. Hayatlarımızda sürekli bir duygusal düzensizlik vardır ki, mutluluk sorununun çözümlenmesine izin vermez. Nilüfer, sen bu tezime karşı çıkar mısın?"

"Biz Selim'le çok mutluyuz, Salman."

"Umarım hep öyle kalırsınız, benim güzel Nilüfer'im. Tezimin istisnaları olduğunu inkâr edemem, ama bu, söylediklerimle çelişecek yerde tam aksini kanıtlar. Kemal Amca çok

neşeli görünüyor, ki bu iyiye alamet değildir. Kahvaltıda hikâyeye başlayacak ve akşam yemek saati geldiğinde hâlâ onu dinliyor olacağız demektir. Ben erken yatıp sabaha kuvvet toplayacağım. İkinize de iyi geceler. Ha, unutmadan bir şey daha söylemek istiyorum, Nilüfer. Selim'e ilahisinin beni çok duygulandırdığını söyle. Ben de herkes gibi ağlıyordum. Sesi çok güzel. Askerde yazık olacak."

Yine bahçeye Selim'in yanına gidecektim ama annem onu bu gece yalnız bırakmamın daha iyi olacağını söyledi. Hasan Baba'ya kendi bildiği gibi, hiçbir kısıtlama olmaksızın veda etmesinin daha yerinde olacağını düşünüyordu.

"Herhalde bütün gece ayakta olacak ve güneş doğarken gidip mezarı başında ilahi okuyacaktır. Bırak onu. Güzel bir gece. Gel, bir nane çayı içelim."

Ben yorgunluktan bitmiştim. Çayımı yudumlarken annem boynumu ovuşturdu. Uzun bir süre konuşmadık. Bunu öyle uzun zamandır yapmamıştı ki, ellerinin teması günün bütün duygusallığını üzerime bindirmişti sanki. Kendimi güçsüz ve bitkin hissediyordum, ağlamaya başladım. Annem hiç konuşmadan gözyaşlarımı silip beni öptü. O zaman ona İskender Paşa'nın gerçek babamı görmek üzere beni New York'a göndermeyi teklif ettiğini söyledim. Sara buna hem sevinmiş, hem şaşırmıştı, ama onun kan bağı konusunda söylediklerini de onaylıyordu.

"Nilüfer, Süleyman şimdi seni görecek olsa çok utanır. Varlığın ona hep korkaklığını hatırlatacaktır. İstese bile seni asla İskender Paşa kadar sevip takdir edemez."

Ben de aynı fikirdeydim; ancak bu benim için olduğu kadar annem için de geçerliydi. Yeni kocasına âşık olmayı neden hiç denememişti ki?

"Sen güzel konuşmayı iyi beceriyorsun, Nilüfer. Sen o sıska Rum'a âşık olmaya çalıştın da ne oldu? Kendini ve onu bir güzel ikna ettin buna. Sonuca bak. Onu terk ettin. O da öldürüldü. Bebelerin şimdi babasızlar ve sen yine âşık oldun. Biliyo-

rum, biliyorum. Bu kere gerçek aşk. Eh, ben de gerçek aşkı bulmuştum ve hayal kırıklığına uğradım. Hâlâ onun ihanetini düşündüğümü bilir misin? Geçen gün çocuğumuz olmasa bile yine de birlikte yaşamamız gerektiğini düşünüyordum. Babamın üstün bilgisi -ki o da doğru çıkmadı ya- ya da parası karşısında hemen pes etmemeliydi. Belki de gerçekten birbirimize uygun değildik. Annem bunu günde en az yüz kere söylemiş olmalıydı. Dayım Sifrah haftada bir bize yemeğe geldiğinde aynı şeyi söylerdi. Süleyman New York'a kaçtıktan sonra bütün arkadaşlarım da aynı şeyi söylediler. Ama biz birlikte mutluyken böyle bir şeyi asla söylemiş değillerdi. Süleyman'la serüvenlerimi anlatırken böyle bir şey akıllarına bile gelmemişti. Birkaç kere bize rastlayıp da, birbirimize ne kadar yakın olduğumuzu ve doğal davrandığımızı gördükleri zaman hiçbir şey söylememişlerdi. Her şey sona erdikten ve o beni sonradan dönüşeceği sıçan gibi terk ettikten sonra herkes birbirimiz için hiç de iyi olmadığımızı anladı birden! Bunun saçma olduğunu biliyordum ama o zaman onlara inanmıştım. İnanmak istiyordum. İnanmak zorundaydım. Hayatımı yeniden düzenleyip yoluma devam etmek için tek yoldu bu."

Karşısında bağdaş kurup oturdum, gözlerinin içine baktım.

"Öyle bakma, Nilüfer. Bana onu hatırlatıyorsun."

"Dinle bak," diye ısrar ettim. "Ona karşı neler hissettiğini ve aradan neredeyse otuz yıl geçtiği halde hâlâ ona neden kızgın olduğunu biliyorum, ama sana sorduğum bu değil. Sen olanlardan sanki dün olmuş gibi söz ediyorsun. Yaraların hâlâ acı veriyor olamaz, anne. Ben sana başka bir şey soruyorum. Ben doğduktan beş, on ya da yirmi yıl sonra İskender Paşa'ya kendini sevdirmeye çalışabilirdin. Çok esaslı bir erkek ve..."

"Yeter, Nilüfer! Bu kadar saçmalık yeter artık. Kocam iyi ve hoşgörülü bir insandır ve ona bağlıyım. İlişkimizde herhangi bir gerginlik yok, ama fazla bir tutku da yok. İkimiz de başka bir şey istemiyoruz. O nedenle hayatımın bu aşamasında bana çöpçatanlık yapmayı bırak da kendi mutluluğunu düşün. Kimi

zaman seni aşırı romantik buluyorum. İçgüdülerinin kölesisin. Bir şeyi yapmadan önce düşünmüyorsun."

Güldüm. "Sence bu huyumu kimden aldım, ha? Ondan değil herhalde! Büyükbabamın altınlarını kabul ettiğine, seni ve kendi bedeninin bütün içgüdülerini terk ettiğine göre ondan olamaz. Doğru değil mi, anne? Kime benziyorum dersin? Sana mı, o sıçana mı?"

Umduğum gibi gülmedi. Sadece gülümsedi. "Haydi, git yat artık, çocuk. Çok yorgunsun," dedi.

ON DOKUZ

Kemal Paşa'nın Hayatından Kesitler ve Dünyanın En Büyük Deniz Nakliyat Şirketini Kurma Emeli; Nilüfer Mutluluk ve Hayatın Anlamı Üzerinde Düşünüyor; Meryem'in Ölümü

"Hayır, senin dediğin gibi değil, İskender."

Hâlâ kahvaltı sofrasındaydık ve babalarının otuz yıl önceki ölümünden bu yana bir sofra başında oturmamış olan kardeşler konuşmalarını sürdürüyorlardı. Bir köşede duran Petrosyan konuşulanların tek kelimesini kaçırmıyor, zaman zaman bir gülümsemenin yüzünü aydınlatmasına izin veriyordu.

Babam Kemal Amca'nın çocukluğunda bile kendine yeten, yalnız bir insan olduğunu ve babalarının bundan etkilenerek onun büyük bir düşünür ya da filozof olacağını düşündüğünü söylemişti. Kemal Paşa buna karşı çıktı. "Muhtemel yorumlardan biri buydu sanırım. Ama gerçek farklıydı. Ben kendime güvenmeyi küçücük yaşta kendi başıma kalmaktan hoşlandığım

ya da huysuz olduğum için öğrenmiş değilim. Bunun nedeni Mehmed'le senin sürekli olarak herkesin dikkatini çekmek istemenizdi. Annemin bir keresinde bana bir kız olsaydım daha iyi olacağını, o zaman bana kendi elbiselerini giydirip mücevherlerini takacağını söylediğini hatırlarım. Bu onun bana daha fazla ilgi göstermeyi istediğini belirtme şekliydi."

Mehmed sevgiyle gülümsedi. "Ben çok farklı şeyler hatırlıyorum. Sana ilgi göstermediğim için azarlandığımı hatırlıyorum. Babam bir keresinde bana senin gelişini kıskanıp kıskanmadığımı sormuştu. Soru hoşuma gitmişti ve o da bunu yüzümden okumuş olmalıydı. Yusuf Paşa'nın vasiyeti gereği sadece büyük oğula kalacak bu ev dışında malların artık üçe bölüneceğini anlatmıştı. Böyle bir şeyin aklıma gelmediğini söylediğimde babamın bana inanmış olduğunu sanmıyorum. Sanırım onun gençliğinde evde hep böyle şeyler konuşulurdu ve her yeni erkek evlâdın doğuşu ağabey tarafından bir felaket olarak karşılanırdı."

"Bu doğru olabilir, Mehmed," dedi Kemal. "Ama şu da bir gerçek ki, seninle İskender bana keyfime bakmaktan başka seçenek bırakmamıştınız. Beni rahatsız eden başka bir şey de, sizin kendinizi böyle önemsemenizin hizmetkârlara da bulaşmış olmasıydı. Petrosyan İskender'e tapardı ve yanından ayrılmazdı. Öyle değil mi, Petrosyan. Cevapla be adam."

Herkes kapının dibinde duran kızıl sakallı adama baktı. Petrosyan'dan çıt çıkmadı.

"Lütfen, onu cevapla, Petrosyan," diye babam yalvardı. "Aksi takdirde sessizliğin yirmi yıldır tuttuğu hesaplaşma defterinde aleyhimize yazılacaktır."

Petrosyan gülümsedi. "Efendim bana İskender Ağa'ma gözkulak olup başının derde girmemesine dikkat etmemi emretmişti. Onun için hep kaygılanırlardı. O yüzden her yere onunla gitmişimdir."

Kemal bundan pek etkilenmemişti. "Dikkat ederseniz, İskender söylediği için cevapladı sorumu. Buna hepiniz

şahitsiniz. Hiçbir şey değişmemiş. Babamın ona talimat verdiğine eminim. Ama bundan ne çıkar ki? Benim bakımımdan hiçbir şeyi değiştirmez. Hasan Baba Mehmed'in saçlarını öyle bir özenle keserdi ki, uzaktan bakıldığında bir tablo yaptığı sanılabilirdi. Beni ise hep aceleye getirirdi. Ben herkesin aklına en son gelirdim."

Babam bir kahkaha attı. "İyi ki geldin, Kemal. Seni dünyanın en garip yerlerinde gören insanlardan o şaşırtıcı hikâyelerini duyuyoruz. Evine hoş geldin."

Kemal Paşa yumuşadı. "Burada olmak iyi bir şey, ama son bir şikayetim daha var, bırak onu da söyleyeyim. Uzun zamandır içimde bir yük olan bir şey. İznin var mı, Hatice kardeşim?"

Annem gülümsedi. "Benim iznime ihtiyacın yok, Kemal. Burası senin evin."

Petrosyan gelip kadehlerimizi doldurdu; her zaman önce İskender Paşa'ya hizmet ederdi, ama bu kez abartılı bir hizmetkâr bakışıyla Kemal Amca'nın yanına yönelmişti. Üç kardeş birbirlerine bakıp gülümsediler.

"Son kırgınlığımı da dile getirdikten sonra daha hoş konulara geçeceğim," dedi Kemal Amca. "Gelecekteki hayatımıza sıra geldiğinde ne oldu? Mehmed'in Baron'la Berlin'e yerleşmesine izin verildi. Onun için memnun olmuştum. İskender tasavvufa merak salıp güzel Zekiye'yle evlendi. Ben onun için de sevindim."

Herkes ne geleceğini biliyordu ve daha o sözünü tamamlanmadan gülmeye başlamıştı.

"Evet, hepiniz için çok komik tabii. Babam beni görücü usulüyle evlenmeye zorladı. Çok açıksözlüydü. Çeyiz çok büyüktü. Kadını görmeme bile izin verilmedi. Hatta onu..."

Babam, "Kemal, onu hamamda gözetleyebilirdin," diye sözünü kesti.

"Denedim. Ama kahrolası halk hamamına gitmiyordu. O kadınlar bizim kendilerini gözetlediğimizi bilmiyorlar mı sanıyorsun? Biliyorlar elbette. Bence Leyla hamamları sevmi-

yordu. Böylece onunla görmeden evlenmek zorunda kaldım. Allah şahidimdir, gözlerimi kapattım ve görevimi yaptım. Üç çocuk. Hepsi de kız. Annem çok sevinmişti, kızlar büyüyüp gelişmeye başlayana kadar. Üçüncü kızım altı yaşına geldiğinde annem oyunun sona erdiğini anladı. Her birinin annesinin hatlarını almış olması talihsizlikti, ama ben buna da aldırmadım. en azından bir tanesi biraz zeki olsaydı, bari tümüyle aptal olmasaydı, çirkinliğini görmezden gelebilirdim. İnsanın çocukları için böyle konuşması hoş değil, ama kendini aldatmak daha da kötüdür. Çarpık bacaklı ve aynı zamanda geri zekâlı olmak, inanın katlanılmayacak kadar ağır bir cezadır. Size annemin ölmeden birkaç ay önce ne dediğini söylemiş miydim? Teyzemizle iskambil oynamış ve biraz para kazanmıştı. Sonuçta o gün pek hoşgörülüydü. Yanaklarımdan öpüp benden özür diledi. Yükümün ağırlığını kabul eden tek kişi o olmuştu. Bana şöyle dedi: 'Çok üzgünüm, küçük serçem. Karının bir peri olmadığını biliyorduk, ama baban da ben de çocuklarının bizim aileye benzeyeceklerini ummuştuk. Yanılmışız. Korkunç bir kader bu.' Talihsizliğime daha fazla yanmanın anlamsız olacağına karar verdim. Bir denizci olmayı aklıma koydum. Sizin düşündüğünüzün aksine kendi başıma kaldığım çok az olmuştur. Bir gemide elli kişilik mürettebat vardır ve bunlar hiçbir zaman aynı milletten değillerdir. Farklı diller konuşurlar. Aynı şeyi ifade etmek için farklı hareketler yaparlar. Bazıları hayır demek için başlarını sallarken, bazıları başlarını salladıklarında 'evet' demek istiyorlardır. Âdetleri asla aynı değildir. Sonra kaptan vardır. Sadece kendi kendine düşünen ve bir emir vermek dışında ağzını açmayan sessiz biri de olabilir, hiç durmadan başından geçenleri anlatan biri de. On beş kadar yolcu olabilir. Bunlar servet avcıları, tüccarlar, talihsizliklerden kaçan kadınlar, babası ölüp de mal, mülk ağabeyine kalmış zengin aile evlâtları olabilirler. Bu insanlar dünyanın ıssız bir köşesindeki yalnızlığa ihtiyaç duyarlar. Gemide mutlaka ilginç birini bulurum yani. Bu yol-

la da çok şey öğrenmişimdir. Konuşmalardan bazıları benim için çok yararlı olmuştur. İstanbul, Berlin, Paris ya da diğer büyük başşehirlerde olduğu gibi samimiyetsizlik yaşamak zorunda değilsinizdir. Benim gemilerim beni gerçek bir kozmopolit yapmıştır. Burada sizinle olmaktan mutluyum, ama bir şeyden de eminim. Bir daha asla İstanbul'da yaşayamam. Şimdi izin verirseniz, gidip tıraş olacağım, bağırsaklarımı boşaltacağım ve yıkanacağım. Bunlar evrensel alışkanlıklardır. Sadece zamanları değişir. Japonya'da günde üç kere dışarı çıkmayana garip gözle bakarlar, söylemiş miydim? Ben ikiden fazlasını yapabilmiş değilim."

Kemal Amca o öğleden sonra biraz daha rahattı. Çocukluğunun, gençliğinin ve evliliğinin en karanlık tablolarını çizmen bu sıkıntılı konuyu kapatmaya karar vermişti. Şimdi gördüğü yeni dünyalardan, bunların hayatını ve dünya görüşünü nasıl değiştirdiğinden söz ediyordu. Gökyüzünü ve denizi okumakta usta olmuştu. Yelkenli gemilerin neden Kızıl Deniz'den uzak durduklarını, yolculuğun zamanını uzaklığın değil, rüzgârların ve akıntıların tayin ettiğini biliyordu. Kimi zaman daha hızlı gitmek için neden doğrudan doğruya hedefe gitmek yerine iyi rüzgârı yakalamak uğruna iki kat yol yapmanın gerekli olduğunu anlattı. Salman dışında hiçbirimiz bu konuları bilmiyorduk ve sihirli bir dünyaya ayak basmış gibi olmuştuk.

O gün onu dinlerken onun yerleşik bir varoluşu neden düşünemediğini anladım. Büyük şehirlerin her şeyin insanlara hazır sunulduğu dünyalarının kolaylık ve rahatlıklarını geride bırakmıştı. Hepimizin hayatı bir yolculuktur. Yarı yola vardığımızda, hayatımız, hangi düzeyde olursa olsun kendisine ait olan yegâne gidişatı seçmiştir. Nasıl yaşadığımızı artık sorgulamayız. Başarılarımızı ve başarısızlıklarımızı kabul ederiz. Görüşlerimiz de yerine oturur. Kimi zaman yıllar önce hayatımızda başka bir yöne sapsaydık şimdi bambaşka bir yolda olabileceğimizi düşünürüz. Ama artık hiçbir şeyin değişmeyeceğini de kabul ederiz. Hatta geriye bakmaya başlarız. Kendi

geleceğimizi zaman ve doğa çizmiş olduğundan artık onu düşünmeyiz.

Selim'in bu fikirlerimi kabul etmediğini biliyorum. O beni hayata muhafazakâr bir açıdan bakmakla suçluyor. Büyük olayların bir toplumda her şeyi değiştirebildiği gibi, bunların yaşımızın hiç önemi olmaksızın hayatlarımızı da değiştireceğini iddia ediyor. Belki öyledir, ama bu her zaman iyi mi olacaktır? İmparatorluğumuzun yıkılmakta olduğunu biliyorum ve bu olumlu bir şey, ama sonuç iyi mi olacak? Selim'in aksine ben bundan o kadar emin değilim. Selim tarihin daima ileri gittiğini iddia ediyor. Ona göre tarih asla gerileyemez ama bu konuda yanılıyor ve Salman'la ben onunla sık sık tartışıp Avrupa'dan ve kendi dinimizin tarihinden örnekler veriyoruz. İki yüz elli yıldır gerilemekteyiz biz.

Kemal Amcam, anlamın bu cümleye yüklediği anlam düşünüldüğünde gerçek mutluluğu bulmamış olabilir, ama kesinlikle mutsuz da değildi. Sara ve İskender Paşa gibi birini sevmiş ve kaybetmiş değildi. Ki bu onlar için geçmişin yaşadıkları günü sürekli rahatsız etmesi anlamına geliyordu. Amcamın sorunu bu değildi. O bugünden kaçıyordu ve yolculuklarında geleceği bulmuştu. Salman Tokyo'da Kemal Amcam'ın hayatını paylaşan kadınları anlatmıştı ve gördüğüm kadarıyla hayatında eksik bir şey yoktu. Hatta çok kalabalık olduğu bile söylenebilirdi. Bu sonuncu gerçeği Baron'a söylediğimde bu gözlemime kahkahalarla güldü.

"Aferin, Nilüfer. Eğer hayatındaki İstanbul yolcularını gemiden tümüyle atabilse daha da mutlu olacak. Nasıl yaşadığımız ne yazık ki sadece bize bağlı değildir. İyi ya da kötü çevre koşulları bize sürekli müdahale ederler. Bize yakın bir insan ölür. Bize pek yakın olmayan biri yaşamaya devam eder. Bütün bunlar hayat biçimimizi etkiler. Örneğin, babası yirmi yıl daha yaşasaydı Mehmed Berlin'e yerleşme kararını alabilir miydi? Bilemiyorum. Kimi zaman, şöyle ya da böyle, bir biçimde ortalama bir mutluluğu yakalamışsan, en iyisi fazla soru

sormamaktır. Sorular gereksiz işkencelere yol açar."

Akşam yemeğinden sonra Baron gayet eski Fransız konyağı olduğunu söylediği bir şişe çıkardı. Ben bu konularda ona güvenmeyi öğrenmiştim. Kemal kadehi kokladı, bir yudum aldı ve bunun hayatında içtiği en iyi konyak olduğunu söyledi. Baron sevinçle baktı kayınbiraderine.

Babam, "Şirketin nasıl gidiyor, Kemal?" diye sordu. "Mısır'daki yeni kanal Uzakdoğu yolunu kısaltacak mı?"

Kemal Amca kaşlarını çattı. "Lanet kanaldan söz etmeseydin, keşke. Dediğin doğru, ama kanalın amacı İngiltere'nin ticaretine yardım etmek. Yelkenliler için tasarlanmış değil. Sana bu sabah da söylediğim gibi Kızıl Deniz bizim için çok tehlikelidir. Sabit yollar ve buharlı gemiler gerek. Kanal ancak o zaman yararlı olabilir."

"Neden birkaç buharlı gemi almıyorsun?" diye sordu Mehmed Amca.

Kemal kardeşlerine bakıp içini çekti. "Ben denizdeyken evimizde denizcilik dehalarının bulunduğu kimin aklına gelirdi? Buraya neden geldim sanıyorsunuz? İlk buharlı gemimi almak üzere Londra'ya gidiyorum. Bana küçük bir servete mal oldu ama intikamımı tahmin edeceklerinden çabuk alacağım. Gemiyi Yokohama'ya götürüp Japonlardan yarı fiyatına on tane daha yapmalarını isteyeceğim. Bunu yapabilirlerse bütün denizlere hâkim bir deniz nakliyatı şirketi kuracağım. Osmanlı Denizyolları ile Londra'dan New York'a. İskenderiye yolu ile İstanbul'dan Tokyo'ya. Her şey mümkün olacak. Gerekli parayı buldum. Biraz da Nilüfer'in büyük dayısı Sifrah aracılığıyla topladım. Her şey değişecek ve sultanlarımızın aksine herkesin beni geçmesini beklemeyeceğim. Cevabını aldın mı şimdi?"

Herkes çok heyecanlanmıştı, konuşma gerçeküstü bir boyut kazanmaya başladı. Annem bile lafa karışmak gereğini duymuştu. Kemal ve Salman dışında kimsenin neye gerek olduğu hakkında en küçük bir fikre bile sahip olmaması hiç fark

etmiyordu. Bu, ortaya pek önemli bir şey atmayan bir konuşmaydı; tek yararı Kemal Amca'yı gerçek ilerlemenin merkezinde sadece kendisinin olduğuna inandırması olmuştu. Cemiyet'in iktidarı ele almaya ne kadar yaklaştığını kimse bilmediği için Halil sayılmazdı. Aslında Halil ile Selim günü at sırtında geçirmişlerdi ve yemeğe ancak yetişmişlerdi. Çulluk ve yaban kazı avlamaya gitmişler, dönüşlerinde mutfağa avladıkları hayvanlarla dolu meşin bir torba bırakmışlardı ama ben işin aslını biliyordum. Hadım generalin nasıl öldürüldüğünü, Saray'ın adamın kaybolmasına tepkisinin ne olduğunu ve en son planları konuşmak üzere Selanikli subayla yakındaki bir köyde konuşmaya gitmişlerdi.

İskender Paşa, "Kemal, ben de senin hasta ağabeyini görmeye geldiğini sanmıştım," dedi. "Oysa seni buraya çeken paraymış!"

Baron, "Yokohama'da sorun çıkarsa gemini Kiel'e getir," dedi. "Sana İngilizlerden daha iyi bir fiyat verebiliriz."

Kemal Paşa düşünceliydi. "Teşekkür ederim, Baron. Ben aslında Salman'ın yeniden şirkete katılıp yaşlı amcasına yardım etmesini istiyorum. İstanbul'daki büronun güçlü birine ihtiyacı var. Belki bunu daha sonra baş başa konuşuruz. Ben yarın İstanbul'a dönüp Londra'ya gitmek üzere yola çıkmalıyım."

Bu söz bizim odadan çıkmamız için bir ima olarak kabul edildi. Ancak ben çıkacakken Salman kolumdan tuttu.

"Sen bizle kal, Nilüfer. Senden bir saklımız yok. İlle de kocanla olmak istemiyorsan yani."

Kaldım.

"Salman, çalışmaya dönmeye hazır mısın?" diye sordu amcam.

"Hazırım, ama beni kaygılandıran bir şey var."

"Neymiş o?"

"Nilüfer'in de onaylayacağı gibi burada durum çok istikrarsız. Yunanlılar İstanbul'un kendi şehirleri olduğunu açıkça söylüyor ve Ruslar da utanmadan onları teşvik ediyorlar. İngi-

lizler ikili oynuyorlar. Almanlar bizim yanımızda. Onlar İmparatorluğun parçalanmasını istemiyorlar. Amca, işlerin selameti açısından merkezimizi başka bir yere taşımanın daha iyi olacağını düşünüyorum."

"Nereye?"

"Bilemiyorum. Liverpool belki, ya da New York."

Kemal Amca gülümsedi. "Merkezimiz olan binayı paramızı bulundurduğumuz yerle karıştırmamalısın. Şu anda İstanbul'da para tutmanın felaket olacağını kabul ederim. Sifrah bana yıllar önce paramı Paris ve Londra'daki şubelerine naklettirmemi söylemişti, ben de dediğini yaptım. İmparatorluk çökse bile, biz güvencede olacağız yani."

Gemilerinin hangi bayrak altında çalıştığını sordum.

"Bizimki tabii. Osmanlı bayrağı altında çalışıyoruz. Bu bir sorun değil. İstersem Japon bayrağı çekebilirim. Sen ne zaman işe başlayabilirsin?"

"İstanbul'a döndüğümüzde, amca. Bu moladan bayağı keyif alıyorum."

Salman İskenderiye'den söz edilmesinden korkuyordu ama bunun kaçınılmaz olduğunu biliyordu.

"Birkaç hafta önce Hamid Bey'le görüştüm. Sana içten selamlarını yolladı."

"Kendisi nasıl? Ona saygım büyüktür. Bana çok iyiliği olmuştur."

"İyidir. Torunları büyüyor ve onlarla mutlu oluyor. Onları evinde gördüm. Yaşaması için iyi bir sebep oldular yani. Saygılı, zeki ve güzel insanlar. İnsan başka ne isteyebilir ki?"

Salman hafifçe gülümsedi. Ama dayanamayıp soruyu sordu.

"Ya anneleri?"

Bu defa Kemal Amca'nın rengi atmıştı. "Yani bilmiyor musun?"

"Neyi?"

Amcamız gerçekten sarsılmıştı. Uzun bir süre durakladı. "Geçen yıl ölü bulundu, Salman. Hamid Bey'in sana yazıp bildirdiğini sanmıştım."

Salman'ın yüzü acıyla doldu birden. "Ne oldu?"

"Aslında gerçeği bilen yok. Senin keşfettiğini söyledikleri bir mağaranın önünde yüzmeye gitmiş. Kitaplarını ve havlularını alıp o küçük mağaranın önünde bırakmış ve denize girmiş. O gün eve dönmeyince Hamid Bey hizmetkârlarını onu aramaya göndermiş. Kızın hizmetçisi onun sık sık mağaraya gittiğini bildiği için oraya gitmişler ve arasında Verlaine'in bir şiir kitabı da olan eşyalarıyla dönmüşler.

"Ertesi gün bir balıkçı cesedini bulmuş. Akıntıya kapılıp açık denize çekildiğini tahmin ediyorlar. Denizde çok açılmış, yorulmuş ve sonra dönememiş olmalı. Gerçekten çok üzgündüm, Salman. Bildiğini ama konuşmak istemediğini sanıyordum."

Ağabeyim ağlamaya, karısına seslenerek kendisini bağışladığını söylemeye başladı. Amcamla kendisini avutmaya çalıştık ama haber o kadar beklenmedikti ki neredeyse bir şoka girmişti. Olayın bir kaza olduğuna inanmıyordu. Onun çok iyi bir yüzücü olduğunu ve denizi son derece iyi tanıdığını söylüyordu. Bunu isteyerek yapmış olmalıydı. Yorulana kadar açık denize doğru yüzerken geri dönmesinin imkânsız olduğunu biliyordu mutlaka. Dünyadan kaçışını böyle planlamıştı.

Salman sakinleşince, aşklarının ilk haftalarında Meryem'in birlikte olamayacaklarsa kendini öldüreceğini söylemiş olduğunu hatırladı. Bu sözünü ciddiye almayı reddetmiş, hatta alay ederek böyle bir ihtiyaç olduğunda hangi yolu seçeceğini sormuştu. Meryem de ne canını yakacak bir şey yapmak istediğini söylemişti, ne de onu bulmalarını. Ta ufka kadar yüzmeye çalışacaktı.

"Hamid Bey size onun neden bu kadar mutsuz olduğunu söyledi mi?"

Kemal Amca Salman'ın elini alıp okşadı. "Hamid onun sana karşı davranışından dolayı kendini asla bağışlamadığını söyledi. Mobilyacının kendisi için hiçbir anlam taşımadığını defalarca tekrarlamış. O sadece yeşeren tohumlarını sağlamış ona.

Çocuklar büyüyüp de büyükbabalarına her gün biraz daha bağlanınca Meryem de herkesten uzaklaşmaya başlamış. Sık sık senin nerede olduğunu sorarmış, ama babası seni korumak için bilmediğini, sana yeteri kadar acı verdiğini ve kendisine başka bir kurban aramasını söylermiş. Hamid Bey senden yanaydı, Salman. Kızına hiç anlayış göstermedi ve yıllar geçtikçe ilişkileri bozuldu. Başka bir erkek de bulmamıştı ya da bulmuşsa bile bunu babasından ve çocuklarından saklamıştı."

"Zavallı Meryem," dedi Salman. "Kendi canına kıymak için epey işkence çekmiş olmalı. Sıkıntılı görünüyorsun, Kemal Amca. Gördüğünüz gibi ben şoku atlattım. Benden bir şey saklıyor gibisiniz."

Kemal Amca içini çekti. "Kimi zaman sen ya da baban kadar sevmediğim için talihli olduğumu düşünürüm."

"Ya da annem gibi," diye ekledim, "benim gibi."

Gülümsedi. "Çok doğru. Sen mutlu görünüyorsun, yeşil gözlü kız, ama diğerleri hep hayatın sillesini yediler. Allah beni bu acıdan koruduğu için şükürler olsun."

Salman sorusunda ısrar etti. "Başka bir şey var mıydı, Kemal Amca? Bana söyleyebilirsin."

"Hamid Bey bana Meryem'in sana her hafta bir mektup yazdığını ama bunlardan hiçbirini postalamadığını söyledi. Kızının ölümünden sonra bulmuş ve yakmış. Çocukların eline geçmelerini istemiyormuş."

"Bana ne yazmış?"

"Hamid Bey söylemek istemedi, ben de onu zorlamadım. Bir daha karşılaşırsanız sorabilirsin. Bunu ben senin adına isteyemezdim. Kim bilir, belki de ıstırap çeken bir yüreğin çığlıkları değil, hakaret dolu, yaralayıcı şeylerdi, özellikle babasıyla olan ilişkisi hakkında. Ben artık yatıyorum. Londra'dan dönüşümde şirket planlarım üzerinde konuşuruz."

Salman'la saatlerce oturduk. İskenderiye'nin onun için ne kadar korkunç bir yer olduğunu biliyordum. Meryem'in zalimliğinin onu nasıl ezdiğini biliyordum. Mobilyacı dahil her şeyi

bağışlardı ama Meryem'in ona çektirdiği ıstıraptan aldığı zevki asla bağışlayamazdı. Bu onun aşkını tümüyle öldürmüştü. Geriye bir şey kalmış mıydı?

"Hayır, sanmıyorum. Çok ağır bir süreç olduğunu kabul ederim. Haftalarca dev bir ahtapot gibiydi kafamın içinde. Onunla kavga eder ve ayrılırken söylediği tüm o kaba, sert kelimeleri yüzüne savururdum. İnsanın kafasındaki duygu çöplüğünü bir iki gün içinde temizlemesi kolay değildir. Bu zaman alır, ama sonunda olur işte. Beş aylık gemi yolculuğunda, sonra da Japonya'da gezerken onu düşünmekten vazgeçebildim. Her şey sona ermişti. Tüm bedenimi saran rahatlama duygusunu hatırlıyorum. Göğsümün üstüne oturup yüreğimi kemiren canavardan kurtulmuştum sonunda. Ondan kurtulduğumu anlayınca sevincimden ağlamıştım. Aradan o kadar zaman geçti ki bu sürprize hazır değildim.

"Onun mağaradan denize girdiğini duyunca eski ve şefkat dolu anılar birden hücum etti kafama, ama bu pek uzun sürmedi. Onların yerini yine orada olan başka şeyler aldı. Aslında o kötü bir kadın değildi, Nilüfer. Annesinin kendisini terk etme kararını ve kendisi beni terk ettiğinde babasının gösterdiği düşmanlığı asla unutamadı sanırım. Acaba kadın Hamid Bey'e bir teselli mektubu yazdı mı, ya da Hamid Bey kadına Meryem'in ölümünü bildirdi mi hiç? Kim bilir ve kimin umurunda? Her şey geçmişte kaldı. Ama onun artık bu dünyada olmadığını düşünmek bana bir garip geliyor. Aylar boyunca aklıma sahip olmanın tek yolu onu ölmüş olarak düşünmekti. Şimdi gerçekten ölmüş olması garip bir duygu.

"Gel benimle, Nilüfer. Uyku biraz daha beklesin bu gece. Kocan seni beklerken Auguste Comte'u biraz daha okusun. Yıldızlara bakarken yalnız olmak istemiyorum."

Altı lambayla aydınlatılmış kütüphaneden bahçenin karanlığına çıktık. Ay olmadığı için gözlerimizin karanlığa alışması bir süre aldı. Gökyüzü açık, yıldızlar parlaktı. Uzaktaki kalın, kara bir battaniyeyi andıran deniz sakindi.

Dışarıda, dünyada pek çok şey oluyordu. İsyanlar planlanıyordu. Direnişler hazırlanıyordu. Sultanlar ve imparatorlar huzursuzlanıyordu. Tarih yazılıyordu. Burada, Yusuf Paşa'nın bu güzel ve mis kokulu bahçelerinde ise tüm bunlar o kadar uzak görünüyordu ki. Ağabeyim Salman'la bir banka oturup çocukluğumda yaptığımız gibi yıldızları saymaya başladık.

YİRMİ

Petrosyan'ın İtirafları; Babamın Büyük Amcası Murat Paşa'nın Öldürülmesi; Petrosyan'ın Ailesinin Istırabı

Yaşlı bir uşağın sana seslenmesine izin var mı, Ey Taş Kadın? Geçmiş yıllarda bu evde çalışan kadınların efendiler tarafından namusları kirletildikten sonra sana gelip dertlerini anlatmalarının âdet olduğunu biliyordum. Bu âdet sadece hizmetçi kızlarla sınırlı değildi. İskender Paşa'nın büyükbabası zamanında pek çok delikanlı -bahçıvanlar, bekçiler, uşaklar, Kürdü, Arnavutu, Ermenisi, Sırbı, Arabı, Bosnalısı, Türkü- hep kendi rızaları olmaksızın aynı akıbete uğramışlardı. Onlar da gelip ayaklarının dibinde ağlarlar mıydı, Taş Kadın, yoksa gururları böyle bir şeyi zihinlerinden silip atmaya mı zorlardı onları?

Altmış yıl önce İskender Paşa'nın o şehvet düşkünü büyük

amcası Murat Paşa'nın katili gelip de sana suçunu itiraf etmiş miydi? Onun kimliğini tespit edememişlerdi, değil mi?

Hizmetkârlardan bazıları biliyor olmalıydı ama kimse katili ele vermemişti. Büyükbabam herkesin o cesur katilin bulunmaması için gizli gizli dua ettiğini anlatırdı. Bunu yapan her kimse, burada çalışmaya devam etmiş olmalıydı, çünkü o günlerde kovulmadıkça kimse işinden ayrılmazdı. Dedem babama Murat Paşa'nın yüzünde kötülüğü gördüğünü, bunun sadece şarabı çok kaçırdığı ya da şehvetten kendinden geçtiği zamanlarda olmadığını söylerdi. Murat Paşa her açıdan rezil bir insandı ve kendi çocukları bile ondan korkup tiksinirlerdi.

Taş Kadın, onun kendi on yedi yaşındaki kızının ırzına geçtiği de söylenir. O zaman sarhoş olduğunu söylerlerdi, sanki bu suçunu mazur gösterirmiş gibi. O zavallı kızcağız sana gelip hikâyesini anlatmış, kanlı eteğini göstermiş miydi? Zavallıcığı alelacele Suriyeli bir Bedevi'yle evlendirmelerinden önce. Kızdan bir daha hiç haber alınmamıştı. İstanbul'a da dönmemişti. Yeni hayatında teselli bulduğunu ve çocuklarının kendisine bu dünyayı unutturduklarını umarım.

Sana bir şey söylemek istiyorum, Taş Kadın. Ben Murat Paşa'yı kimin öldürdüğünü biliyorum. Bunu bana kendisi söyledi ve yaptığıyla hep gurur duymuştu. Katil, arkadaşım Hasan Baba'ydı. O yüzden boğazı o kadar kusursuzca kesilmiş, penisi ve hayaları ustaca çıkarılmıştı. Bunu genç bir berberden başka kim yapabilirdi? Neyse ki yaşlı babasına Murat Paşa'yı tıraş edip sakalını düzeltmesinde yardımcı olduğu için kuşku parmağı kendisine hiç yönelmemişti. Her ikisi sık sık avluda Murat Paşa'nın yaptığı şakalara gülerlerken görülürlerdi ve görünüşte aralarında en ufak bir düşmanlık yoktu.

Hasan Baba bana Murat Paşa'nın kendisine iyi davrandığını söylemişti. Hatta bir gün babası yokken Paşa'yı tıraş ederken heyecandan yanağını kesmiş. Hasan başına geleceklerden korkmuştu ama Murat Paşa sadece gülüp, "Zamanla öğrenirsin, aslan yavrusu. Babanı dikkatle izlemen yeter," demiş.

Öyleyse onu neden öldürdü? Bana, bedenleri Murat Paşa tarafından öylesine zalimce kullanılan genç erkek ve kadınların ağlamalarına daha fazla dayanamadığını söylemişti. Ama bunun gerçeğin tümü olduğuna inanmamıştım. Yani, Taş Kadın, Hasan Baba "Mükemmel Adam"dı, ama yaptığı bir şey sana şahsen dokunmamışsa tutup da Murat Paşa gibi birini öldürmeyi göze alamazdın. Uzun uzun ısrar ettikten sonra Hasan bana Murat Paşa'nın genç bir Kürt kadına zorla sahip olduğunu söyledi.

Hasan bu kızı uzaktan severmiş. Onun kirli çamaşırları yıkamak için dere kıyısına taşımasını seyreder, çamaşırları yıkarken, döverken, sıkıp parmakları üzerinde yükselerek kurumaları için ipe asarken vücudunun girdiği biçimlere bakarmış. Kıza duygularını bildirecek cesareti yokmuş ama kızın da bunu bildiğinden eminmiş. Kız yanında annesi yokken kendisine gülermiş. Ben o zaman henüz doğmamıştım, on sekizindeki Hasan Baba yakışıklı bir erkek olmalıydı. Ama Hasan bir şey yapamadan, Murat Paşa kızı atına attığı gibi götürüp ırzına geçmiş. Kız eve dönünce annesi ona sarılıp ağlamış, kimseye bir şey söylememesi için yalvarmış. Aksi takdirde ikisi de kovulurlarmış. Ana kız birbirlerini teselli etmişler. Kız başına gelenden kimseye bahsetmemeye yemin etmiş.

O gece sessiz kalmanın en iyi yolu üzerine düşünmüş, taşınmış ve bir karara varmış. Bir sabah erkenden, daha şafak sökmeden, annesinin kahvaltısını hazırlamış, kadını öpmüş ve gidip güneşin doğuşunu seyredeceğini söylemiş. Sonra da yardan atlamış, Taş Kadın. Parçalanmış cesedini birkaç saat sonra bulmuşlar. İnsanlar kendilerini öldürecek cesareti nasıl buluyorlar, hiç anlamış değilim. O gün hizmetkârlar bölümünde ağlamalar, ağıtlar göklere kadar yükselmiş. Genç kızı asi ruhu ve güzelliği için herkes severmiş.

Hasan Baba işte o gün Murat Paşa'yı öldürmeye karar vermiş. Kimseye güvenemeyeceğini bildiği için planını kendisi hazırlamış. Murat Paşa üç hafta sonra ölü bulunmuş. Erkeklik organı kesilip ağzına tıkılmışmış.

Hasan Baba'dan ayrıntıları anlatmasını istemedim, Taş Kadın. Yaptığını yapmış olması yeterliydi. Bütün aile rahat bir soluk almıştı sanırım. Canavar için tek damla gözyaşı dökülmemişti. Aile mezarlığına gömüldü ama son görevini yapmak için fazla gelen olmadı. Oğulları ve karıları cenazeye katılmamışlardı bile.

Hasan Baba ölmeden birkaç ay sonra bu olayı Selim'e anlatmayı düşünüyordu. Ama bunu yapıp yapmadığını bilemiyorum. Bu sırla çok uzun zaman yaşadım, Taş Kadın. Yıllar boyunca İskender Paşa'nın amcasını kimin öldürmüş olacağını sorup durduğunu duydum, Mehmed bir defasında bunu yapan her kimse çağdaş bir kahraman olduğunu ve kendisine ölmüş bile olsa bir kese altın ödül verilmesi gerektiğini söylemişti. Bu işi yapanın Hasan Baba olduğunu bilseler ne yaparlardı acaba? Bence İskender Paşa gurur duyardı.

Ben buraya geçmişten söz etmeye gelmemiştim, Taş Kadın, ama senin varlığın eski sırları ağzımızdan çekip alıyor işte. Ben sana bizim köyde olanlardan söz etmek için gelmiştim oysa. İki yüz yıl kadar önce bu aile kendilerinin büyük topraklara sahip oldukları yere yakın bir köyde toprak almamız için bize para vermişti. O günlerde âdet olduğu üzere, başka Ermeni aileleri de bu ailenin koruması altında yaşayıp bize yakın olmak için oraya taşınmaya başlamıştı. Kardeşi Murat'la hiçbir şeyini paylaşmak istemeyen İskender Paşa'nın dedesi topraklarını satmaya başladı. Aile elli yıl önce bütün topraklarını sattı ve İstanbul ile Şam'da, daha kim bilir nerelerde gayrimenkul aldı. Paralarını yatıracak yer arayan Ermeni tüccarlardan pek çoğu bu topraklardan satın aldılar, ancak buralara mevsimlik işçi olarak çalışmak üzere Kürtler gelmeye başladı, bazıları daha sonra yerleştiler.

Kürtler dört yıl önce kardeşlerimi ve diğer akrabalarımızı uyardılar, kendi rızalarıyla köyü terk etmezlerse evleri yakılıp aileleri öldürülecekti. Bu tür uyarılardan biri bile yeterli olduğu için Ermenilerden pek çoğu taşıyabilecekleri eşyalarını alıp kö-

yü terk ettiler. kız kardeşimle kocası gitmeyi reddetmişlerdi. kız kardeşim zaten oldum olası inatçıydı. Kürtlere kendini öldürebileceklerini, ama evinden arzusuyla çıkmayacağını söyledi. Halil Paşa'ya olanları anlattım. O kadar kızdı ki, duruma el koymak üzere bir astını göndereceği yerde, yanına askerlerini alıp kendisi gitti. Kürtlere bir tek kişinin kılına bile zarar gelirse kendisinin dönüp cezalarını vereceğini ve çaldıkları evlerden kovulacaklarını söyledi. Kız kardeşime ya da ailesine el sürecek olurlarsa ceza gelmekte gecikmeyecekti. Halil çok kızmıştı, Taş Kadın. Kürtler kendisine inandılar. Herhangi bir olay çıkmadı.

Geçen hafta kız kardeşimin evi gece yarısı kundaklandı. Oğulları ve gelinleri yangından kaçarken pusuya düşürülüp öldürüldüler. Köydeki diğer Ermenilerin başına da aynı şey geldi. Dün gece olanları Halil Paşa'ya anlattım. Ellerini başı arasına aldı, inleyerek şöyle dedi: "İmparatorluk çöküyor, Petrosyan. Yeni düzen kurulmadan herkes bir şeyler kapmaya çalışıyor. Çok üzgünüm ama şu anda yapabileceğim bir şey yok." Bir general olan Halil Paşa, halkımın öldürülmesini durduramayacağını söylüyorsa, bizim için nasıl umut kalmış olabilir ki? Ben yaşlı bir adamım ve yakında öleceğim, ama oğullarım ve torunlarım yeni bir hayat kurmak istiyorlar.

Herkes budalaca siyasete bulaşmaya başladı. Şimdi de iki oğlum siyasete atılmak istiyorlar. Tek çıkar yol bu diyorlar. Bunun kime yararı olmuştur ki? En büyük oğlum kendi ülkemizin yaratılması için savaşmak üzere kurulan bir örgüte katıldı. Dünyanın dört bir yanındaki Ermenilerin bize yardım edeceklerini söylüyor. Ondan bir küçüğü daha şimdiden sınırı aşıp Rusya'ya kaçtı.

Damadım Osmanlı topraklarında kalıp savaşmamız gerektiğini söylüyor. Anadolu'daki kendi vilayetlerimize özerklik verilmesini, kendi valimizle yönetilmemizi istiyor. Osmanlı topraklarıyla Ermeni topraklarının birbirinden tamamen ayrılmasının imkânsız olduğunu söyülyor. Halklarımız her yerde ayrılmaz biçimde karışmış durumda.

O bizim Taşnak olmamızı istiyor. Padişahın aleyhinde faaliyet gösteren Cemiyet'le çalışan Taşnakzution'a katılmalıymışız. Rusya'da Taşnakların her kimlerse, Sosyal Demokratlardan yana ve Çar'a karşı olduklarını söylüyor. Daha önce hiç böyle şeyler konuşulduğunu duymuş değildim.

Ne olacak şimdi, Taş Kadın? Tüm dünya temellerinden çatırdamaya başladı.

Ben bütün ömrümce bu evde yaşadım. Bana hep iyi davranıldı. Oğullarım burada kalmak istemediler. Bana pek çok kere evi bırakıp yanlarına gitmem için yalvardılar. Dünyanın değiştiğini, beni ömrümün sonuna kadar rahat yaşatacak para kazandıklarını söylediler. Onlara bu evde kendimi güvende hissettiğimi söyledim. Eğer köyde kız kardeşimle olsaydım ben de ölecektim. Oğullarım şimdi İstanbul'u terk etmemi istiyorlar. Biri Kahire'de halı tüccarı. Oraya gidip ailesiyle yaşamamı istiyor, ama ben onun ailesini tanımıyorum ki, Taş Kadın. Bu evdeki aile benim tanıdığım tek aile. İskender Paşa'yı bırakmak istemiyorum. Yanılıyor muyum yoksa?

YİRMİ BİR

Selim İskender Paşa'nın Paris Günlüklerinden Çok Etkilenip Bir Kere Daha Okuyor; Baron Parislilerin İstanbullulardan Farklı Olduklarını Açıklıyor; Halil Paşa'nın Sıkıntılı Hayatı

Selim bir saattir tekrar tekrar Fransız kadının İskender Paşa'ya iade ettiği günlüğü okuyordu. Babam günlüğü kütüphaneye bırakmış, ben de yatakta birlikte okumamız için kaptığım gibi odamıza çıkarmıştım. Ama Selim beni beklememiş, ben çocukları yatırırken okumaya başlamıştı bile; döndüğümde ikinci kere okuyor, okuduklarını benimle paylaşmayı reddediyordu. O bitirince defteri elinden aldım, ama tam bir şaşkınlık içindeydi.

"Bana surat asma, prenses. Hasan Baba da aynı zamanda Paris'te olduğundan ve o aylardan sık sık söz ettiğinden büyülenmiş gibiydim. Babanın bunları ne zaman yazdığını biliyor musun?"

Başımı salladım.

"1871'de. Paris Prusyalıların kuşatması altındaydı. Fransız İmparatoru Üçüncü Napolyon düşmüş ve tacını kaybetmişti. Bir cumhuriyet kurulmuştu ve sonra gerçekten çok şaşırtıcı bir şey oldu: Paris içindeki zenginlerle, Paris kapılarındaki Prusyalılar arasında bir fark olmadığını anlayan şehrin yoksulları ayaklandılar. Hasan Baba yoksulların barikatlarından birinin kurulmasına yardım ettiğini anlatırdı. Ona pek de inanmış değildim. Bunu onun kurduğu bir hayal sanırdım. Böyle bir şeyi yapmayı istemiş ama yapamamıştır diye düşünürdüm. Babanın günlüğü o olayı doğruluyor. Hasan Baba'yla gurur duyuyorum, Nilüfer. Sen de oku, lütfen."

Onun biraz keyfini kaçırmak pahasına da olsa günlüğü o gece okumadım. Yatıp uyudum. Ertesi sabah kuş sesleriyle uyandım. Deniz fırtınalıydı ve martılar karaya doğru uçuyorlardı. Giyinip, elimde günlükle kahvaltıya indim. Dışarıda sert bir rüzgâr çıkmış, perdeler uçuşuyordu. İçeride hizmetçiler pencereleri kapatıyorlar, kapıların sürgülerini çekiyorlardı.

Yalnızdım. Henüz benden başka kimse inmemişti aşağıya. Çok aç olmadığım için bir fincan kahve ve sıcak süt aldım. Günlüğü sofra başında okudum. Garip bir duygu içindeydim. Denizde bir fırtına çıkmak üzereydi ve ben rahatça oturmuş, hakkında hiçbir şey bilmediğim başka bir fırtınayı okuyordum:

3 Eylül 1870

Sefir olarak hayatımın ve işlerimin bana bir günlük yazacak zaman bırakacağını hiç tahmin etmezdim. Ancak çok ilginç zamanlar yaşıyoruz. Bugün kendisine "Fransa İmparatoru" diyen o kendini beğenmiş ve zavallı adam yakalandı ve generali Prusyalılar tarafından yenilgiye uğratıldı. Bismarck Paşa için bir zafer daha!

İnsanların havasını koklamak için dışarı çıktım. Herkes sıkıntılı görünüyordu; günün olaylarını bir an önce okumak için

bütün gazete bayilerinin çevresi sarılmıştı. Pek çok kimsenin Prusyalılardan çok kendi taraflarını suçladıklarına tanık oldum. Birkaç dükkân sahibi vitrinine "Vive Trochu" yazılı pankartlar asmışlardı. Trochu, Paris Askeri Valisi ve şu anda her şey ona bağlı. Öğleden sonra büyük bir kalabalık cumhuriyet kurulmasını isteyerek sokak gösterisi yaptı. Fransızlar asla cumhuriyetlerinden vazgeçmeyecekler anlaşılan. Bu bakımdan onlardan öğreneceğimiz çok şey var.

Kuşatma nedeniyle İstanbul'dan tamamen kopmuş durumdayım ve bunun hoş bir duygu olduğunu kabul etmeliyim.

4 Eylül 1870

Dün istedikleri cumhuriyet bugün büyük bir kalabalığın toplandığı Meclis önünde ilan edildi. Ben orada değildim, ama berberim Hasan döndüğünde bana bütün olup biteni anlattı. Bu Sufi mistiği hızla bir devrimci olma yolunda. Şu anda aylığını sefaret ödediği için bu ilişkileri ileride diplomatik bir rezalet yaratır mı, bilemiyorum. Bana haber üzerine Place de la Concorde'un alkıştan inlediğini anlattı. İnsanlar üç renkli bayraklarından mavi ve beyazı kopartıp yalnız kırmızıyı bırakmışlar. Hasan, Tuileries Sarayı'nın parmaklıklarındaki altın yaldızlı N'lerin boyanıp üzerlerine bu şehirde yiyeceğin aksine hiç eksilmeyen çiçeklerden taçlar yerleştirildiğini söylüyor. Hasan, sarayı basan kalabalığa karışmış ve bir "Yurttaşlar Muhafızlığı" kurulduğunu görmüş. Kendisinin gösterdiği dayanışmadan çok etkilenip onu da muhafızlar arasına almak istemişler, ama o benim buradaki konumumu zedeleyeceğini düşünerek bunu reddetmiş.

Bu haberlerden heyecanlanarak Fransız kılığına girip sokağa çıktım. Paris bugün çok sıcak ve nemliydi. Hotel de Ville önünde büyük bir kalabalık vardı. Birden hep birlikte *Marseillaise*'i söylemeye başladılar. 1789'da da böyle olmalıydı. Bu insanların tarihi böyle sezgileriyle hissetmeleri ne kadar da il-

ginç; bu onların iliklerinde olan bir şey. Çiçek satıcıları da bu devrime ayak uydurmuşlar. Bugün sadece kırmızı karanfil satıyorlar ve Prusyalılar şehre sadece dört günlük yoldalar. Sadece Fransızlar krallarını bu koşullar altında devirebilir. Onların bu yeteneklerini nasıl da kıskanıyorum.

Daha sonra Montmorency'lerde verilen verilen yemeğe katıldım. Yvette her zamanki gibi lütufkâr ve şarap su gibi akıyordu ama burada sokaklardan çok farklı bir şey vardı. Kendimi güçlükle tutabildim. Ötekiler pek üzgündü. Yaşlı bir Fransız beyefendisi Almanlardan saygıyla söz ediyor, "Bizi bu güruhtan sadece Bismarck kurtarabilir," diyordu. Konuşma ihtiyacını hisseden Yvette, halk kalabalığı ile Fransız generallerinin başa çıkmasının daha doğru olacağını söyledi; aile dostu olan Thiers'e talimat verilse sokaklarda biraz kan dökülürdü ama iyi bir temizlik de yapılmış olurdu. Sonra "Hepimiz gidip Prusyalılarla savaşırdık." Ben Prusyalıların Fransız ordusuna direnebileceklerini, ama Yvette'in tek başına gittiği takdirde sırtlarını yere getirebileceğini söyledim. Şakama ondan başka gülen olmadı. Ev sahibim Vikont Montmorency gürültücü güruhun karışıklık yaratmaktan başka bir şey yapamayacağını söyledi.

Kendisi cumhuriyetten yana, ama eğer başa Gambetta geçip aşırı solun liderlerini ortadan kaldırırsa. Adını hatırlamadığım bir başka davetli çok korkunç şeyler gördüğünü söyleyerek sofrada yığıldı kaldı. Onu dinlemek için herkes sustu. Paris kapıları dışında çok miktarda gaz bidonu görmüş. Prusyalıların bunları Seine Nehri'ne boşaltıp iki kıyıyı da yakacaklarından korkuyormuş. Tıpkı Osmanlı Amirali Barbaros'un Venedik'i yakma tehdidinde bulunduğu gibi. Herkes bunu onaylamam için bana baktı. Ben de gülümsedim.

Gecenin havası beni boğacak gibi olduğunda kalkmak için izin istedim. Montmorency, "İstanbul'a gönderdiğin raporlarda bizi fazla kötüleme, bütün suç İmparator'da," dedi. Bir şey söylemeden gülümsemekle yetindim.

23 Eylül 1870

Şehirde büyük bir yiyecek kıtlığı var. Prusya topçuları Paris'i döverken halk taze sebze ve et bulamamaktan şikayetçi. Bazı lokantalar kapandı bile. Diğerlerinde bonfile diye at eti veriliyor. Dün artık istiridye bulunmadığını söylediler. Bir ihtilâl yapılması gerek.

21 Ekim 1870

Bir yabancı sefarete büyük bir paket getirdi. Petrosyan mektubuyla birlikte paketi büroma getirdi. Bunu yapabildiğine inanamıyorum. Mektup Baron'un tanıdık el yazısıyla. Doğum günümü hatırlamış; pakette şunlar var: İki şişe şampanya, bir düzine istiridye, bir şişe klaret, büyük bir parça bonfile, mantar, patates ve inanılmaz bir şey, taze kıvırcık salata. Baron'u tanımayan aşçı benden daha çok şaşırmıştı. Şöleni diğerleriyle paylaştım. Ancak Hasan saray basıldığı zaman içtiği şarabın daha iyi olduğunda ısrar etti. Baron'un sağlığına içtim ve onun Paris dışındaki Prusya Ordusu'nda olup olmadığını merak ettim.

31 Ekim 1870

Her yerde *"Vive la Commune"* sesleri duyuyorum. Saldırıya uğramamız olasılığına karşı silahlı olan Petrosyan ve Hasan Baba ile Hotel de Ville'e kadar yürüdük. Belli ki kuşatma altındaki hükümet kendini yalnız hissediyor. Fransa'nın bir iç savaşın eşiğinde olmasından korkuyorum. Paris, Komün'den yana, ama tecrit edilmiş ve ezilecek. Bunun olmasını istemiyorum ama kaçınılmaz görünüyor.

7 Kasım 1870

Prusyalılar Fransızların ateşkes çağrısını reddettiler. Bismarck'ın muhtırası Alman liderinin çelik iradesini gösteriyor.

Fransa'da onun benzeri yok. Yabancı bir düşmana karşı kendini savunmak için pek az şey yapmış olan bu hükümet ciddi ciddi kendi yurttaşlarına karşı saldırıya geçmeye hazırlanıyor. Aşçımız bir taze yumurtanın artık 25 *sous* olduğunu söyledi.

"Ne okuyorsun, çocuk?"

Baron kahvaltıya inmişti, günlüğü kaldırdım.

"İskender Paşa'nın 1870 Paris'i günlüğü. Sizden de söz ediyor."

Baron güldü. "Doğum günündeki yiyecek paketi mi?"

Başımı salladım. "Onu nasıl başardınız? Gerçekten öteki tarafta mıydınız?"

"Elbette. Bismarck'ın o züppe 103. Napolyon'dan, ya da kendine nasıl bir isim takmışsa, daha ilerici olduğunu kabul edersin. Haydudun biriydi. Büyük atasının adını lekeledi. Mehmed o paketi İskender'in doğum gününe göndermeyi başarmamdan çok hoşlanmıştı."

"Çok doğru," diye Mehmed Amcam esneyerek içeri girdi. Neden paketten konuştuğumuzu merak etti. Ben söyler söylemez de günlüğü elimden aldı.

"Hımm... Bunu daha sonra okurum. Senin Selim'in büyükbabasının o talihsiz olayda kahramanca bir rol oynadığını biliyor muydun?"

"Evet ama daha oraya gelmemiştim..."

"Hasan, Paris'ten döner dönmez İstanbul'da bir komün kurmak istedi. Sanırım kendisine bir yenilgiyi taklit etmenin budalaca olduğunu söyleyen Baron'du. Ne kadar kızdığını hatırlıyor musun, Baron?"

"Hatırlıyorum tabii. Sorun yenilgiyi kopya etmekten çok İstanbul halkının hâlâ camilere sıkı sıkıya bağlı olmasıydı. Parisliler 1789 sayesinde o hastalıktan kurtulmuşlardı. Onlar din adamlarına şiddetle karşıydılar."

Sofrayı kontrol eden ve yumurtasız gününü gün saymayan babam, "Haklısın, Baron!" dedi. "Petrosyan! Ben geldim. Yumurtalarım, lütfen. Neden Fransa'dan söz ediyoruz, Baron?"

O sabah üçüncü kez anlattım.

"Baron, aslında o kuşatmadaki yumurtasızlık yüzünden bir daha asla yumurtasız kahvaltı etmemeye karar vermiştim. Suç senindi!"

Mehmed Amca kıs kıs güldü. Baron dikkatleri üzerine çekmekten memnundu.

"Baba, Hasan Baba gerçekten olaylardan etkilenmiş miydi?" diye sordum.

"Evet, hepimiz etkilenmiştik. Petrosyan da etkilenmişti ama Thiers ve askerlerinin Komüncüler tarafından idam edilmesi üzerine yine döndü. Sanırım devletin gücünü gördü ve bu da kendisini korkuttu. Thiers kana susamış bir kasaptı. Ama Hasan sapasağlamdı. İstanbul konusunda Baron'la aynı fikirdeyim. Bizim, değil 1793'ümüz, 1789'umuz bile olmadı. Benzer şeyler burada da yaşanmış olsaydı, şimdi her şey çok farklı olurdu."

Babamın üzerine kişniş ve karabiber serpilmiş yumurtaları gelmişti. O kahvaltısına dönünce konuşmaya Baron devam etti.

"Doğru, İskender, ama bütün sorun aynı şeyin burada olamayacağı. Fransa'da köylülerin kanını emen bir aristokrasi vardı. Burada Osmanlı devleti her şeydir: Cami, Sultan, Toprağın Sahibi ve Ordunun Hâkimi. Machiavelli'nin de gösterdiği gibi, bu onun gücü, ama aynı zamanda zayıflığıydı. Hizmetiniz karşılığında Padişah size tımarlar verdi ama Yusuf Paşa'nın kendi ordusunu kuracak ne gücü, ne de toprağı vardı. Fransa ve İngiltere'de soylular minyatür krallar gibiydiler. Burada öyle bir şey yoktu."

"Baron, lütfen!" diye atıldı Mehmed Amca. "Kahvaltı ederken değil. Günün bu saatinde ne kadar hassas olduğumu bilirsin."

Kalkıp amcamı öpebilirdim. Neler hissettiğini çok iyi biliyordum.

"Bu evde Halil'in son iki gündür nerede olduğunu bilen var mı? Nilüfer? Sen de suç ortaklarısın, değil mi?"

Bu kışkırtmaya kapılmamaya karar verdim. İskender Paşa Cemiyet tarafından ikna edilememiş ve hadım general olayıyla sarsılmıştı. Halil'e çok dikkatli olmasını, hadımın gönderilen ilk ve son casus olduğunu sanmamasını söylemişti. Bu, bir babanın oğlunun güvenliğinden duyduğu kaygı gibi görünse de, başka bir neden daha olduğunu hissediyordum. Paris günlükleri onun daha önce dikkatimden kaçan bir yanını görmemi sağlamıştı. Bunu daha önce düşünmemiştim ama, duygusal mizacının iki yanı olduğuna göre, hayatının geri kalanında da böyle bir ikilik olamaz mıydı?

İstanbul'daki zamanlarında, haftada bir kere resmi giysiler içinde Sadrazam'ın huzuruna çıkan, devletin durumu ve Padişah'ın sağlığı hakkında basmakalıp lafların edildiği gecede sıkıntı çekmeyen bir İskender Paşa vardı. İstanbul'daki evimizde ise devlet erkânı konuklarını ağırlarken yüzü hep ifadesizdi. Ama o zarif gülümsemeler ve yüzeyde görünen sukûnet bir aldatmacaydı. Yumruklarını sık sık öfke ve ıstırapla sıkan da aynı adamdı. Bunun en güçlü belirtisi günlüklerdi, o zaman çok daha genç olmasına rağmen.

Halil'in hapse düşeceğinden ya da başına daha kötü şeyler geleceğinden kaygı duyduğu belliydi, Cemiyet işlerinden dışlanmasına kızıyordu, özellikle benim Cemiyet'le olan ilişkimi öğrendikten sonra. Selim evimize gelene kadar benim politikaya olan merakım pek sınırlıydı. Onun uyandırdığı tutku fırtınaları hayatımı en temelinden sarsmıştı. Hem kendi hayatımla, hem de dış dünyayla ilgili pek çok şeyi yeniden düşünmek zorunda kalmıştım. Daha önce öyle şeyleri hep olduğu gibi kabul etmiştim: Duygularımın kontrolünün sadece ve sadece benim elimde olacağına, imparatorluğun ebedi bir şey olduğuna inanmam gibi. İskender Paşa bana sabırsızlıkla bakıyordu.

"Bilemiyorum, baba. Petrosyan'a İstanbul'da bir hafta on gün kadar kalacağını söylemiş."

"Politika mı, zevk mi?"

"İkisi de değil," dedim. "Aile."

Güldü. "Oğlanlarla anaları Şam'dan dönmüşler mi?"

Dönmüşlerdi ve ikizleri aylardır görmeyen Halil onlarla buluşacağı günü iple çekiyordu. Ben duygusal olarak Salman'a çok daha yakın olmuştum ve bu hâlâ böyleydi. Salman ile çocukluğumdan beri dünyada olan biten her şeyi hiç utanmadan ve çekinmeden konuşabileceğimizi görmüştük. Onun uzun süreli yokluğuna rağmen bu duygu kaybolmamıştı ve bu yaz ikimizi de mutlu etmişti. Bazı ilişkiler her şeye dayanacak kadar güçlüdür. Bizimki de onlardan biriydi.

Halil'le ilişkim sevgiye dayanmakla birlikte biraz da resmiydi. Zeynep'le, çocukluklarından beri çok yakın olmuşlardı. Bu, annelerinin aynı olmasından değildi. Birbirlerinin sırdaşı olmuşlardı, zaten huyları da benziyordu. Her ikisi de Salman ile benden daha içlerine kapalıydılar. Özellikle Halil çok ketum olabilirdi. Evliliğiyle ilgili konularda olduğu gibi mesela.

Catherine'le yirmi yıl önce İstanbul'da bir çay partisinde tanışmıştı. O sırada sekseninde olan Kontes Galfalvy eski bir aile dostuydu. Bir Rum ailesinden geliyordu ve gençliğinde yoksul bir Macar kontuna kaçmıştı. Hayatını kocasının aile malikânesinde kendilerine ayrılan üç odada geçirmişti. Yemeklerini aileyle birlikte yerdi. Merhum kocası Gyorgy ressamdı. Karısının akla gelebilecek her pozda, en az yüz resmini yapmıştı.

Kadının gençliğinde İstanbul'un ünlü güzellerinden olduğu ve Sultan'ın da kendisine ilgi duyduğu söylenirdi. Belki de Kont Galfalvy ile beklenmedik kaçışının nedeni buydu. Çocukları yoktu, kocası ölünce üç odada yaşamaya daha fazla dayanamamış, bütün tablolarını alıp İstanbul'a dönmüştü. Onları ortak bir dostlarından duyan bir antikacı tabloları görmek istemişti. Saatler boyunca her birini tek tek incelemişti sonra.

Adam hepsine birden büyük bir para ödemeyi önermiş, kadın da gerçekten sevdiği bir iki tanesini tutup gerisini satmıştı.

Annemle birkaç kere evine gittiğimizi hatırlıyordum. Bizden on beş dakika uzaktaki büyük bir evde otururdu. Kışın güneşli günlerinde bile perdeleri hep kapalıydı. Belki de kontla birlikte geçirdiği elli yıl boyunca yaşadığı odaların kapalı atmosferini yaratmak istemişti. Ama çok yalnızdı. Yağlıboya kokusunu özlüyordu. Konservatuara gider, genç sanat öğrencilerini evine çaya davet ederdi. Yoksul ailelerden geliyorlarsa onlara para yardımında bulunurdu, İmparatorluğun uzak köşelerinden gelmişlerse evinde kalmaya davet ederdi. Catherine Alhadeff Kahireli bir resim öğrencisiydi. Yaşlı kadınla okulda tanıştığında babasının pek de hoşlanmadığı arkadaşlarının yanında kalıyordu. Catherine bir hafta sonra evin en üst katında çok geniş bir odaya yerleşmişti. Pencerelerde perde yoktu ve ışık mükemmeldi. Yılın büyük bir bölümünde güneş alan oda genç kızı çok heyecanlandırmıştı.

Halil bir gün annesiyle Kontes'e çaya gittiğinde kızla karşılaştı. Çok etkilenmişti ve Catherine'in adı muhtemel gelin adayları listesine herhalde o gün eklenmişti. Salman bir kere o defteri görmüş güya, bana böyle bir listenin olduğuna yemin etmişti. Halil'le o konuda alay ettiğimizde kızarmış ve bunun bir şaka olduğunu söylemişti. Yazılı olsun ya da olmasın, böyle bir listenin kafasında her zaman hazır olduğuna eminim. Catherine hiçbir girişimde bile bulunmadan listenin en başına geçti.

Halil riskten kaçınan bir insandı ama iyi bir insan sarrafıydı. Bir keresinde bana kendisini hep hayal kırıklığına uğrattıkları için sezgilerine asla güvenmediğini söylemişti. Onu biraz sıkıştırınca kendisine sadık olduğunu sandığı üç genç subayın buna neden olduğunu anlamıştım.

Catherine konusu ilk olarak Zeynep'e açıldı. Halil kızın kendisi için mükemmel bir eş olacağına inanıyordu. Bütün gün boş oturan bir kadınla evlenmek istemiyordu. Bu onu çıldırtır-

dı. Annesine durumu açınca, kadın onun bir Hıristiyanla evlenmek istemesinden huzursuzluk duydu. Bu Halil'i çileden çıkarttı. Annesine eğer isterse bir maymunla bile evleneceğini söyledi.

Sonra Catherine'in gayet dindar, Şii bir aileden geldiğini öğrendik. Babası uzun yıllar önce İstanbul'dan satın aldığı Catherine de Medici'nin on altıncı yüzyılda yapılmış portresini çok sevdiği için kızına bu adı vermişti. Tablo imzasızdı ve adam gayet ucuz bir fiyata almıştı. Tabloyu Venedikli bir tüccara gösterdiğinde sıkıntılar başlamıştı. Venedikli bunun Titian'ın eseri olduğuna emindi ve tabloya büyük bir para önermişti. Catherine'in babası resmi satmayı reddetti. Onun Titian'ın tablosu olma ihtimali resme olan bağlılığını daha da arttırmıştı. Tablo kendisinde bir saplantıya dönüştü ve dört erkek evlâttan sonra bir kızı olunca karısının itirazlarına rağmen adını Catherine koydu.

Kontes Galfalvy Halil'i beğenmiş ve kendisini Catherine'in ailesine tavsiye etmişti. Catherine ise kayıtsız görünüyordu. Halil'e resim yapmasını engelleyip engellemeyeceğini sormuş, Halil'in kendisiyle evlenme arzusunun bir nedeninin de bu olduğunu öğrenince evlenmeyi kabul etmişti. Öteki nedenlerin ne olduğunu sormamıştı bile. Rönesans tablosunun sahibi ile ailesi Kontes'in konukları olarak İstanbul'a gelmişlerdi. Düğün pek mütevazı olmuş, sadece iki aile ile çok yakın dostları davet edilmişti.

Catherine çok alımlı bir kadındı. Uzun boyluydu, esmer ve ince vücutluydu, omuzlarına kadar inen kumral saçları vardı. Sırtı giysinin altında zarif bir kavis yapıyordu. İnce dudakları ve dar gözleri kendisine bir çocuksu bir hava verirdi. Onu ilk gördüğümde bu kadın asla yaşlı görünmeyecek diye gıpta ettiğimi hatırlarım.

Catherine bir buçuk yıl sonra ikiz oğlan doğurdu. O güne kadar ne bizim ne de onun ailesinde ikiz olduğundan bu kafalarda soru işaretine neden olduysa da, oğlanlar büyüyünce

bütün kuşkular kayboldu. İkisi de Halil'e çok benziyorlardı. Ve biz onları çok seviyorduk. Sık sık bize gelirler ve yazları birkaç haftalığına burada kalırlardı. Catherine bu evi çok sevmiş, her açıdan resmini yapmıştı. Sonra eşyalarını toplayıp gider, denizi ve yamaçları resmederdi. Martıların koyu yeşil deniz üzerinde asılı durdukları bir tablosu hâlâ kütüphanemizde durur. Onunla sık konuşurdum ama genelde soğuk ve mesafeliydi. Halil zamanının çoğunu orduda, evden uzak geçirdiğinden herkes kendisiyle dostluk kurmaya çalışırdı ama o annem dışında hepimizi kibarca reddederdi. Catherine her nedense annemi sevmişti. Onun çok güzel iki portresini yapmıştı, ki bunlardan biri İstanbul'daki evde odamda asılıydı.

Birkaç yıl önce, ikizler on beş yaşına bastıktan sonra ciddi bir aksilik olduğunu fark ettik. Her zaman olduğu gibi haber kaynağım Zeynep'ti.

"Çok korkunç bir şey, Nilo! Çok korkunç! Zavallı Halil. Kimseye söylemeyeceğime yemin ettim ama Catherine'in bu yaptığı da zalimlik! Zalimlik!"

Zeynep önemli bir şey söyleyeceği zaman her şeyi iki kere tekrarlardı, sanki etkisini iki kere arttıracakmış gibi. Oysa bu benim üzerimde tam ters bir etki yaratırdı. Konuşma biçimine o kadar sinirlenirdim ki dikkatimi söylediklerine veremezdim. Bunu kendisine pek çok söylemiştim ama o da kendini tutamıyordu. Bana anlattığı hikâye gerçekten rahatsız ediciydi.

Catherine ikizler doğduktan birkaç ay sonra Halil'e başka çocuk istemediğini söylemişti. Halil bundan hiç hoşlanmamış, ama karısının isteğini kabullenmişti. Onu hiç o yönde zorlamamıştı. Catherine bir süre sonra yatağını ayırmış ve Halil'in girişimlerini hep terslemişti. İkizleri doğururken çok acı çektiğini ve üreme sürecinin artık midesini bulandırdığını söylemişti. Ona kendisine bir başka karı ya da bir odalık almasını söylemişti. Birbirleriyle ilişkileri olmadıkları sürece her şeye razıydı. Bu noktada Zeynep'in sözünü kestim.

"Halil defterini açıp listesine bakmış mı?"

Zeynep çok ciddiydi. "Hayır. Lütfen, komik olmaya çalışma. Durum çok kötü."

Durumu gerçekten kötüleştiren Catherine'in Kahire'ye gitme ve çocukları da götürme kararıydı. Halil oğlanların yanında kalmasını istemişti. Lise eğitimlerinin yarıda kalmasını istememişti ama Catherine mantığın sesini dinlemeyi reddediyordu. Resmi eğitime karşıydı ve çocukların seyahat ederek daha çok şey öğreneceklerine inanıyordu. Onları Kahire'ye götürmüştü ve bir yıl orada kalmışlardı. Ama çocuklar babalarına ve arkadaşlarına dönmek istemişlerdi. Anneleri yazın İstanbul'a gideceklerini ve babalarının yanında kalabileceklerini söylemiş ama gelmeleri gecikmiş, Halil de buna çok kızmıştı. İstanbul'a geldiklerini duydukları anda o da gitmişti. Çocuklarını geri almıştı.

Bir şey daha vardı. Zeynep, Halil'e bir liste hazırlamıştı ve yeniden bir kadını olması için ilk üç ad üzerinde dikkatle durmasını istiyordu.

YİRMİ İKİ

Catherine'in On Yıl Önce Taş Kadın'a Söyledikleri

Nilüfer'in beni sana göndermesi çok düşünceli bir davranıştı. Sehpamı ve boyalarımı getirdim. Hem konuşup hem resmini yapacağım. Umarım aldırmazsın. Renkleri tutturmak güç olacak. Son iki saattir renkleri karıştırdığımı görmüşsündür. Güneş doğrudan geldiğinde o kadar farklı görünüyorsun ki! Halil senden ilk bahsettiğinde bir tanrıçaymışsın gibi tanımlamıştı, ama sadece büyük bir kayasın. Yontulmuş olduğundan bile emin değilim. Belki de yontulmuşsundur. Orada burada bir iki iz yok değil. Bu bir kadının göğsünün kalıntısı olabilir mi? Belki. Bu durumun seni daha ilginç kılıyor. Seni gördüğüm gibi resmedeceğim. Renk tam değil ama ben yine de başlayacağım.

Bu aile için ne düşünüyorsun, Taş Kadın? Hiç düşündüklerini söyledikleri olur mu? Neden evlendiğimi merak etmeye başladım bile. Halil iyi bir insan ve beni anlıyor. Bir şikayetim yok, ama artık bana dokunmasına tahammül edemiyorum. Onunla yakınlık hiç hoşuma gitmemişti ve iki sağlıklı oğlan doğurarak görevimi yaptığıma inanıyorum.

Onları doğururken çok acı çektim, Taş Kadın. Istırabım hiç sona ermeyecek sandım. O kadar çok kan kaybettim ki, ebelerin kaygılı seslerle fısıldaştıklarını duydum. Öleceğimi sanmıştım. Analık duygularım uyanmadı benim. Hiçbir şey hissetmedim. Sadece ürkmüş bir kızdım ve göğüslerime birer bebek yerleştirilmesi bana hiç de yardımcı olmadı. Garip bir duyguydu. Kendimi bir hayvan gibi hissediyordum. Oğullarımı emzirecek iki kadın bulunsaydı, unutulup gidecektim. Ben ana olmak için yaratıldığımı sanmıyorum, Taş Kadın. Bu küçük çocuklara bir sevgi var içimde, ama ne onlara, ne de babalarına karşı kendimi kaybedecek kadar yüce bir sevgi duyuyorum.

Bir şey mi dedin, Taş Kadın? Onunla neden evlendiğimi sorduğuna duyar gibi oldum da. Karşı karşıya bulunduğum ikilem çok basitti. Ya İstanbul'da kendim birini bulacaktım ya da Kahire'ye dönüp annemin bana bulduğu erkekle evlenmenin rezilliğine katlanacaktım. Bunun yerine ölmeyi tercih ederdim.

Annem benim ressam olma fikrime tamamen karşıydı. Beni teşvik eden babam olmuştu. Viyana'da sanat tarihi okuyabilmek için Almanca öğrendim ama annem gidersem intihar edeceği tehdidini savurdu ve babam da aptal gibi ona inandı. Annem aslında beni pek sevmiş değildir. Dört oğlu vardı. Söylemeye alışkın olduğu gibi "düzenlerini kurmuşlardı", evliydiler, karıları onlara çocuklar doğurmuşlardı. Beni neden rahat bırakmıyordu ki? Sonunda İslam Halifesi'nin yaşadığı şehir olduğu için İstanbul'da okuyabileceğim konusunda anlaşabildik. Yengelerimden diğerleri kadar şişman, ama onlar kadar aptal olmayan biri mektup yazıp annemin bana koca aramakta olduğunu bildirdi. İşte o zaman paniğe kapıldım, Taş Kadın.

Konuyu arkadaşım Kontes Maria'yla açıkça konuştum. Bana Halil'in teklifini kabul etmemi tavsiye etti. Bu aileyi çok eskiden tanıyordu ve kendilerince gelenekçi, muhafazakâr değillerdi ve benim mesleğimi engellemeyeceklerdi. Ben çok genç olduğum için Maria benim annem olmuştu. Onun sözünü dinledim. Halil iyi bir adama benziyordu. Ona neresini resmedeceğimi anlamak için yakından baktığımda, bana o ifade ve anlam dolu gözleri çekici geldi. Tanıdığım erkeklerin aksine kendi sesini duymaktan pek hoşlanmıyordu. Bana karşı kötü davranmayacağını hissettim. Bütün hayatım boyunca aradığım erkek değildi, ama bunun nedeni benim erkekleri değil, sadece ressam olmayı düşünmemdi. Kahire'deyken arkadaşlarım yakışıklı oğlanları gösterip kıkır kıkır gülerlerken böyle şeyler beni hiç etkilemezdi.

Evlendikten sonra cinsel yakınlığı çok rahatsız edici buldum. Bunun yapılması gerektiğini biliyordum. Yatar ve küçük çubuğunu içime sokmasını beklerdim, Taş Kadın, ama yemin ederim, bu işten hiç zevk almazdım. Hiç. Kadın arkadaşlarıma bunu söylediğimde bende bir terslik olduğunu düşündüler. Bu beni hem tedirgin, hem de mutsuz etti. Halil tutkusuz değildi, ama bana dokunduğunda buz kesiyordum. Bacaklarımın arasının okşanması ihtiyacını hissettiğimde bunu kendim yapmayı tercih ediyordum. Böylesi çok daha temiz ve çok daha zevkliydi. Bunu İstanbul'da, o da ressam olan en yakın arkadaşıma söyleyince bana güldü ve bunun tamamlanmış tablo yerine ilk kabataslağı seçmeye benzediğini söyledi. Bu sözünü uzun zaman düşündüm, az daha resim yapmaktan vazgeçecektim.

Üç yıldır Halil'le yakınlığımız olmadı, çocuklar doğduğundan beri. Başka bir erkek bulma ihtiyacı hissetmiyorum. Aslında başka bir insanın tatmin edeceği bir ihtiyaç duymuyorum. Çalışmalarım bana yetiyor.

Bir gün bu durumumu Maria'ya anlattım, dehşete kapılacağını sanıyordum, ama o durumumu çok iyi anlayarak beni şaşırttı. Bana bazı kadınların şehvetli olduklarını, bazılarının ise

olmadıklarını söyledi. Kendisi Kont Galfalvy ile çok şehvetliymiş, ama bu bir talihmiş. Bu durumda utanılacak bir şey olmadığını anlattı. Sonra dikkatle yüzüme bakıp, beni dehşete düşüren bir şey sordu, Taş Kadın. Bana kadınlarla cinsel ilişkiyi tercih edip etmediğimi sordu. Yüzüm kıpkırmızı kesilmiş olmalı ki kahkahalarla gülmeye başladı ve durum buysa hiç kaygılanmamam gerektiğini söyledi. İstanbul birbirlerinin yakınlığını tercih eden kadınlarla doluymuş ve bu büyük bir sorun değilmiş.

Bu sorusundan o kadar rahatsız olmuştum ki, bir iki hafta yanına bile uğramadım. Stüdyom hâlâ evinin üst katında olduğundan ondan sonsuza dek kaçamazdım. Bir gün oraya resim yapmaya gittiğimde genç bir kadının beni beklediğini gördüm. O da Kahireliydi ve babamdan bir mektup getirmişti. Babamın en saydığı müşterilerinden birinin kızıymış (babam antikacıdır, Taş Kadın) ve ressam olmak istiyormuş. Floransa'ya gitmeden önce amcasıyla birlikte İstanbul'da birkaç ay kalacakmış. Benden daha genç olan Rachel Floransa'ya gitmeyi hak ediyordu. Kızıl saçlarının çevrelediği güzel bir yüzü vardı, gördüğüm en güzel yüz. O anda dünyada en çok istediğim şeyin ne olduğunu anladım. Onun portresini yapmak istiyordum. Yüzünü bütün ayrıntısıyla tuvale geçirmek, bir tek çilini bile atlamamak istiyordum. Ve, Taş Kadın, onu hem giyinik hem de çıplak resmetmek istiyordum.

Kıza İstanbul'u gezdirdim. Şehrin en eski mahallelerine götürdüm. Haliç mehtapta pırıl pırıl parıldarken onunla deniz kıyısında oturup, İstanbul'un en lezzetli kahvelerinden içtim.

Sonra Rachel'i evime götürdüm. İkizleri görünce kucağına aldı. Halil'le tanıştı; Halil kızdan hoşlanmış ve benim bir arkadaş bulmama sevinmişti. Onun resmini çizmeyi önerdim, sevinerek kabul etti. İstanbul'da bir ay kaldı ve ben onun yüzünün ve vücudunun her hattını çizdim. Ama karşımda soyunmayı reddetmişti; fakat ben elbisenin kıvrımları altında gizli olanı hayal ederek çizdim ve Rachel çizdiklerimin doğruluğuna hayran kaldı.

Daha sonra Floransa'ya gitti. Düzenli olarak mektuplaşıyorduk. Bana Fiesole çevresindeki tepeleri, güneş doğmadan ve doğduktan sonraki ışığı, neler yaptığını ve beni çok özlediğini yazıyordu. Bir tablo görünce bir saat seyrediyor, ustanın kaç kere fikir değiştirdiğini, kaç kat boya kullandığını anlamaya çalışıyormuş. Sonra bütün bunları tartışmak üzere dönüyor ve yanında olmadığım için çok üzülüyormuş. Sık sık her şeyi bırakıp Floransa'ya gitmeyi istedim ama Maria Galfalvy bana acele etmememi söyleyince onun deneyimlerine saygı göstererek sözünü dinledim. Bunun üzerine ben de eskiz defterimi alıp ortadan yok olur ve Rachel'i İstanbul'un çeşitli yerlerinde çizerdim. Rachel Floransa'da üç yıl kaldı.

Şimdi Kahire'ye döndü ve sülükler de toplanmaya başladılar. Her anne onu kendi oğluna istiyor, ki bunda şaşıracak bir şey yok. Rachel'in babası zengin bir Yahudi ve Rachel de çok güzeldir. Kaderindeki kaçınılmazlık içimi hüzünle dolduruyor. Onsuz yaşamaktan bıktım artık, Taş Kadın. Çocuklarımı alıp Kahire'ye döneceğim. Rachel'in de çocukları olacak. Birbirimizi teselli edip resimlerimizi yapacağız ve Kahire'nin katlanılmaz olduğu yaz ayları için İskenderiye'de bir stüdyo bulacağız.

Halil mi ne olacak? Tabii ki kendi hayatını sürdürecektir. Başka bir eş bulur, onu sevecek ve benden hiç alamadığı zevki ona tattıracak bir kadın. Ben ona iki oğul verdim. Görevimi yaptığıma inanıyorum.

Bu resmi görmeni isterdim. Seni dev bir kaya olarak çizdim, Taş Kadın, ancak şimdi gözlerinin Rachel'in gözlerine ne kadar benzediğini fark ediyorum.

YİRMİ ÜÇ

New York'tan Sara'ya Bir Mektup Getiriliyor; Mehmed, Çirkin Jo'yu Kemal Paşa'nın Kızlarından Biriyle Evlendirmeyi Planlıyor

"Kim bu gürültücü eşşoğlu?"

Emine, sözün Orhan'a yönelik olduğunu sanıp kıkırdamaya başladı ama amcamı rahatsız eden çocuklar değildi. Hava çok sıcaktı ve Mehmed Amca akıllılık edip, öğle sonrası uykusu için denizden gelen rüzgârın sıcağı biraz daha dayanılır kıldığı bahçenin gölgeli bir köşesini seçmişti. Ben yanında bir koltuğa oturmuş Auguste Comte'dan bir anlam çıkarmaya çalışıyordum. Çocuklar birbirlerine ham cevizleri atarak aptal bir oyun tutturmuşlardı.

Mehmed Amca'yı uyandıran bir araba gürültüsü ve ön terastan gelen yabancı sesler oldu. Bir bahçıvan, arkasında garip biri olduğu halde bize doğru geliyordu. Mehmed Amca

doğrulup kaşlarını çatarak iki adama baktı.

Bahçıvan beni işaret ederek çekildi. Yabancı, Mehmed Amcam'la bana beceriksiz bir selam verip hayatımda duyduğum en kötü Fransızcayla konuşmaya başladı.

"Birkaç hafta önce New York'tan Avrupa'ya geldim. İskender Paşa'nın hanımı Bayan Sara'ya bir paket getirdim ama bunu ancak onun ellerine teslim etmek için kesin talimat aldım."

Bir yabancının rahatımızı kaçırmasına sinirlenen Petrosyan da ortaya çıkmıştı. Ona ziyaretçimize içecek bir şey getirmesini söyledikten sonra en iyi Fransızca aksanımla konuşmaya karar verdim.

"Anneme geldiğinizi bildireceğim. Adınız nedir, mösyö?"

"Şey, Joseph Solomon, ama Jo demeniz yeter. Herkes bana Jo der."

"Petrosyan, Mösyö Jo'yu kabul salonuna al, lütfen."

Onlar giderken Mehmed Amca arkalarından gevrek bir kahkaha attı. "Onu ceza odasında terleteceğine sevindim doğrusu."

Yvette'in ziyaretinden sonra Baron'un balo salonuna verdiği ad evde bir şaka konusu olup çıkmıştı.

Amcam, "Adamın ne kadar çirkin olduğuna dikkat ettin mi?" dedi. "Kemal'in kızlarından birine esaslı koca olur. Haydi Nilüfer, gel biraz çöpçatanlık yapalım. Kemal'in karısına New York'tan Çirkin Jo adında yeni bir Sultan, bir Para Sultanı geldiğini söyleyelim."

Güldüm. Mehmed Amca zalim ama haklıydı. Jo Solomon sadece huzursuz değildi. Giydiği elbise çok dardı ve koltuk altları terden sırılsıklam olmuştu. Bu bağışlanmaz bir şeydi. Durumu daha da kötüleştiren, adamın şişman ve bana bahçıvanımızın denize attığı hastalıklı hıyarları hatırlatan, kocaman burunlu yüzünün çiçek bozuğu olmasıydı. Çirkin Jo'nun acaba yüklü bir çeyize ihtiyacı var mıydı? Önemli olan buydu. Cevap olumluysa onu New York'a evli olarak göndebilirdik.

Onu ilk önce, bize her zaman bir şeyler gönderen Kemal Amca'dan anneme armağan getiren bir kuyumcu sandım. Ama sonra kuyumcu olmayacak kadar kötü giyimli olduğunu düşündüm. Sonra birden anladım. Süleyman'ın oğlu olmalıydı.

Pakette ne vardı acaba? Ağırbaşlılığımı bir yana atıp eve koştum ve annem merdivenlerden inerken yetiştim. Kendisini gelenin üvey kardeşim olabileceği konusunda uyaramadan Petrosyan ceza odasının kapısını açtı ve beni şaşırtan gür bir ses ve etkileyici, gayet güzel aksanlı bir Fransızcayla, "Madam İskender Paşa ve Madam Nilüfer Selim Paşa," dedi.

Onun bu küstahlığı karşısında güldük ama oyunun havasına girerek gösterişli bir tavırla salona adım attık. Jo Solomon pek etkilenmişti. Petrosyan adamın zihniyetini bir anda kavramıştı. Çirkin Jo anneme doğru eğilerek selam verdi.

"Beni kabul ettiğiniz için teşekkür ederim, hanımefendi. Ne büyük bir sarayınız var. Adım Joseph Solomon, hanımefendi, merhum babam sadece ve sadece size teslim etmem talimatıyla bana bir paket vermişti."

Sara birden sarardı. "Merhum babanız mı?"

"Evet, hanımefendi. Bir zamanlar tanıdığınız adla Şamlı Süleyman. Ailenizin cömertliğinden sık sık bahsederdi."

Annem kanepeye oturup su istedi. Çirkin Jo'ya dikkatle baktı sonra. Adamın varlığının annemi sinirlendirdiği belli oluyordu.

"Süleyman'ın öldüğünü duyduğuma üzüldüm. Siz ona hiç benzemiyorsunuz."

Çirkin Jo paketi anneme verdi.

"O da bunu bana sık sık hatırlatırdı, hanımefendi."

Annem pencere yanında bir koltuğa geçerken ben de Jo'ya hafifçe gülümsedim. O da bana gülümseyince birden midem bulandı. Dişleri küf tutmuştu. Bütün ön dişleri garip bir kahverengimsi-sarımsı renkteydi ve her biri kenarlarından çürümeye başlamıştı. İnsanlık dışı bir şeydi bu. Salman içeri girince içim rahatladı. Daha sonra onu Mehmed Amcam'ın yolladığını

öğrendim. Adamı gözleriyle görmesini istemişti. Ben izin isteyip salonun öteki ucuna, annemin yanına gittim.

Annem sırtını Çirkin Jo ve Salman'a dönmüş, ağlıyordu. Kolumu omuzlarına attım. Okumuş olduğu mektubu sessizce bana uzattı.

Sevgili Sara,

Kendimizi aldatma kapasitemiz sınırsızdır ve ben bunun sonucunda bütün ömrümü acı çekerek geçirdim. Bu bir açıklama mektubudur, Sara. Sana gerçekleri yazacağım. Ölmek üzere olan bir insanın başka türlüsünü yapması boşunadır.

Son altı aydır ağır ağır ölüme yaklaşıyorum. Doktorlar içimi hangi canavarım kemirdiği hakkında bir fikre sahip olmadıklarından hastalığımın tedavisi yok. Doktor olmak yerine ressam olmayı seçtiğim için pişmanlık duymak için de çok geç artık. Kim bilir? Belki de kendi kendimi tedavi edebilirdim. Belki de beni yiyip bitiren şey, Liverpool ve New York'a gitmek üzere gemiye bindiğim o kader gününden beri bir an bile peşimi bırakmayan vicdan azabımdır.

Sen bu mektubu aldığında ben ölmüş ve gömülmüş olacağım. İstanbul'dan ayrılalı otuz yıldan fazla oldu. Sana kendimi çok çaresiz hissettiğimi söylediğim sabah bana ne dediğini hatırlıyor musun? Buz gibi bir gülümsemeyle şöyle demiştin: "Benden kırık bir kalp ama dolu bir cüzdanla ayrılıyorsun, Süleyman. Birinin ötekini telafi edeceğinden hiç kuşkum yok." O sözlerini asla unutamadım. Nasıl bu kadar zalim olabildin, Sara? Ve bu kadar haklı.

Baban çok cömertti. Sen öfkeliydin. Benden çocuğumuzun sakat doğması olasılığı varsa, o zaman çocuk sahibi olmayacağımızı söylememi bekliyordun; ama ben senin daha sonraları anne olmanı önlediğim için bana karşı kırgınlık duyacağından korkuyordum. Bu sonuncu cümle sadece şimdi aklıma geldi, Sara. Gerçek değil bu. Bir kere yalan söylemeye alıştın mı, bu

huyundan vazgeçmek güç oluyor, ölüm halinde bile, ama ben bu huyumdan şu anda vazgeçmeye kararlıyım.

Bunca yıl sonra bile babanın cömertliği karşısında o kadar kolay kanmış olmamı hâlâ kabullenemiyorum. Sen beni korkaklık ve aşkına ihanetle suçlamıştın. Haksız değildin.

Ailenin evlenmemizi önlemek için o hastalık hikâyesini uydurduklarını sanmıyorum. Benim babam da bunun ciddi bir sorun olduğunu onayladı, ama annem kesin bir şey olmadığını, pek çok evlilikten sağlıklı çocuklar doğduğunu söylemekte ısrar etti, yalnız o da bunun bir risk olacağını kabul ediyordu.

Bu artık ikimiz için de bir teselli değil ama bütün ömrüm boyunca İstanbul'dan ayrıldığıma pişman olduğumu bilmeni isterim. O riski almış olmayı isterdim, Sara. Dayın Sifrah bana güzel bir kızın olduğunu söyledi. Bunu duyunca çok mutlu oldum. Ben aynı talihe sahip olamadım. Ne düşündüğünü biliyorum. Çirkinlik çirkinlik doğurur; huy olarak da çehre olarak da. Dikkat etmişsindir, bu mektubu sana getiren kişinin iyi bazı nitelikleri olabilir ama göze hoş görünen bir değildir. Hepsi de kendi insanlarını soyarak zengin olan üçkâğıtçı, kalpazan dayılarına benzer.

Şam'da ve İstanbul'da bizler birbirimize yardım ederdik. Ama bu cehennemde öyle bir şey yok. Buraya "kırık bir kalp ama dolu bir cüzdanla" geldiğimde, on yıl önce, Rusya'da halklarına gösterilen zulümden kaçıp buraya sığınmış olan Polonyalı bir Yahudi ailesinin yanında kalmam tavsiye edildi. O ailenin bana gösterdiği iyiliğe kandım. Benim dolu cüzdanımı hafifletip yaralı kalbimi tımar ederken bana karşı çok iyi davrandılar. Beni büyük kızları Tamara'yla evlenmeye ikna ettiler, bunu yaptıktan sonra (bu sadece umutsuzluktan, yalnızlıktan ve durumun son derece uygun olmasındandı, Sara; sana olan aşkım hiç kaybolmamıştı) cüzdanımın her gün biraz daha hafiflediğini fark ettim. Bir stüdyo kiralayıp portre ressamlığına başladım. Ünüm giderek yayıldı, bir gün Bay Rockefeller benden portresini yapmamı istediğinde artık hayatımın sonuna kadar rahat

edeceğimi anladım. Ama insanın duygu ve ruh dolabı boşsa maddi rahatlık ne değer taşır ki, Sara?

Seni kaybetmenin acısıyla kıvrandığım süre boyunca senin için mutluluktan başka bir şey dilemedim. Benim zevklerim geçiciydi, genelde stüdyomda bana poz veren kadınlardan bazılarıyla. Genç kadınların etinin çekiciliğine dayanamıyordum.

Bir gün karımla erkek kardeşleri stüdyomu basıp beni bir kadınla yakaladıklarında başka bir yol bulmak zorunda kaldım. Bana bir zarar vermediler ama bıçakla, zavallı kızın sol yanağında, ömrünün sonuna kadar taşıyacağı bir iz bıraktılar. O olaydan sonra seni düşündüğümü ve ne kadar alçaldığımı görsen ne diyeceğini merak ettiğimi hatırlıyorum.

Bütün bunları sana yazmamın nedeni, hayatın otuz yıl önce yaptığım hata için beni yeterince cezalandırdığını bilmen içindir. Bu pakette İstanbul'da yaptığım eskizlerini bulacaksın. İçinde bulunduğum sıkıntıyı biraz olsun azaltmak için bunlara gizli gizli bakar, birlikte geçirdiğimiz günleri hatırlardım. Kısaydı ama hayatımın en mutlu dönemiydi. Babanın kütüphanesinde Peygamber Bilan ve Moabitlerin hikâyesini bulduğun günü hatırlıyor musun? Nasıl da gülmüştük değil mi? Kaybettiğim şeylerden biri de bu işte: gülme.

Sana akıldan yaptığım küçük bir yağlıboya portreni de gönderiyorum. Kızın ya da torunların bir anı olarak saklamak isteyebilirler. Bunlar sana son armağanlarım, Sara. Beni bağışlayacağını umarım.

Süleyman

Eskizlere ve annemin yağlıboya portresine baktım. Eskizler canlı, hayat doluydu ve birinde çıplak bir göğüs görünüyordu. Minyatür potre kızıl bir fon üzerine yapılmıştı ve annemin gözleri çok hüzünlüydü. Onu son gördüğü anı hiç unutmamış olmalıydı.

"Bunlar bende kalsın, kızım. Ben öldükten sonra sen alırsın. Zavallı Süleyman! Bir sonsuzluk boyunca kapana kıstırılmak.

Onun için üzülüyorum, ama hem kendi hem de benim hayatımı mahvetti o."

"Ama sen bana sahiptin, anne. Bunun bir anlamı yok muydu?"

Annem bana sarıldı, çok duygulanmıştı. "Sen her şeysin, kızım. Her şeyim. Sen olmasaydın ben şimdiye kadar ölmüş olurdum. Bu insanlara senin onun kızı olduğunu asla söylememeliyiz. Senin o şişko gençle akraba olman düşüncesi bile midemi bulandırıyor."

"Ama yine de ailemize girebilir, anne. Mehmed Amca, Salman ve gördüğüm kadarıyla şimdi de Baron, emin ol, onu Kemal Amca'nın kızlarından biriyle evlendirmek için ellerinden geleni yapıyorlar."

Annem kendini tutamayıp güldü. Gülmesine hâkim olamıyordu bir türlü, ona biraz su verip ötekilerin yanına gittik.

"Mösyö Jo, bana ta New York'tan buraya böyle önemli bir paket getirdiğiniz için teşekkür ederim. Annenizin ve ailenizin bir fotoğrafı var mı üzerinizde?"

Jo başını salladı. "Ben özellikle yazları pek fazla şey taşımam, hanımefendi."

Baron'un kahkahasının her tonu sahteydi. "Çok mantıklı. Genç Jo'ya Şam dönüşü İstanbul'da Kemal Paşa'yla görüşmesini salık veriyordum. Jo avukatmış, Sara, Kemal nakliye şirketini kuracaksa kendisine çok yardımcı olabilir."

Jo başını salladı. "Ben ticaret hukukunda uzmanım. Özellikle New York'ta çok yardımım dokunabilir. Döndüğümde Kemal Paşa'yla tanışmak benim için bir şeref olacaktır. Aslında Şam'a gitmek istemiyorum. Yazları çok sıcak ve tozlu olduğunu söylediler. Ama babamın ailesi hâlâ orada ve onları ziyaret etmeliyim."

"Elbette," dedi Salman. "Onlar da sizi görmekten mutlu olacaklardır. Bu onlara bir sürpriz olacak, özellikle babanıza hiç benzememeniz."

"Neden yemeğe kalmıyorsunuz?" diye sordu Mehmed Amca.

Bu kadarı da fazlaydı, hepimiz öfkeyle kendisine döndük,

ama neyse ki Jo'nun başka işleri vardı ve arabacının da gece şehre dönmesi gerekiyordu.

Jo gittikten sonra hep birlikte güldük. Annem biraz sarsılmıştı ama sandığım kadar değil. Kayınbiraderine baktı.

"Başaracak mısın, Mehmed?"

"Eğer hepiniz bana yardım ederseniz bu iş olur sanırım. Şişko salak, dindar değil, bu iyi bir şey. Eline biraz para sıkıştırdın mı din değiştirmeye razı olur. Bir hadımı Sultan Halife olarak giydiririz ve o Çirkin Jo'yu Değerli İbrahim'e dönüştürür. Anlaştık mı? İskender'i bu gece ikna etmemiz gerek. Kemal planımızı duyunca memnun olacaktır. Çirkin Jo İstanbul'a ocak ayında dönecek. Yeni yüzyılı onun düğünüyle kutlarız. Kim bilir, belki de önümüzdeki yüzyıl Çirkin Jo gibilerinin yüzyılı olacaktır. Anlaştığımıza çok sevindim. Bugün epey üretken bir gün geçirdim, Baron."

"Bunu duyduğuma sevindim, Mehmed. Arada bir zekân yeterli şekilde uyarılmıyor diye düşünüyordum."

O gün daha sonra odasına girdiğimde annemi yerde oturmuş, yağlıboya portreye bakarken buldum.

"Belki yalnız kalmak istersin."

"Hayır, sevgili Nilüferim. Seninle olmayı tercih ederim."

Bana kendisini Taş Kadın'a koşturan rüyasını anlattı sonra. "Böyle şeyler nasıl oluyor, Nilüfer? Ben batıl inançları olan biri değilim. Müneccimlerin palavralarına inanmam ama yine de bir kuşku vardır içimde. Bize yakın olmuş olan biri hakkında güçlü sezgilerimiz olabilir mi? Bence tek açıklaması bu. Garip olan, o rüyayı gördüğümde Süleyman'ı uzun bir süredir düşünmüyordum bile."

Ellerini öptüm. "Ölüm haberi seni çok üzdü mü?"

"Hayır," diye fısıldadı. "O rüyayı gördüğümde onun ölmekte olduğunu biliyordum ve ölümüne hazırlıklı olduğum için de duygularımı kontrol edebildim. Beni huzursuz eden şey o mektup oldu. Onun gerçeği kabul edebileceğini sanmıyordum. Beni o kadar iyi tanımıştı ki, beni terk etme kararının ardında-

ki gerçek nedenleri hâlâ merak ettiğimi biliyordu. Babamın onu parayla satın aldığını okumak ne kadar korkunçsa da, yazması çok düşünceli bir hareketti."

"İşkence sona erdi mi artık, anne? Hepsi bitti mi?"

"Evet, kızım. Artık huzura kavuştum. Eğer seni görseydi ve kızı olduğunu bilseydi daha da mutlu olurdum. Zavallı Süleyman. Güzel insanları ve güzel şeyleri severdi. Çirkin Jo'yu bütün gün karşısında görmek onun için büyük işkence olmuş olmalı. Hayır, Nilüfer, kaşlarını çatma. Sorun o çocuğun karakterinin yüz hatlarından farklı olmaması. Bunu içgüdüsel olarak hepimiz anladık. Babası da biliyordu."

"Sizi o kadar güldüren Bilan hikâyesi neydi?"

Sara gülümsedi, küçük bir dolaptan bir Talmud alıp döndü.

"Nilüfer, bizim dinimizde hahamlar hasımlarına asla acımazlardı. Bu şimdi olduğu gibi eskiden de böyleydi. Bir insanın Yahudilere ihanet ettiğine inanırlarsa, merhamet gösterilmezdi. Kurbanın mizacı mümkün olduğu kadar çok yolla yok edilmeli, öldürülmeli ve adı cemaat önünde lekelenmeliydi. Bilan da böyle biriydi. Onu kendi cinsel organına büyü yapmakla suçlamışlardı. Şimdi hikâyeyi oku."

Kitabı alıp gösterdiği yeri okudum:

Bilan'ın Moabitlerle Konuşması

Ona neden ata binmediğini sorduklarında şöyle dedi: "Genellikle ata binerim, ama bugün eşeğe bindim."

Bunun üzerine eşek, Moabitlerin önünde Bilan'a, "Ben senin dişi eşeğin değil miyim?" dedi.

"Sadece yük taşımak için," diye eşeği susturmaya çalıştı Bilan.

"Binmen için," diye devam eden eşek, Bilan'ın kendisinin sadece yük hayvanı olduğu iddiasını yalanladı.

"Sadece ara sıra," diyen Bilan ona her zaman binmediğini ima etti.

"Bugüne kadar bütün hayatın boyunca," diyen eşek, Bilan'ın kendisine seyrek olarak bindiği iddiasını yalanladı.

"Sadece o da değil, geceleri seninle evlilik eylemlerini de gerçekleştiriyorum," diye devam etti eşek.

Böylece bu sözlü çatışmada üstün çıkan eşek oldu. Şu halde Bilan bir eşeğin zihninden geçenleri bilip kontrol edemezse, Tanrı'nın zihninden geçenleri, "İlahi olanın zihnini" bildiğini ve kontrol edebildiğini, O'nun Yahudileri aşağılamasına ve lanetlemesine izin verdiğini nasıl iddia edebilir?'

Ben okurken gülmüştüm, şimdi sıra Sara'ya gelmişti. Ama onun kahkahalarında çok eskilerde kalmış günün anısı vardı.

"Bu çok çocuksu, öyle değil mi, anne?"

"Her dinin çocuksu bir yanı vardır, Nilüfer."

YİRMİ DÖRT

Yüzyıl Mezarına Girmeye Hazırlanıyor; Selim ve Halil Gelecek, Dante ve Verlain Hakkında Sohbet Ediyorlar; Orhan, İskender Paşa'ya Bir Soru Soruyor.

Selim'in telaşlı sesini duyuyordu. "Yüzyıl ölmek üzere. Sultanlar ve imparatorlukların da vakitleri doldu, onunla birlikte mezara girecekler. Ama bizim vaktimiz ne zaman gelecek, Halil kardeş? Bizim vaktimiz ne zaman gelecek? Biz de ölmeli miyiz? Getirdiğin haberden hiç hoşlanmadım."

Ben içeri girdiğimde iki adam kütüphanede oturuyorlardı. Başlarını kaldırıp gülümsediler.

"Bir şey mi oldu?"

İkisi de cevaplamadı.

"Askeri bir sır mı?"

Halil içini çekti. "Hayır. Cemiyet Saray'la birkaç toplantıdan sonra..."

"Ve Alman Sefiri'yle başka toplantılardan sonra..." diye Selim araya girdi.

Halil sakin bir sesle devam etti. "İktidarı ele geçirme planımızı süresiz olarak erteleldiler."

"Neden?"

"Çünkü Nilüfer, bize öyle reformlar vaat edildi ki, eylemimize gerek kalmadı. Gereksiz yere kan dökülmesi cinayet olur. Dahası, Sadrazam gelecek yıl Cemiyet'in önde gelen üyelerinin reformları bizzat denetleyebilmeleri için hükümete alınmalarını kabul etti.

"Allah! Bu müthiş bir haber! Tek el silah atılmadan kazandık demek."

"Evet," dedi Halil. "Ama bunu yapmadıkları takdirde silah atılacağını biliyorlardı. Ve sadece silah atılmakla kalmayacaktı. Hadım generale ne olduğunu çok iyi biliyorlar. Ortadan kayboluşu öylece kabullenildi. Kimse bize bir şey sormadı. Bu atalet ruhsal durumlarını çok iyi yansıtıyor."

Selim mutsuz görünüyordu. "İkiniz de Sadrazam'ın bütün vaat ettiklerini yerine getireceğine şaşırtıcı derecede güveniyorsunuz. Ama o şöyle düşünüyor olabilir: Elebaşlarını iktidar mevkilerine getir, sonra da yozlaştır. Bazı reformlara izin ver ama Padişahlığın kaldırılmasına ya da din adamlarının yetkilerinin kısıtlanmasına karşı çık."

"Selim," dedi Halil. "Eğer böyle bir şey olursa silahlar patlayacaktır. Selanik'teki genç dostlarımız senin kuşkularını ve sabırsızlığını paylaşıyorlar. Ben, sen ya da onlar kadar radikal değilim, ama bir şeyi iyi bilirim. Eğer önümüzdeki birkaç yıl içinde modernleşemezsek işimiz bitti demektir. 'Biz' derken imparatorluktan söz etmiyorum, yeni ve modern bir devletten söz ediyorum. O yüzden benim gibi yumuşak, ılımlı olanlarımız reformların başarısız olmaması için Selanik'teki ateşlilerle aynı safta olacaklar. İki yüz yıl bekledik. Bir iki ay ya da bir yıl daha beklemek çok büyük bir şey değiştirmez."

Selim biraz olsun rahatlayıp gülümsedi. Halil'e ikizleri sordum.

"Çocuklar döndüler mi?"

"Allaha şükürler olsun, evet. İkisi de iyi. Buraya getirmek istedim ama İstanbul'daki arkadaşlarını görmek istiyorlardı. Zeynep'te kalıyorlar."

"Bundan sonra hep senin yanında mı kalacaklar?"

"Evet. Bu da beni çok mutlu ediyor. Annelerine onları istediği zaman görebileceğini söyledim ve istediği gibi kendisini boşadım. Saray bize nefes alacak süre tanıdığına göre ikizlerime yeni bir anne arayabiliriz. Bu önemli sorun üzerinde herhangi bir fikrin var mı, Nilüfer? Son zamanlarda gözüne çarpan bir güzel oldu mu?"

"Önceliklilerin işaretli olduğu bir liste taşıyanın sen olduğunu sanıyordum."

Halil gülmeye başladı. Oğullarının dönüşü kendisini çok sevindirmişti, alnındaki kırışıkların düzeldiğini görmek çok hoştu.

"Ben liste yapmayı çoktan bıraktım. Benim listelerimle alay etme, sefil kız. Kimi zaman insanın hafızasına bayağı destek olurlar."

"Kadınların seni romantik bulmalarına hiç şaşmamak gerek, Halil. Onları heyecanlandırmasını iyi biliyorsun!"

Ağabeyim güldü. "Bir kere seçtikten sonra, derinliğiyle onları önce şaşırtan, sonra da çılgına döndüren bir ihtiras kasırgasına dönüşebilirim."

Kütüphane dört bir yandan istilaya uğrayınca konuşmayı kestik. Bir taraftan, yanlarında çocuklarımla İskender Paşa ve Sara gelirken, öte taraftan bahçedeki gezintilerini bitirmiş olan Mehmed Amca ve Baron geliyordu. Arkalarından yüzü güneşten yanmış olan Salman girdi. Elinde ilk kez sekiz yaşındayken okuduğunu gördüğüm Verlaine'in şiir kitabı vardı. Kitabın kapağı Akdeniz güneşi ve belki de sahibinin gözyaşlarıyla solup rengini kaybetmişti. Onu gören herkes, özellikle de Orhan ile Emine çok sevindiler. Çocuklar büyüklerin sorunlarını bizim hayal edemeyeceğimiz kadar keskin hissederler.

Baron yumuşak bir havadaydı, ama yine de rekabetçi yanını ortaya koyuyordu. "Verlaine'den en sevdiğin şiiri oku bakalım, benim en sevdiği şairinkiyle karşılık verebilecek miyim?"

Salman kitabı masaya bıraktı.

"*Poèmes saturniens*'den 'Mon rêve familier' ve bunu ben kendim çevirdim; hoş, bir şiir en iyi kendi dilindedir ya. Her neyse, işte Verlaine'in 'İyi Bilinen Rüya'sı:

Sık sık bu garip rüyayı görürüm, içime işleyen,
Bilinmeyen bir kadın, sevilen ve beni seven,
Ve her seferinde ne aynıdır,
Ne de bir başkası; sever ve anlar.

O beni anlar, yüreğim saydam,
Yalnız onun için, sorun değildir artık.
Yalnız onun için solgun alnımdaki bu ateş,
Ve yalnız o bilir, serinletmeyi gözyaşlarıyla.

Esmer mi, kumral mı, sarışın mı? Bilemiyorum.
Adı mı? Hatırlıyorum, yumuşak ve berrak
Hayatın sevdikleri ve sürgün ettikleri gibi.

Bakışı heykellerin bakışı,
Sesi uzak ve sakin, ciddi,
Sessiz; sevgili seslerin tınısında.

Bir sessizlik oldu. Halil kardeşine sevgiyle baktı. Belki de Verlaine general ağabeyimin yüreğinde bir iki tel titretmişti. Etkisi ancak olumlu olabilirdi. Salman gülümseyerek Baron'a baktı.

"Haydi, şimdi de seni görelim, Baron."

Baron kalkıp kütüphanemizin en kullanılmayan koleksiyonlarından İtalyan ve Latin şiirlerinin durduğu rafa gitti, küçük merdivene çıkıp aradığını buldu.

"Burası çok tozlu, belli ki pek kullanılmıyor. Mehmed ve Salman dışında hiçbiriniz bu dilleri bilmezsiniz. Ama ben bir

tercüme okumayacağım. Henüz iyi bir Almanca ya da Fransızcası çıkmadı. *Commedia*'nın Canto V'i; şairimiz Cehennemin İkinci Katında âşıklara, Francesca ile Paolo'ya rastlar. İyi dinle, Salman ve bana dürüstçe senin sevgili Verlaine'inin ipekli dizelerinin bu Rönesans Floransasının mücevheriyle kıyaslanıp kıyaslanamayacağını söyle:

Bu yaralı ruhları dinleyince
başımı öne eğip, öyle uzun süre
tuttum ki, sonunda ozan "Ne düşünüyorsun?" dedi.
Yanıt vermemek için söze girdim: "Yazık ki,
tatlı düşüncelerin, güzel isteklerin
kurbanı olmuş bunlar!"
Sonra onlara döndüm, ilkin
şunları dedim: "Francesca çektiklerin
üzüntüye, gözyaşına boğdu beni.
Söylesene: birbirinize içinizi
açmadan önce, sevdanın hangi belirtisi
gizli duygularınızı ele verdi?"
O dedi ki: "Mutlu günleri
anmak acılı günlerde, inan ki
acıların en büyüğü, ustan da bilir çok iyi.
Ama sevdamızın nasıl filiz verdiğini
öğrenmek istiyorsan ille de,
anlatayım ağlayarak konuşan biri gibi.
Bir gün vakit geçsin diye
Lancelot'nun sevda öyküsünü okuyorduk,
yalnızdık, art niyet taşımıyorduk.
Okurken birçok kez gözlerimiz karşılaştı,
birçok kez yüzlerimiz sarardı,
ama bir yer geldi, kendimizi tutamadık artık.
İstek yüklü güler ağzı
sevgilisinin öptüğünü dinleyince,
yanımdan hiç ayrılmayacak sevgilim de,

tir tir titreyerek öptü dudaklarımı.
Galehaut hem kitap, hem yazar oldu bize;
o gün başka bir şey okumadık."
Bunları anlatırken ruhlardan biri,
öteki ağlıyordu; hali öyle dokundu ki,
kendimden geçtim, ölüyordum sanki;
yere düştüm, ölü bir beden gibi. *

Baron'un oyunculara taş çıkartan gösterisi kendini tüketmişti, koltuğuna devrilirken eli orada olmayan şampanya kadehine uzandı. Tek kelimesini bile anlamadığım için anlamış olanların yüzlerine baktım. Salman şiir boyunca dikkat kesilmişti, Mehmed Amca'nın yüz hatları ise sevecenlik doluydu. Yumuşacık bir sesle arkadaşına dönerek, "O bölümü sana ilk kez ben okumuştum, hatırlıyor musun Jacob?" dedi. "Venedik'te." Ailemizde ilk kez biri Baron'a adıyla hitap etmişti.

Baron kendini toparladı. Böyle herkesin içinde sevgi gösterilerinden nefret ettiği için Mehmed Amca'nın sorusunu duymazdan geldi.

"Ee, Salman?"

Ağabeyim Prusyalıya tek kaşını kaldırarak baktı.

"Aziz Baron, bu şairleri kıyaslamamızın saygısızlık olacağını kabul edersiniz sanırım. Her ikisi de kendi zamanlarında yazmışlardı ve sonuçta kendi özel nitelikleri var. Machiavelli'yi Hegel'le kıyaslar mıydınız?"

"Gülünç bir fikir."

"Çok doğru. Bir yararı da olmaz. Dante ile Verlaine için de aynı şey geçerli."

"Kabul etmiyorum." Baron sinirlilik belirtileri gösteriyordu. "Floransalı bir dehaydı. Fransız ise çok yetenekli bir şair yalnızca."

*) Bu dizelerin Türkçe çevirisinin alındığı metin için bkz. *İlahi Komedya*, Dante, çev: Rekin Teksoy, Oğlak Yayınları, İstanbul 1998.

Sinirlenme sırası Salman'a gelmişti. Omuzlarını silkti ama konuşmadı. Tartışmanın bitip bitmediğini merak ederken Salman'ın sesi yükseldi.

"Benim merak ettiğim bir şey var, Baron. Canto V'ten okuduğunuz o kısmı biliyorum. Benim kafamı karıştıran şu: Neden Dante, duygu yoğunluğu böylesine fazla olan bir bölümde tutup da okudukları kitabın Lancelot'un efsanesi olduğunu söylüyor. Şu geri zekâlı, salakların pek hoşlandığı efsane yani. Şiirin etkisi bozulmuyor mu? Bunu şair bilerek mi yapmıştır acaba? Okuru, aşkın insanı ayrım yapmaktan alıkoyduğu konusunda uyarmak istemiş olabilir mi?

Baron öfkeden kıpkırmızı kesildi. "Ortaya attığın soru o kadar derin ki, bunu bu gece düşünüp cevabını yarın vereceğim."

Salman ile ben gülmeye başladık, babam araya girdi.

"Bugünlük bu kadar şiir yeter. Orhan bugün bana cevabını veremediğim bir soru sordu. Bunu Selim ile Halil'e sormasını söyledim. Orhan, buraya gel."

Orhan, İskender Paşa'nın oturduğu yere geçti.

"Dedeme şunu sordum: Sultan gidince ve Halil Amcam'la Selim ve evimize gelen ötekiler imparatorluğun başına geçince babamı öldüren haydutlar cezalandırılacak mı?"

Selim elleriyle yüzünü örttü. Halil düşünceye daldı ve soruyu duyduğunu gösterircesine başını sallamakla yetindi yalnızca. Cevap Salman'dan geldi.

"Her ikisi de seni çok sevdikleri için 'evet' demek isterler, Orhan ama yine seni çok sevdikleri için yalan söylemek de istemezler. Babanı Rum olduğu için öldürenlerden bazıları Sultan'ı devirmek isteyenlerdir. O yüzden sorunun cevabı 'hayır'dır, Orhan. Herhalde asla cezalandırılmayacaklar."

Orhan'ın gözleri doldu, Emine pencereden dışarı baktı. Annemle babam hiç konuşmadan onları alıp dışarı çıkardılar. Mehmed Amca da gidecekmiş gibi ayağa kalktı.

"Her şeyi toparladığımızdan emin olmalıyız, Baron. Yarın sabah erkenden gidiyoruz."

Gidişlerinin bu kadar yakın olduğunu bilmiyordum. "Bizi size ihtiyaç duyduğumuz bir anda terk ediyorsunuz, Baron."

"Eski imparatorluklar yıkılır, yerlerini yenileri alır, Nilüfer. Sen talihlisin. İkisinde de dostların olacak."

Mehmed Amca yine oturdu. "Yeni imparatorluğun kalbi Berlin mi olacak, Baron? İngilizler, Fransızlar ve Rusların bu yeni imparatorluğun doğmasına izin vereceklerini sanmıyorum."

"Onlar yenilmez değillerdir, Mehmed."

"Göreceğiz."

"Bunu sana başka bir şekilde ifade edeyim, Mehmed. Almanya'yı yenecek güçte olan devlet, bir gün dünyanın da hâkimi olacaktır."

"Bu tam Wagner'e yakışan bir nota Baron, sanırım artık gitmemizin zamanı."

"Pekâlâ," dedi Baron. "Ama önce Salman, Nilüfer ve Selim'i ailemin Berlin'de vereceği yılbaşı balosuna davet etmek istiyorum. Bu yıl çok görkemli olacak. Selim, istersen arkadaşım Urning'den senin için Alman Sosyal Demokratlarının hazırladıkları baloya iki bilet bulmasını isterim. Onlar her şeyi önceden planlarlar. Bu onların doğasında vardır."

"Bu beni Berlin'i ziyaret etmeye özendirir," dedi Selim.

"Tamam. Anlaştık o halde, ama benim konuğum olacaksınız."

Selim beni Salman'la bırakarak onlarla çıktı.

"Kemal Amca'yla çalışacağın için memnun musun?"

Bana bakıp yanağımı okşadı.

"Evet, Nilüferim. Yeni bir şeylere hazırım artık. Doğu'yu denedim ve hoşlanmadım. Şimdi Amerika'ya gidip Şikago ve New York'u görmek istiyorum. Öyle büyük bir ülke ki, insan o uçsuz bucaksızlıkta kendini kaybedebilir. Yeniden kaybolmayı iple çekiyorum. Her kıyıda nakliye şirketinin bürolarının kurulması gerekecek."

"Babam artık seni çok özleyecek. Bunu biliyorsun, değil mi? İçimizde kendini en çok sana yakın hissediyor. Sen Verla-

ine okurken yüzündeki bakışı görecektin. Seni çok seviyor, Salman. Çocukken seni cezalandırdığı için ona kızardık, ama o zaman bile seni çok severdi. Biz bunu anlayamayacak kadar küçüktük yalnızca."

"Doğru, ben de kendimi ona çok yakın hissediyorum, daha önce burada olduğum zamanlar bunu asla hissetmemiştim. Merak etme. Yakında gidecek değilim. Babamla uzun bir süre kalmayı düşünüyorum."

Yatakta Selim'in soyunup bana gelmesini bekliyordum. Herkes gidiyordu artık, ama o tuhaf, inatçı bakışı ve gururuyla hep yanıbaşımda olacaktı. Bana hiçlikten çıkıp gelmiş, mutsuz olduğum, Dimitri ile hayatımın sona erdiği sırada içine düştüğüm yalnızlıktan çekip kurtarmıştı beni. Aşkı, ihtirası ve ihaneti düşünmek istemiyordum.

Selim yatağa girince bana bakıp gülümsedi.

"Bu gece birbirimize olan aşkımızı tartışmak istemiyorum. Aşkımızın büyüyüp, gelişip gelişmediğini ya da hangimizin ötekini daha çok sevdiğini bilmek istemiyorum. Bu gece olmaz."

Gülmeye başladım. "Neden hep bunu yapıyoruz, Selim? Hem ben aşkımızı değil, zayıflıklarımızı tartışmak istiyorum. Birbirinin zayıflığını bilmek Baron'un duygusal denge dediği şeyi yaratır."

Bana sürtünmeye başladı.

"Bu gece konuşmak yok, prenses. Sadece ihtiras. İhtiras. İhtiras."

YİRMİ BEŞ

Dolunay Batıyor ve Yeni Güneş Doğuyor

Bu sabah erkenden kalktım. Kendi başıma kalmak istiyordum. Sessizce giyinip yan kapıdan çıktım. Dışarıda bahçe hâlâ dolunayın ışığıyla aydınlanıyordu.

Taş Kadın'ın arkasında, Hasan Baba'yı gömdüğümüz yere yakın küçük tepeye tırmandım. Bunu on altı yaşımdayken bir kere daha yapmıştım. O zaman birden ortaya çıkan bir prensin beni yerden kaldırıp atının önüne bindireceğini ve birlikte sonsuzluğa kadar gideceğimizi hayal ederdim.

Dolunay tam karşımdaydı. Onu yıllardır bu kadar büyük ve denize bu kadar yakın görmemiştim. Onu tepeden kucaklarken içime esrarengiz bir güç dolduğunu hissettim.

Yeni günün güneşi doğudan doğarken dolunayın batıda

batmasını seyre gelmiştim. Yusuf Paşa'nın yazlık evinin arkasındaki bu tepede dolunaya veda ettim. Ne çok hayal doğmuştu burada. Ve ne çok hayal yüzlerce mutlu yaz boyunca buraya saklanmıştı, daha sonra gelinsin, alınsınlar diye.

Doğuya döndüm. Ufukta birkaç küçük bulut vardı. Güneş onları önce pembeye dönüştürdü, sonra kızıllaşmaya başladılar. Bu çok kısa bir süre görülebilen taze güzellikti. Güneşin her an bulutları deleceğini ve gözlerimi yakacağını biliyordum. Tam zamanında döndüm ve aşağı doğru yürürken hep sözü edilen, ama hiçbirimizin daha önce görmemiş olduğu bir şey gördüm.

Güneşin ilk ışınları Taş Kadın'a çarpmış, dev bir tarih öncesi balinayı andıran bir gölge belirmişti. Bu durum sadece bir an sürdü. Ben şaşkınlık içinde bakıp ne olduğunu anlamaya çalışırken çoktan kaybolmuştu bile. Bizim Taş Kadın'ımız olan kayaya bakıp veda ettim, tıpkı çocukluğumuzda yaptığımız gibi.

Son birkaç haftadır göğüslerim çok hassaslaştı ve iki aydır âdet görmüyorum. Bir kere daha hamile kaldım. Selim'in çocuğu yedi ay sonra doğacak. Ama eminim gelecek yüzyıl kadar yaşlı olacak.

Yaz bitti. Yarın İstanbul'a dönüyoruz.

Osmanlı'nın en sisli günleridir. Yıllardan 1899'dur ve son İslam İmparatorluğu büyük sorunlar içindedir. İskender Paşa, İstanbul'un havası dayanılmaz olduğunda, her yıl ailesiyle birlikte Marmara Denizi'ne bakan yazlığına çekilir. Aile toplantılarından birinde, eski bir öğretmen ve yakın dostları olan Alman Baron, ülkenin neredeyse yüz yıldır yüzleşmekten kaçındığı bir soruyu kendi ifadesiyle yöneltir: "Bugün Osmanlı İmparatorluğu sarhoş bir fahişe görünümünde. Ne bir sonraki sefer kimin kendine sahip olacağını biliyor, ne de buna aldırış ediyor, yanılıyor muyum, dersiniz?"

İskender Paşa ailesinin ve bu ailenin etrafındaki efendilerin, hizmetlilerin, öğretmenlerin, subayların ve gezginlerin ve bu ailenin her renkten kadınlarının tarihi, tam beş yüzyıldır hizmet ettikleri Osmanlı İmparatorluğu'ndaki yozlaşmanın ve çürümenin hikâyesini, kıskançlık, tutku, hırs ve öç alma duygularıyla örülmüş bir şekilde anlatır. Tedirginlik, çökmekte olan bir imparatorluğun hücresine nüfuz etmiş durumdadır. Nitekim Tarık Ali romanın bir yerinde, "Kimbilir, belki de yeni yüzyıl Çirkin Jo gibilerinin yüzyılı olacaktır," diyerek imparatorluğu ve dünyayı nasıl bir kaosun beklediğini gösterir. Ve o yüzyıl, insanlığın tanıdığı en modern ve en barbar yüzyıl olacaktır.

Taş Kadın, Tarık Ali'nin "İslam Dörtlemesi"nin üçüncü kitabı. Yazarın öbür romanları gibi bu kitabın başarısının sırrı da, yazarın hikâye anlatmadaki becerisinden ve İslam dünyasındaki basmakalıp imgelere yarattığı alternatiflerle meydan okumasından kaynaklanıyor.

ISBN 975 - 316 -693 - 1
9 789753 166935